

T.C.
ARTVİN VALİLİĞİ

ARTVİN İL GELİŞME PLANI (AGEP)

ARTVİN VALİLİĞİ

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ

ARTVİN - 2005

ARTVIN İL GELİŞME PLANI ÇALIŞMALARINDA GÖREV ALANLAR

Artvin İl Gelişme Planı İl Yürütme Kurulu Üyeleri

Orhan KIRLI	Artvin Valisi
Necmi AKMAN	Artvin Vali Yardımcısı
Muzaffer BAŞIBÜYÜK	Artvin Vali Yardımcısı

Artvin İl Gelişme Planı Koordinatörü

Doç. Dr. Aydın TÜFEKÇİOĞLU	Kafkas Üniversitesi
----------------------------	---------------------

Artvin İl Gelişme Planı Koordinatör Yardımcısı

Yrd. Doç. Dr. Atakan ÖZTÜRK	Kafkas Üniversitesi
-----------------------------	---------------------

Artvin İl Gelişme Planında Görev Alan Proje Yönetici ve Üyeleri¹

Yrd. Doç. Dr. Atakan ÖZTÜRK Yılmaz OLGUN	Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı
Doç. Dr. Aydın TÜFEKÇİOĞLU Zir. Müh. Elfaz ERMİŞ	Tarım Sektörü
Yrd. Doç. Dr. Atakan ÖZTÜRK Yılmaz OLGUN	Sanayi Sektörü
Yrd. Doç. Dr. Atakan ÖZTÜRK Yrd. Doç. Dr. Tülay CENGİZ Doç. Dr. Aydın TÜFEKÇİOĞLU Ahmet İSKENDER	Hizmetler Sektörü: Kültür ve Turizm, Ticaret, Mali Yapı ve Bankacılık
Yrd. Doç. Dr. Sinan GÜNER Doç. Aydın TÜFEKÇİOĞLU Yrd. Doç. Dr. Tülay CENGİZ Numan DUMAN	İnsan Kaynakları: Eğitim ve Sağlık
Doç. Dr. Aydın TÜFEKÇİOĞLU Yrd. Doç. Dr. Sinan GÜNER Yrd. Doç. Dr. Tülay CENGİZ	Çevre ve Mekansal Yapı
Necmi AKMAN Yrd. Doç. Dr. Atakan ÖZTÜRK Ali Kemal ÖZBAYRAM	Yönetimsel ve Kurumsal Yapı
Yrd. Doç. Dr. Sinan GÜNER Doç. Aydın TÜFEKÇİOĞLU Yrd. Doç. Dr. Atakan ÖZTÜRK	Ormancılık
Yrd. Doç. Dr. Habib EROĞLU	Teknik Altyapı

¹ Proje yöneticileri ve üyeleri, Kafkas Üniversitesi öğretim üyeleri ve Artvin Valiliğine bağlı kurumlarda çalışan görevlilerdir.

Artvin İl Gelişme Planı Bürosu

Yılmaz OLGUN	Artvin Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürü
Mevlut KOÇAK Şenay ŞİMŞEK	İl Planlama Bürosu

Artvin İl Gelişme Planı İhtisas Komisyonlarında Üye Olarak ve Kurumlarını Temsilen Görev Alanlar²

Necmi Akman	Vali Yardımcısı
Muzaffer Başıbüyük	Vali Yardımcısı
Yılmaz Olgun	İl Planlama ve Koordinasyon Müdürü
Mustafa Suyabatmaz	İl Planlama Uzm. Yard.
Mevlüt Koçak	Bilgi İşlemci
Şenay Şimşek	Şef
Nüfus ve Sosyal Yapı	
Mehmet Karadeniz	İş Kurumu İl Müdürü
Ahmet Varan	Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı
Ayten Bulunmazer	İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürü
Dr. Ahmet Bayraktar	İl Sağlık Müdürü
Dr. Cemil Yavuz	İl Sağlık Müdür Yardımcısı
Muzaffer Bayrakoğlu	Mahalli İdareler Müdürü
Osman Sıvacı	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürü
Cafer Tulmaç	İl Milli Eğitim Müdürü
Kazım Demirci	Dernekler Müdürü
Nuri Alptekin	Mahalli İdareler Müdür Vekili
Mehmet Başaran	Bağkur İl Müdürü
Avni Kocaman	SSK İl Müdür Yardımcısı
Recep Yılmaz	Sağlık Müd. Eğitim Şube Müdürü
Tarım	
Mustafa Duman	Tarım İl Müdürü
Mustafa Demirbaş	Tarım İl Müdür Yardımcısı
Rauf Venedik	Köy Hizmetleri İl Müdürü
E. Elfaz Ermiş	Tarım İl Müdürlüğü Proje Şube Müdürü
Mustafa Meydan	Orman Bölge Müdürü
M. Ali Bayrak	TEMA Vakfı Temsilcisi
Kenan Nohut	Tapu Sicil Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Temel Sarıyıldız	Artvin Orman Fakültesi
Şahsiye Güneş	Tarım Kredi Kooperatifleri
Saynur Şahin	Köy Hiz. İl Müdürlüğü, Mühendis
Ersin Durmuş	Milli Parklar ve Av ve Y.Hay. Şube Müd.
Ahmet Yazıcı	Meteoroloji Müdürlüğü

² 2003-2004 yıllarında belirtilen kurumlarda belirtilen ünvanlarla görev yaparken sektörel ihtisas komisyonları toplantılarına katılan ve/veya raporun hazırlanışına bilgi ve/veya belge vererek katkı sağlayan kişilerin isim listesi

Zafer Çelik	Ziraat Mühendisleri Odası İl Temsilcisi
Sanayi	
Orhan Kırılı	Artvin Valisi
Nemci Akman	Artvin Vali Yardımcısı
Muzaffer Başıbüyük	Artvin Vali Yardımcısı
İlyas Gün	Murgul Kaymakamı
Oğuz Bahadır	Borçka Kaymakamı
Akın Varıcıer	Arhavi Kaymakamı
Şahin Arslan	Hopa Kaymakamı
Halil Karbuz	Ardanuç Kaymakamı
Hasan Yaman	Şavşat Kaymakamı
Cahit Çelik	Yusufeli Kaymakamı
Emin Özgün	Artvin Belediye Başkanı
Dr. Sami İmamoğlu	Artvin Orman Fakültesi
Mehmet Karadeniz	Türkiye İş Kurumu İl Müdürü
Şahsiye Güneş	Tarım Kredi Kooperatifi Müdürü
Ahmet Varan	Ticaret ve Sanayi Odası Başk.
Hakan Bayraktar	Halk Bankası Şube Müdürü
Remzi Ustabaş	Sanayi ve Ticaret İl Müdürü
Dursun Güven	Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Başkanı
Aytekin Şahin	Mimarlar Odası Artvin İl Temsilcisi
Ömer Balcı	Sanatkarlar Odası Başkanı
Demirhan Elçin	Artvin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Başkanı
Yunus Tatlısu	Ziraat Bankası Şube Müdürü
Zeki Dinçer	Makine Mühendisleri İl Temsilcisi
Köksal Kaya	İş Bankası Şube Müdürü
Seyhan Yılmaz	Vakıflar Bankası Şube Müdürü
Oktay Türkmen	Halk Bankası Şube Müdürü
Hizmetler:Kültür ve Turizm, Ticaret, Bankacılık ve Mali Yapı	
Dursun Altınay	İl Kültür ve Turizm Müdürü(2005 den itibaren)
Ahmet Y. İskender	İl Kültür ve Turizm Müdürü(2005'e kadar)
Aytekin Şahin	Mimarlar Odası İl Temsilcisi
Ahmet Varan	Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başk.
Ömer Balcı	Artvin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Temsilcisi
Necmettin Heper	İl Defterdarı
Erdoğan Gazihan	Yeşil Artvin Derneği
Nejmi Asuman	Artvin Avcılar ve Atıcılar Derneği
İnsan Kaynakları: Eğitim ve Sağlık	
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Altuntaş	Artvin Eğitim Fakültesi Dekan Yard.
Cafer Tulmaç	İl Milli Eğitim Müdürü
Dr. Ahmet Bayraktar	İl Sağlık Müdürü
Öğr. Gör. Fulya Gökdemir	Sağlık Yüksekokulu Müdür Yard.
Taner TEMİZ	Teftiş Kurulu Başkanı
Öğr. Gör. Hüseyin KURT	Artvin Orman Fakültesi
Öğr.Gör. Osman BORAN	Artvin Meslek Yüksekokulu Müdürü
Dr. Cemil Yavuz	Sağlık Müd. Yard.

Uzm. Dr. Enver Akbaş	Başhekim Yard.
Op.Dr. Yalçın Yılmaz	SSK Borçka Hastanesi Başhekimi
Op.Dr. Hamdi Toprakcı	SSK Arhavi Hastanesi
Dr. Güzin Apaydın	Gıda ve Çevre Kont. Şube Müd.
Faruk AYDIN	İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı
Ramazan YALÇIN	İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı
Şakir FAZLIOĞLU	Milli Eğitim Şube Müdürü
Şemsettin Yıldırım	İl MEM Veri Hazırlama Kontrol Memuru
Sabri ALTUNTAŞ	İl MEM Yatırım İşleri Şefi
Nizamettin TORUN	Türk Eğitim Sen Artvin Şube Başkanı
Çevre ve Mekansal Gelişme	
Ethem Boz	Çevre ve Orman İl Müdürü
Mustafa Meydan	Orman Bölge Müdürü
Ahmet Yazıcı	Meteoroloji İl Müdürü Vekili
Mustafa Duman	Tarım İl Müdürü
Ahmet Y. İskender	Kültür ve Turizm İl Müdürü V.
Ufuktan Güneş	Bayındırlık ve İskan İl Müdürü
Rauf Venedik	Köy Hizmetleri İl Müdürü
Aytekin Şahin	Belediye İmar Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Fahrettin Tilki	Artvin Orman Fakültesi Öğretim Üyesi
Dr. Ahmet H. Alparlan	DSİ Bölge Müdürü
Tülay Tüfekçioğlu	İl Çevre ve Orman Müd., Çevre Şube Müdür V.
Şinasi Ertan	İl Çevre ve Orman Müd., Çevre Şubesi
Türkan Durgun	İl Çevre ve Orman Müd., Çevre Şubesi
Ersin Durmuş	İl Çevre ve Orman Müd., Milli Parklar Şube Müd.
Erkan Koparmal	Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü
Tonguç Genç	Kadaströ İl Müdürü
Kenan Nohut	Tapu Sicil Müdürü
Abdurrahman Çobanoğlu	Harita ve Kadaströ Müh. Odası İl Temsilcisi
Erdoğan Gazihan	Yeşil Artvin Derneği Başkanı
Şahsiye Güneş	Tarım Kredi Kooperatifi Müdürü
Nejmi Asuman	Artvin Avcılar ve Atıcılar Derneği Başkanı
Kurumsal ve Yönetmel Yapı	
Orhan Kırılı	Artvin Valisi
Nemci Akman	Artvin Vali Yardımcısı
Muzaffer Başbüyük	Artvin Vali Yardımcısı
İlyas Gün	Murgul Kaymakamı
Oğuz Bahadır	Borçka Kaymakamı
Akın Varıcıer	Arhavi Kaymakamı
Şahin Arslan	Hopa Kaymakamı
Halil Karbuz	Ardanuç Kaymakamı
Hasan Yaman	Şavşat Kaymakamı
Cahit Çelik	Yusufeli Kaymakamı
Emin Özgün	Artvin Belediye Başkanı
Ali Kemal Özbayram	Proje Asistanı
Rauf Venedik	Köy Hizmetleri İl Müdürü
Arif Şimşek	Gençlik ve Spor İl Müdürü
Dursun Altınay	İl Kültür ve Turizm Müdürü

Mustafa Meydan	Orman Bölge Müdürü
Ufuktan Güneş	Bayındırlık ve İskan Müdürü
Nuri Alptekin	Mahalli İdareler Müdürü Vekili
Remzi Ustabaş	Ticaret ve Sanayi İl Müdürü
Mustafa Çobankara	İl Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü
Necmettin Heper	İl Defterdarı
Dr. Ahmet Bayraktar	Sağlık İl Müdürü
Mustafa Duman	İl Tarım Müdürü
Ahmet Varan	Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı
Cafer Tulmaç	İl Milli Eğitim Müdürü
Zafer Çelik	Ziraat Odası Başkanı
Yılmaz olgun	İl Planlama ve Koordinasyon Müdürü
H. İbrahim Çetin Yılmaz	İl Özel İdare Müdür Vekili
Teknik Altyapı	
Mesut Balmumcu	Karayolları 102. Şube Şefi
Nuray Gencay	PTT Başmüdürü
Ali Naci Alpay	İl Telekom Müdürü
Remzi Ustabaş	Ticaret ve Sanayi İl Müdürü
Aytekin Şahin	Belediye İmar Müdürü
Osman Aydın	Elektrik Mühendisleri Odası İl Temsilciliği
Zeki Dinçer	Makine Müh. Odası Artvin İl Temsilciliği
Necdet Bilsel	Şoförler ve Otomobilciler Od.Bşk.
Yücel Açıkgöz	DSİ 26. Bölge Müd. Proje Müdürü
Zeki Polatdemir	İnşaat Mühendisleri Odası İl Temsilcisi
Ali Naci Alpay	Telekom İl Müdürü
Ahmet Varan	Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı
Orhan Ekinci	İl Emniyet Müdürü
Serkan Kartal	DSİ 26. Bölge Müd. Başmühendis
Ali Akgümüş	DSİ 26. Bölge Müd. Başmühendis

İÇİNDEKİLER

Sayfa no

ARTVİN İL GELİŞME PLANI ÇALIŞMALARINDA GÖREV ALANLAR	ii
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	xiv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xviii
HARİTA LİSTESİ.....	xix
RESİM LİSTESİ.....	xx
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxi
VALİLİK ÖNYAZISI	xxii
1. GİRİŞ	1
1.1 Yasal Dayanak	2
1.2 Amaç	3
1.3 Kapsam.....	3
1.4 Yöntem.....	4
1.5 İhtisas Komisyonları	6
2. İL GELİŞME PLAN BÖLGESİNİN MEVCUT DURUMU	9
2.1 Sosyo-Ekonomik Yapı	14
2.1.1 Nüfus ve Sosyal Yapı.....	14
2.1.1.1 Nüfus Artış Hızı.....	14
2.1.1.2 Nüfusun Yerleşim Yerlerine Dağılımı.....	17
2.1.1.3 Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı	18
2.1.1.4 Medeni Durum	19
2.1.1.5 Eğitim Durumu	20
2.1.1.6 Doğurganlık ve Ölümler	21
2.1.1.7 Göçler	23
2.1.2 Tarım	25
2.1.2.1 Tarım Alanlarının Amaç Dışı Kullanımı	25
2.1.2.2 Verimli Tarım Arazisinin Sınırlı Olması.....	28
2.1.2.3 Ürün Deseninin Çok Fakat Üretim Ölçeğinin Düşük Olması	29
2.1.2.4 Toprakların Çok Parçalı ve İşletme Ölçeklerinin Küçük Olması.....	31
2.1.2.5 Hayvancılığın Gelişmemiş Olması Yada Gelişmemesi	32
2.1.2.6 Su Ürünleri Potansiyelinin Yeterince Değerlendirilememesi.....	33

2.1.2.7	Kooperatiflerde Ortak Çalışma Kültürünün Yeterince Gelişmemiş Olması	33
2.1.2.8	Yapılaşma ve Tarımsal Amaçlı Kullanım Nedeniyle Orman Alanlarında Oluşan Tahribat ve Kadastro Sorunu.....	33
2.1.2.9	İldeki Ormanların Fonksiyonel Olarak Planlanmamış Olması.....	34
2.1.2.10	Orman Alanlarından Yasadışı Faydalanmalar ve Özellikle Böcek Zararları Sonucu Oluşan Tahribatın Yüksek Olması.....	35
2.1.2.11	İlde Odun Hammaddesini Değerlendirecek Sanayinin Yeterli Olmaması.....	36
2.1.3	Sanayi.....	37
2.1.3.1	Mevcut Sanayinin Gerilemesi.....	37
2.1.3.2	Sanayi Tabanının Zayıf Olması.....	38
2.1.3.3	Sanayi Sektörü Üretim ve Sermaye Düzeyinin Oldukça Düşük Olması.....	39
2.1.3.4	İşletmeler Bazında Oluşturulan Katma Değerin Düşük Olması.....	41
2.1.3.5	Sanayi Sektörü Yatırımlarının Finansmanında Sorunlar Yaşanması	42
2.1.3.6	Girişimcilik Yeteneği ve Ortak İş Yapma Kültürünün Zayıf Olması.....	42
2.1.3.7	Ekonomik Hinterlandının Darlığı ve Ulusal Pazarlara Uzak Olması.....	44
2.1.3.8	Sanayi Sektörü Yatırımları Konusunda İlin Olumsuz Bir İmaja Sahip Olması.....	45
2.1.4	Hizmetler.....	46
2.1.4.1	Turizm.....	46
2.1.4.1.1	Turizmde Mevcut Durum	46
2.1.4.1.2	İlin Turizm Varlıkları.....	48
2.1.4.1.3	İlin Turizm Potansiyeli	51
2.1.4.1.3.1	Doğa Turizmi Çeşitleri	51
2.1.4.1.3.2	Sportif Amaçlı Turizm.....	53
2.1.4.1.3.3	Kırsal Turizm.....	54
2.1.4.1.3.4	Kültür-Tarih Turizmi	54
2.1.4.1.4	İlde Turizm Koridorları	55
2.1.4.1.4.1	Kıyı Koridoru.....	57
2.1.4.1.4.2	Artvin Güney Koridoru.....	58
2.1.4.2	Ticaret	64
2.1.4.2.1	İl Ticaret Sektörünün Yapısı ve Çalışma Şartlarından Kaynaklanan Olumsuzluklar.....	66
2.1.4.2.2	Dış Ticaretle İlgili Başlıca Sorunlar	66
2.1.4.3	Bankacılık Sektörü.....	67
2.1.4.3.1	Banka Mevduatındaki Gelişmeler	68
2.1.4.3.2	Banka Kredilerindeki Gelişmeler	69

2.1.4.4	Mali Yapı	71
2.1.4.4.1	Kamu Harcamaları	72
2.1.4.4.2	Kamu Gelirleri	73
2.1.5	İnsan Kaynakları: Eğitim ve Sağlık	75
2.1.5.1	Eğitim	75
2.1.5.1.1	Okul Öncesi Eğitim, İlköğretim ve Orta Öğretim	75
2.1.5.1.2	Yetişkin Eğitimi ve Yaygın Eğitim	78
2.1.5.1.3	Yüksek Öğretim	79
2.1.5.2	Sağlık	80
2.1.5.2.1	Sağlık Personeli Açığı, Bina Araç ve Gereç Yetersizliği	80
2.1.5.2.2	Sağlık Hizmeti Sunumunda Sorunlar	82
2.1.6	Ekonomik Yapı (GSYİH ve İstihdam Durumu)	83
2.1.6.1	Artvin İli GSYİH'nın Gelişimi	83
2.1.6.2	Artvin İlinde Kişi Başına GSYİH'nın Değişimi	84
2.1.7	Artvin İli GSYİH'nın Sektörel Dağılımı	85
2.1.7.1	İstihdam Durumu	88
2.1.7.1.1	İstihdamın Sektörel Dağılımı	88
2.2	Çevre ve Mekansal Yapı	89
2.2.1	Coğrafi Konum, Fiziki Özellikler	89
2.2.2	Çevre Varlıkları	91
2.2.3	Çevre Sorunları	92
2.2.4	Jeolojik ve Tektonik Yapı	95
2.2.5	İl'in Depremselliği	96
2.3	Yönetmel ve Kurumsal Yapı	96
2.3.1	Kamu Sektörü	96
2.3.1.1	Yapı, Donanım, Bütçe, İnsan Gücü ve Teknoloji İle İlgili Sorunlar	96
2.3.1.2	Mevzuat ve Yetki-Sorumluluk Dengesi İle İlgili Sorunlar	97
2.3.2	Özel Sektör	98
2.3.3	Sivil Toplum	99
2.4	Teknik Altyapı	100
2.4.1	Ulaşım	100
2.4.1.1	Karayolları	100
2.4.1.2	Köy Yolları	106
2.4.1.3	Kent İçi Ulaşım	106
2.4.2	İletişim	107

2.4.3	Enerji	108
2.4.4	Su ve Kanalizasyon	111
2.5	Mevcut Durum Analizi Özeti.....	113
2.6	Artvin İli SWOT (Kuvvetli ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) Analizi.....	124
3.	TEMEL HEDEFLER VE STRATEJİLER.....	126
3.1	Vizyon	126
3.2	Temel İlkeler	126
3.3	Temel Hedefler.....	128
3.4	Gelişme Stratejileri.....	128
3.5	Gelişme Alternatifleri ve Senaryoları	130
4.	SEKTÖREL GELİŞME STRATEJİLERİ	139
4.1	Ekonomik Gelişme Stratejileri	139
4.1.1	Tarım	139
4.1.2	Sanayi	141
4.1.3	Hizmetler	144
4.2	Sosyal Gelişme Stratejileri	149
4.3	Çevre ve Mekansal Gelişme Stratejisi	152
4.4	Kurumsal ve Yönetimsel Gelişme Stratejisi	154
4.5	Teknik Altyapı Gelişme Stratejisi	156
5.	ÖNGÖRÜLEN YATIRIM PROGRAM VE PROJELERİ	159
5.1	Tarımsal Yapının Güçlendirilmesi Programı Proje ve Yatırım Önerileri.....	160
5.2	Sanayinin Desteklenmesi ve Güçlendirilmesi Programı.....	164
5.2.1	Yatırım Ortamının İyileştirilmesi ve Girişimcilerin Desteklenmesi Projesi.....	164
5.2.2	İmalat Sanayi Uygun Yatırım Projeleri.....	165
5.2.2.1	Orman Ürünleri Sanayinde Uygulanabilecek Projeler	166
5.2.2.1.1	Odun Briketi Üretimi Projesi	166
5.2.2.1.2	Gömme Taban Döşemesi Projesi.....	167
5.2.2.1.3	Modüler Mobilya Üretimi Projesi.....	167
5.2.2.2	İhracatı Geliştirmeye ve Talebi Karşılamaya Yönelik Projeler.....	167
5.2.2.2.1	Tekstil Projesi	167
5.2.2.2.2	Styropor Üretimi Projesi	168
5.2.2.2.3	Elektrikli ev aletleri üretimi projesi	168
5.3	Turizmi Geliştirme ve Yerel Turistik Potansiyeli Değerlendirme Programı.....	168
5.4	İnsan Kaynaklarını Geliştirme ve Sosyal Yapıyı Güçlendirme Programı	173
5.4.1.	Eğitim	173

5.4.1.1	Okul Öncesi Eğitimin Geliştirilmesi Projesi	173
5.4.1.1.1	Her İlçe Merkezine En Az Bir Anaokulu Yapılması ve Ana Sınıflarının Yaygınlaştırılması Projesi.....	173
5.4.1.1.2	Okul Öncesi Eğitim Bilincini Geliştirme Projesi	173
5.4.1.2	İlköğretimde Eksikliği Görülen Okulların ve Sosyal Tesislerin Yapılması Projesi	173
5.4.1.3	Ortaöğretimi Geliştirme Projesi.....	174
5.4.1.3.1	Ortaöğretimde ihtiyaç duyulan okul binası, derslik ve sosyal tesislerin yapılması projesi	174
5.4.1.3.2	Ortaöğretimde kaliteli eğitim veren liselerin açılması projesi.....	174
5.4.1.4	Milli Eğitimde Kalitenin Artırılması Projesi	174
5.4.1.5	İlde “Çoruh Üniversitesi” Adı Altında Bir Üniversitenin Kurulması Projesi .	175
5.4.1.6	Sanayi Sektörünün İhtiyacı Olan Ara-İnsan Gücünün Yetiştirilmesi Projesi .	176
5.4.2	Sağlık.....	176
5.4.2.1	Sağlık Durumu Araştırması Projesi	176
5.4.2.2	İlçelerde 112 Acil Servislerinin Kurulması Projesi	176
5.4.2.3	Sağlık Hizmetlerinde Bürokrasinin Azaltılması Projesi.....	176
5.4.2.4	Koruyucu Sağlık Hizmetleri Projesi.....	177
5.4.2.5	Sağlık Eğitimi Projesi	177
5.4.2.6	Sağlık Sistemini Yeniden Yapılandırma ve Eş Güdüm Projesi.....	177
5.4.2.7	Sağlık Personeli Açıklarının Tamamlanması Projesi	178
5.4.2.8	Sağlık Ocaklarının Güçlendirilmesi Projesi	178
5.4.3	Çevrenin İyileştirilmesi ve Mekansal Kapasitenin Geliştirilmesi Programı.....	178
5.4.3.1	Hava Kirliliği Potansiyeli Araştırma Projesi:	178
5.4.3.2	Su Kirliliği Araştırma Projesi:	178
5.4.3.3	Katı Atık Yönetimi Projesi:	179
5.4.3.4	İlde Bir Av Müzesi ve Botanik Bahçesi Oluşturulması Projesi:	179
5.4.3.5	Baraj Suları Altında Kalacak Endemik ve Nesli Tehlikede Olan Bitki Türlerinin Saptanması, Korunması ve Yetiştirilmesi Projesi:	179
5.4.3.6	Çoruh ve Hopa Engereği Koruma ve Üretme Projesi:	180
5.4.3.7	Madencilik Faaliyetlerinin Çevreye Olası Olumsuz Etkilerinin Araştırılması Projesi:	180
5.4.3.8	İlde, İl ve İlçe Merkezlerinin Detaylı Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporlarının Hazırlanması, Parsel Bazında Zemin Etüt Raporlarının Düzenlenmesi Projesi:	180
5.4.3.9	İlde Heyelan ve Taş Düşme Riski Olan Alan ve Güzergahların Belirlenmesi ve Gerekli Önlemlerin Saptanması Projesi:	180

5.4.3.10	Dere Kenarı Bitki Kuşaklarını Oluşturma, Mevcut Olanları Koruma ve Geliştirme Projesi:	181
5.4.3.11	Çevre Eğitimi Projesi:.....	181
5.4.3.12	Atık-Su Arıtma Projesi:	181
5.5	Kurumsal ve Yönetmel Yapının Güçlendirilmesi Programı	181
5.5.1	Artvin İl Bilgi-İşlem ve Coğrafik Bilgi Sistemi Merkezinin Kurulması Projesi(ARTBİL)	181
5.5.2	Artvin Dernek ve Vakıflarının Tek Çatı Altında Toplanması Projesi	182
5.6	Altyapının Geliştirilmesi Programı	182
5.6.1	İletişim Sektörü	182
5.6.1.1	Telekomünikasyonun İyileştirilmesi Projesi	182
5.6.1.2	Kamuya Açık İletişim Merkezleri Kurulması Projesi	182
5.6.1.3	Okullarda İnternetin Yaygınlaştırılması Projesi	182
5.6.2	Ulaşım Sektörü	183
5.6.2.1	Hopa-Borçka Tüneli Projesi	183
5.6.2.2	Yol Bilgi Sisteminin Oluşturulması Projesi	183
5.6.2.3	Yol kalitesinin Artırılması Projesi	183
5.6.2.4	Fonksiyonel Yol Planlama Projesi.....	184
5.6.3	Enerji Sektörü.....	184
5.6.3.1	Doğalgaz Kullanımı Projesi.....	184
5.6.3.2	Güneş Enerjisi Kullanımının Yaygınlaştırılması Projesi.....	184
5.6.3.3	Elektrik Şebekelerinde İyileştirme Sağlanması Projesi	184
5.6.4	Su ve Kanalizasyon Sektörü.....	185
5.6.4.1	Su ve Kanalizasyon Sisteminin İyileştirilmesi projesi	185
5.7	Ormancılığı Geliştirme ve Sürdürülebilir Ormancılığa Geçiş Programı	185
5.7.1	Orman Kadastrosunun Tamamlanması Projesi.....	185
5.7.2	Orman Amenajman Planlarının Çok Amaçlı-Fonksiyonel Planlar Olarak Yapılması Projesi.....	185
5.7.3	Yaşlı Ormanların Gençleştirilmesi, Ormanların Sürdürülebilirliğinin Sağlanması Projesi	186
5.7.4	Ladin Ormanlarında Zarar Yapan Böceklerin Yırtıcılarının Üretilmesi (Biyolojik Mücadele) Projesi	186
5.7.5	Korunan Alanlarda Uygulanması Gereken Silvikültürel Müdahalelerin Geliştirilmesi Projesi.....	186
5.7.6	Artvin’de Yayılış Gösteren Odun Dışı Bitkisel Ürünlerin Envanterinin Yapılması	187

5.7.7	Ekonomik Değer İçeren Odun Dışı Bitkisel Ürünlerin Doğada Bulunan Türlerle Birlikte Kültüre Alınması, Üretilmesi, İŞlenmesi ve Pazarlanması Projesi	187
5.7.8	Tıbbi Bitkilerin Varlığının Tespiti ve Değerlendirilmesi Projesi.....	187
5.7.9	İldeki Av Potansiyelinin Tespiti, Avlakların Belirlenmesi ve Av Turizminin Geliştirilmesi Projesi.....	188
5.7.10	Ekoturizmin Geliştirilmesi İçin Korunan Alanlar, Milli Parklar ve Doğal Yaşlı Ormanların Bulunduğu Alanlarda Yapılması Gerekli Altyapı, Planlama ve Diğer Benzeri Faaliyetlerin Belirlenerek Yapılması Projesi.....	188
5.7.11	Ağaçlandırma ve Rehabilitasyon Projeleri.....	189
5.7.12	Orman Ürünlerini Nihai Ürün Haline Getirebilecek Tesislerin Kurulması	189
5.7.13	Üretim İŞlerinde Mekanizasyonun Geliştirilmesi Projesi	189
5.7.14	Alternatif Yakacak ve Isınma Ürünlerin Geliştirilmesi ve Orman Köylülerinin Yararına Sunulması Projesi (Güneş Enerjisi, Kömür vb)	189
5.7.15	Yakıt Briketi Üretim Tesisi Projesi.....	190
5.7.16	Ağaç Tarımının Geliştirilmesi ve Desteklenmesi Projesi	190
5.7.17	Güncel Uydu Verileri ile Orman Varlığının Haritalanması Projesi.....	190
6.	İL GELİŞME UYGULAMA PLANI	191
7.	KAYNAKLAR	192

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.	İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Türkiye ve Artvin’de GSYİH’nın Dağılımı (1987 Yılı Fiyatlarıyla 2001 Yılı İtibariyle).....	9
Tablo 2.	Artvin İlinin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasındaki Yeri.....	10
Tablo 3.	Artvin ve İBBS Düzey 3 Grubundaki İllerin Seçilmiş Göstergelere Göre Mevcut Durumu.....	13
Tablo 4.	Genel Nüfus Sayımlarına Göre Türkiye ve Artvin Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları.....	14
Tablo 5.	Artvin İline Bağlı İlçelerinin Toplam Nüfusları ve Nüfus Artış Hızları (%o).....	15
Tablo 6.	Artvin İlçe Merkezlerinin Toplam Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (%o).....	15
Tablo 7.	Artvin İlçe Merkezlerine Bağlı Köylerin Toplam Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (%o).....	16
Tablo 8.	Artvin İli Nüfusunun Cinsiyete ve Yerleşim Yeri Tiplerine Göre Dağılımı.....	17
Tablo 9.	Yerleşim Yeri Tiplerinde Nüfusun Büyük Yaş Gruplarına Dağılımı, Medyan Yaş ve Yaş Bağımlılık Oranı.....	18
Tablo 10.	Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde Cinsiyete Göre Medeni Durumun Oransal Dağılımı (%).....	19
Tablo 11.	Artvin Erkek Nüfusunun Yaş Gruplarına ve Eğitime Göre Oransal Dağılımı (%).....	20
Tablo 12.	Artvin Kadın Nüfusunun Yaş Gruplarına ve Eğitime Göre Oransal Dağılımı (%).....	21
Tablo 13.	Artvin İlinde Doğurganlık, Bebek ve Çocuk Ölüm Hızları.....	22
Tablo 14.	Artvin İli Yerleşim Yeri Tiplerine Göre Canlı Doğan ve Yaşayan Çocuk Sayıları.....	23
Tablo 15.	1990 Genel Nüfus Sayımına Göre Artvin İlinin Aldığı ve Verdiği Göç.....	24
Tablo 16.	1990 Genel Nüfus Sayımına Göre Artvin İli İçinde Göç Durumu.....	24
Tablo 17.	Artvin İlinde Arazinin Kullanma Kabiliyetine Göre Dağılımı.....	28
Tablo 18.	İlçelerde Arazinin Kullanımına Göre Dağılımı (2002).....	29
Tablo 19.	Tarım Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı (Ha).....	29
Tablo 20.	Artvin’de Tarla Ürünlerinin Yıllara Göre Ekiliş Alanlarının Dağılımı.....	30
Tablo 21.	Muhtelif Ürünlerin Üretiminde Verimlilikler.....	30
Tablo 22.	Artvin İlinde İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Sayısı, Arazi Parça Sayısı ve Arazi Miktarı.....	31
Tablo 23.	Artvin İli Orman Varlığının DKB ve Türkiye Geneli İle Karşılaştırması.....	34
Tablo 24.	Artvin Orman Bölge Müdürlüğü Ormanlarının Kuruluşlarına Göre Dağılımı.....	35

Tablo 25.	Yıllar İtibariyle Böcek Zararları	36
Tablo 26.	Artvin OBM Ormanlık Alanlarının İşletme Müdürlüklerine Dağılımı	36
Tablo 27.	Artvin İli Sanayi Sektörünün 2000 Yılı İtibariyle Durumu (1987 Yılı Fiyatlarıyla).....	37
Tablo 28.	Artvin İlinde Sanayi Sektörünü Oluşturan Alt Sektörlerin İstihdamdaki Payları (%)	38
Tablo 29.	Artvin İlindeki Küçük Sanayi Siteleri.....	39
Tablo 30.	Artvin İlinde Faaliyette Bulunan Sanayi İşletmeleri	40
Tablo 31.	Artvin İli İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren KOS İşletmelerinin Ölçeksel Bazda İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu.....	40
Tablo 32.	Ölçeksel Bazda Artvin KOS İşletmelerinin Oluşturduğu Katma Değer (Milyon TL)	41
Tablo 33.	Artvin İline Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin DKB ve Türkiye İle Karşılaştırılması	43
Tablo 34.	İl’de Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri (2002)	47
Tablo 35.	Türkiye ve Artvin İlindeki Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerindeki Toplam Oda-Yatak Kapasitesi (2002).....	47
Tablo 36.	İldeki Yatırım Belgeli Tesisler.....	47
Tablo 37.	Artvin’e Gelen Yabancı Turist Sayısının Ülkelere Göre Dağılımı (2003).....	47
Tablo 38.	İlde Turizm Potansiyeline Sahip Termal Kaynaklar.....	48
Tablo 39.	Artvin İli Doğal Turizm Kaynakları Envanteri.....	49
Tablo 40.	Artvin İli Tarihi ve Kültürel Turizm Kaynakları Envanteri.....	50
Tablo 41.	Karadeniz Bölgesi İllerinde Sabit Fiyatlarla Ticaret Sektörü Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının 2000 Yılındaki Dağılımı (1987 = 100)	65
Tablo 42.	Artvin İlinde Banka ve Şube Sayıları (2004).....	67
Tablo 43.	Artvin ve DKB İllerinde Mevduatın Türk Lirası ve Yabancı Para Cinsinden Dağılımı (Milyon ABD Doları).....	68
Tablo 44.	Yıllar İtibariyle Şube Başına Düşen Ortalama Mevduat (Milyon ABD Doları) ve Oransal Değişimi (%)	68
Tablo 45.	Artvin İlinde Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı ve DKB İlleri ile Karşılaştırılması (Dolar)	69
Tablo 46.	Artvin ilinde kredilerin sektörlere göre miktar ve oransal olarak dağılımı (Cari fiyatlarla)	70
Tablo 47.	Artvin İli Kredi/Mevduat Oranları (%).....	71
Tablo 48.	Artvin İli Konsolide Giderleri (Milyar TL) ve Oransal Dağılımı (%).....	72
Tablo 49.	Artvin ilinde kamu yatırım harcamaları ve sektörlere göre dağılımı (Cari fiyatlarla).....	72

Tablo 50.	Artvin İli Konsolide Bütçe Gelirlerinin Tahsilatı (Cari fiyatlarla-Milyar TL)	73
Tablo 51.	Artvin ili konsolide bütçe gelir ve gider karşılaştırması (Cari fiyatlarla-Milyar TL).....	74
Tablo 52.	Artvin ilinde vergi gelirlerinin tahakkuk ve tahsilatı (Cari fiyatlarla-Milyar TL)	74
Tablo 53.	Türkiye’de Eğitimde Temel Göstergeler	75
Tablo 54.	İstatistik bölge birimleri sınıflaması düzey 1 bölgelerine göre okul/sınıf, öğrenci, öğretmen ve derslik sayısı (2003-2004 öğretim yılı).....	76
Tablo 55.	2003–2004 Eğitim-Öğretim Yılında Eğitim Göstergeleri	76
Tablo 56.	Türkiye, Karadeniz Bölgesi ve Artvin İlinin Okul Öncesi Eğitim Durumunun Karşılaştırması (1999-2003 Eğitim-Öğretim Yılları).....	77
Tablo 57.	1999-2004 Yılları Arasında Artvin İlinde İlköğretimde Türkiye ve Karadeniz Bölgesi Ortalamalarına Göre Mevcut Eğitim Durumu	77
Tablo 58.	2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında Mevcut Durum	78
Tablo 59.	Artvin Orta Öğretim Kurumlarına Göre 2003 Yılı Öğrenci Seçme Sınavı Sonuçları	78
Tablo 60.	2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında Halk Eğitim Merkezleri Tarafından Açılan Kurslar	79
Tablo 61.	Kafkas Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi	79
Tablo 62.	Fakülte ve Yüksekokulların Akademik Personeli (2004).....	80
Tablo 63.	Sağlık Göstergelerinde Gelişmeler	81
Tablo 64.	Artvin İli GSYİH’nın Yıllar İtibariyle Sabit Fiyatlarla Gelişimi (1987 fiyatlarıyla).....	83
Tablo 65.	Artvin İli Kişi Başına Düşen GSYİH’nın Türkiye ve Karadeniz Bölgesi İle Karşılaştırması.....	84
Tablo 66.	Artvin İli GSYİH’nın 2001 Yılı İtibariyle Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	87
Tablo 67.	Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Nüfusun Cinsiyete Göre İstihdam, İşsizlik ve İşgücüne Katılma Oranları (%).....	88
Tablo 68.	İstihdam Edilen Nüfusun Yıllara ve Sektörlere Göre Dağılımı.....	89
Tablo 69.	Artvin Merkez İlçe ile Komşu İl Merkezleri, Ankara ve İstanbul Arasındaki Karayolu Uzunlukları	90
Tablo 70.	Artvin Merkez İlçe ile Diğer İlçeler Arasındaki Karayolu Uzunlukları (km).....	90
Tablo 71.	Artvin İli Belde Merkezleri ile, Bağlı Oldukları İlçe Merkezleri ve İl Merkezi Arasındaki Karayolu Uzunlukları (km).....	90
Tablo 72.	Artvin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği - Odalara Kayıtlı Üye Listesi, (2004)*	98

Tablo 73.	Artvin İlinde Türlerine ve Satış Cinslerine Göre Yollar	101
Tablo 74.	Artvin İli Devlet Yolları Y.O.G.T Değerleri	105
Tablo 75.	Artvin İlinde Köy Yollarının Genel Durumu (2002).....	106
Tablo 76.	Artvin İli Sabit Telefon Hizmetleri.....	108
Tablo 77.	Artvin İlinde Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Dağılımı.....	110
Tablo 78.	Artvin İlindeki Köylerin Su Durumu.....	113
Tablo 79.	Artvin İl Gelişme Plan Bölgesinin Seçilmiş Göstergelere Göre Mevcut Durumu	115
Tablo 80.	Artvin İlinin Sektörlere Göre Avantaj, Darboğaz ve Potansiyelleri.....	117
Tablo 81.	Artvin İli Gelişme Alternatiflerinin Karşılaştırılması.....	131
Tablo 82.	Artvin İlinde Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Nüfus Tahminleri.....	133
Tablo 83.	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Büyüme Hızı (1987 Sabit Fiyatlarıyla).....	133
Tablo 84.	Artvin İli Gelişme Senaryosu.....	137

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa no
Şekil 1. Küçükbaş Hayvan Sayısının İlçelere Göre Dağılımı (2002 Yılı)	32
Şekil 3. Yıllar İtibariyle Kişi Başına Düşen GSYİH'nin Seyri.....	85
Şekil 4. Artvin ve Çevresinin Uydu Görüntüsü	91
Şekil 5. Kişi Başına GSYİH (\$) Gerçek ve Trend Doğrusu Tahminleri.....	134
Şekil 6. Sabit Fiyatlarla GSYİH Gerçek ve Trend Doğrusu Tahminleri	135
Şekil 7. Sektörlere Göre Sabit Fiyatlarla GSYİH Gerçekleşmeleri	136

HARİTA LİSTESİ

Harita 1.	Artvin İli Yerleşim Haritası	xxiii
Harita 2.	Artvin İli Topografya Haritası	xxiv
Harita 3.	İstatistiki Bölge Birimleri (Düzey 2)	11
Harita 4.	İstatistiki Bölge Birimleri (Düzey 3)	11
Harita 5.	Artvin İli Arazi Kullanım Kabiliyeti Sınıfları Haritası.....	26
Harita 6.	Artvin İli Şimdiki Arazi Kullanım Şekli Haritası	27
Harita 7.	Artvin İli Turizm Koridorları ve Kaynakları Haritası.....	56
Harita 8.	Artvin İli Erozyon Haritası	93
Harita 9.	Artvin İli depremsellik haritası	95
Harita 10.	Artvin İli karayolu ağı.....	104

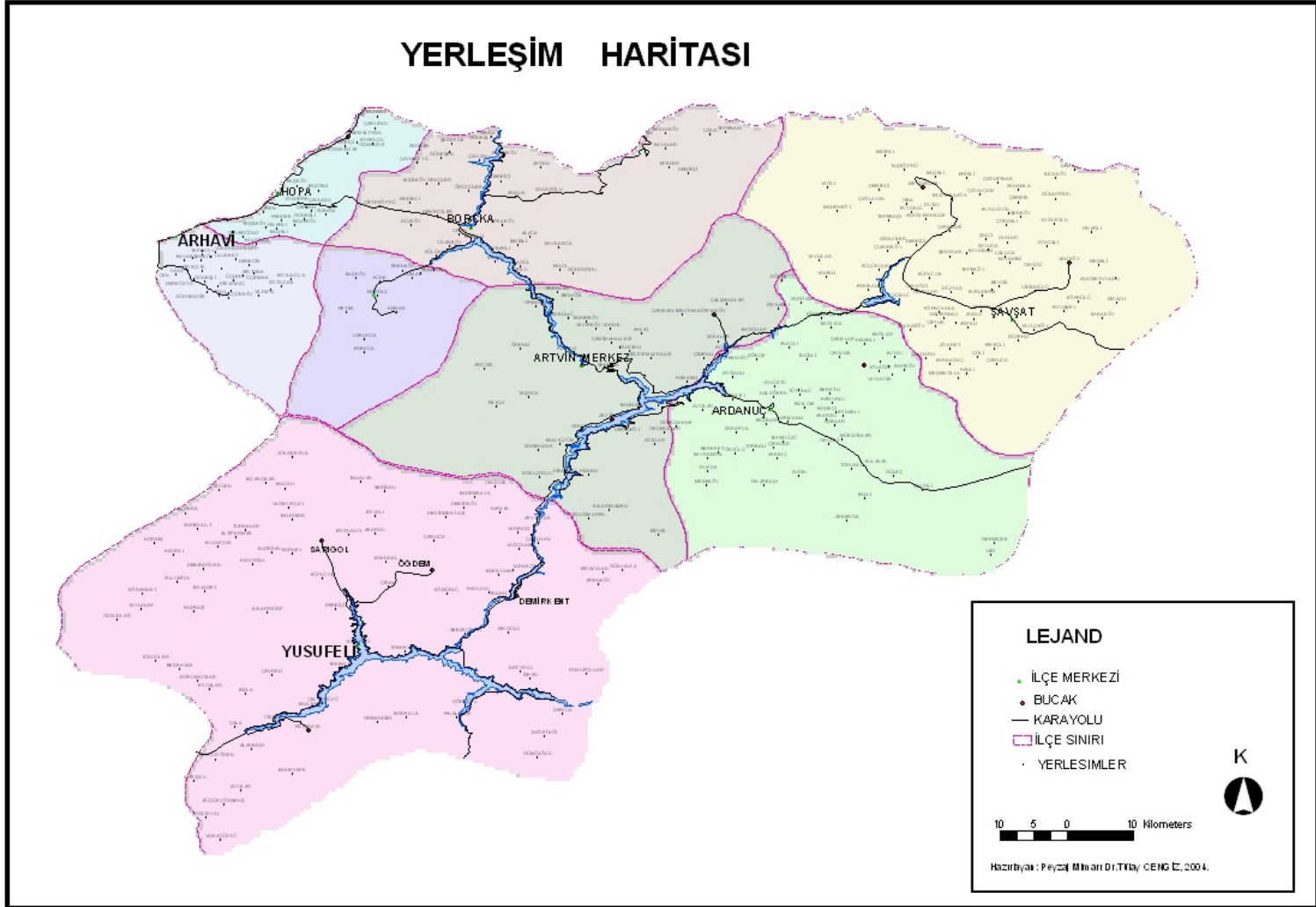
RESİM LİSTESİ

Resim 1.	Kafkasör Festivalinden görünümeler	60
Resim 2.	Hatilla Milli Parkından görünümeler	61
Resim 3.	Borçka-Karagöl'ün yaz aylarındaki görünümü	61
Resim 4.	Borçka-Karagöl'ün sonbahar aylarındaki görünümü	62

KISALTMALAR LİSTESİ

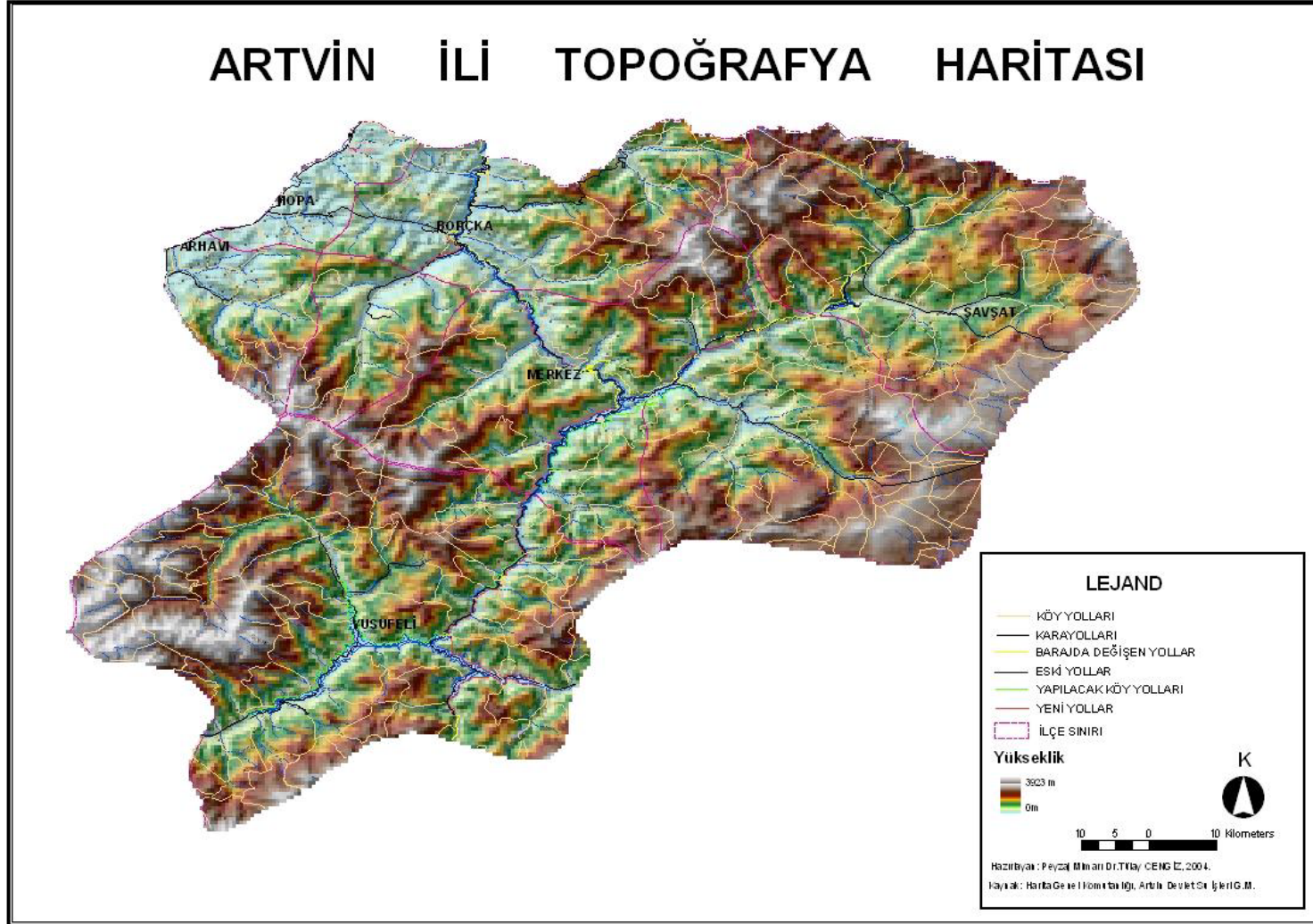
AB	: Avrupa Birliği
AGEP	: Artvin İl Gelişme Planı
BOTAŞ	: Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DKB	: Doğu Karadeniz Bölgesi
DSİ	: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
Fiskobirlik	: Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İİBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
KSS	: Küçük Sanayi Sitesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MAM	: Marmara Araştırma Merkezi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğu
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği

VALİLİK ÖNYAZISI

Harita 1. Artvin İli Yerleşim Haritası

ARTVIN İLİ TOPOĞRAFYA HARİTASI

Harita 2. Artvin İli Topografya Haritası

1. GİRİŞ

Küreselleşme sürecinde değişen koşullara uyum, rekabet, insan kaynaklarının geliştirilmesi, küresel piyasanın dinamik olarak izlenmesi, örgüt yapılarında esneklik ve maliyet kontrolü gibi önemli olgular, geleneksel bölge anlayışını değiştirerek yeni bir bölge yaklaşımı oluşturmuştur. Yeni dünya düzeninde, yerel dinamiklerin ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişme sürecindeki önemi artmıştır (DPT, 2000a).

Bu süreçte planlama, gerek ülke ve gerekse bölge düzeyinde eldeki kaynakların gelişme amacı ya da amaçları doğrultusunda etkin ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi için önemli bir yönetim aracı olarak ortaya çıkmıştır. Planlama içerik ve kapsamı açısından; ülke, bölge, alt bölge/metropoliten alan, il, kent ve kent kesimleri ölçeğinde ele alınabilmektedir (DPT, 2000a). Planlamanın kapsamı, içeriği, hazırlanma ve uygulanma yöntemi ise ülkenin yönetim şekli, ekonomik kalkınma düzeyi vb. özelliklerin yanı sıra bölgeler arasında var olan gelişmişlik farklarına da bağlı olarak, ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir.

Ülkemizde bölgeler arası gelişmişlik farkları, uzun yıllardan beri çözülemeyen bir sorun olarak devam ede gelmiştir. Değişik bölgelerde yaşayan insan nüfusu ve bu nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak kaynakların çeşitli nedenlerle adil bir şekilde paylaştırılmaması ya da paylaştırılmaması; ekonomik, sosyal ve kültürel düzey farklılıklarını ve dolayısıyla bölgesel farklılıkları körüklemektedir. Bu noktada, bölgeleri oluşturan illerin gelişme düzeyleri arasındaki farklılıklar da doğrudan bölgesel farklılıklar üzerinde etkili olmaktadır.

İl yönetiminin genel yönetim içindeki özellikli ve öncelikli konumu dikkate alındığında, gerek yönetsel yeniden yapılanmada, gerekse planlı kalkınmada, bu yönetim kademelerinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Zira, ekonomik ve sosyal kalkınmada, bölgesel gelişmişlik farklarının ve yöresel geri kalmışlıkların giderilmesinde ve ülke genelinde dengeli bir kalkınmanın sağlanmasında iller, temel birimler olarak değerlendirilmek durumundadır. Planlı kalkınmanın mekan boyutunun, yerel, bölgesel ve ülkesel basamaklardan oluştuğu düşünülürse, il, planlamanın ve strateji belirlemenin yerel düzeydeki en önemli yönetsel basamağı olmaktadır. İl gelişme planlaması ise bir yandan ülkesel ve bölgesel planlama, öte yandan il içinde yer alan yerel yönetimlerin ve planlama çalışmalarının bütünleştirilmesi açılarından gerekli bir basamak olarak önem kazanmaktadır (DPT, 2000a).

Ülke genelinde dengeli bir kalkınmanın sağlanması, yöresel geri kalmışlıkların giderilmesi ve bölgesel gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılması, illerde etkili bir gelişme planlaması yapılması ve rasyonel stratejilerin belirlenip uygulanmasıyla yakından ilişkilidir. Kalkınmanın taşradan başlamasında; yöresel ve bölgesel ekonomik kaynakların harekete geçirilerek ve taşranın sosyo-ekonomik düzeyini yükselterek topyekün ülke kalkınmasının başarılmasında il gelişme planının önemi büyüktür (DPT, 2000a). Bu noktada, il gelişme planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde stratejik planlama ya da daha geniş bir bakış açısıyla stratejik yönetim anlayışı önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

Stratejik planlama ya da bu kapsamda hazırlanan stratejik planların çok geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Stratejik planlama, özellikle makro düzeyde belirlenen ulusal stratejiler ve kalkınma planları çerçevesinde; kuruluşlarca hazırlanacak olan stratejik planlar, yıllık programlar, sektörel ana planlar, bölgesel planlar ve il gelişim planları ile birlikte, genel olarak planlama ve uygulama sürecinin etkinliğini artırma ve kaynakların

rasyonel kullanımı noktasında önemli katkılar sağlamaktadır. Stratejik planlama sürecinde dört temel aşama öne çıkmaktadır. Bunlar; “neredeyiz?”, “nereye ulaşmak istiyoruz?”, “gitmek istediğimiz yere nasıl ulaşabiliriz?” ve “başarımızı nasıl takip eder ve değerlendiririz?” sorularının kuruluşlar tarafından yanıtlanmasına ilişkindir. Bu aşamalarda, genel olarak kuruluşlar; mevcut durumlarını, misyon ve ilkeleri doğrultusunda vizyonlarını ve bu vizyonlara uygun stratejik amaç ve stratejilerini ve amaç ve stratejilerine yönelik projelerini belirlemektedirler. Son aşamada ise kuruluşlar, başarılarını izleyerek ölçme ve değerlendirmeye tabi tutmaktadırlar (DPT, 2003a).

Öte yandan, il gelişme planlarının hazırlanmasına ilişkin olarak VIII. BYKP (Beş Yıllık Kalkınma Planı)’de şu ifadeler yer verilmektedir (DPT, 2000b): “Gelir dağılımı dengesizliklerinin en aza indirilmesi, bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve rasyonel kaynak dağıtımını açısından önem taşıyan, bölge planlarıyla uyumlu, il düzeyinde il gelişme planı çalışmaları başlatılacaktır. Bu çerçevede İl Planlama ve Koordinasyon Birimleri güçlendirilecek ve il gelişme planlarının hazırlanması ve uygulanmasında ilgili tüm kesimlerin katılımı sağlanacaktır. İl gelişme planının hazırlanmasına veri tabanı oluşturacak olan il envanter ve istatistik raporlarının güncelleştirilmesi ile bilginin ortak kullanımını sağlayacak İl Envanteri Modellemesi Projesi tamamlanacaktır.”

Özetle, il gelişme planları sayesinde ilk aşamada bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılması ve bu sayede ülke düzeyinde daha dengeli bir kalkınmanın sağlanması hedeflenmektedir. İl gelişme planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde dikkate alınması gereken iki temel ilke sürdürülebilirlik ve katılımcılık olmaktadır. Özellikle makro bazda sürdürülebilir kalkınma hedefinin sağlanması noktasında yerel düzeydeki planların sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda planlanmasını gerektirmektedir. Benzer şekilde, yerel planlama çalışmalarında ilgi gruplarının, kendi geleceklerini ve refah düzeylerini etkileyecek planlama çalışmaları konusunda bilgilendirilmeleri ve hatta planlama süreçlerine dahil edilmeleri de katılımcılığın sağlanması açısından son derece önemli olmaktadır.

Yukarıda yapılan tespitler çerçevesinde Artvin İl Gelişme Planı (AGEP), mevcut ve potansiyel kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasını sağlayarak İlin gelişimine yön vermek ve ivme kazandırmak amacıyla, stratejik planlama yaklaşımını esas alarak ve bilimsel bir bakış açısıyla hazırlanmıştır. Plan hazırlanma sürecinde katılımcı yaklaşım en üst düzeyde uygulanmaya çalışılmıştır.

1.1 Yasal Dayanak

TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı tarafından tüm illerde uygulanmak üzere il gelişme planı çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda, DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü’nce hazırlanan Artvin İli Gelişme Planı Taslak İş Tanımı çalışması 28.03.2003 tarih ve 39/886 sayılı bir yazı ile Artvin Valiliğine gönderilmiştir.

Söz konusu yazıya istinaden, Artvin Valiliği tarafından 09.12.2003 tarih ve B054VLK4080200-23/254 sayılı yazı ile öncelikle bir çalışma grubunun oluşturulmasıyla Artvin İl Gelişme Planı çalışmalarına başlanmıştır.

1.2 Amaç

AGEP'in temel amacı; İlin, diğer illerle arasında bulunan gelişmişlik farkının azaltılması ve içinde bulunduğu gelişmişlik düzeyinin yükseltilebilmesi için izlenmesi gereken stratejilerin belirlenmesi, ilin büyüme potansiyelinin ve öncelik taşıyan konu ve sorunlarının saptanmasıdır. Tüm bunlara paralel olarak, ulusal ve bölgesel gelişme planlarının hedef ve politikaları doğrultusunda, İl'deki kaynakların kısa, orta ve uzun vadede rasyonel kullanımını sağlayacak, sürekli ve sürdürülebilir bir gelişmenin planlanması da söz konusu planın amaçları arasında yer almaktadır.

AGEP, İl'in gelişmesi için yapılması gerekenleri; ekonomik, sosyal ve altyapı sektörleri ile çevresel açıdan detaylı olarak irdeleyen geniş kapsamlı ve bütüncül bir çalışmadır. Plan, İl'in kendi kaynaklarına dayalı ve çevreye duyarlı gelişmesini, bu gelişmenin merkezden çevre ilçelere yayılmasını, ilçeler arasındaki ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklarının en aza indirilmesini, insan kaynakları ile kurumsal kapasitenin geliştirilmesini ve kaynak kullanımında etkinliğin sağlanmasını esas almaktadır. İl için öngörülen vizyon, hedef ve stratejiler bu bağlamda belirlenmiştir.

AGEP'te yer alan mevcut durum analizi ve akabinde gerçekleştirilen İl'in kuvvetli ve zayıf yönleri ve İl için fırsat ve tehdit oluşturan çevresel ve konjonktürel koşulların analizi; kamu yöneticileri, özel sektör ve İl'de yaşayanlar için bir rehber niteliği taşıyacak ve İl ile ilgili kararların alınmasında yol gösterici olacaktır.

Plan, İl'deki tüm paydaşları; İl'in sorunları üzerinde birlikte düşünmeye, ortak bir gelecek tasarımılamaya, İl'in gelişimini yönlendirecek stratejiler ve projeler geliştirmeye yönlendirecektir.

1.3 Kapsam

AGEP toplam yedi ilçesiyle birlikte tüm Artvin ilini kapsamaktadır. Söz konusu ilçeler Artvin Merkez, Arhavi, Ardanuç, Borçka, Hopa, Murgul, Şavşat ve Yusufeli olup, planın çalışma alanı büyüklüğü 7 367 km²'dir. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre plan bölgesinde toplam 191 934 kişi yaşamaktadır (DİE, 2001).

AGEP;

1. İl envanterinin çıkarılması, İl'in kuvvetli ve zayıf yönleri, sahip olduğu fırsat ve tehditler ile sektörel darboğaz, avantaj ve potansiyellerin belirlenerek mevcut durum analizinin gerçekleştirilmesi,
2. İlin gelişimine ilişkin; vizyonun yanı sıra kısa, orta ve uzun vadeli hedefler ile bu hedeflere götürecekt stratejilerin belirlenmesi,
3. Son aşamada da İl'e özgü uygun yatırım program ve proje önerilerinin geliştirilmesi,

olmak üzere üç ana aşamadan oluşmaktadır.

AGEP dokuz farklı sektörde hazırlanan çalışma raporları yardımıyla hazırlanmıştır. Söz konusu raporlar şunlardır.

- Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı
- İnsan Kaynakları: Eğitim ve Sağlık

- Teknik Altyapı: Ulaşım, İletişim, Enerji, Su ve Kanalizasyon
- Tarım
- Ormancılık
- Sanayi
- Hizmetler: Kültür ve Turizm, Ticaret, Bankacılık ve Mali Yapı
- Çevre ve Mekansal Gelişme
- Yönetmel ve Kurumsal Yapı

Sektörel çalışmalarını yürüten dokuz proje ekibi tarafından ayrıntılı sektörel raporlar hazırlanmıştır. Raporlar Artvin Valiliği'ne ve diğer AGEP İl Yürütme Kurulu Üyelerine sunulmuştur. AGEP'in mevcut durum analizi bölümü, sektörel raporların ilgili bölümleri özetlenerek hazırlanmıştır. Sektörel bazda ayrıntılı bilgi ve analizler için söz konusu raporlara başvurulabilir.

1.4 Yöntem

Artvin ilinde bir il gelişme planının hazırlanmasının DPT tarafından Artvin Valiliği'ne bildirilmesini müteakip, öncelikle İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü'nün organizatörlüğünde bir ön çalışma grubu oluşturulmuştur. Söz konusu grubun oluşturulmasıyla, 10 Aralık 2003 günü itibariyle İl Gelişme Planı hazırlık çalışmalarına fiilen başlanmıştır.

Çalışmalarda Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanarak Artvin Valiliği'ne gönderilen Artvin İl Gelişme Planı Taslak İş Tanımı çalışması, il gelişme planı çalışmalarının başlamasında temel teşkil etmiştir. Bununla birlikte, çalışma grubunun yaptığı ön araştırmalar ve değerlendirmeler sonucunda, Bolu ve Düzce illerinde İl Gelişme Planı hazırlık çalışmalarına çok daha önce başlanmış ve çalışmalarda bir hayli mesafenin alınmış olduğu görülmüştür. Bu noktada, AGEP hazırlık sürecinde, birbirleriyle büyük ölçüde aynı içerikte hazırlanmakta olan söz konusu iki ilin gelişme planlarının esas alınması uygun görülmüştür. Bu şekilde, gerek AGEP sektör raporları ve gerekse AGEP (Ana Plan), Bolu* ve Düzce İllerinin Gelişme Planı formatları esas alınarak hazırlanmaya başlanmıştır.

Çalışma grubu tarafından 1.3. Kapsam alt bölümünde sıralanan dokuz farklı sektöre ilişkin ihtisas komisyonları teşkil edilmiştir. Böylece ana planın hazırlanmasına altlık oluşturacak dokuz farklı sektör için mümkün olduğunca stratejik planlama anlayışından ödün vermeden çalışmalar yürütülemeye başlanmıştır. Bu süreçte, DPT tarafından hazırlanan ve il gelişme planları için de faydalı olacağı ifade edilen Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu (DPT, 2003a) adlı çalışmadan da yararlanılmıştır.

Sektör raporlarının hazırlanması sürecinde özellikle mevcut durumun ortaya konabilmesi için, kamu kurumlarının il gelişme planı çalışmalarında görevli temsilcilerinden önemli ölçüde katkı alınmasının yanı sıra, kimi verilerin eldesi ve kimi verilerde de ortaya çıkan tutarsızlıkların giderilmesinde ihtisas komisyonu yöneticisi ya da temsilcilerinin ilgili kurumları yerinde ziyaretleri söz konusu olmuştur.

Yine ana plan hazırlıklarına destek olmak amacıyla, tüm ilçe kaymakamlıklarından; ilçenin mevcut durumu, sektörler itibariyle sorunlar ve çözüm önerilerinin yanı sıra ilçenin

* Bolu İl Gelişme Planı 2004 yılında tamamlanıp, DPT denetiminden geçerek yayımlanmıştır.

kuvvetli ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerinden oluşan SWOT analizini de içeren taslak ilçe gelişme planlarının hazırlanması istenmiştir.

Özellikle mevcut durum analizlerinde farklı kurumlar tarafından kullanılan aynı kapsamdaki veriler arasında tutarsızlıkların yanında, farklı kurumlardaki kayıt ve envanter bilgilerindeki eksiklik ve yetersizliklerle de çokça karşılaşmıştır. Bu gibi durumlarda mümkün olduğunca sorununun kökenine inilerek ve ilgili kurumlarla diyaloga geçilerek tutarsızlıklar giderilmeye çalışılmış, ancak söz konusu tutarsızlıklar ve verilerin istenen nitelikte olmayışı, planlama çalışmalarını zaman zaman olumsuz yönde etkileyebilmiştir.

Diğer taraftan, plan çalışması kapsamında İl düzeyinde elde edilen veriler elde edilebildiği ölçüde bölge illeri, bölge ve Türkiye ortalaması değerleriyle karşılaştırmaya imkan verecek şekilde sunulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, Ülkemizde özellikle 2002 yılından itibaren uygulamaya konulan ve sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde üzerinde durulacak olan İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması esas alınmıştır. Bu şekilde, İl geneline ilişkin verilerin daha anlamlı ve gerçekçi değerlendirilebilmesine imkan sağlanmıştır. Ayrıca, gerek il ve gerekse bölge ve ülke düzeyinde kimi verilerin temininde başta Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), DPT ve Hazine Müsteşarlığı olmak üzere ilgili Bakanlıkların yayınlarından ve web sayfalarından da geniş ölçüde istifade edilmiştir.

Sektör raporlarının içeriği genel olarak; sektörün mevcut durumu ve buna bağlı olarak ortaya konan darboğaz, avantaj ve potansiyeller ile SWOT analizi, sektörün gelişme stratejileri ve bu stratejiler doğrultusunda geliştirilen proje önerilerinden oluşmuştur.

İl gelişme planının hazırlanmasındaki temel hareket noktası, yerel kaynakların yerel halkın katılımıyla harekete geçirilmesi ve bu şekilde hem iller ve hem de bölgeler arası gelişmişlik farklarının asgari düzeye çekilmesi, sonuçta da bu tür girişimlerin topyekün ülke kalkınması üzerinde olumlu etkiler doğuracağı düşüncesidir. Dolayısıyla, il gelişme planı hazırlık sürecinde katılımçılık adeta bir zorunluluktur. İşte bu zorunluluğun bir sonucu olarak, hazırlık sürecinde müteaddit defalar farklı kurumların temsilcileriyle toplantılar yapılmıştır. Ancak, burada katılımçılığı kurumlarla sınırlandırmamak için de halkı da içine alan kapsamlı bir anket çalışması uygulanması kararlaştırılmıştır.

Bu doğrultuda, AGEP hazırlıkları kapsamında İl Merkezi ile ilçelerde faaliyet gösteren kuruluşlar ve ikamet eden kişilerin yanı sıra yine Artvin İli köylerine yönelik olmak üzere, iki adet kapsamlı anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, iki farklı içerikte anket formu hazırlanmıştır. Bunlardan Anket Formu-1; dört bölüm ve 38 sorudan oluşurken, Anket Formu-2 bir bölüm ve 22 sorudan oluşmuştur. Anketlerde ucu açık ve kapalı sorulardan istifade edilmiştir. Anket Formu-1, İl ölçeğindeki; tüm kamu kuruluşları, tüm yerel yönetim birimleri, meslek kuruluşları, eğitim kurumları, çok sayıda işçi çalıştıran kamu ya da özel sektör işletmeleri (özellikle 10 kişiden fazla işçi çalıştıranlar) ve sivil toplum örgütlerinin yanı sıra İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi Üyeleri ile ayrıca Kaymakamlarca belirlenen ve ilçe düzeyinde bilgisine başvurulması gereken kişi ve kuruluşları kapsamıştır. Anket Formu-2 ise, köy muhtarı başkanlığında; köy ihtiyar heyeti üyeleri, varsa köyde bulunan okul müdür ve öğretmenleri ile köy imamının bulunacağı bir toplantıda doldurulması sağlanarak, hepsi tarafından form imza altına alınmıştır. Anketlerin uygulanmasında İl merkezinde Valilik ve ilçelerde ise ilçe kaymakamlıklarının desteği alınmıştır. İl merkezi ve ilçelerde uygulanan anket formundan 374 adedi geri dönmüştür. Köylere yönelik anket çalışmasında ise İl genelinde mevcut 310 köyün tamamına uygulanması hedeflenmiş olmasına rağmen, uygulama sürecinde meydana gelen çeşitli aksaklıklar nedeniyle ancak 214 adet köyden cevap alınabilmiştir. Dolayısıyla,

köylerde anket formu geri dönüş oranı yaklaşık % 70 olarak gerçekleşmiştir. Daha sora anketlerden elde edilen veriler, bilgisayar ortamında tasnif edilerek, ankete katılan kişilerin sorulara verdiği cevaplar yada görüşleri oransal olarak tablolaştırılmıştır. Bu sonuçlardan gerek sektör raporları ve gerekse Ana Plan'ın hazırlanması sürecinde istifade edilmiştir.

Çalışmanın son aşamasında, sektörler itibariyle hazırlanan raporlar, yapılan anket çalışmaları, taslak ilçe gelişme planları, ihtisas komisyonu toplantılarında ortaya konan görüş ve öneriler paralelinde AGEK kapsamında Ana Plan'a son şekli verilmiştir.

1.5 İhtisas Komisyonları

Hazırlanan raporların incelenmesi ve tartışılması amacıyla aşağıdaki sektörlerde ihtisas komisyonları oluşturulmuştur. Bu komisyonlar ve komisyonlarda temsilcisi bulunan kurumlar aşağıda sıralanmıştır.

Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı İhtisas Komisyonu

- İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü
- İş Kurumu Müdürlüğü
- Belediye Başkanlıkları
- Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği
- Ticaret ve Sanayi Odası
- Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
- Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü
- İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
- İl Milli Eğitim Müdürlüğü
- İl Sağlık Müdürlüğü
- İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
- Verem Savaş Derneği
- Artvin Gazeteciler Derneği
- Muhtarlar Derneği
- Sivil Toplum Kuruluşları
- Müftülük

Tarım İhtisas Komisyonu

- Tarım İl Müdürlüğü
- Orman Bölge Müdürlüğü
- Tarım Kredi Kooperatifleri
- Tarımsal Amaçlı Kalkınma Kooperatifleri
- Orman Fakültesi
- Ziraat Bankası Artvin Şubesi
- Kadastro Müdürlüğü
- Ziraat Mühendisleri Odası Temsilciliği
- Orman Mühendisleri Odası Temsilciliği
- Tapu Sicil Müdürlüğü
- DSİ İl Müdürlüğü
- Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü

- Muhtarlar Derneği
- Ziraat Odası Başkanlıkları
- Tarımsal Üretici Birlikleri

Sanayi İhtisas Komisyonu

- Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü
- Ticaret ve Sanayi Odası
- Küçük Sanayi Sitesi Kooperatifleri
- Halk Bankası Şube Müdürlüğü
- Esnaf Kefalet Kooperatifleri
- Artvin Belediye Başkanlığı
- Makine Mühendisleri Odası Temsilciliği
- Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği
- İleri gelen sanayi kuruluşlarının temsilcileri

Hizmetler İhtisas Komisyonu

- İl Defterdarlığı
- İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
- İl Milli Eğitim Müdürlüğü
- Bayındırlık ve İskan İl Müdürlüğü
- Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü
- Belediye Başkanlıkları
- İnşaat Mühendisleri Odası Temsilciliği
- Ticaret ve Sanayi Odası
- Avcılar ve Atıcılar Derneği
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
- Halk Bankası Şube Müdürlüğü
- Yeşil Artvin Derneği
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası

İnsan Kaynakları İhtisas Komisyonu

- İl Milli Eğitim Müdürlüğü
- Artvin Eğitim Fakültesi
- Artvin Meslek Yüksekokulu
- İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü
- İl Sağlık Müdürlüğü
- İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
- Artvin Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü
- Halk Bankası Şube Müdürlüğü
- Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği
- Meslek Odaları Temsilcilikleri
- Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü

Teknik Altyapı İhtisas Komisyonu

- Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü
- TCK 102. Şube Şefliği
- PTT Başmüdürlüğü
- Türk Telekom İl Müdürlüğü
- DSİ 26. Bölge Müdürlüğü
- Bayındırlık ve İskan İl Müdürlüğü
- İl Emniyet Müdürlüğü
- Şoförler ve Otomobilciler Odası
- TMMOB İl Temsilciliği
- Elektrik Mühendisleri Odası İl Temsilciliği
- Artvin Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü
- Yeşil Artvin Derneği

Çevre ve Mekansal Gelişme İhtisas Komisyonu

- Bayındırlık ve İskan İl Müdürlüğü
- Kadastro Müdürlüğü
- Tapu Müdürlükleri
- TMMOB İl Temsilciliği
- İl Sağlık Müdürlüğü Çevre Sağlığı Şube Müdürlüğü
- Ticaret ve Sanayi Odası
- Çevre ve Orman İl Müdürlüğü
- DSİ 26. Bölge Müdürlüğü
- Artvin Belediyesi İmar Müdürlüğü
- Yeşil Artvin Derneği
- Artvin Avcılar ve Atıcılar Derneği

Yönetmel ve Kurumsal Yapı

- Valilik
- Kaymakamlıklar
- Belediye Başkanlıkları
- Ticaret ve Sanayi Odası
- Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği
- Meslek Odaları Temsilcilikleri
- Sivil Toplum Örgütleri Temsilcilikleri (Sendikalar, Dernekler vb.)

2. İL GELİŞME PLAN BÖLGESİNİN MEVCUT DURUMU

Bu bölümde İlin mevcut durumu*, sosyo-ekonomik yapı, çevre ve mekansal yapı, yönetsel ve kurumsal yapı ve teknik alt yapı ana başlıkları altında ele alınıp çok yönlü olarak değerlendirilmektedir. Bölümün son kısmında ise yapılan tüm bu değerlendirmelerin de yardımıyla, İl'in kuvvetli ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerini içine alan SWOT Analizi gerçekleştirilmektedir.

Söz konusu detaylı değerlendirmelere geçmeden önce, İlin ekonomik yapısı hakkında genel bir bilgi vermek amacıyla, 2001 yılı itibariyle İl Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'sının iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Türkiye ve Artvin'de GSYİH'nın Dağılımı (1987 Yılı Fiyatlarıyla 2001 Yılı İtibariyle)

Sektörler	Türkiye			Artvin		
	Değer (Milyar TL)	Sektör Payı (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Milyon TL)	Sektör Payı (%)	Gelişme Hızı (%)
1. Tarım	14 923	13,8	-6,5	60 015	20,9	3,6
a. Çiftçilik ve hayvancılık	13 898	12,9	-6,6	45 097	15,7	4,1
b. Ormancılık	656	0,6	-8,1	13 500	4,7	3,3
c. Balıkçılık	369	0,3	2,5	1 419	0,5	-8,8
2. Sanayi	31 207	29,0	-7,5	51 702	18,0	-16,3
a. Madencilik ve taşocakçılığı	1 498	1,4	-8,8	25 812	9,0	-24,0
b. İmalat sanayii	25 974	24,1	-8,7	20 312	7,1	-5,4
c. Elektrik, gaz, su	3 735	3,5	-2,1	5 578	1,9	-12,0
3. İnşaat	5 662	5,3	-5,5	15 116	5,3	22,5
4. Ticaret	24 096	22,4	-9,4	58 395	20,3	0,6
a. Toptan ve perakende ticaret	19 788	18,4	-12,8	34 712	12,1	-9,7
b. Otel, lokanta hizmetleri	4 309	4,0	9,9	23 683	8,2	21,1
5. Ulaştırma ve haberleşme	14 820	13,7	-5,3	71 108	24,7	-8,0
6. Mali kuruluşlar	2 666	2,5	-9,9	3 209	1,1	-13,5
7. Konut sahipliği	5 769	5,4	2,1	8 406	2,9	1,8
8. Serbest meslek ve hizmetler	2 484	2,3	-7,6	2 252	0,8	-4,6
9. (Eksi) İzafe banka hizmetleri	2 114	2,0	-11,7	1 906	0,7	-14,6
10. Sektörler toplamı (1-9)	99 514	92,3	-6,9	268 297	93,3	-4,0
11. Devlet hizmetleri	5 045	4,7	1,6	18 200	6,3	0,3
12. Kar amacı olmayan özel hizmet kuruluşları	412	0,4	0,2	31	0,0	0,1
13. Toplam (10 + 11 + 12)	104 971	97,4	-6,5	286 528	99,6	-3,7
14. İthalat vergisi	4 914	4,6	-25,1	1 101	0,4	-32,2
15. GSYİH (Alıcı fiyatlarıyla) (13+14)	109 885	102	-7,5	287 630	100,0	-3,9

Kaynaklar.

DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara

DİE, 2005. İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Değerleri (1987-2001 Periyodu), CD ortamında alınan bilgi.

Artvin ilinde GSYİH'nın iktisadi faaliyet kollarına dağılımına bakıldığında, 2001 yılı itibariyle İl GSYİH'sı içinde % 24,7 ile ulaştırma ve haberleşme sektörünün ilk sırayı aldığı görülmektedir. İl GSYİH'sı içinde tarım % 20,9 ile ikinci ve ticaret ise % 20,3 ile üçüncü en büyük paya sahip sektör konumundadırlar. Bunlardan ulaştırma ve haberleşme ile tarım sektörlerinin GSYİH içindeki payları, Türkiye ortalamalarının bir hayli üzerinde gerçekleşmiştir. Öte yandan, zengin maden kaynaklarının varlığı, madencilik ve taşocakçılığı sektörünün İl GSYİH'sı içindeki payının % 9 ile, Türkiye ortalamasının (%1,4) bir hayli üzerinde gerçekleşmesine neden olmuştur. Buna karşılık, imalat sanayinin il ekonomisinde yeterince gelişmemiş olması sonucu, İl imalat sanayi payının (% 7,1),

* İlin mevcut durumuna ilişkin detaylı bilgi ve analizler sektör raporlarında yer almaktadır.

Türkiye ortalamasının (% 24,1) altında kaldığı görülmektedir. Buna karşılık en büyük gelişme hızı % 22,5 ile inşaat sektöründe yanmıştır (Tablo 1).

Öte yandan, 1987-2001 periyodunda; İlde tarım, sanayi ve inşaat sektörlerinin GSYİH içindeki oranlarında azalma, ticaret ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinin oranlarında ise artma olmuştur. Bu noktada, son yıllarda Artvin ili ekonomisinde ticaret ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinin önemli bir gelişme trendi yakalamış oldukları, bu gelişme trendinde İldeki Sarp Sınır Kapısının sağladığı avantajların yanı sıra gelişen teknolojinin hızlı bir şekilde yaygınlaşmasının da önemli etkisi olduğu ifade edilebilir. Buna karşılık, gerileme süreci yaşayan sektörlerden biri olan sanayi sektöründe ise, daha önce de ifade edildiği üzere son yıllarda ilde faaliyet gösteren kamu imalat sanayi tesislerinin özelleştirmeler sonucu devreden çıkarılmasının önemli etkileri vardır (Öztürk ve Olgun, 2005).

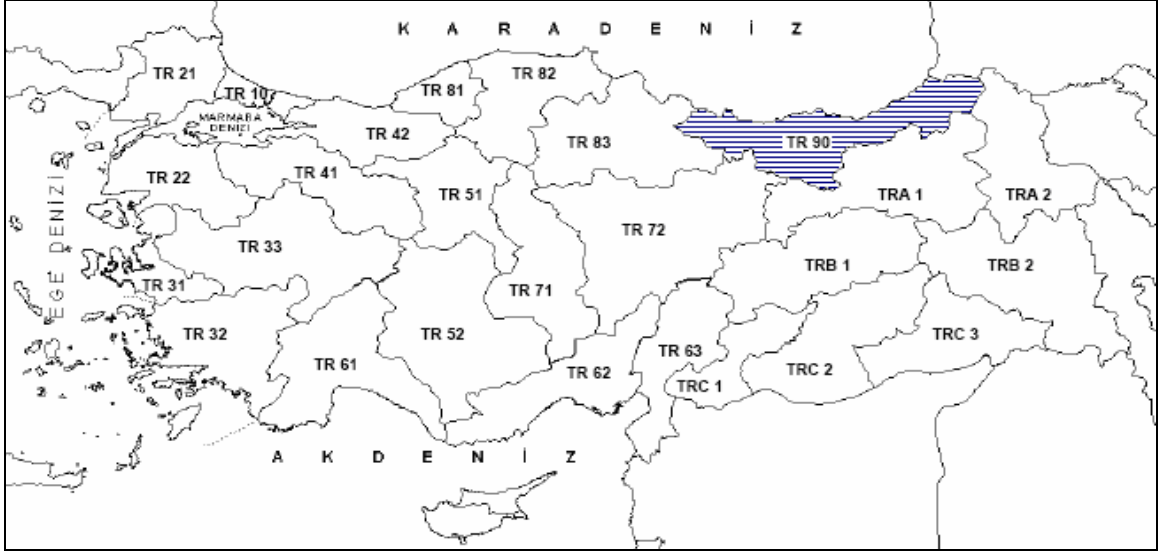
Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması* (İBBS) tanımlanmış olup, söz konusu sınıflandırmaya göre Artvin ili; Trabzon, Ordu, Giresun, Rize ve Gümüşhane illeriyle birlikte Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB) (Düzyey-1) içerisinde, Trabzon (İBBS-2) alt bölgesinde yer almaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Artvin İlinin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasındaki Yeri

Kod	İBBS-Düzyey 1	İBBS-Düzyey 2	İBBS-Düzyey 3
TR9	Doğu Karadeniz		
TR90		Trabzon	
TR901			Trabzon
TR902			Ordu
TR903			Giresun
TR904			Rize
TR905			Artvin
TR906			Gümüşhane

Öte yandan, yine İBBS'ye göre Düzyey 3 kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olan Düzyey 2'yi oluşturan 26 adet istatistiki bölge, Türkiye haritası üzerinde gösterilmiştir (Harita 3).

* İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması'nın tanımlanması Bakanlar Kurulunca 28/08/2002 tarihinde kararlaştırılmıştır (Karar Sayısı: 2002/4720).

Harita 3. İstatistikî Bölge Birimleri (Düzy 2)

Düzy 3 kapsamındaki İstatistikî Bölge Birimleri ise 81 adettir. Bu sınıflamada her il bir İstatistikî Bölge Birimini tanımlamakta olup, söz konusu Düzy 3 sınıflandırmasında Artvin ilinin yeri de Türkiye haritası üzerinde gösterilmiştir (Harita 4).

Harita 4. İstatistikî Bölge Birimleri (Düzy 3)

AGEP'in hazırlanmasında, İBBS'de Artvin ilinin aynı grupta bulunduğu diğer illerle karşılaştırılması, bu sayede göreceli olarak üstün ya da zayıf olduğu noktaların belirlenmesi önemli faydalar sağlayabilecektir. Bu noktadan hareketle, Düzy 2 sınıflandırmasında Artvin ile aynı grupta bulunan; Trabzon, Ordu, Giresun, Rize ve Gümüşhane illerine ilişkin çeşitli göstergeler Türkiye geneli ile de karşılaştırmaya imkan verecek şekilde Tablo 3'te sunulmaktadır.

Artvin ili demografik göstergeler açısından ele alındığında, İBBS Düzy 3 illeri arasında toplam nüfusu en düşük ikinci il konumunda olduğu görülmektedir. İl genelinde, nüfusun kent ve kır dağılımına bakıldığında, İBBS Düzy-2'de olduğu gibi kırsal nüfusun üstünlüğü söz konusudur. İlde 1990-2000 periyodundaki nüfus artış hızı (% - 10,33) negatif olup, gerek Türkiye (% 18,28) ve gerekse İBBS Düzy 2 alt grubundan (% 9,32) oldukça düşüktür. Kentsel nüfus artış hızı (% 24,20) ise, Türkiye (% 26,81) ve İBBS Düzy 2 alt grubunun (% 28,42) az da olsa altında kalmıştır. Öte yandan, Artvin ili kırsal nüfus artış hızı negatif olup, aynı zamanda nüfus artış hızı en düşük il konumundadır.

Bunda, kırdan kente ve il dışına göçün önemli payı vardır. Geçmiş yılların nüfus verileri de dikkate alındığında, İl genelinde kır-kent nüfus dengesinin kent lehine artmaya devam edeceği, dolayısıyla kentlerdeki nüfus artış hızının gelecekte de en azından aynı şekilde artacağı ifade edilebilir.

Ekonomik ve mali göstergeler incelendiğinde, Artvin'in de içinde bulunduğu Düzey 2 kapsamındaki iller, 2001 yılı itibariyle sabit fiyatlarla Türkiye GSYİH'sı içinde % 2,9'luk paya sahip olmuştur. Aynı yıl İilde kişi başına düşen GSYİH miktarı 2 137 dolar ile Düzey 2 ortalamasının (1 428 dolar) oldukça üzerinde, buna karşılık Türkiye ortalamasının (2 146 Dolar) biraz altında gerçekleşmiştir. Düzey 2 illeri arasında ise Artvin kişi başına düşen GSYİH açısından ilk sırada yer almıştır. Artvin ili kişi başına düşen kamu yatırım harcamaları büyüklüğü açısından Düzey 2 alt bölgesi ortalamasının yaklaşık 10 katı, Türkiye ortalamasının ise yaklaşık 9 katı büyüklüğe sahiptir. Bu sonucun ortaya çıkmasında özellikle son yıllarda İl genelinde yürütülmekte olan baraj yatırımları etkili olmuştur. Buna karşılık, Artvin gerek kişi başına düşen banka kredileri ve gerekse kişi başına düşen banka mevduatları açısından, Düzey 2 alt bölgesi ve Türkiye ortalamasının gerisinde kalmıştır.

Sosyal göstergeler açısından bakıldığında ise, Artvin ili tüm kademelerdeki okullaşma oranları açısından Düzey 2 alt bölgesi ortalamasından daha iyi konumdadır. Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında orta öğretim dışında tüm kademelerde Artvin ili Türkiye ortalamasının üzerindedir. Sağlık açısından; hekim başına düşen nüfus 984 olup, düzey 2 alt bölgesi ortalamasının (1 254) altında, Türkiye ortalamasının (787) üzerindedir. Dış hekimi başına düşen nüfus dışında, sağlık memuru, hemşire ve ebe başına düşen nüfus açısından Artvin, Düzey 2 illerinin tümünden daha avantajlı konumdadır.

Yeterli içme suyu olan kırsal yerleşimlerinin oranı (% 69) açısından Artvin Düzey 2 alt bölgesi illeri arasında en son sırada yer alırken, Düzey 2 alt bölgesi (% 81) ve Türkiye ortalamasının da (% 85) bir hayli altında kalmıştır. Artvin ili 10 000 kişiye düşen otomobil sayısı (402) ve kişi başına düşen elektrik tüketiminde (997 Kwh), Düzey 2 alt bölgesi ortalamasının üzerinde ve Türkiye ortalamasının altında değerlere sahiptir.

Tablo 3. Artvin ve İBBS Düzey 3 Grubundaki İllerin Seçilmiş Göstergelere Göre Mevcut Durumu

GÖSTERGELER	Yıl/Dönem	Birim	TRABZON	ORDU	GİRESUN	RİZE	GÜMÜŞHANE	ARTVIN	İBBS- Düzey 2	TÜRKİYE
Demografik göstergeler										
Toplam Nüfus	2000	Kişi	975 137	887 765	523 819	365 938	186 953	191 934	3 131 546	67 803 927
Kentsel nüfus			478 954	416 631	283 316	205 245	77 570	84 198	1 545 914	44 006 274
Kırsal nüfus			496 183	471 134	240 503	160 693	109 383	107 736	1 85 632	23 797 653
Nüfus artış hızı (Yıllık)	1990-2000	%	20,31	7,10	4,73	4,80	10,18	-10,33	9,32	18,28
Kentsel nüfus artış hızı			36,84	17,99	23,63	42,56	26,43	24,20	28,47	26,81
Kırsal nüfus artış hızı			6,59	-1,63	-13,74	-28,96	0,08	-30,89	-6,38	4,21
Ekonomik ve mali göstergeler										
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (Cari fiyatlarla)	2001	Milyon TL	1 809 313 498	1 147 511 138	917 041 831	841 943 853	244 837 850	490 843 717	5 451 491 888	178 412 438 499
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (1987 fiyatlarıyla)	2001	Milyon TL	970 276	813 733	522 584	460 714	123 162	287 630	3 178 097	109 885 336
Kişi başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (Cari fiyatlarla)	2001	TL	1 824 075 743	1 288 821 381	1 748 171 521	2 298 251 774	1 302 730 895	2 588 319 416	1 730 216 544	2 600 082 172
Kişi başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	2001	Dolar	1 506	1 064	1 443	1 897	1 075	2 137	1 428	2 146
Kamu yatırım harcamaları (Cari fiyatlarla)	2003	Milyar TL	81 030	67 369	47 095	29 578	62 977	568 259	856 308	16 009 223
Kişi başına kamu yatırım harcaması	2000	Milyon TL	20	26	52	22	50	715	72	76
Kamu yatırım harcamaları (2001 yılı fiyatlarıyla)	1990-2001	Milyon TL	297 351 989	204 711 273	152 355 076	96 829 530	160 946 913	702 010 348	1 614 205 129	90 147 810 933
Teşvik belgeli yatırımlar (Cari fiyat)	2001	Milyar TL	30674	7783	2234	4 589	647	16 0613	206 540	106 00 519
Teşvik belgeli yatırımlar (2001 yılı fiyatlarıyla)	1995-2001	Milyar TL	359169	461898	221953	373218	68025	1085319	2569583	197 419 510
Toplam banka mevduatı (Cari fiyatlarla)	2000	Milyar TL	371 956	162 789	174 565	109 436	23 932	59 873	902 551	63 648 625
Kişi başına banka mevduatı (Cari fiyatlarla)	2000	Milyon TL	381,4	183,4	333,3	299,1	128,0	311,9	288,2	938,7
Toplam banka kredileri (Cari fiyatlarla)	2000	Milyar TL	124 954	89 534	1 078 377	60 217	15 545	31 698	1 400 325	29 875 467
Kişi başına banka kredisi (Cari fiyatlarla)	2000	Milyon TL	128,1	100,9	2.058,7	164,6	83,1	165,2	447,2	440,6
Sosyal göstergeler										
Okul öncesi okullaşma oranı	2001-2002	%	5,0	3,7	5,1	6,7	3,2	8,9	4,9	6,2
İlköğretim okullaşma oranı	2001-2002	%	67,3	79,1	71,6	84,4	53,8	99,9	73,9	98,0
Orta öğretim okullaşma oranı	2001-2002	%	32,1	24,8	23,7	34,5	15,8	30,0	27,5	36,9
Mesleki ve teknik lise okullaşma oranı	2001-2002	%	17,4	18,3	22,4	26,3	15,8	46,8	20,8	20,5
Hekim başına nüfus	2000	Kişi	886	1 765	1 717	1 407	1 406	984	1 254	787
Dış hekimi başına nüfus	2000	Kişi	7 170	20 646	9 700	7 786	15 579	10 663	10 102	4 514
Sağlık memuru başına nüfus	2000	Kişi	1 001	1 547	990	1 360	1 375	865	2 704	1 531
Hemşire başına nüfus	2000	Kişi	742	1 103	739	915	1 000	558	833	977
Ebe başına nüfus	2000	Kişi	1 543	1 427	1 119	1 429	1 612	733	1 329	1 633
Toplam sigortalı sayısı	2000	Kişi	129 490	112 197	72 055	73 370	22 935	34 022	444 069	12 041 323
Emekli aylığı alanların sayısı	2000	Kişi	81 635	51 369	46 391	42 494	11 791	24 748	258 428	5 964 565
Yet. içme suyu olan kırsal yer. yerlerinin oranı	2000	%	92	76	81	76	93	69	81	85
Kırsal yerleşim yerlerinde asfalt yol oranı	2000	%	8,0	18,1	11,1	13,6	17,1	11,5	12,6	45,2
10 000 kişiye düşen özel otomobil sayısı	2000	Adet	313	286	266	375	212	402	304	652
Kişi başına elektrik tüketimi	2000	Kwh	550	590	725	933	297	997	648	1 433

Kaynaklar:

DİE, <http://www.die.gov.tr/ist/Tablolar.htm>DPT, 2002. İller ve bölgelere göre çeşitli göstergeler = Various indicators related to provinces and regions . Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ağustos 2002. (<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2002/>)DPT, 2003b. İstatistikî bölge birimlerine göre çeşitli göstergeler . Various Indicators Related to the Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Nisan 2003. VII 95s. tab. (<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2003/>)

2.1 Sosyo-Ekonomik Yapı

Bu bölümde Artvin ilinin sosyo-ekonomik yapısı; nüfus ve sosyal yapı, tarım, sanayi, hizmetler, insan kaynakları ve ekonomik yapı ana başlıkları altında ele alınmaktadır.

2.1.1 Nüfus ve Sosyal Yapı

2.1.1.1 Nüfus Artış Hızı

Artvin ilinin 1927’de 89 630 olan toplam nüfusu, 1980 yılına kadar sürekli bir artış, 1980-1997 yılları arasında ise sürekli bir azalış göstermiştir. Buna karşılık, 1997-2000 periyodunda ise il nüfusunda % 2,5 oranında bir artış meydana gelmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Genel Nüfus Sayımlarına Göre Türkiye ve Artvin Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları

Sayım yılı	Türkiye		Artvin	
	Nüfus (Bin)	Nüfus artış hızı (%)	Nüfus (Bin)	Nüfus artış hızı (%)
1927	13 648	-		
1935	16 158	21,1	132 895	49,2
1940	17 821	19,6	153 273	28,5
1945	18 790	10,6	159 328	7,7
1950	20 947	21,7	174 977	18,7
1955	24 065	27,7	176 845	2,1
1960	27 755	28,5	196 301	20,9
1965	31 391	24,6	210 065	13,5
1970	35 605	25,2	225 869	14,5
1975	40 348	25,0	228 026	1,9
1980	44 737	20,6	228 997	0,8
1985	50 664	24,9	226 338	-2,3
1990	56 473	21,7	212 833	-12,3
1997	62 866	15,1	187 174	-18,3
2000	67 804	18,3*	191 934	-10,3*

* 1990-2000 yılları arasındaki yıllık nüfus artış hızını göstermektedir.

Kaynaklar :

DİE, 1999, 1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş, DİE Yayın No: 2281, Ankara.,

DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.

http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus_Kesin1.htm et: 17.02.2004

DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara.

Öte yandan, Türkiye’nin toplam nüfusu 1927-2000 döneminde yaklaşık 5 kat artarken, Artvin ili nüfusu aynı dönemde sadece iki kat artış göstermiştir. Artvin ilinin yıllık nüfus artış hızı ise, 1927-1940 döneminde Türkiye’nin yıllık nüfus artış hızının üzerinde, 1940-2000 döneminde ise Türkiye ortalamasının altında seyretmiştir (Tablo 4).

Yine, Artvin ili yıllık nüfus artış hızı 1965-1970 periyoduna kadar inişli çıkışlı bir seyir izlerken, bu periyottan sonra sürekli bir düşüş göstermiştir. Yıllık nüfus artışının sürekli azaldığı bu süreçte, 1980-1985 periyodundan itibaren de yıllık nüfus artış hızının negatif değerler aldığı görülmektedir ki, bu durum aynı zamanda Artvin’den il dışına doğru yaşanan yoğun nüfus göçünün bir sonucu olarak da düşünülmektedir. Nitekim, 1985-1990 döneminde Artvin’den il dışına göç sonucu 32 713 kişilik bir nüfus kaybı söz konusu olup, bu da İlin 1990 nüfusunun % 169’una eşit olmaktadır. Oysa söz konusu dönemde aynı oran; Artvin İlinin de içinde bulunduğu Karadeniz Bölgesi’nde % 102 ve Türkiye’de ise % 80 olarak gerçekleşmiştir (DİE, 1998).

Artvin ili nüfus yoğunluklarında meydana gelen değişimler de ilde yaşanan göçün bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Nitekim, Artvin ilinde 1985 yılında 31 ve 1990 yılında 29 olan nüfus yoğunluğu, 2000 yılında 26'ya düşmüştür. Artvin ili Karadeniz Bölgesi'ndeki 18 il arasında, nüfus yoğunluğu açısından 1990 yılında sondan bir önceki sırada iken, 2000 yılında en son sırada yer almıştır. Bir başka ifadeyle, Artvin ili 2000 yılında Karadeniz Bölgesi'nin en düşük nüfus yoğunluğuna sahip ili olmuştur. Artvin ili aynı yıl Türkiye genelinde de en düşük nüfus yoğunluğuna sahip olan Tunceli ilinin ardından ikinci sırada yer almıştır (DİE, 1999; DİE, 2003).

1990-2000 periyodunda Artvin ili ortalama yıllık nüfus artış hızının (- % 10,3), gerek Türkiye (% 18,3) ve gerekse DKB ortalamasının (% 9,3) altında olduğu görülmektedir (Tablo 5). Hatta, ilgili periyotta Artvin ili nüfusu DKB ve Türkiye'nin aksine azalmaktadır.

Tablo 5. Artvin İline Bağlı İlçelerinin Toplam Nüfusları ve Nüfus Artış Hızları (%)

İlçe	1985	1990	1997	2000	R ₁₉₈₅₋₁₉₉₀	R ₁₉₉₀₋₁₉₉₇	R ₁₉₉₇₋₂₀₀₀	R ₁₉₉₀₋₂₀₀₀
Merkez	32 422	34 219	32 256	34 572	10,8	-8,4	23,1	1,0
Ardanuç	19 875	17 782	15 234	14 477	-22,3	-22,1	-17,0	-20,6
Arhavi	19 016	18 351	17 891	19 347	-7,1	-3,6	26,1	5,3
Borçka	45 442	30 329	25 462	27 654	-80,9	-25,0	27,5	-9,2
Hopa	31 464	30 862	30 646	32 584	-3,9	-1,0	20,4	5,4
Murgul*	-	11 951	9 407	8 543	-	-34,2	-32,1	-33,6
Şavşat	38 427	32 279	26 124	25 624	-34,9	-30,2	-6,4	-23,1
Yusufeli	39 692	37 060	30 154	29 133	-13,7	-29,5	-11,5	-24,1
Toplamı	226 338	212 833	187 174	191 934	-12,3	-18,4	8,4	-10,3
Türkiye								18,3
DKB								9,3

*Murgul ilçesi 1985 nüfus sayımında Borçka ilçesine bağlı olduğundan, 1985 nüfusu Borçka ilçesi nüfusu içerisinde gösterilmemiştir.

Kaynaklar :

DİE, 1987. GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985, (ARTVİN), DİE Yayın No: 1237, Ankara.

DİE, 1999. 1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş, DİE Yayın No: 2281, Ankara.

DİE, 2001. 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No:2498, Ankara.

<http://www.die.gov.tr/esgSiniflandirma.htm>, İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması, et: 13.01.2004.

Benzer şekilde, 1990-2000 periyodunda Artvin kent merkezi ve ilçe merkezlerinin ortalama yıllık nüfus artış hızı (% 24,2) da, yine gerek Türkiye (% 26,81) ve gerekse DKB ortalamasının (% 28,5) az da olsa altındadır (Tablo 6).

Tablo 6. Artvin İlçe Merkezlerinin Toplam Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (%)

İlçe	1985	1990	1997	2000	R ₁₉₈₅₋₁₉₉₀	R ₁₉₉₀₋₁₉₉₇	R ₁₉₉₇₋₂₀₀₀	R ₁₉₉₀₋₂₀₀₀
Merkez	18 720	20 306	20 073	23 157	16,3	-1,6	47,6	13,1
Ardanuç	3 765	5 052	6 106	5 278	58,8	27,1	-48,6	4,4
Arhavi	9 079	10 048	13 251	14 079	20,3	39,5	20,2	33,7
Borçka	6 543	6 102	7 678	9 008	-14,0	32,8	53,3	38,9
Hopa	11 315	11 507	13 811	15 445	3,4	26,1	37,3	29,4
Murgul	-	4 278	4 766	3 801	-	15,4	-75,4	-11,8
Şavşat	4 916	4 850	7 847	7 325	-2,7	68,7	-22,9	41,2
Yusufeli	3 964	3 954	6 364	6 105	-0,5	68,0	-13,8	43,4
Toplam	58 302	66 097	79 896	84 198	25,1	27,1	17,5	24,2
Türkiye (Kent)								26,8
DKB (Kent)								28,5

*Murgul ilçesi 1985 nüfus sayımında Borçka ilçesine bağlı olduğundan, 1985 nüfusu Borçka ilçesi nüfusu içerisinde gösterilmemiştir.

Kaynaklar :

DİE, 1987. GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985, (ARTVİN), DİE Yayın No: 1237, Ankara.

DİE, 1999. 1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş, DİE Yayın No: 2281, Ankara.

DİE, 2001. 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No:2498, Ankara.

<http://www.die.gov.tr/esgSiniflandirma.htm>, İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması, et: 13.01.2004.

Öte yandan, yine 1990-2000 periyodunda, Artvin ilinde ilçe merkezlerine bağlı köylerin ve DKB köylerinin her ikisinin ortalama yıllık nüfus artış hızları (sırasıyla -%30,9 ve -%6,4), Türkiye köyleri ortalama yıllık nüfus artışının (%4,21) oldukça altında kalmıştır (Tablo 7).

Tablo 7. Artvin İlçe Merkezlerine Bağlı Köylerin Toplam Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları (%)

İlçe	1985	1990	1997	2000	R ₁₉₈₅₋₁₉₉₀	R ₁₉₉₀₋₁₉₉₇	R ₁₉₉₇₋₂₀₀₀	R ₁₉₉₀₋₂₀₀₀
Merkez	13 702	13 913	12 183	11 415	3,1	-19,0	-21,7	-19,8
Ardanuç	16 110	12 730	9 128	9 199	-47,1	-47,5	2,6	-32,5
Arhavi	9 937	8 303	4 640	5 268	-35,9	-83,1	42,3	-45,5
Borçka	38 899	24 227	17 784	18 646	-94,7	-44,2	15,8	-26,2
Hopa	20 149	19 355	16 835	17 139	-8,0	-19,9	6,0	-12,2
Murgul	-	7 673	4 641	4 742	-	-71,8	7,2	-48,1
Şavşat	33 511	27 429	18 277	18 299	-40,1	-58,0	0,4	-40,5
Yusufeli	35 728	33 106	23 790	23 028	-15,2	-47,2	-10,9	-36,3
Toplam	168 036	146 736	107 278	107 736	-27,1	-44,7	1,4	-30,9
Türkiye (Köy)								4,2
DKB (Köy)								-6,4

*Murgul ilçesi 1985 nüfus sayımında Borçka ilçesine bağlı olduğundan, 1985 nüfusu gösterilmemiştir.

Kaynaklar :

- 1) DİE, 1987. GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985, (ARTVİN), DİE Yayın No: 1237, Ankara.
- 2) DİE, 1999. 1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş, DİE Yayın No: 2281, Ankara.
- 3) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2498, Ankara.
- 4) www.die.gov.tr , et: 27.02.2004.

Özetle, 1990-2000 periyodunda, Artvin il geneli, ilçe merkezleri ve köy nüfusu artış hızları, gerek DKB ve gerekse Türkiye ortalamalarının altında seyretmiştir. İlgili periyotta Artvin ili yerleşim birimlerinde gerçekleşen nüfus artış hızlarının Türkiye ortalamasının gerisinde kalmasında, İl dışına verilen göçün önemli etkisi olduğu ifade edilebilir.

Artvin merkez ilçe (kent merkezi + köyler) 2000 yılı itibariyle, İl genelinde en fazla nüfusa sahip ilçe olma özelliğindedir. 1990-2000 döneminde, 1997 nüfus sayımı hariç tutulursa, Artvin merkez ilçe (kent merkezi) nüfusunda bir artış söz konusudur. Artvin merkez ilçede 1997-2000 yılları arasında ortaya çıkan yaklaşık %15'lik nüfus artışında özellikle Deriner Barajı inşaatının başlamasının etkili olduğu söylenebilir.

Ardanuç ilçesi toplam nüfus açısından, en düşük nüfusa sahip ikinci ilçe konumunda olmasının yanı sıra, 1985-2000 döneminde sürekli nüfus kaybeden ilçe olma özelliğine de sahiptir (Tablo 5).

Arhavi ve **Hopa** ilçelerinin her ikisi de, bir önceki nüfus sayımına oranla, 1990 ve 1997 yıllarında nüfus kaybederken, 2000 yılında nüfusları artmıştır. Öte yandan, Hopa ilçesi Artvin merkezden sonra, en yüksek nüfusa sahip ikinci ilçe özelliğindedir (Tablo 5). Artvin ilinde, 1985-2000 periyodunda, nüfusu sürekli artış gösteren sadece iki ilçe merkezi bulunmakta olup, bunlar da Arhavi ve Hopa'dır. Ayrıca, 1990-2000 döneminde her iki ilçe merkezine bağlı köylerin yıllık nüfus artış hızları negatif olup, Arhavi söz konusu dönemde İl genelinde, köylerden en yüksek oranda göç veren ikinci ilçe özelliğine sahiptir (Tablo 7).

Borçka ilçesinin 1985-1997 döneminde sürekli azalış gösteren nüfusu, 1997-2000 döneminde artmıştır. Bununla birlikte, 1990-2000 döneminde bir nüfus kaybı söz konusudur (Tablo 5). 1990-2000 periyodu dikkate alındığında; Borçka ilçe merkezinin yüksek bir nüfus artış hızına (%38,9) sahip olduğu ve aynı zamanda Artvin genelinde üçüncü en yüksek nüfus artış hızına sahip ilçe merkezi olduğu görülmektedir (Tablo 6).

Borçka'ya bağlı köylerde ise 1997 yılına kadar sürekli bir nüfus kaybı var iken, 1997-2000 döneminde yaklaşık % 5'lik bir nüfus artışı gerçekleşmiştir (Tablo 7). Borçka ilçe merkezi ve gerekse bağlı köylerde 1997-2000 döneminde görülen nüfus artışında, Borçka ve Muratlı Barajlarının inşası ve 1999 Düzce depreminin önemli etkisi olduğu ifade edilebilir.

Murgul ilçesi Artvin'e bağlı en düşük nüfuslu ilçe olması yanında, aynı zamanda sürekli nüfus kaybeden bir ilçe özelliğiyle de dikkati çekmektedir (Tablo 5). Yine, Murgul ilçe merkezi Artvin ili genelinde 1990-2000 periyodunda nüfus artış hızı negatif olan, bir başka ifadeyle, göç veren tek ilçe merkezi konumunda olmasının yanı sıra, 2000 yılı itibariyle en düşük nüfusa sahip ilçe merkezi olma özelliğine de sahiptir (Tablo 6). Murgul ilçe merkezinde ortaya çıkan nüfus kaybının başlıca nedenleri arasında, ilçe halkının başlıca istihdam ve gelir kaynağı olan ve Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş. tarafından işletilen bakır madeni fabrikasının kapanma noktasına gelmiş olmasıdır.

Şavşat ilçesi yıllık nüfus artış hızı tüm dönemlerde negatif değerler veren, bir başka ifadeyle sürekli nüfus kaybeden bir ilçe konumundadır (Tablo 5). İlçe merkezinin nüfusu değişken bir yapı göstermekle birlikte, 1990-2000 dönemindeki % 41,2'lik nüfus artış hızı, hem Türkiye kent nüfusu yıllık artış hızı ve hem de Artvin ilçe merkezlerinin yıllık nüfus artış hızının üzerindedir (Tablo 6). Söz konusu ilçe, 1990-2000 döneminde, köylerinin nüfus artış hızı en düşük üçüncü ilçe özelliğindedir (Tablo 7).

Yusufeli ilçesi de Şavşat gibi sürekli nüfus kaybeden bir ilçe özelliğindedir. Buna karşılık, yine de en yüksek nüfusa sahip üçüncü ilçe konumundadır (Tablo 5). Yusufeli ilçe merkezinin nüfusu değişken bir yapı göstermekle birlikte, 1990-2000 döneminde % 43,4'lük nüfus artış hızıyla en yüksek nüfus artış hızına sahip ilçe merkezi olmuştur (Tablo 6). Öte yandan, Yusufeli köyleri sürekli nüfus kaybetmesi yönüyle de diğer ilçelere bağlı köylerden ayrılmaktadır. Ancak yine de köy nüfusu en yüksek olan ilçe Yusufeli olmaktadır (Tablo 7).

2.1.1.2 Nüfusun Yerleşim Yerlerine Dağılımı

Artvin ili toplam nüfusunun yarısından fazlası köylerde yaşamaktadır. Nitekim, 2000 yılı itibariyle İl nüfusu içinde; kent merkezinin payı % 12,2 iken, ilçe merkezlerinin payı % 31,9 ve köylerin payı ise % 55,9 olarak tespit edilmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Artvin İli Nüfusunun Cinsiyete ve Yerleşim Yeri Tiplerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Kent merkezi		İlçe merkezleri		Köyler		İl Geneli	
	Nüfus	%	Nüfus	%	Nüfus	%	Nüfus	%
Erkek	12 514	13,0	31 957	33,1	51 128	54,0	96 599	100
Kadın	10 643	11,2	29 084	30,5	55 608	58,3	95 335	100
Toplam	23 157	12,2	61 041	31,9	107 736	55,9	191 934	100

Kaynak:

DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.

Artvin ili nüfusunun cinsiyet ve yerleşim yeri tiplerine göre oransal dağılımı çok büyük farklılıklar göstermemekle birlikte, kent ve ilçe merkezlerinde erkek, köylerde ise kadın nüfusunun oransal üstünlüğü görülmektedir (Tablo 8). Kent merkezi ve ilçe merkezlerinde erkek nüfusun öne çıkmasında, köyden kente ve ilçe merkezlerine doğru özellikle iş bulma umuduyla yaşanan göçte erkek nüfusun baskın olmasının rolü vardır.

2.1.1.3 Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Artvin ilinde, 1990'dan 2000 yılına gelinceye kadar, tüm yerleşim birimlerinde 15 yaş altı nüfusun toplam nüfus içindeki oranında azalma gerçekleşmiştir. Nitekim, il genelinde söz konusu oran 1990 yılında % 30,8 iken, 2000 yılında % 24,6 olmuştur. Benzer şekilde, aynı dönem için Türkiye genelinde de bir azalış söz konusudur. Buna karşılık, 2000 yılında 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfus içindeki oranı (% 11.1), Türkiye ortalamasının (% 5,7) üzerinde olmakla birlikte, hem Artvin ve hem de Türkiye'de 1990-2000 döneminde söz konusu oran artmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. Yerleşim Yeri Tiplerinde Nüfusun Büyük Yaş Gruplarına Dağılımı, Medyan Yaş ve Yaş Bağımlılık Oranı

Yaş grubu	Kent merkezi (%)		İlçe merkezleri (%)		Köyler (%)		Toplam (%)		Türkiye (%)	
	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000
-15	32,1	25,1	30,7	28,4	30,3	22,3	30,8	24,6	34,96	29,8
15-64	64,7	70,3	61,2	65,4	60,3	62,5	61,5	64,4	60,69	64,5
65+	3,1	4,7	8,2	6,2	9,4	15,2	7,7	11,1	4,36	5,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Medyan yaş	-	-	-	-	-	-	24,83	29,40	22,21	24,8
Top. yaş bağ. oranı	54,5	42,3	63,4	52,9	65,8	60	62,5	55,4	64,7	55,1

Kaynaklar:

1) DİE, 1998. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Artvin, DEİ Yayın No: 2129, Ankara.

2) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2498, Ankara.

3) <http://www.die.gov.tr/tkba>, Türkiye Kadın Bilgi Ağı, et: 22.06.2004.

Özetle, iki nüfus sayımı arasında Artvin ilinde 15 yaş altı çocuk nüfusun oranı azalırken, 65 yaş üstü yaşlı nüfus oranında artış gerçekleşmiştir. Her iki kesim de çalışamayacak çağıdaki nüfusu temsil etmekle birlikte, hem 1990 ve hem de 2000 yıllarında özellikle Artvin iline ilişkin yaşlı nüfus oranının Türkiye genelinden fazla olması, Artvin ilinde ortalama ömrün Türkiye ortalamasının üzerinde olmasıyla açıklanabilir.

Öte yandan, 1990-2000 periyodunda aktif nüfus olarak da adlandırılan 15-64 yaş grubu nüfus oranı Artvin ilinde Türkiye geneline benzer şekilde artış göstermiş ve 2000 yılında Türkiye ile yaklaşık aynı orana ulaşmıştır (Tablo 9).

Medyan yaş göz önüne alındığında ise, nüfusun yarısının; Artvin ilinde 29,4 ve Türkiye genelinde ise 24,8 yaşından daha küçük olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 9). Bir başka ifadeyle, Artvin ilinde Türkiye geneline göre nüfusun daha yaşlı olduğu, böyle bir sonucun ortaya çıkmasında da özellikle çalışma çağına giren genç nüfusun iş bulmak amacıyla ili terk etmesinin etkili olduğu söylenebilir.

Nüfusu ekonomik açıdan değerlendirirken göz önüne alınması gereken en önemli değişkenlerden biri de yaş bağımlılık oranıdır. Yaş bağımlılık oranı; toplam yaş, genç ve yaşlı bağımlılık oranı olmak üzere üç farklı şekilde hesaplanabilmektedir. Bunlardan yaygın olarak kullanılanı, genç ve yaşlı bağımlılık oranını da içine alan toplam yaş bağımlılık oranıdır. DİE tarafından toplam yaş bağımlılık oranı ya da bağımlılık oranı; 15-64 yaş grubundaki her 100 kişi için 0-14 ile 65 ve daha yukarı yaş gruplarındaki kişi sayısı (DİE, 2003). olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, bağımlılık oranını; bir ekonomide aktif nüfus içerisinde, aktif olmayan nüfusun ya da kendisi dışında bakmak zorunda olduğu nüfusun oranı şeklinde ifade etmek de mümkündür. Söz konusu oran, gelişmiş ülkelerde genellikle düşük, buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde ise nispeten daha yüksektir.

Nitekim, bu oran 2000 yılı itibariyle Almanya (% 47,4), Fransa (% 50,8) ve İngiltere (% 50,3) gibi gelişmiş ülkelerde ortalama % 50'ler civarında seyrederken (<http://www.die.gov.tr/tkba>), Türkiye'de ise Tablo 7'den de görüleceği üzere % 55,1 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Öte yandan, ekonomik açıdan topluma yük olan nüfus büyüklüğünü gösteren bağımlılık oranı, 2000 yılı itibariyle Artvin (% 55,4) ve Türkiye'de (%55,1) birbirine oldukça yakın değerdedir. Bununla birlikte, aynı oran kent ve ilçe merkezinde Türkiye ortalamasının altında, köylerde ise Türkiye ortalamasının üzerindedir. Hatta kent merkezinde gelişmiş ülkeler ortalamasının da altında ve ilçelerde ise bu ülkelerin ortalamasına yakın bir değer söz konusudur (Tablo 9). Artvin ilinde, özellikle köylerin 15 yaş altı nüfus oranı açısından en düşük ve 65 yaş üzeri nüfus oranı açısından ise en yüksek oranlara sahip olması, daha önce de ifade edildiği gibi, köylerden dışarı doğru yaşanan yoğun nüfus göçünün bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Özetle, bağımlılık oranı açısından bakıldığında özellikle Artvin kent merkezi ve ilçe merkezlerinin, gelişmiş ülkelere yakın ve hatta altında oranlarla oldukça avantajlı bir konumda oldukları ifade edilebilir.

2.1.1.4 Medeni Durum

Artvin ili nüfusu yerleşim yerleri itibariyle medeni durum açısından değerlendirildiğinde, il merkezinde % 58, ilçe merkezlerinde % 58,6, köylerde % 64,9 ve il genelinde ise % 62,1 oranında evli olanların tüm yerleşim yerlerinde en fazla paya sahip olduğu görülmektedir (Tablo 10).

Tablo 10. Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde Cinsiyete Göre Medeni Durumun Oransal Dağılımı (%)

Medeni durum	Kent merkezi			İlçe merkezleri			Köyler			İl Geneli		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Hiç evlenmemiş	42,3	32,4	37,9	42,0	29,6	36,2	30,4	23,8	27,0	35,8	26,5	31,1
Evli	56,2	60,2	58,0	56,4	61,1	58,6	66,2	63,6	64,9	61,7	62,5	62,1
Boşanmış	0,4	0,6	0,5	0,3	0,7	0,5	0,4	0,5	0,4	0,3	0,5	0,4
Eşi ölmüş	1,0	6,8	3,6	1,1	8,4	4,6	3,0	12,1	7,7	2,1	10,4	6,3
Bilinmeyen	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Frekans	10 358	8 518	18 876	25 335	22 700	48 035	42 357	46 250	88 607	78 050	155 518

Kaynak: DİE, 2001, 2000GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.

Öte yandan, Türkiye'de 12 yaş ve üstü kadın nüfusun % 69 gibi büyük bir kısmının evli statüsünde (Ulusoy, 2004) olduğu göz önünde bulundurulursa, Artvin merkezde kadınlar için bu payın % 60,2, ilçe merkezlerinde % 61,1, köylerde % 63,6 ve il genelinde ise % 62,5 olmak üzere Türkiye ortalamasının altında olduğu anlaşılmaktadır.

Yine, Artvin kent merkezi, ilçe merkezleri ve köyler ile il genelinde kadınlarda boşanma oranlarının (sırasıyla % 0,6, % 0,7, % 0,5, % 0,5), Türkiye ortalaması olan % 1,5'in (Ulusoy, 2004) hayli altında kaldığı, bir başka ifadeyle tüm yerleşim yerlerinde boşanmış nüfus oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye geneliyle kıyaslandığında, Artvin ilinde yapılan evliliklerin çok daha sağlam olduğu ve kolayca yıkılmadığı sonucunu ortaya koymaktadır.

2.1.1.5 Eğitim Durumu

Kişinin eğitim düzeyi insan davranışlarından pek çoğunu yüksek korelasyon ile açıklayan bir değişkendir. Bu nedenle eğitim düzeyi, ülkelerin sosyal kalkınmışlık düzeyini ölçmekte kullanılan insani gelişmişlik indeksini oluşturan üç değişkenden biridir (Ulusoy, 2004). Tablo 11 ve Tablo 12’de, erkek ve kadın nüfusun yaş gruplarına ve aldıkları eğitime göre dağılımı verilmektedir.

Artvin erkek nüfusu içerisinde % 16,9 oranında yer alan okuma yazma bilmeyen nüfus henüz okula başlamayanlardan oluşmaktadır. Öte yandan, 10-54 yaşları arasındaki gruplarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 5’lerin altında, bir başka ifadeyle, çok düşük oranlarda kalırken, 65 yaş üstü nüfus içinde okuma yazma bilmeyenler ise % 21,5’lik oranla önemli bir yekün oluşturmaktadır. Artvin genelinde erkek nüfusun eğitim durumuna genel olarak bakıldığında, sadece ilkokul+ilköğretim mezunu olanların % 39,4’lük oranla ilk sırada oldukları, bir okul bitirmeyip okuma yazma bilenlerin ise % 18,4 ile ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Yine erkekler arasında okuma yazma bilmeyenler % 5,6 iken, bir yüksek öğretim kurumundan mezun olanlar ise % 6,3 oranındadır (Tablo 11).

Tablo 11. Artvin Erkek Nüfusunun Yaş Gruplarına ve Eğitime Göre Oransal Dağılımı (%)

Yaş grubu	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen							Okuma yazma durumu bilmeyen	Toplam		
		Bir okul bitirmeyen	İlkokul+ilköğretim	Ortaokul+ortaokul dengi meslek okulu	Lise	Lise dengi meslek okulu	Yüksek öğretim	Mezuniyeti bilmeyen		%	Frekans	
6-9	16,9	83,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	6 350	
10-14	0,9	82,7	16,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	8 779	
15-19	1,2	3,2	53,7	14,1	18,6	8,8	0,1	0,1	0,1	100,0	8 982	
20-24	2,0	1,2	29,4	17,3	31,0	12,1	7,0	0,1	0,1	100,0	9 708	
25-29	1,6	0,8	31,9	15,8	22,1	11,7	16,0	0,0	0,0	100,0	7 815	
30-34	1,5	1,1	36,8	19,1	18,4	9,4	13,7	0,0	0,0	100,0	6 847	
35-39	1,8	1,2	39,3	18,9	20,6	9,1	9,0	0,1	0,0	100,0	6 908	
40-44	2,1	1,3	43,2	15,0	18,6	9,1	10,7	0,0	0,1	100,0	5 964	
45-49	3,3	2,1	51,6	12,0	14,7	5,7	10,5	0,1	0,0	100,0	4 746	
50-54	4,1	4,2	61,3	9,6	8,0	4,4	8,3	0,0	0,0	100,0	4 178	
55-59	5,6	7,4	65,6	7,0	4,7	2,7	6,9	0,0	0,0	100,0	3 866	
60-64	9,3	10,7	68,4	4,3	2,0	1,8	3,3	0,0	0,0	100,0	3 673	
65+	21,5	20,2	51,9	2,8	0,8	1,5	1,2	0,1	0,0	100,0	9 842	
Bilinmeyen	10,4	13,0	33,8	16,9	6,5	3,9	9,1	0,0	6,5	100,0	77	
Toplam	%	5,6	18,4	39,4	10,7	13,2	6,2	6,3	0,0	0,0	100,0	-
	Frekans	4 952	16 184	34 611	9 385	11 568	5 474	5 496	36	29	-	87 735

Kaynak:

DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfus Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.

Artvin ili kadın nüfusu içerisinde de, erkeklere benzer şekilde, 6-9 yaş grubunda okuma yazma bilmeyenlerin payı % 16,3 olup, henüz okula başlamayanlardan oluşmaktadır. Ancak, kadınlarda 10-29 arası yaş grupları dışındaki tüm gruplarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 5’in üzerinde olup, 65 yaş üzeri grupta okuma yazma bilmeyenlerin oranı ise erkeklerle karşılaştırıldığında yaklaşık 3,4 katlık bir artışla % 72,9’lara ulaşmaktadır. Bir başka ifadeyle, kadınlar arasında erkeklere oranla okuma yazma bilmeyenlerin daha yaygın olduğu belirtilebilir. Diğer taraftan, genel olarak bakıldığında kadınlar arasında, sadece ilkokul+ilköğretim mezunlarının, erkeklerde olduğu gibi fakat onlardan daha yüksek bir oranla (% 43,7) ilk sırada yer aldığı, buna karşılık % 20,7’lik oranla okuma yazma bilmeyenlerin ikinci sırayı aldığı görülmektedir. Kadın nüfus içinde

bir yüksek öğretim kurumundan mezun olanlar ise % 2,3'lük oranla erkeklerin yaklaşık üçte birine karşılık gelmektedir (Tablo 12).

Tablo 12. Artvin Kadın Nüfusunun Yaş Gruplarına ve Eğitime Göre Oransal Dağılımı (%)

Yaş grubu	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen							Okuma yazma durumu bilinmeyen	Toplam	
		Bir okul bitirmeyen	İlkokul+ilköğretim	Ortaokul+ortaokul dengi meslek okulu	Lise	Lise dengi meslek okulu	Yüksek öğretim	Mezuniyeti bilinmeyen		%	Frekans
6-9	16.3	83.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	6 190
10-14	1.4	81.7	16.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0	100.0	8 508
15-19	1.5	2.5	63.0	10.1	15.0	7.7	0.1	0.1	0.0	100.0	9 016
20-24	2.3	1.3	48.1	9.3	22.8	9.7	6.3	0.1	0.1	100.0	7 608
25-29	3.5	1.8	60.2	8.2	13.9	4.6	7.5	0.1	0.2	100.0	7 469
30-34	5.6	3.0	62.5	9.1	10.1	3.3	6.2	0.1	0.0	100.0	6 269
35-39	9.3	4.9	64.8	6.8	8.2	2.6	3.2	0.1	0.0	100.0	6 462
40-44	15.0	7.8	63.4	3.7	4.8	1.8	3.4	0.2	0.0	100.0	5 496
45-49	21.3	10.3	61.1	2.2	1.8	1.2	1.9	0.1	0.0	100.0	4 900
50-54	28.6	12.9	55.0	1.2	0.9	0.5	1.0	0.1	0.0	100.0	4 888
55-59	39.0	13.4	45.8	0.6	0.4	0.3	0.3	0.1	0.0	100.0	4 515
60-64	50.2	13.4	35.2	0.4	0.1	0.2	0.4	0.1	0.0	100.0	4 233
65+	72.9	10.5	16.1	0.2	0.1	0.0	0.0	0.1	0.0	100.0	11 258
Bilinmeyen	28.0	11.0	35.4	6.1	9.8	2.4	1.2	0.0	6.1	100.0	82
Toplam	Frekans	20.7	19.6	43.7	4.2	6.6	2.7	2.3	0.1	0.0	
	%	18 024	17 024	37 945	3 679	5 727	2 360	2 009	88	38	100.0

Kaynak:

DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2498, Ankara.

İlkokul+ilköğretimden mezun olma oranları dışında, Tablo 11 ve Tablo 12'de yer alan tüm kriterler açısından erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınlar açısından olumsuz bir tablo ortaya çıkmaktadır. Nitekim, 2000 yılı için Türkiye genelinde lise, lise dengi meslek okulu ve yüksek öğretim mezunu erkek oranı % 26,2 iken (DİE, 2003), il genelinde bu oran % 25,7 (Tablo 11) ile ülke ortalamasının çok az altında gerçekleşmiştir.

Ancak, lise, lise dengi meslek okulu ve yüksek öğretim mezunu oranı kadınlar için Türkiye genelinde % 14,5 iken (DİE, 2003), il genelinde % 11,2 ile (Tablo 12) ülke ortalamasının altındadır. Bir başka ifadeyle, eğitim imkanlarından faydalanma noktasında, ülke genelinde var olan kadın erkek arasındaki dengesizlik, Artvin ilinde de mevcuttur. Hatta, Artvin ilinde kadınlar, eğitim imkânlarından yararlanmaya ilişkin olarak, hemcinslerine ait bir çok kriter açısından Ülke ortalama değerlerinden de geridedirler.

Öte yandan, eğitim durumunu bir de yerleşim yerleri ve cinsiyet yönünden kısaca değerlendirmek gerekirse, 25 ve daha yukarı yaştaki nüfus içinde en az ortaokul mezunu olanların payı, tüm yerleşim yerlerinde, erkek nüfus için kadın nüfustan oldukça yüksektir. İl merkezinde en az ortaokul mezunu olanların oranı erkeklerde % 62 ve kadınlarda % 32 düzeyinde iken, köylerde bu oran erkeklerde % 23 ve kadınlarda % 5 olmaktadır (DİE, 2001). Dolayısıyla, il genelinde eğitim açısından kadınlar aleyhine olan durum, yerleşim yerleri özelinde de kendini göstermektedir.

2.1.1.6 Doğurganlık ve Ölümler

Doğumlar bir toplumda zaman içinde nüfus hareketliliğini, nesillerin devamını ve nüfusun gençleşmesini sağlayan hayati olaylardır. Tarih boyunca, 20. yüzyıla kadar ölümlerle birlikte yüksek düzeylerde seyreden doğurganlık Dünya nüfus artış hızının düşük düzeyde

seyretmesine neden olmuştur. Özellikle 20. yüzyıl ortalarında gelişen teknolojiye bağlı olarak ölümlerdeki düşüş, bu düşüşe eş zamanlı doğurganlık düşüşü sağlayamayan yerlerde nüfus patlamalarına neden olmuştur. Nüfus artış hızı ekonomik büyüme hızını azaltan bir etken olduğuna ve bugünün doğurganlığının etkileri 15-20 yıl sonra görülebileceğine göre doğurganlık planlama sürecinde önemli bir faktördür (Ulusoy, 2004).

Artvin ilinde doğurganlık düzeyinde gerçekleşen değişim, çocuk-kadın oranına (doğurgan çağıdaki (15-49 yaş) her 1000 kadın için 0-4 yaş grubundaki çocuk sayısı) göre incelendiğinde, doğurgan çağıdaki kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı 1960 yılına kadar yükselirken, bu yıldan sonra azalma göstermektedir. 1960 yılında doğurgan çağıdaki her bir 1000 kadına 716 çocuk düşerken, 2000 yılında doğurgan çağıdaki her 1000 kadına 303 çocuk düşmektedir. Aynı yıllarda, Türkiye genelinde doğurgan çağıdaki her 1000 kadına düşen çocuk sayısı ise sırasıyla 698 ve 362 olmuştur. Buna göre, kadın başına düşen çocuk sayısı 40 yıllık dönemde Artvin’de yaklaşık % 58, Türkiye genelinde ise % 48 oranında azalma göstermiştir (DİE, 2001; http://www.ceterisparibus.net/veritabani/1923_1990/nufus.htm#3).

Doğurganlık düzeyindeki değişimin yorumlanmasında kullanılabilir bir başka gösterge de, doğurganlık döneminin sonu olan 45-49 yaşta bir kadın için ortalama çocuk sayısıdır. Bu gösterge, Artvin ilinde Türkiye’ye paralel şekilde doğurganlık düzeyinin düştüğünü göstermektedir. Nitekim, 1970’li yıllarda 45-49 yaşta kadınlar Artvin’de ortalama 5,1, Türkiye’de ortalama 5,2 çocuk dünyaya getirmiş iken, 2000 yılında aynı kuşaktaki kadınlar hem Artvin ve hem de Türkiye’de ortalama 3,9 çocuk dünyaya getirmişlerdir (DİE, 2001; http://www.ceterisparibus.net/veritabani/1923_1990/nufus.htm#3).

Bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca (15-49 yaşları arasında) yaşayacağı ve belirli yaşa özel doğurganlık hızını takip edeceği varsayımı altında ortalama doğurabileceği canlı çocuk sayısı (DİE, 2001) olarak tanımlanan doğurganlık hızı, Artvin ilinde 1980 yılından itibaren sürekli bir azalmayla 2000 yılında 2,24 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, 2000 yılında Artvin ilindeki doğurganlık hızı Türkiye genelindeki 2,5’lik doğurganlık hızının altında gerçekleşmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Artvin İlinde Doğurganlık, Bebek ve Çocuk Ölüm Hızları

Sayım Yılı	ARTVİN					TÜRKİYE				
	Toplam Doğurganlık Hızı	Katkılı Yenilenme Hızı	Çocuk Sahibi Olmada Ort. Yaş	Bebek Ölüm Hızı (%)	Çocuk Ölüm Hızı (%)	Toplam Doğurganlık Hızı	Katkılı Yenilenme Hızı	Çocuk Sahibi Olmada Ort. Yaş	Bebek Ölüm Hızı (%)	Çocuk Ölüm Hızı (%)
1970	-	-	-	161	66	-	-	-	150	60
1975	-	-	-	161	66	-	-	-	158	65
1980	3,36	1,64	28,40	140	54	3,41	1,66	28,16	126	47
1985	2,80	1,36	28,50	114	40	2,59	1,26	28,63	109	37
1990	2,59	1,26	27,81	71	18	2,65	1,29	27,71	67	16
2000	2,24	1,09	27,80	43	8	2,53	1,24	28,08	43	7

Kaynaklar:

- 1) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.
- 2) DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara

Diğer taraftan, bir kadının ortalama doğurabileceği kız çocuk sayısını göstermesiyle toplam doğurganlık hızından ayrılan katkılı yenilenme hızı ve çocuk sahibi olmada ortalama yaş değişkenleri açısından da Artvin ilinin (sırasıyla 1,09 ve 27,80) Türkiye genelinin (sırasıyla 1,24 ve 28,08) altında değerlere sahip olduğu görülmektedir (Tablo 13).

Toplumun gelişmişlik düzeyinin göstergelerinden biri olan bebek ölüm hızı, Artvin ilinde 1967 yılından günümüze kadar olan dönemde ülke genelindeki yapıya benzer şekilde sürekli olarak azalmıştır. İlde 1967 yılında 1000 canlı doğumdan 161'i bir yaşını doldurmadan ölürken, 2000 yılında 1000 canlı doğumdan 43'ü bir yaşını doldurmadan ölmüştür. Söz konusu, bebek ölüm hızları Türkiye'de 1967 yılında 150 ve 2000 yılında da 43 olmak üzere yaklaşık olarak Artvin'le aynı gerçekleşmiştir (DİE, 2001; http://www.ceterisparibus.net/veritabani/1923_1990/nufus.htm#3).

Tablo 13 incelendiğinde, belli bir yıl içindeki her 1000 canlı doğan çocuk için bir yaşını doldurmadan ölen bebek sayısı olarak tanımlanan bebek ölüm hızı açısından Artvin ili ile Türkiye genelinin aynı değere (% 43) sahip olduğu görülmektedir. Buna karşılık, belli bir yıl içinde 1-4 yaş grubundaki her 1000 çocuk için 1-4 yaş grubunda ölen çocuk sayısı şeklinde tanımlanan çocuk ölüm hızı, Artvin ilinde (% 8) Türkiye ortalamasının (% 7) biraz üzerinde gerçekleşmiştir (DİE, 2001).

Öte yandan, Tablo 14'den görüldüğü üzere, 1990-2000 döneminde, gerek canlı doğan çocuk sayısı ve gerekse yaşayan çocuk sayısı Türkiye geneline benzer şekilde, kent merkezi ve ilçe merkezlerinde artarken, köylerde ve il genelinde azalmıştır. Özellikle köylerde canlı doğan ve yaşayan çocuk sayısındaki belirgin düşüşte, il genelinde yoğun bir şekilde yaşanmakta olan köyden kente göçün önemli bir payı olduğu söylenebilir.

Tablo 14. Artvin İli Yerleşim Yeri Tiplerine Göre Canlı Doğan ve Yaşayan Çocuk Sayıları

Özellik	Kent merkezi		İlçe merkezleri		Köyler		İl geneli		Türkiye	
	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000
Canlı doğan çocuk sayısı (A)	13 873	15 422	36 725	49 097	185 097	142 795	235 695	207 314	52 326 012	58 931 081
Yaşayan çocuk sayısı (B)	11 939	13 515	32 251	43 717	150 619	119 078	194 809	176 310	44 408 595	52 264 423
% [(B/A)*100]	86,1	87,6	87,8	89,0	81,4	83,4	82,7	85,0	84,9	88,7
Evli kadın sayısı (C)	4 660	5 755	10 840	15 939	43 312	35 241	58 812	56 935	14 159 615	18 053 668
EKBYÇ Sayısı (B/C)	2,6	2,3	3,0	2,7	3,5	3,4	3,3	3,1	3,1	2,9

Kaynaklar:

- 1) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.
- 2) DİE, 2003, Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara

Bu noktada, dikkat çekici bir diğer özellik ise, canlı doğan çocuk sayısı içerisindeki yaşayan çocuk oranının; kent merkezi, ilçe merkezleri, köyler ve il genelinde 1990-2000 döneminde artış göstermiş olmasıdır. Söz konusu, artış aynı dönemde Türkiye geneli için de söz konusudur. Bununla birlikte, söz konusu oranın 2000 yılında en düşük olduğu yerleşim yeri % 83,4 ile beklenildiği şekilde köyler olmuştur (Tablo 14). Bu şekilde, yaşayan çocuk oranındaki artışın temelinde, gerek ulusal ve gerekse yerel düzeyde, giderek artan eğitim, sağlık ve bu kapsamdaki bilinçlendirme çalışmalarının katkısını ifade etmek gerekmektedir.

Evli kadın başına düşen yaşayan çocuk sayısı açısından bakıldığında; 1990-2000 döneminde il genelindeki tüm yerleşim yerleri ve Türkiye genelinde bir düşüş görülmekle birlikte, her iki yılda da kent merkezi ve ilçe merkezlerinde evli kadın başına düşen yaşayan çocuk sayısı köyler, il geneli ve Türkiye genelinde düşük sayıda gerçekleşmiştir.

2.1.1.7 Göçler

Türkiye'de az gelişmiş bölgelerden iş olanaklarının daha geniş olduğu sanayi ve ticaret merkezleriyle iklim koşullarının daha elverişli olduğu turizm merkezlerine doğru yoğun

bir gönüllü iç göçün yaşandığı görülmektedir. Yaşanılan bölgenin doğal koşulları sel baskını, deprem, yerleşim yerinin baraj altında kalması ve terör ise zorunlu göçe yol açan nedenler arasında sayılabilir. Zorunlu göçler 1990'lı yıllarla birlikte hızlanmış ve Türkiye'nin eski geleneksel göç bölgelerine olan akışı yeni bölgelerin ve kentlerin eklenmesi ile farklı boyut ve biçimlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Zorunlu göç, ilk olarak bulunulan ilin kırsalından kent merkezine, ardından da diğer illere gerçekleşmektedir. Göçler sonucu kentlere gelenler, kentli nüfusun yerleşik sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını olumsuz etkilemektedir (DPT, 2001).

Artvin ilinde 1985-1990 genel nüfus sayımları* esas alındığında, il dışına göç eden insan sayısının il içine göçen insan sayısından fazla olduğu, bir başka ifadeyle Artvin'in net göçü negatif olan illerden olduğu Tablo 15'de görülmektedir.

Tablo 15. 1990 Genel Nüfus Sayımına Göre Artvin İlinin Aldığı ve Verdiği Göç

Göç Durumu		Şehirden şehire	Köyden şehire	Şehirden köye	Köyden köye	Toplam
Aldığı göç	Sayı	8 257	5 884	4 873	1 889	20 903
	%	40	28	23	9	100
Verdiği göç	Sayı	23 715	10 503	3 639	3 417	41 274
	%	57	25	9	8	100
Net göç		-15 458	-4 619	1 234	-1 528	-20 371

Not: Göç analizlerinde (aldığı, verdiği, net göç) 1985 ve 1990 sayım günündeki daimi ikametgah nüfusunda ili ve yerleşim yeri (il ve ilçe merkezleri, bucak ve köyler) bilinmeyenler kapsamamaktadır. İllerin göç eden nüfusu içinde, daimi ikametgahı yurt dışı olanlar kapsamamaktadır. Yurt dışı sadece şehir olarak alınmıştır. İllerin göç eden nüfusu içinde, kendi ili içindeki hareketlilik kapsamıştır. Aynı il içinde, bir ilçe merkezinden başka bir ilçe merkezine, bir bucak veya köyden bir başka bucak veya köye olan göç ise kapsamamıştır.

Kaynak: DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara

Yine, aynı döneme ilişkin 73 il için yapılan değerlendirme sonucunda, Artvin net göç hızı negatif olan, yani il dışına göç veren toplam 53 il arasında en yüksek net göç hızına sahip dokuzuncu il konumunda, Karadeniz Bölgesi illeri arasında ise Gümüşhane ve Bayburt'un ardından en yüksek negatif net göç hızına sahip üçüncü il durumundadır (DİE, 2003).

Artvin ilinin verdiği göçün % 82 gibi çok büyük bir bölümü, şehirden şehire ve köyden şehire olmak üzere başka illerin şehir merkezlerinde toplanmıştır. Benzer şekilde, Artvin ilinin aldığı göçün büyük bir bölümü de, yine şehirden şehire ve köyden şehire olmak üzere ilin şehir merkezlerinde yoğunlaşmıştır (Tablo 15).

Tablo 16. 1990 Genel Nüfus Sayımına Göre Artvin İli İçinde Göç Durumu

Yerleşim Yeri Tipi		Göç Alan			Toplam	%
		Kent merkezi	İlçe merkezleri	Köyler		
Göç Veren	Kent merkezi	-	396	517	913	10,7
	İlçe merkezleri	920	-	1 331	2 251	26,3
	Köyler	1 295	4 103	-	5 398	63,0
Toplam		2 215	4 499	1 848	8 562	100,0
%		25,9	52,5	21,6	100,0	-

Kaynak: DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara

Tablo 16'dan görüldüğü üzere, göç edenlerin yaklaşık % 78'i kent merkezi ve ilçe merkezlerini tercih etmektedirler. Bir başka ifadeyle, Artvin ili sınırları içerisindeki nüfus hareketliliği sürecinde, köy dışındaki yerleşim birimleri büyük bir çekim merkezi olma özelliğine sahiptir. Buna bağlı olarak da il içindeki göçe önemli bir oranda köyler kaynak

* Genel Nüfus Sayımları göç eden insanı, daimi ikametgahı son iki sayımda değişen insan olarak varsaymakta, yayınlarında verdiği dökümleri bu bilgileri kullanarak vermektedir. Bu tanıma uymayan göçler dökümlerde ve göç hızlarında hesaba katılmamaktadır (Ulusoy, 2004).

oluşturmaktadır. Bu şekilde, kent merkezi ve ilçe merkezlerinin il içindeki göçün çok büyük bir kısmını çekmesinde, işsizliğin önemli bir sorun olduğu köylerde yaşayanlar arasında, bu yerleşim yerlerinin iş bulma noktasında bir umut kapısı olarak görülmesinin etkili olduğu söylenebilir. Kaldı ki, kent merkezi ve ilçe merkezlerinde, özellikle gün geçtikçe gelişen hizmet sektörünün alternatif iş imkanları sunuyor olmasının (Ulusoy, 2004) da göç dalgasının oluşumunda önemli bir faktör olduğu ifade edilebilir.

2.1.2 Tarım

İlin tarımsal kaynakları ve tarımsal üretimi, Artvin İl Gelişme Planı Tarım Sektörü Raporu'nda 1997 yılı ve sonrası itibariyle ilçeler bazında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu incelemede, il için hazırlanan Tarım Master Planı verilerinden, arazi ve anket çalışmalarından büyük ölçüde yararlanılmıştır.

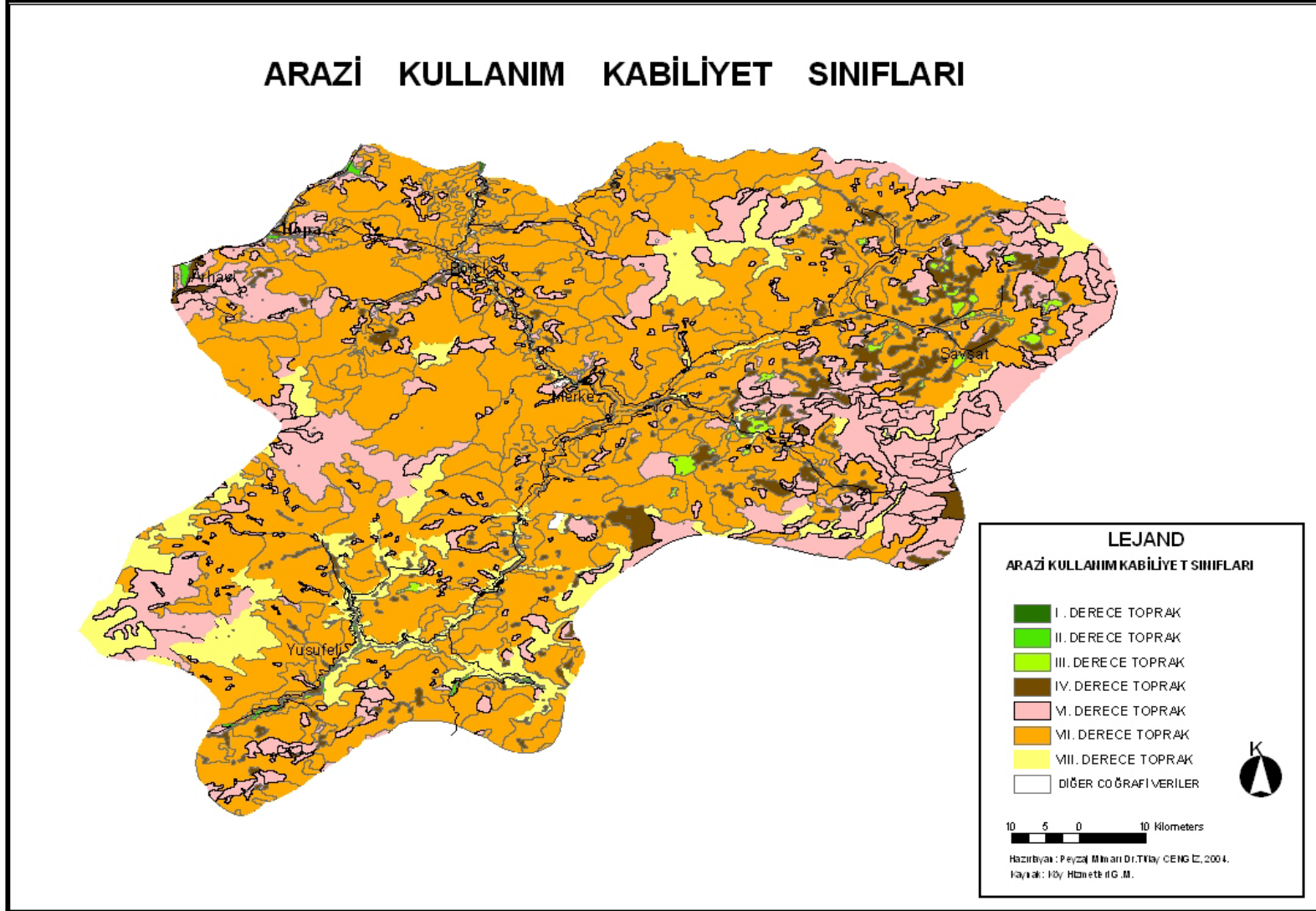
2001 Genel Tarım Sayımı Türkiye Geneli Sonuçları henüz açıklanmadığı için raporda zorunlu olarak 1991 Genel Tarım Sayımı Sonuçları kullanılmıştır. Tarım arazileri ile ilgili harita ve yüzölçümü bilgileri konusunda, AGEP hazırlık çalışmaları kapsamında İle ilişkin yapılan coğrafi bilgi sistemi çalışmalarından da yararlanılmıştır.

DİE'nin verilerine göre, 2001 yılı itibariyle sabit fiyatlarla Artvin ili ekonomisi içinde tarım sektörü % 20.9'luk paya sahiptir. Bu oranın % 15.7'si çiftçilik ve hayvancılık, % 4.7'si ormancılık ve % 0.5'i balıkçılık alt sektörlerine aittir. İl ekonomisinde tarım sektörünün 2001 yılı itibariyle gelişme hızı % 3.6 olarak gerçekleşmiştir (DİE, 2005).

2.1.2.1 Tarım Alanlarının Amaç Dışı Kullanımı

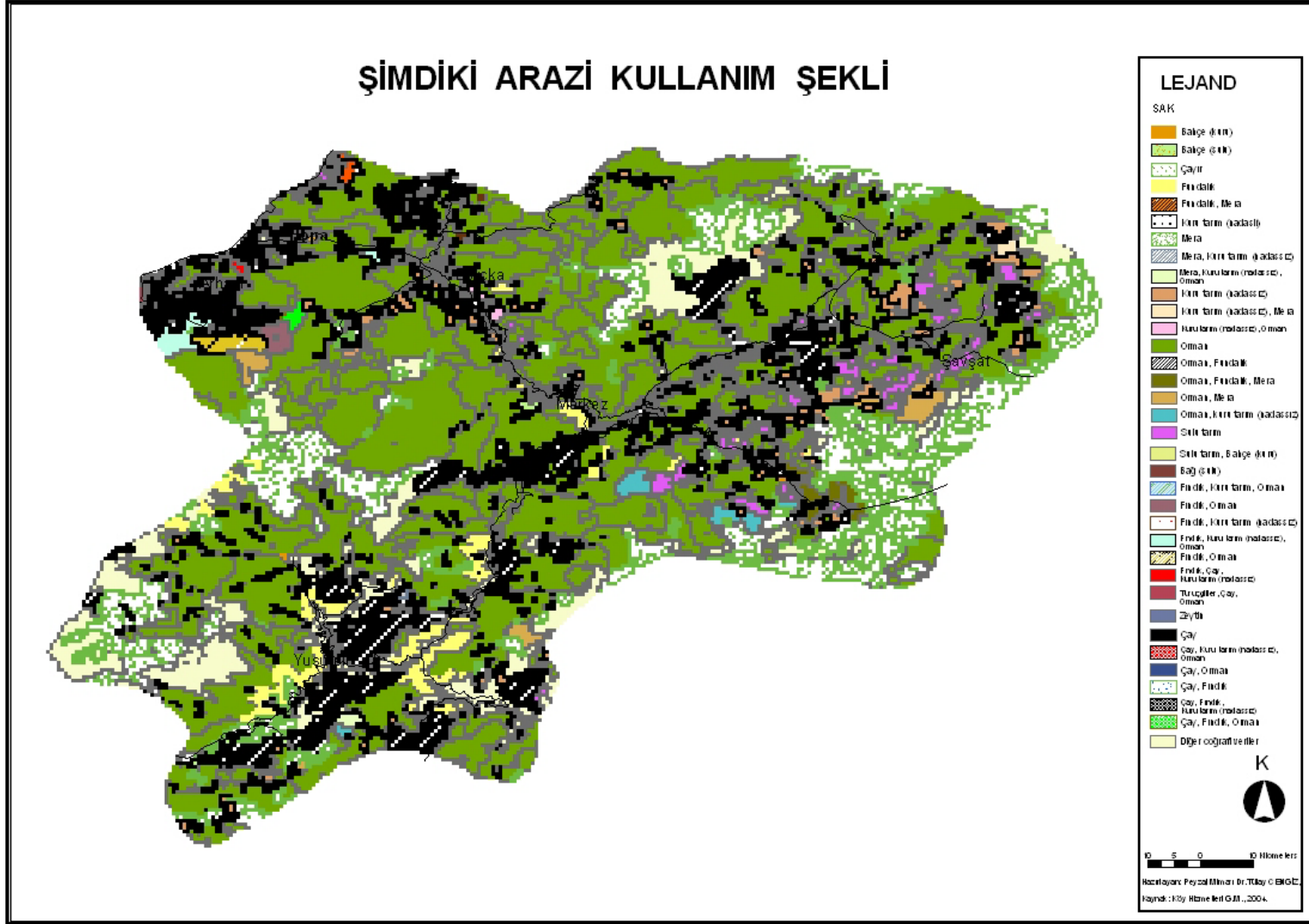
Artvin ilinin en verimli topraklarının bulunduğu alüvyon ovalar üzerinde yerleşim alanları kurulmuştur. Bunun en tipik örneği Karadeniz sahilindeki ilçelerden Hopa ve Arhavi'de gözlenmektedir. Yerleşim yerlerinin tarım alanlarında yoğunlaşması, gelecekte bu yerleşim alanlarının genişlemesi ile birlikte, tarımsal alan kayıplarının daha da artmasına neden olacaktır (Harita 5 ve Harita 6).

ARAZİ KULLANIM KABİLİYET SINIFLARI

Harita 5. Artvin İli Arazi Kullanım Kabiliyeti Sınıfları Haritası

ŞİMDİKİ ARAZİ KULLANIM ŞEKLİ

Harita 6. Artvin İli Şimdiki Arazi Kullanım Şekli Haritası

2.1.2.2 Verimli Tarım Arazisinin Sınırlı Olması

Artvin İlinin gerçek alanının çok küçük kısmı (% 0.01) I. sınıf tarım arazisidir. Mutlak tarım alanı olarak tanımlanan I, II ve III. sınıf arazi toplamı, toplam arazi varlığının yaklaşık % 1'ini oluşturmaktadır (Tablo 17). Bu veriler net olarak, tarım topraklarının korunmasına ilişkin çalışmaların Artvin için son derece önem taşıdığını göstermektedir.

Tablo 17. Artvin İlinde Arazinin Kullanma Kabiliyetine Göre Dağılımı

Arazi Kabiliyet Sınıfı	I Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV Sınıf	V-VIII. Sınıf	Diğer	Toplam Alan
Alan (Ha)	83	2 138	4 768	27 222	701 276	1 213	736 700
Oran (%)	-	0,29	0,65	3,69	95,20	0,16	100,00

Kaynak: Köy Hizmetleri, Toprak ve Su Yıllığı

Özel önlemler alınarak özel ürünler için kullanılabilir IV.sınıf arazilerle birlikte İlde mutlak tarım yapılabilir alan 34 211 ha'dır. Bu da göstermektedir ki, Artvin İli gerçek alanının sadece % 4,55'i ekilen tarım alanı olarak kullanılabilir niteliktedir.

Artvin İlinin yüzölçümü 736.700 ha. (7 367 km²) olup, mevcut arazinin; % 26,67'si kültür dışı arazi (196.509 ha), % 53'ü orman arazisi (390.453 ha) ve % 22,3'ü ise kültür arazisinden (164.319 ha) oluşmaktadır. Ülke geneli ile karşılaştırıldığında Artvin İli arazi varlığının büyük bir kısmını orman arazilerinin (% 53) oluşturduğu görülmektedir. Mevcut tarım arazilerinin bir kısmının ise orman vasfı taşıyan arazilerin zamanla tahrip edilmesi sonucu ortaya çıktığı, taban arazi varlığının düşük olduğu söylenebilir. Toplam 164.319 ha'lık kültür arazisinin 27.479 ha'ı ekim dikim yapılan kültür arazisi olup, İl genel alanının % 3,72'sini oluşturmaktadır. Toplam kültür arazisinin % 20,64'üne karşılık gelen 34.000 ha sulanabilir alanın, ancak 8.589 ha'ında sulama yapılabilmektedir. Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü tarafından sulamaya açılması planlanan 7.622 ha alan ile birlikte bu rakam 16.211 ha ulaşacaktır. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde ise 34.000 ha sulanabilir arazinin tamamının sulamaya açılması hedeflenmektedir.

Toplam kültür arazisinin kullanım şekilleri itibariyle dağılımına bakıldığında; % 17,01'i çayır (28 029 ha), % 62,39'u mera (102.782 ha), % 3,47'si hububat (5 718 ha), % 2,77'si yem bitkileri (4 556 ha) , % 1,56'sı bahçe (2566 ha) , % 1,07'si sebze (1 771 ha), % 0,04'ü bağ (6.9 ha) , % 5,22'si çay (8 592 ha) , % 0.03'ü zeytin (424 ha) ve % 2,29'u fındık (3 780 ha) alanı niteliğindedir. Kültür arazisi varlığının % 4,15'i (6 443 ha) ise kullanılabilir durumda olan, ancak kullanılmayan tarım arazileridir. Bu da göstermektedir ki, yıllar itibariyle İlde tarımsal arazilerin bir kısmının kullanımından vazgeçilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasında köylerden İl merkezi ve İl dışına doğru yaşanan yoğun göçün etkili olduğu söylenebilir.

İlçelere göre arazi kullanımına bakıldığında, en fazla ekili tarım alanının Yusufeli ve Hopa ilçelerinde, en az ekili tarım alanının alanın ise Murgul ve Ardanuç ilçelerinde olduğu görülmektedir. En fazla çayır ve mera alanı ise sırasıyla Şavşat ve Ardanuç ilçelerinde bulunmaktadır. En fazla orman ve fundalık alan ise Yusufeli'nde ve Merkez ilçede bulunmaktadır. Tarım dışı olarak sınıflandırılan alanlarda ise en büyük paya yine Yusufeli ilçesi sahiptir (Tablo 18).

Tarımsal faaliyette kullanılan arazi miktarının, tarım amaçlı kullanılabilir arazi miktarından fazla oluşu, tarımsal faaliyetlerin tarım alanlarının dışına taşıdığını göstermektedir. Bu

durum, çay ve fındık dikiminde kullanılan alan büyüklüğü ile ilgili olup, ayrıntılı bir şekilde sektör raporunda verilmiştir.

Tablo 18. İlçelerde Arazinin Kullanımına Göre Dağılımı (2002)

İlçeler	Ekili Tarım Alanı		Orman ve Funda		Çayır ve Mera		Tarım Dışı*		Toplam Alan	
	Ha	%	Ha	%	Ha	%	Ha	%	Ha	%
Merkez	2 076	1,91	80 838	74,51	11 520	10,62	14 066	12,96	108 500	100
Ardanuç	1 888	1,91	38 289	38,71	36 847	37,26	21 876	22,12	98 900	100
Arhavi	5 038	16,85	17 451	58,36	2 354	7,87	5 057	16,91	29 900	100
Borçka	5 387	6,74	54 286	67,94	3 644	4,56	16 583	20,75	79 900	100
Hopa	5 513	26,00	10 076	47,53	3 868	18,25	1 743	8,22	21 200	100
Murgul	864	2,57	25 069	74,61	1 936	5,76	5 731	17,06	33 600	100
Şavşat	1 973	1,43	59 476	43,19	45 529	33,06	30 722	22,31	137 700	100
Yusufeli	9 281	4,09	104 968	46,24	25 113	11,06	87 638	38,61	227 000	100
TOPLAM	32 019	4,35	390 453	53,00	130 811	17,76	183 416	24,90	736 700	100

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

* Tarım dışı alan toplamına yerleşim yerleri ve su yüzeyleri dahildir.

2.1.2.3 Ürün Deseninin Çok Fakat Üretim Ölçeğinin Düşük Olması

İl'de eğimin yüksek olması ve verimli tarım topraklarının kapsadığı alanların az olması, ürün deseninin çok olmasına fakat üretimin az olmasına veya ticari ölçekte olmamasına neden olmuştur. İl genelinde ekim alanlarının % 43'lük kısmı tarla, % 28'i çaylık, % 11,5'lik kısmı fındıklık, % 8,5'i meyve bahçesi, % 6,6'sı ise sebzeçilik amaçlı kullanılmaktadır. Tarım alanı kullanımının ilçelere göre dağılımı incelendiğinde, İl genelinde en çok ekilen alanın Yusufeli ilçesinde olduğu ve bunu sırasıyla Şavşat, Merkez ve Ardanuç ilçelerinin takip ettiği görülmektedir. Hopa, Arhavi ve Borçka da tarım alanlarının çoğu fındık ve çay tarımına ayrılmıştır. En fazla sebze üretimine Yusufeli ilçesi sahiptir. Zeytin alanları sadece Merkez, Ardanuç ve Yusufeli ilçelerinde bulunmaktadır (Tablo 19).

Tablo 19. Tarım Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı (Ha)

İlçeler	Ekilen Tarla	Sebze	Meyve-Bağ	Çay	Fındık	Zeytin	Toplam
Merkez	1 267	88	287	-	32	144	1 819
Ardanuç	1 187	242	342	-	1	80	1 851
Arhavi	775	200	158	3 000	900	-	5 033
Borçka	875	68	388	1 721	2 320	-	5 371
Hopa	500	49	552	4 146	267	-	5 514
Murgul	260	200	302	-	100	-	862
Şavşat	1 464	351	158	-	0	-	1 973
Yusufeli	7 403	892	516	-	1	200	9 011
TOPLAM	13 730	2 091	2 702	8 866	3 621	424	31 434
%	43,7	6,7	8,6	28,2	11,5	1,3	100,0

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

İl gelinde tahıllar tüm tarla ürünleri içinde ilk sırayı almakta olup, tahıllar içinde de buğday en büyük orana sahiptir. 2002 yılı itibariyle toplam ekili tarla alanlarının; % 28,8'i buğday, % 20,5'i mısır, % 13,2'si yonca, % 12,8'i arpa ve % 10,3'ü patates üretmek amacıyla kullanılmaktadır (Tablo 20).

Alt gruplar itibarı ile üretimden elde edilen gelirin 2002 yılı dağılımına bakıldığında en yüksek gelir % 31,6 ile endüstri bitkilerinden elde edilmiştir. Bunu sırasıyla % 23,1 ile meyve ürünleri, % 21,4 ile tarla ürünleri, % 15,9 ile sert kabuklu meyveler, % 7,6 ile sebze ürünleri, % 0,4 ile turunçgil ve zeytin izlemektedir.

Tablo 20. Artvin’de Tarla Ürünlerinin Yıllara Göre Ekiliş Alanlarının Dağılımı

Ürün Çeşidi	1998		1999		2000		2001		2002	
	Alan (Ha)	Oran (%)	Alan (Ha)	Oran (%)	Alan (Ha)	Oran (%)	Alan (Ha)	Oran (%)	Alan (Ha)	Oran (%)
Buğday	7 525	43,3	7 535	43,2	6 133	39,5	4 417	19,9	3 947	28,8
Arpa	1 817	10,5	1 815	10,4	1 784	11,5	321	2,6	1 744	12,8
Çavdar	20	0,1	15	0,1	15	0,1	14	0,1	150	0,1
Mısır (Dane)	2 990	17,2	2 913	16,7	2 807	18,1	2 666	21,9	2 797	20,5
Çeltik	180	1,1	150	0,9	145	0,9	150	1,2	145	1,1
Fasulye(K)	672	3,8	652	3,6	617	3,9	599	4,9	569	4,2
Fiğ(K ot)	307	1,8	301	1,7	300	1,9	350	2,9	305	2,2
Soğan K)	67	0,4	68	0,4	41	0,3	67	0,6	30	0,2
Sarımsak	0	0	0	0	0	0	4	0,1	8	0,1
Patates	1 805	10,4	1 805	10,3	1 270	8,2	1 363	11,2	1 402	10,3
Yonca	1 383	7,9	1 481	8,5	1 661	10,7	3 021	24,8	1 797	13,2
Korunga	601	3,5	724	4,2	757	4,9	1 185	9,8	883	6,5
TOPLAM	17 367	100,0	17 459	100,0	15 530	100,0	14 157	100,0	13 777	100,0

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü

Tarla ürünleri üretimde ikinci sırada yer almasına karşın, gelirdeki payı itibari ile üçüncü sıradadır. İlde en yüksek gelir endüstri bitkilerinden sağlanmaktadır. Çay alımlarının devlet tarafından yapılması, geçmiş yıllarda uygulanan popülist politikalar, özel sektör kuruluşlarının çaya düşük ücret uygulaması nedeniyle üreticinin devlete yönelmesi, sürekli bir gelir getirmesi nedeni ile çay alanlarında zamanla artış yaşanmıştır.

Tablo 21. Muhtelif Ürünlerin Üretiminde Verimlilikler

Ürün çeşidi	Verim (Kg/Ha)	
	Türkiye	Artvin
Buğday	1 941	1 940
Arpa	2 145	1 940
Çavdar	1 671	1 330
Mısır (Dane)	4 438	2 700
Çeltik	3 139	3 000
Fasulye	1 365	1 740
Fiğ (K.Ot)	562	279
Soğan (K)	22 166	8 500
Sarımsak	7 415	1 020
Patates	27 298	15 500
Yonca	-	5 880
Korunga	-	3 200

Kaynak: DİE Tarımsal Yapı, 1999

Verimlilik durumunu analiz edebilmek için dikkate alınabilecek grup ağırlıklı olarak tarla ürünleridir. Tarla bitkileri üretiminde verimlilik değerleri, genel olarak Türkiye ortalamasının altındadır (Tablo 21). Buğdayda Türkiye ortalaması yakalanmışken; kuru fasulye verimi ülke ortalamasının üzerindedir. Çeltikte ise ortalamaya yakın bir rakam söz konusudur. Verimliliğin pek çok üründe düşük olmasının en önemli nedenleri; arazi yapısının çok parçalı, dağınık ve kırık olmasının yanı sıra gübrelemenin yetersiz olmasıdır.

İlde tarım alanlarında dekara ortalama olarak verilen gübre miktarı 1.8 kg N'dir. Bu miktar oldukça düşük olup, toprak türü ve özelliklerine göre değişmekle beraber dekara verilmesi beklenen değer 10-15 kg N civarındadır (Kacar, 1984; Aydeniz, 1985).

2.1.2.4 Toprakların Çok Parçalı ve İşletme Ölçeklerinin Küçük Olması

Artvin'in de içinde yer aldığı DİE'nin gruplaması ile V. grupta ortalama tarımsal işletme büyüklüğü 58,1 dekadır. 1991 Tarım Sayımına göre Artvin'de ortalama işletme büyüklüğü 16,9 dekadır. Artvin, gerek Türkiye (59 dekar) gerek içinde yer aldığı bölge ortalamalarının oldukça altında ölçeklerle çalışan tarımsal işletmelere sahip bir İl konumundadır.

Türkiye genelinde işletme büyüklüğü 10 dekarın altındaki işletmelerin oranı % 15,8 ve V. Bölgede % 10,5 iken, Artvin'de bu oran % 25,2'dir. Yine 100 dekardan büyük işletmelerin oranı Türkiye'de % 15 ve V. Bölgede % 17,1 iken, Artvin'de bu oran sadece % 0,6 civarındadır.

Artvin'de işletmelerin % 36,7'sinin tasarrufundaki araziler 1-3 parçalıdır ve 15 ve daha fazla parçalı toprağa sahip işletmelerin oranı % 5,4'tür. 10 parçanın üzerinde toprak tasarruf eden işletmelerin oranı % 14,7'ye ulaşmaktadır. 1-3 parça sayısı olan işletmelerin oranı % 36,7 düzeyinde olmasına rağmen, bu tanıma giren işletmelerin tasarrufundaki arazi toplam arazinin % 19,1'i kadardır. Bu gruptaki işletmelerin parça büyüklüğü % 75 oranında 50 dekarın altındadır. Yani parça sayısının çok fazla olması yanında ortalama parça büyüklüğünün düşüklüğü, İl'de üretim verimliliğinin düşüklüğünün nedenlerinden birisidir (Tablo 22).

Tablo 22. Artvin İlinde İşletme Büyüklüğüne Göre İşletme Sayısı, Arazi Parça Sayısı ve Arazi Miktarı

Arazi Büyüklük Grubu (Dekar)	Miktar			% Pay		
	A	B	C	A	B	C
0-5	6 595	32 084	28 619	24,6	19,3	6,4
6-10	7 058	42 655	61 702	26,4	25,6	13,9
11-20	7 225	46 125	119 824	27,1	27,7	26,9
21-50	5 000	36 423	171 083	18,7	21,8	38,5
51-100	768	8 156	54 332	2,8	4,8	12,2
101-200	49	974	7 079	0,2	0,6	1,6
201-500	3	28	775	0,1	0,1	0,2
501-1000	2	34	1400	0,1	0,1	0,3
TOPLAM	26 700	166 479	444 814	100,0	100,0	100,0

A: Hane Sayısı B: Parça Sayısı C: Arazi (Dekar)

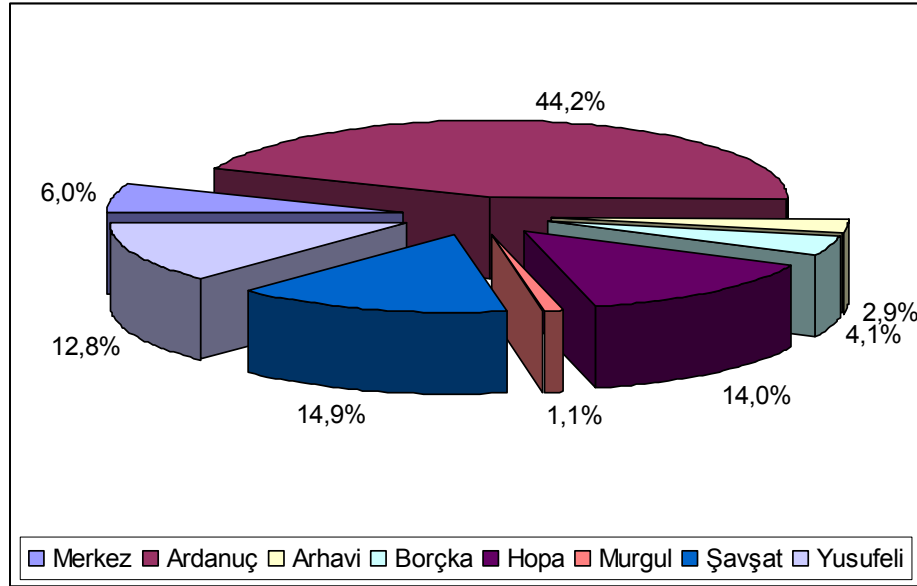
Kaynak: 1997 Köy Envanteri

Türkiye'de yalnız hayvancılık yapan işletme sayısı 139.692, hem bitkisel üretim hem hayvancılık yapanların sayısı ise 2.935.055'dir. Toplam işletmelerin de 3.074.747'si hayvancılıkla ilişkili olup, bu da toplam tarım işletmelerinin yaklaşık olarak % 76'sına karşılık gelmektedir. V. Bölgede 17.671 adet yalnızca hayvancılık, 27.603 adet yalnızca bitkisel üretim ve 191.007 adet ise her iki faaliyeti de yapan işletme bulunmaktadır. Dolayısıyla, bölgede toplam 236.281 işletme mevcut olmakla birlikte; bu işletmelerin sadece 208 678'i (% 88,3'ü) hayvancılıkla ilişkilidir. Artvin'de yalnız hayvancılık yapan işletme sayısı 594 iken, her iki faaliyeti yürüten işletme sayısı 27.170 olup, hayvancılıkla ilişkili toplam işletme sayısı 27 764'tür. Bu da toplam işletmelerin % 86,12'sine karşı gelmektedir.

Tüm bu veriler ışığında, Türkiye’de hayvancılık ile uğraşan işletme başına ortalama 16,3 küçükbaş, 3,7 büyükbaş hayvan düşerken, V. Bölge’de sırasıyla 27,2 ve 7,3 hayvan düşmektedir. Artvin’de ise işletme başına ortalama 10,1 küçükbaş ve 4,7 büyük baş hayvan düşmektedir. Buna göre, Artvin işletme başına düşen küçük baş hayvan sayısı açısından hem Türkiye ve hem de bölge ortalamasının oldukça altında olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, işletme başına düşen büyük baş hayvan sayısı açısından ise Türkiye ortalamasının üzerinde, bölge ortalamasının ise altında olduğu görülmektedir.

2.1.2.5 Hayvancılığın Gelişmemiş Olması Yada Gelişmemesi

İl genelinde 2002 yılı itibariyle toplam küçükbaş hayvan sayısı içinde koyunun payı % 88,5 düzeyindedir. Küçükbaş hayvanların türler itibariyle ilçelere dağılımına bakıldığında; koyunların % 80,1’inin Ardanuç, Şavşat, Hopa ve Yusufeli olmak üzere dört ilçede toplandığı görülmektedir. Söz konusu dört ilçe arasında ise koyunlar yoğunluğuna göre sırasıyla; Ardanuç (% 43,2), Şavşat (% 14,9), Hopa (% 11,2) ve Yusufeli (% 10,9) ilçelerinde bulunmaktadır. Toplam küçükbaş hayvan sayısı içinde Hopa % 2,8 ile ilk sırada yer alırken, onu % 2,4 ile Arhavi izlemektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Küçükbaş Hayvan Sayısının İlçelere Göre Dağılımı (2002 Yılı)

İlde bulunan büyükbaş hayvan sayısının türler itibariyle oransal dağılımı 1998- 2002 yılları arasında değişim göstermiştir. Nitekim, 1998 yılında toplam büyükbaş hayvan sayısı içinde yerli ırk % 62,2; melez % 29,6 ve kültür ırkı da % 8,2 ağırlığa sahip iken, 2002 yılında bu oranlar yerli ırk % 54,4; melez % 35,8 ve kültür ırkı ise % 9,8 olmuştur. Dolayısıyla, söz konusu dönemde, yerli ırk oranında önemli bir düşüş yaşanırken, melez ve kültür ırkı oranında artış olmuştur.

Genel olarak bakıldığında İlde yıllar itibariyle hayvan sayısında bir düşüş söz konusudur. Nitekim, İldeki toplam küçükbaş hayvan sayısı 1998’de 113 295 iken, 2002 yılında 82 149’a gerileyerek % 27,5 oranında azalmıştır. Aynı dönemde, benzer düşüşler büyükbaş hayvancılıkta da gerçekleşmiştir.. Ancak büyükbaş hayvan sayısındaki azalma hızı, küçükbaş hayvan sayısındaki azalma hızından daha yavaş olmuştur.

İl genelinde çayır-mera alanı yaklaşık 130.810 ha olup, bunun da 45.529 ha'ı Şavşat ilçesinde, 36.847 ha'ı Ardanuç ilçesinde, 25.113 ha'ı Yusufeli ilçesinde ve 11.519 ha'ı Merkez ilçe sınırları içinde bulunmaktadır. Diğer ilçeler ise, çayır-mera alanı olarak büyük bir potansiyele sahip değildir.

2.1.2.6 Su Ürünleri Potansiyelinin Yeterince Değerlendirilememesi

Artvin İlinde su ürünleri üretimi bakımından oldukça büyük bir potansiyel bulunmaktadır. Ancak, İlin denize kıyısının bulunmasına rağmen, su ürünleri endüstrisi yeterince gelişmemiştir. Bununla birlikte, İlde denizden avcılık yoluyla yılda yaklaşık 33 000 ton civarında balık avlanmaktadır. Öte yandan, mevcut kaynak suları ve Çoruh Nehri besleyen kaliteli ve çok sayıdaki akarsular tatlı su balıkçılığının geliştirilmesinde olumlu etki yapmaktadır. Ayrıca Çoruh Nehri üzerinde şu anda yapımı devam eden ve yapılacak olan barajların tamamlanması da kafes balıkçılığı için iyi bir potansiyel doğuracaktır. Artvin İlinin bütün İlçelerinde alabalık üretim tesisleri mevcut olup, il genelinde 2002 yılı itibariyle Tarım Bakanlığı'na onaylanan 29 adet 470 ton/yıl kapasiteli ve 2 adet de 6 ton/yıl kapasiteli projersiz küçük aile işletmesi bulunmaktadır. Bunların dışında ön izin aşamasında olan 2 adet 10 ton/yıl ve 2 Adet 25 ton/yıl kapasiteli su ürünleri üretim projeleri mevcuttur. Ancak, büyük pazarlara uzak olma ve soğuk hava deposunun olmayışı, pazarlama probleminin yaşanmasına neden olmaktadır. Ayrıca yem fiyatlarının yüksek olması üreticileri zor durumda bırakmaktadır.

2.1.2.7 Kooperatiflerde Ortak Çalışma Kültürünün Yeterince Gelişmemiş Olması

İl genelinde kooperatifleşmenin özellikle orman ve çay sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. İlde faaliyet gösteren 74 adet kooperatifin 16.211 adet ortağı bulunmaktadır. İl tarım sektöründe 2000 yılı itibariyle yaklaşık 49 bin kişinin istihdam edildiği dikkate alınırsa (Köy toplam nüfusu 107.736), tarımsal nüfusun kooperatifleşme oranı yaklaşık % 33 düzeyine ulaşmaktadır. Bu oran ilk bakışta örgütlenme eğilimi yüksek bir İl görüntüsü vermektedir. Ancak ayrıntılı bir detaylı bir şekilde incelendiğinde, Artvin İlinde kooperatif örgütlenmesinin yeterli olmadığı görülmektedir. Zira, genel olarak kooperatiflerde ortaklaşa üretim ve pazarlama faaliyetlerine fazlaca rastlanmamaktadır. Bununla birlikte, İlde faaliyet gösteren kooperatifler içinde, çay üreticileri kooperatifleri gibi gerçek anlamda kooperatif örgütlenmesi ve faaliyeti gösteren kooperatiflerde söz konusudur. İl genelinde, faaliyet konusuna göre çay üreticiliğinden sonra en fazla kooperatif örgütlenmesi ormancılık alanındadır

2.1.2.8 Yapılaşma ve Tarımsal Amaçlı Kullanım Nedeniyle Orman Alanlarında Oluşan Tahribat ve Kadastro Sorunu

İl'de orman alanları, bitkisel üretim amaçlı olarak tarım alanlarına dönüştürülmektedir. Özellikle fındık ve çay yetiştirmek için ormanların açılması, orman varlığı ve devamlılığı açısından büyük tehdit oluşturmaktadır. İl genelinde orman köylerinde genellikle gelir düzeylerinin düşük oluşunun yanı sıra, küçük ve dağınık yerleşimin fazla oluşu bu tehdidi daha da artırmaktadır.

Ormanların korunabilmesi ve mülkiyet durumunun yasal yönden güvenceye kavuşması bakımından orman kadastro çalışması son derece önemlidir. Özellikle orman amenajman planları gibi planlama çalışmalarının normal şartlarda ancak sahibi ve sınırları belli olan orman alanları için yapılması söz konusudur. Ancak, Ülke genelinde olduğu gibi Artvin İlinde de orman kadastro çalışmalarının tamamlanma oranı oldukça düşüktür. Böyle olunca

da çok sosyal ihtilafların ortaya çıkması sonucu, çoğu yerde ormancılık faaliyetlerinin aksamasına neden olmaktadır. Artvin İlinde kadastro problemi arazinin sarplığı bağlı olarak çalışma koşullarının güç olması ve yerleşim alanlarının ormanların içerisinde dağınık olmasından dolayı kendini daha fazla hissettirmektedir. İl genelindeki tüm orman alanının sadece % 3,5'inde orman kadastro çalışmaları bitirilebilmiştir. Artvin OBM bünyesinde kurulacak kadastro komisyonları ile ve özel sektörden de yararlanılarak 6831 sayılı orman yasasına göre orman kadastro çalışmalarının bir an önce bitirilmesi Ülke ormancılık sektörü için olduğu kadar, Artvin ili için de son derece önemlidir.

2.1.2.9 İldeki Ormanların Fonksiyonel Olarak Planlanmamış Olması

Ülkemizin toplam orman alanı 20 763 248 ha olup, bu alan ülke yüz ölçümünün % 26'sını oluşturmaktadır. Artvin ilinin de içinde bulunduğu Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB)'nde ise bu oran % 34 civarındadır. Artvin ili 390 453 ha orman alanına sahip olup, orman alanının il genel alanına oranı %53'e karşılık gelmektedir. DKB' de bulunan ormanların da % 29'u Artvin ili sınırları içerisinde.

Artvin ili (ya da Artvin OBM), DKB ve Türkiye geneli ile orman varlığına ilişkin çeşitli göstergeler açısından Tablo 23'te karşılaştırılmıştır. Buna göre, Artvin OBM'nin, tüm DKB; orman alanının %29'una, ağaç servetinin % 40'ına, yıllık artımının %29'una ve yıllık etasının da %37'sine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca, Artvin OBM, Türkiye; orman alanının %2'sine, ağaç servetinin % 6'sına, yıllık artım ve yıllık etasının ise sırasıyla %3 ve % 2'sine sahiptir. Dolayısıyla, Artvin OBM'nin, orman varlığı açısından sayılan göstergeler açısından oldukça zengin bir konumda olduğu ifade edilebilir (Türker ve Öztürk 2001).

Tablo 23. Artvin İli Orman Varlığının DKB ve Türkiye Geneli İle Karşılaştırması

İller ve OBM		Orman Alanı (ha)	Ağaç Serveti (1000 m ³)	Yıllık Artım (1000m ³)	Yıllık Eta (1000 m ³)
Artvin OBM	Artvin	390 453	52 459	776,0	418,0
	TOPLAM	390 453	52 459	776,0	418,0
Trabzon OBM	Trabzon	185 290	17 481	444,4	146,1
	Rize	158 421	10 556	169,0	66,7
	Gümüşhane	165 654	8 634	212,6	95,1
	Bayburt	14 163	160	14,2	6,5
	TOPLAM	523 528	36 831	840,2	314,4
Giresun OBM	Giresun	239 729	24 895	658,7	234,8
	Ordu	184 657	18 368	420,7	175,3
	TOPLAM	424 386	43 263	1 079,4	410,1
DKB		1 338 374	132 553	2 695,6	1 142,5
Artvin/DKB (%)		29	40	29	37
Artvin /(Türkiye (%))		2	6	3	2

Artvin İli ormanlarının kuruluşlarına göre dağılımına bakıldığında (Tablo 24); 276 865 ha'lık kısmını tohumdan oluşmuş koru ormanları 113 588 ha'ı ise sürgünlerden oluşmuş olan baltalık ormanları oluşturmaktadır. En fazla koru orman alanına sahip İşletme Müdürlüğü Borçka OİM olurken, en fazla baltalık orman alanı ise Yusufeli OİM'de bulunmaktadır.

Ağaç türleri, orman ekosisteminin ve dolayısıyla orman kaynaklarının başlıca öğeleri arasında yer almaktadır. Bu noktadan hareketle, Artvin OBM ormanlarında yayılış gösteren asli ağaç türleri arasında; Doğu Ladini (*Picea orientalis* (L.) Link.), Doğu Kayını (*Fagus orientalis* Lipsky.), Doğu Karadeniz Göknaarı (*Abies nordmanniana* subsp.

nordmanniana), Sarıçam (*Pinus sylvestris* L.), Sakallı Kızılağaç (*Alnus glutinosa* subsp. *barbata*), Kestane (*Castanea sativa*), Meşeler (*Quercus* sp.), Adi Gürgen (*Carpinus betulus*), Akçaağaçlar (*Acer* sp), Ihlamurlar (*Tilia* sp) ve Üvezler (*Sorbus* sp.) yaygın bir şekilde bulunduğu görülmektedir. Öte yandan, Artvin ili sınırları içinde toplam 1 268 tür tespit edilmiş olup, bunların da 119 adedi endemik tür niteliğindedir (Tüfekçioğlu vd., 2004).

Tablo 24. Artvin Orman Bölge Müdürlüğü Ormanlarının Kuruluşlarına Göre Dağılımı

İşletme Müdürlüğü	KORU		BALTALIK		Ormanlık Alan (ha)	Diğer Alanlar (ha)	Toplam Alan (ha)
	Normal (ha)	Bozuk (ha)	Normal (ha)	Bozuk (ha)			
Artvin	39 782	10 747	4 284	26 025	80 838	28 471	109 309
Ardanuç	17 827	3 472	2 462	14 529	38 290	38 258	76 548
Arhavi	15 416	11 422		687	27 525	21 458	48 983
Borçka	51 194	24 651	248	3 262	79 355	39 531	118 886
Şavşat	24 324	22 079	48	13 025	59 476	74 860	134 336
Yusufeli	36 366	19 585		49 018	104 969	119 804	224 773
Toplam	184 909	91 956	7 042	106 546	390 453	322 382	712 835

Kaynak: Artvin OBM, 2004.

Yukarıda orman varlığına ilişkin çok genel özellikleri verilen Artvin OBM ormanlarında ağırlıklı olarak odun hammaddesi üretimi eksenli bir işletmecilik anlayışıyla faydalanılmaktadır. Bunun da başlıca nedeni Ülke genelinde olduğu gibi Artvin OBM’de uygulanmakta olan orman amenajman planlarının çok amaçlı planlar olmamasıdır. Bir başka ifadeyle, ormanların işletilmesinde temel planlar olan amenajman planlarında, ağırlıklı olarak odun üretimi ana amaç olarak belirlenmekte ve plan bu amacı gerçekleştirmeye yönelik uygulanmaktadır. Oysa ki, ormanların odun üretimi fonksiyonunun yanında, toprak koruma, su koruma, çığ önleme, gürültü önleme, rekreasyon vb. çok sayıda fonksiyonu söz konusudur. Türkiye genelinde orman kaynaklarından sağlanan pozitif dışsallıkların diğer bir deyişle, faydaların ekonomik değerlerini tahmin etmek amacıyla ele alınan bir çalışmada, Türkiye orman kaynaklarının toplam ekonomik değeri içinde odun kökenli ürün üretimi dışındaki faydaların oranı % 56 olarak belirlenmiştir (Türker vd., 2005). Ancak, bu tahminde odun dışı faydaların ekonomik değerlerinin birtakım varsayımlardan hareketle en düşük değerler olarak tahmin edilmeye çalışıldığı da unutulmamalıdır. Bu nedenle, aslında odun dışı faydaların ekonomik değerleri, orman kaynaklarının toplam ekonomik değeri içerisinde görüldüğünden daha yüksek oranlarda olmak durumundadır (Öztürk ve Türker 2005). Özetle, orman kaynaklarının içinde odun kökenli ürün değerlerinde çok daha fazla bir yekün tutan odun dışı değerlerin de artık amenajman planlarına birer amaç olarak dahil edilmesi gerekmektedir. Bu yapılırken de temel hareket noktasının toplumsal talepler ve bu taleplerin önceliklerinin tespiti olduğu da unutulmamalıdır.

2.1.2.10 Orman Alanlarından Yasadışı Faydalanmalar ve Özellikle Böcek Zararları Sonucu Oluşan Tahribatın Yüksek Olması

Ormanlardan usulsüz kesme, bulundurma ve açma gibi yasadışı faydalanmalar az sayıda da olsa devam etmektedir. Özellikle belirli yörelerde yaygın olan usulsüz kesimlerin yapıldığı yerlerde, usulsüz kesimler yapan insanlara alternatif gelir getirici kaynaklar oluşturulmalıdır. Zira, yöredeki usulsüz kesimlerin başlıca nedenleri arasında kırsal fakirlik gelmektedir. Ayrıca, bu insanlara ormanın önemini vurgulayan eğitici seminerler

düzenlenmeli ve bu kapsamda yapılan usulsüz kesimlerin gelecekte yine kendilerini olumsuz yönde etkileyeceğine ilişkin bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Artvin ormanlarında yapılan üretim faaliyetlerinde böcek zararı nedeniyle kuruyan ağaçların olağanüstü üretim miktarı önemli bir yer tutmaktadır. Böceklerin arız olduğu ağaçların bir an önce ormandan çıkarılması gerektiğinden, öncelikle böcekli ağaçların kesilerek ormandan uzaklaştırılmasına çalışılmaktadır. Böcek kurutması ve diğer zararlı faktörlerin etkisiyle ormandan çıkarılan ağaç (olağanüstü hasılat) miktarları yıllar itibariyle incelendiğinde; böcek zararı nedeniyle yapılan toplam olağanüstü hasılat etası içerisindeki oranının % 82 gibi yüksek bir oran olduğu görülmektedir (Tablo 25).

Tablo 25. Yıllar İtibariyle Böcek Zararları

Yıllar	Böcek Zararı DKGH (m ³)	%	Diğer Zarar DKGH (m ³)	%	Toplam Zarar (m ³)	%
1998	36,228	58	25,998	42	62,226	100
1999	52,485	73	19,531	27	72,016	100
2000	54,774	69	24,813	31	79,587	100
2001	63,292	65	33,882	35	97,174	100
2002	70,016	72	27,752	28	97,768	100
2003	78,375	82	17,223	18	95,598	100
Toplam	355,170		149,199		504,369	100

Böcek zararları yüzünden İl genelinde geniş bir yayılımı bulunan Doğu Ladini orman alanları da büyük risk altındadır. 2003 yılında ladin ormanlarından alınan olağanüstü hasılat etasının % 70'i, aynı yıl Artvin OBM genelinde alınan etanın ise % 58'ini böcek zararına uğramış ağaçlar oluşturmaktadır (Artvin OBM, 2004).

Bu sonuçlar, Artvin ormanlarında böcek nedeniyle meydana gelen kurumaların, Ülke genelinde orman yangınlarına karşı verilen mücadele gibi önemli ve hassas bir duruma geldiğini göstermektedir. Özellikle Ladin ormanlarına zarar veren *Ips typographus* ve *Ips sexdentatus* türleri ile mücadelede biyolojik mücadele yöntemleri araştırılmalı ve ormanlarda silvikültürel müdahaleler düzenli bir şekilde yapılmalıdır.

2.1.2.11 İlde Odun Hammaddesini Değerlendirecek Sanayinin Yeterli Olmaması

Artvin ilinin sahip olduğu orman alanlarının, odun üretimi açısından % 35'i verimli, % 65'i ise verimsiz orman alanları niteliğindedir (Tablo 26).

Tablo 26. Artvin OBM Ormanlık Alanlarının İşletme Müdürlüklerine Dağılımı

İşletme Müdürlüğü	Verimli orman alanı (ha)	Verimsiz orman alanı (ha)	Toplam orman alanı (ha)
Ardanuç	39 343	41 495	80 838
Arhavi	16 756	21 533	38 289
Artvin	6 604	20 921	27 525
Borçka	35 775	43 579	79 355
Şavşat	19 444	40 032	59 476
Yusufeli	20 171	84 797	104 968
Artvin	Toplamı	138 094	252 358
OBM	Oran (%)	35	65
			100

Kaynak: Artvin OBM, 2004.

Artvin OBM'de yıllık etanın 418 000 m³ olduğu düşünülürse, Artvin ilinin odun kökenli hammadde potansiyeli açısından oldukça zengin olduğu görülmektedir. Ancak, bu

potansiyeli değerlendirecek sanayi tesisleri noktasında yetersizdir. Özellikle son yıllarda kamu sektörü bünyesinde faaliyet gösteren Lif levha fabrikası ve bazı kereste fabrikalarının sürekli zarar etmeleri ve teknolojik gelişmelere ayak uyduramamaları nedeniyle kapatılmaları, bu alanda İl'e yapılabilecek yeni yatırımlar için de olumsuz bir örnek teşkil etmiştir.

İl genelinde orman ürünleri sanayinde faaliyet gösteren işletmeler ise daha çok kereste gibi ara malı üretimine dönük faaliyet göstermektedir. Bu ise, nispeten pazar fiyatı ve katma değeri düşük ürünler üretilmesine neden olmaktadır. Bu noktada, odun hammaddesine dayalı nihai tüketicilere yönelik üretim yapacak mobilya vb. alanlarda yatırım yapılması, İl'de gelecekte bir mobilya sitesi oluşturmanın temellerinin şimdiden atılması ve planlamaların buna göre yapılması önem taşımaktadır.

2.1.3 Sanayi

Artvin ilinin coğrafi konumuna bağlı olarak, hammadde ve tüketim pazarlarına uzak oluşu, sanayi tabanın zayıf oluşu gibi özellikler, İl genelinde, sanayi sektörünün gelişim sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu süreçte özel sektör, İle yatırım yapma konusunda fazlaca istekli olmamıştır. Bununla birlikte devlet ormancılık, madencilik ve tarım sektörlerinde; orman ürünleri, bakır madeni ve çay gibi hammadde kaynaklarını değerlendirmeye yönelik olarak gerçekleştirdiği yatırımlarla İl sanayinin itici gücü olmuştur. Ancak, son yıllarda yapılan özelleştirmelerle birlikte söz konusu yatırımlardaki devlet payı da giderek azalmış ve böylece sanayileşmesi yeterince gelişmemiş olan İlde, sektör mevcut durumundan daha da geriye gitmiştir. Bu gerilemede, sanayileşme açısından sahip olunan dezavantajlarla birlikte, yeterli girişimci ve sermayenin İle çekilememesinin de önemli payı olmuştur.

2.1.3.1 Mevcut Sanayinin Gerilemesi

Artvin ilinde 1996 yılında sabit fiyatlarla İl GSYİH'sının % 42.7'sini sanayi sektörü oluştururken (DİE, 1998), 2000 yılına gelindiğinde bu oran % 20.6'ya gerilemiştir (Tablo 27). Bir başka ifadeyle, dört yıllık periyot sonunda sanayi sektörünün İl GSYİH'sı içindeki payı, başlangıçtaki payının yarısına düşmüştür.

Tablo 27. Artvin İli Sanayi Sektörünün 2000 Yılı İtibariyle Durumu (1987 Yılı Fiyatlarıyla)

Alt Sektörler	Artvin			Karadeniz Bölgesi			Türkiye		
	A (Milyon TL)	B (%)	C (%)	A (Milyon TL)	B (%)	C (%)	A (Milyon TL)	B (%)	C (%)
Madencilik ve Taşocakçılığı	33 973	11.4	-4.5	179 262	1.7	0.7	1 642 901	1.4	-1.1
İmalat Sanayi	21 464	7.2	-13.3	1 972 902	18.3	5.2	28 277 751	23.8	6.4
Elektrik, Gaz, Su	6 336	2.1	6.1	284 706	2.6	3.1	3 817 244	3.2	6.5
TOPLAM	61 773	20.6	-6.8	2 436 870	22.6	4.6	33 737 896	28.4	6.0

A: Değer, B: Sektör Payı, C:Gelişme Hızı

Kaynak: DİE, 2002, İllere Göre Gayri Safi Yurt İçi Hasıla 2000, DİE Yayın No: 2582, Ankara.

Artvin ilinde 2000 yılı itibariyle madencilik ve taşocakçılığı sektörü, il GSYİH'sı içinde % 11.4'lük payla sanayi sektörü içinde ilk sırada yer alırken, Karadeniz Bölgesi ve Türkiye genelinde ise sanayi sektörü içerisinde; sırasıyla % 18.3 ve % 23.8'lik oranlarla imalat sanayi ilk sırayı almıştır.

İlin zengin maden kaynaklarına sahip olmasının sonucunda madencilik sektörü GSYİH açısından sanayi sektörü içerisinde ilk sırayı almasına rağmen, söz konusu sektörde 2000 yılında bir önceki yıla göre % 4.5'lik , 2001 yılında ise % 24'lük küçülme gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, sabit fiyatlara göre Artvin ili sanayi sektöründeki gelişme hızı bir önceki yıla göre 2000 yılında - % 6.8, 2001 yılında ise - % 16.3 olarak gerçekleşmiştir. Bir başka ifadeyle, Artvin sanayiinde her iki yılda da gerileme yaşamıştır (Tablo 27).

Öte yandan, GSYİH'ya katkı açısından madencilik ve taşocakçılığı sektörü önde olmasına karşılık, istihdam açısından bakıldığında imalat sanayi sektörünün İl sanayi içerisinde % 78'lik oranla ilk sırada yer aldığı görülmektedir (Tablo 28).

Tablo 28. Artvin İlinde Sanayi Sektörünü Oluşturan Alt Sektörlerin İstihdamdaki Payları (%)

Sektörler	Artvin		Türkiye	
	Sanayi Sektörü İstihdamı İçindeki Oran	Toplam İl İstihdamı İçindeki Oran	Sanayi Sektörü İstihdamı İçindeki Oran	Toplam Ülke İstihdamı İçindeki Oran
Madencilik ve taş ocakçılığı	13	0,7	3	0,4
İmalat sanayi	78	4,2	94	12,6
Elektrik, gaz ve su	9	0,5	3	0,4
Toplam (Sanayi sektörü)	100	5,4	100	13,4

Kaynaklar:

1) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (08 ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.

2) <http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU> et:05.03.2004

Öte yandan, cari fiyatlara göre Artvin ili sanayi sektörü hasılasının Karadeniz Bölgesi ve Türkiye sanayi hasılası içindeki payı incelendiğinde; 1987 yılında Artvin ili sanayi hasılası Karadeniz bölgesi sanayi hasılasından % 4,78 ve Türkiye sanayi hasılasından % 3,9 pay alırken, bu pay yıllar itibariyle azalma göstermiş ve 2001 yılında Karadeniz Bölgesi sanayi hasılası içindeki payı % 2'ye ve Türkiye sanayi hasılası içindeki payı % 1,5'e gerilemiştir. Bir başka ifadeyle, altı yıllık periyot sonunda Artvin ili sanayi sektörü hasılasının hem Karadeniz Bölgesi ve hem de Türkiye sanayi hasılası içindeki oranında, 2001 yılı sonu itibariyle yaklaşık % 60 oranında bir azalma görülmüştür (DİE, 2005). Cari fiyatlara göre ortaya çıkan bu azalma, aynı zamanda sabit fiyatlara göre meydana gelen azalmayla da paralellik göstermektedir.

Artvin İli nüfusunu yerinde tutmak için 1917-1988 döneminde kamu sektörü öncülüğünde madencilik, gıda, enerji ve orman ürünleri alanında bir sanayi tabanı oluşturulmuştur. Ancak, İlin coğrafi konumu, düşük il nüfusu, sermaye yetersizliği ve sermayenin marjinal etkinliğinin düşüklüğü nedenleriyle, bu sanayi tabanı üzerine özel sektör öncülüğünde bir küçük ve orta ölçekli sanayileşme süreci oturtulamamıştır. Bu nedenle, kamunun imalat sektöründen çekilmesiyle birlikte sanayi sektörü zayıflamış ve İl neredeyse sadece madencilik ve taşocakçılığı alt sektörüne bağlı hale gelmiştir (Bocutoğlu, 2003). Ancak, son yıllarda, madencilik ve taşocakçılığı sektöründe yaşanan gerilemenin de etkisiyle, Artvin ili sanayi sektörünün gelişme hızında genel bir düşüş trendinin yaşandığı, buna bağlı olarak da sanayi sektörünün İl GSYİH'sı içindeki payının azalma eğilimine girdiği bariz bir şekilde görülmektedir.

2.1.3.2 Sanayi Tabanının Zayıf Olması

İl ve ilçelerde sanayi sektörünün gelişmesi sürecinde, mevcut projelerin kapasitelerinin artırılması ve yeni projelerin hayata geçirilebilmesi için, gerekli alt yapı yatırımlarının tamamlanmış olması gerekmektedir. Bu kapsamda, sanayinin oluşturacağı dışsal etkilerle, bulunduğu çevre üzerinde meydana getirmesi muhtemel olumsuzlukların asgariye düzeye

indirilmesi, işletmelerin belirli yerlerde toplanarak üretim ve hammadde maliyetlerini azaltmak suretiyle faaliyetlerini daha etkin ve verimli şekilde sürdürebilmeleri vb. avantajlar sağlayan küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri önemli birer araç konumundadırlar.

Buna karşılık, İl arazisinin yarısından fazlasının ormanlık, kalan kısmının da neredeyse tamamının topografyasının çok engebeli olması nedeniyle, sanayi tesisleri kurmaya uygun alanların oldukça sınırlı olması ve küçük sanayinin günümüze kadar belirli bir seviyeye ulaşmaması sebebiyle, Artvin’de herhangi bir küçük sanayi sitesi ve organize sanayi bölgesi henüz faaliyete geçmemiştir. Özellikle ilçelerde, belediyelerin kendi imkânları ile yaptıkları küçük sanayi sitesi benzeri toplu işyerleri mevcut olmakla birlikte, bu iş yerleri, yetersiz alt yapıları ve işyeri büyüklükleri itibarıyla günümüz gereksinimlerine cevap verebilecek niteliklerde değildir. Bununla birlikte, halihazırda inşa halinde olan ve yapımı planlanan küçük sanayi sitelerine ilişkin bilgiler Tablo 29’da verilmektedir.

Tablo 29. Artvin İlindeki Küçük Sanayi Siteleri

KSS'nin Bulunduğu İlçe	İşyeri Sayısı	Mevcut Durumu
Artvin Merkez	102	İnşaata tamamlanmıştır.
Hopa	143	İnşa halinde
Arhavi	100	İnşa halinde
Ardanuç	-	İnşaata tamamlanmıştır.
Şavşat	-	İnşa halinde

Öte yandan, gerek kamu ve gerekse özel sektör açısından bakıldığında İl genelinde sanayi sektörünün işyeri sayısı ve istihdam noktasında gelişmiş olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle son yıllarda, geçmişte devlet tarafından yapılan Lif Levha Fabrikası ve ORÜS’e bağlı kimi işletmelerin de tasfiye edilmesi, Artvin İli sanayinin daha da gerilemesine neden olmuştur. İl genelinde herhangi bir küçük sanayi sitesi ya da organize sanayi bölgesinin mevcut olmayışı, dolayısıyla sanayi tabanının zayıf olması da, sanayi sektörünün yeterince gelişmemesinde bir diğer faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, sanayi alt yapısının zayıf olması; sanayinin çeşitli kollarında faaliyet gösteren girişimcilerin birbirleriyle bilgi ve teknoloji alışverişini, bazı üretim araç gereçlerinin ortak kullanılabilmesi imkanlarını, ölçek ekonomisinin sağlayabileceği faydaları ve özellikle sanayileşme sürecinde önemli bir yeri olan sanayileşme atmosferinin oluşturulmasını da engellemektedir.

2.1.3.3 Sanayi Sektörü Üretim ve Sermaye Düzeyinin Oldukça Düşük Olması

Artvin ilinde 2004 yılı sonu itibarıyla, sadece 13 adet önemli sayılabilecek sanayi işletmesi faaliyet göstermektedir. Söz konusu işletmelerin; sektörlere göre dağılımı, adları, üretime geçiş tarihleri, üretim konuları, kurulu ve fiili kapasiteleri ile istihdam durumları Tablo 30’da özetlenmiştir. Buna göre, ölçek büyüklüğü* açısından İlde sadece 5 adet büyük ölçekli işletme olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle, İlde büyük ölçekli işletmelerin sayısı yok denecek kadar azdır. Burada dikkati çeken bir husus da tüm büyük ölçekli işletmelerin kamu sektöründe faaliyet gösteriyor olmasıdır.

* Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri (KOS) 1-199 arası işçi çalıştıran işletmeler (1-49 arası işçi çalıştıranlar küçük ölçekli, 50-199 arası işçi çalıştıranlar orta ölçekli işletmeler) ve büyük sanayi işletmeleri ise 200 ve üzerinde işçi çalıştıran işletmeler olarak tanımlanmıştır (Koçak ve Başmanav, 1997).

Tablo 30. Artvin İlinde Faaliyette Bulunan Sanayi İşletmeleri

Sektör (Kamu/Özel)	Tesisin Adı	Kuruluş Yeri	Üretime Geçiş Tarihi	Üretim Konusu	Kurulu Kapasite	Fiili Kapasite	İstihdam	
Kamu	Arhavi Çay Fabrikası	Arhavi	1964	Kuru çay	170 ton/gün	145 ton/gün	381	
	Hopa Çay Fabrikası	Hopa	1966	Kuru çay	160 ton/gün	160 ton/gün	262	
	Kemalpaşa Çay Fabrikası	Kemalpaşa	1975	Kuru çay	96 ton/gün	180 ton/gün	341	
	Muratlı Çay Fabrikası	Borçka	1984	Kuru çay	150 ton/gün	150 ton/gün	441	
	KBİ AŞ Murgul İşletme Müd.,		Murgul	1968	Bakır konsantre	132 000 ton/yıl	55 000 ton/yıl	458
					Pirit konsantre	130 000 ton/yıl	45 000 ton/yıl	
	TEAŞ Hopa Termik Sant. İşlt. Müd.	Hopa	1970		Enerji	360 mil. Kwh/yıl	200 mil. Kwh/yıl	46
Toplam Kamu Sektörü İstihdamı							1929	
Özel	Arhavi Silah Sanayii ve Ticaret AŞ	Arhavi	1998	Silah ve silah p.	18 000 adet/yıl	10 000 adet yıl	40	
	Çelik Tic. Turizm Gıda San. Tic. Ltd. Şti.	Arhavi	1989	Çiment.Yon Lev	27 000 m ³ /yıl	21 000 m ³ /yıl	35	
	Dosan Konservecilik AŞ	Arhavi	1998	Kuru çay	7 200 ton/yıl	3 000 ton/yıl	84	
	Sahara Ağaç San. Turizm San. Tic. AŞ	Şavşat	1975	Kereste	2 500 m ³ /yıl	2 500 m ³ /yıl	6	
	Balcı Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Borçka	1968	Tomruk biçme	5 000 m ³	5 000 m ³ /yıl	10	
	Ofçaysan Tarım Ürün. Ent. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Arhavi	1984	Kuru çay	1 890 ton/yıl	1 443 ton/yıl	111	
	SS 08 Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Hopa	-	Kuru çay	25 000 ton/yıl	20 000 ton/yıl	17	
	Toplam Özel Sektör İstihdamı							303
	Toplam İstihdam							2 232

Kaynaklar:

Anonim, 2003, Artvin İli Sonuç Raporu, 22.08.2003, ARTVİN.

Şimşek, 2004. Uygun Yatırım Alanları Araştırması-ARTVİN, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Ankara.

Artvin Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2005.

Öte yandan, neredeyse tamamına yakını küçük ve orta ölçekli sanayi (KOS) işletmelerinden oluşan il sanayinde, küçük ölçekli sanayi işletmelerinin oranı % 99 iken, orta ölçekli sanayi işletmelerinin oranı ise sadece % 1'dir. Yine, küçük ölçekli işletmeler istihdamın % 71'ine sahiptirler (Tablo 31). Küçük ölçekli işletmelerin belirgin bir üstünlüğünün olduğu sanayi sektöründe, doğal olarak her bir işletme başına düşen üretim ve sermaye miktarları da oldukça düşük seviyelerde gerçekleşmektedir.

Tablo 31. Artvin İli İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren KOS İşletmelerinin Ölçeksel Bazda İşyeri Sayısı ve İstihdam Durumu

Ölçek Türü	Türkiye				Karadeniz				Artvin				
	İşyeri		İstihdam		İşyeri		İstihdam		İşyeri		İstihdam		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Küçük	1-9	186 574	95	545 809	58	17 387	96	41 116	60	268	98	551	61
	10-49	7 972	4	175 660	19	563	3	12 910	19	3	1	89	10
	Toplam	194 546	99	721 469	77	17 950	99	54 026	79	271	99	640	71
Orta	50-99	1 405	1	97 356	10	93	1	6 252	8	2	1	130	15
	100-199	842	-	116 319	13	61	-	8 693	13	1	-	127	14
	Toplam	2 247	1	213 675	23	154	1	14 945	21	3	1	257	29
Genel Toplam	196 793	100	935 144	100	18 104	100	68 971	100	274	100	897	100	

Kaynak: Koçak, S., Başmanav, S., 1997. İmalat Sanayinde İşletmeler Profili, TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB-Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Yayını, ISBN 975-7608-63-7, AB OFSET, Ankara.

Özetle, Artvin ili sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, başta tarım ve hayvancılık olmak üzere, ilin doğal kaynak potansiyelini değerlendirmeye yönelik olarak faaliyet gösteren gıda, maden ve orman ürünleri ağırlıklı bir yapıya sahiptir (Ateş ve Ayyıldız, 2002). Sanayi sektöründe faaliyet gösteren söz konusu işletmelerin temel özelliği KOS işletmelerinden oluşmasıdır. KOS işletmeleri arasında ise yukarıda da değinildiği gibi küçük ölçekli işletmeler çok büyük bir paya sahiptir. Yine, bu işletmeler gelişmiş

pazarlama kanallarına sahip olmadıklarından, ürünlerini ağırlıklı olarak kurulu buldukları yerleşim merkezleri ya da civarlarındaki yerel pazarlarda pazarlayabilmektedirler. Gerek hammadde ve gerekse pazarlama noktasında karşılaşılan darboğazlar, söz konusu sanayi işletmelerinin kapasite kullanım oranlarının ve dolayısıyla üretim miktarlarının düşük olması sonucunu doğurmaktadır. Devam eden bu kısır döngünün bir sonucu olarak da, işletmelerin sermayeleri oldukça küçülmüş bulunmaktadır.

Ayrıca işletmelerin çoğunlukla küçük ölçekli ve aile işletmeleri karakterinde olması, söz konusu işletmelerin etkin ve verimli bir işletmecilik faaliyeti sürdürmelerini, gelişen teknoloji ve yeniliklere ayak uydurabilmelerini de engellemektedir.

2.1.3.4 İşletmeler Bazında Oluşturulan Katma Değerin Düşük Olması

İl sanayinde önemli bir yeri olan orman ürünlerine dayalı sanayinin daha çok işlenmiş kereste ve tomruk üzerinde yoğunlaşmış olması nedeniyle, sektörde nispeten pazar fiyatı düşük ürünler üretilmekte ve oluşturulan katma değer de buna bağlı olarak düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. Benzer şekilde, İlde üretilmekte olan yaş çay belirli bir fabrikasyon işleminden geçirildikten sonra, paketleme işlemleri için il dışına gönderildiğinden orman ürünlerinde olduğu şekilde çayda da katma değer kaybı söz konusu olmaktadır.

Artvin ili imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmeler tarafından 1992 yılı itibariyle oluşturulan katma değer, ölçeksek bazda Tablo 32’de görülmektedir.

Tablo 32. Ölçeksel Bazda Artvin KOS İşletmelerinin Oluşturduğu Katma Değer (Milyon TL)

Ölçek Türü	Türkiye		Karadeniz		Artvin		
	Katma Değer	%	Katma Değer	%	Katma Değer	%	
Küçük	1-9*	-	-	-	-	-	
	10-49	17 191 934	32,5	1 043 099	31,9	28 103	50,3
	Toplam	17 191 934	32,5	1 043 099	31,9	28 103	50,3
Orta	50-99	14 619 130	27,7	733 318	22,4	13 368	23,9
	100-199	21 043 209	39,8	1 497 059	45,7	14 430	25,8
	Toplam	35 662 339	67,5	2 230 377	68,1	27 798	49,7
Genel Toplam	52 854 273	100,0	3 273 476	100,0	55 901	100,0	

* İl bazında veriler mevcut olmayıp, 1-9’un genel toplamı 20 758 Milyar TL’dir.

Kaynak: Koçak, S., Başmanav, S., 1997. İmalat Sanayinde İşletmeler Profili, TC sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB-Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Yayını, ISBN 975-7608-63-7, AB OFSET, Ankara.

Artvin ili imalat sanayiinde KOS işletmeleri tarafından 1992 yılında 55 901 milyon TL düzeyinde oluşturulan katma değer; yaklaşık yarısı küçük ölçekli (% 50,3), diğer yarısı da orta ölçekli (% 49,7) işletmelere aittir. Buna karşılık aynı yıl içinde Türkiye ve Karadeniz Bölgesi’ne ait katma değer yarısından fazlası (sırasıyla % 67,5 ve % 68,1) ise orta ölçekli işletmeler tarafından oluşturulmuştur. Öte yandan, Artvin ilinde faaliyette bulunan KOS işletmelerinin oluşturduğu katma değer, Karadeniz Bölgesi KOS işletmelerinin oluşturduğu katma değer % 1,7’sine karşılık gelmektedir (Tablo 32).

Yine, il başına * düşen ortalama katma değer miktarı esas alındığında; Artvin ilindeki katma değer (55 901 milyon TL), Karadeniz Bölgesi ortalamasının (204 592 milyon TL) % 27’sine, Türkiye ortalamasının (695 451) ise % 8’ine denk gelmektedir. Bir başka ifadeyle,

* KOSGEB tarafından hazırlanan çalışmada (Koçak, S., Başmanav, S., 1997), 1992 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı verileri esas alındığı ve sayım sırasında da Türkiye genelinde 76 ve Karadeniz Bölgesi kapsamında ise; Amasya, Artvin, Bartın, Bayburt, Bolu, Çorum, Giresun, Gümüşhane, Kastamonu, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon ve Zonguldak olmak üzere, toplam 16 il bulunduğundan, il başına düşen ortalama katma değer hesaplanmasında, Türkiye geneli ve Karadeniz Bölgesi için il sayısı olarak sırasıyla 76 ve 16 kullanılmıştır.

Artvin ilinde 1992 yılında imalat sanayinde KOS işletmeleri tarafından oluşturulan katma değer, Karadeniz Bölgesi il ortalamasının yaklaşık ¼'ü, Türkiye il ortalamasının ise yaklaşık 1/12'si kadar olmaktadır.

2.1.3.5 Sanayi Sektörü Yatırımlarının Finansmanında Sorunlar Yaşanması

Artvin İli'nde sanayi yatırımlarının gelişim süreci incelendiğinde, özellikle büyük ölçekli yatırımların kamu sektörü öncülüğünde ya da desteğinde hayata geçirildiği görülmektedir. İlin doğal kaynak potansiyelini değerlendirmeye yönelik olarak madencilik ve orman ürünleri sanayinde yapılan yatırımlar bu noktada öne çıkmaktadır. Ancak, sözü edilen yatırımlar son zamanlarda gerek rezervlerin bitme noktasına gelmesi ve gerekse işletmelerin özelleştirme kapsamına alınması neticesinde, sanayi sektöründeki ağırlıklarını bir bir kaybetme sürecine girmiştir.

Bu noktada, İl sanayi sektörünü canlandırabilecek yeni sanayi yatırımlarına ihtiyaç duyulmakla birlikte, bu yatırımlara hayatîyet kazandırılabilmesi oldukça zordur. Zira, Ülkedeki yüksek enflasyon ve faiz oranlarına bağlı olarak, yatırım için ihtiyaç duyulan fonlar istenilen yer ve zamanda istenilen miktarda temin edilememektedir. Gerek il içinden ve gerekse il dışından Artvin'e yatırım yapma eğiliminde olan girişimciler, makro ekonomik yapıdan kaynaklanan bu olumsuzluklara ilaveten, ilin coğrafi konumu ve topografik yapısı ile hammadde ve tüketim merkezlerine olan uzaklıkları da göz önünde bulundurduğunda, Artvin ilinde herhangi bir yatırım yaparak risk almak yerine, ya daha avantajlı bölgelere yatırım yapma ya da tasarruflarını mevduat, bono vb. sanayi sektörü dışında daha güvenli alanlarda değerlendirme yolunu seçmektedirler.

Diğer taraftan, Artvin ilinde Sarp Kapısı'nın açılmasıyla birlikte ticaret sektöründe görülen hızlı gelişme neticesinde, hem Doğu Karadeniz Bölgesi ve hem de bu bölgede yer alan Artvin ilinde, potansiyel girişimciler tarafından ticaretin sanayiden çok daha güvenli ve çok daha fazla gelir getiren bir faaliyet alanı olarak algılanması sonucu ortaya çıkmıştır. Zira, bu bölge uzun yıllardan beri bir tüketim pazarı ya da merkezi olarak algılandığından, yapılan yatırımlar da bundan etkilenmektedir. Bu durum, girişimcilerin ticaret yatırımlarını sanayi yatırımlarına oranla daha fazla tercih etme ve sermayelerini daha avantajlı gördükleri ticaret yatırımlarına kaydırma eğilimine girmelerine neden olmuş ve Artvin ili sanayi sektöründe ciddi finansman sıkıntılarını da beraberinde getirmiştir.

Özellikle Artvin gibi sanayi yatırımları açısından çok sayıda dezavantajlı olan, sanayileşme noktasında geri kalmış ve de sanayi sektörü gerileme trendine girmiş bir İlde, sanayileşme hareketinin başlatılabilmesi için dışarıdan sermaye enjekte edilmesinin büyük önemi vardır.

2.1.3.6 Girişimcilik Yeteneği ve Ortak İş Yapma Kültürünün Zayıf Olması

İlde girişimcilik yeteneğinin zayıf olmasının yanı sıra, küçük girişimcilerin bir araya gelerek oluşturduğu ortaklıklarda profesyonel yönetim tarzı genellikle tercih edilmediğinden, ortaklıklar fazla uzun ömürlü olmamakta ve böylece bireysel küçük şirketler ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde ortaya çıkan küçük işletmelerin birim ürün başına maliyetleri arttığından, aynı alanda faaliyet gösteren büyük işletmelerle rekabette oldukça zorlanmaktadır. Bu noktada, rekabet edebilmek için daha fazla üretim yapmaya çalışılması ürün kalitesinin ikinci plana bırakılmasına neden olmaktadır. Bu ise, tüketicilerde üretilen yerel ürünlerin kalite açısından yetersiz olduğu yönünde yaygın bir

kanı oluşmasına neden olmakta ve böylece mevcut ve potansiyel yatırımcıların imalata dönük yatırım yapma konusundaki tereddütlerini artmaktadır.

Potansiyel girişimci ve yatırımcıların kararlarını etkileyen en önemli unsurlar arasında yatırım alternatiflerinin taşıdığı risk ve sermayenin geri dönüş süresi sayılabilir. Bu noktadan bakıldığında, Artvin gibi gelişme sürecinde fazlaca mesafe alamamış illerde yapılacak özellikle imalata dönük yatırımlar çok fazla cezp edici özelliğe sahip olmamaktadır. Özellikle tüketimin ön planda olduğu bu tip yerlerde, kısa vadede ticaret yatırımları daha avantajlı görüldüğü için, yatırımlar sanayi sektöründen ziyade ticaret sektörüne kaydırılmaktadır.

Tüm bu olumsuzluklar İlin nüfusu, coğrafi konumu, hammadde ve tüketim pazarlarına uzaklığı gibi dezavantajlarla birlikte düşünüldüğünde, Artvin İlinde sanayi yatırımlarının gelişiminin engellenmesinde daha ileri düzeylerde kendini hissettirmektedir.

Artvin ilinde 2003 yılında verilen yatırım teşvik belgeleri ve bunların DKB ve Türkiye değerleri ile karşılaştırması Tablo 33’de sunulmaktadır.

Tablo 33. Artvin İline Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin DKB ve Türkiye İle Karşılaştırılması

İller	Yıllar	Sektör	Belge sayısı (adet)	Toplam Yatırım (Milyon TL.)	Sabit Yatırım (Milyon TL.)	Döviz Kullanımı (1000 \$)	İstihdam (Kişi)
Artvin	2003	İmalat	1	650 000	650 000	35	40
		Hizmet	4	48 690 000	48 690 000	25 955	185
		Toplam	5	49 340 000	49 340 000	25 990	225
Giresun	2003	Madencilik	1	3 335 000	3 335 000	1 877	20
		İmalat	1	452 560	452 560	65	10
		Hizmetler	2	1 604 396	1 604 396	337	10
		Toplam	4	5 391 956	5 391 956	2 279	40
Gümüşhane	2003	Madencilik	1	3 320 000	3 320 000	633	50
		Hizmetler	1	800 000	800 000	230	15
		Toplam	2	4 120 000	4 120 000	863	65
Ordu	2003	İmalat	4	12 893 251	12 893 251	4 021	997
		Hizmetler	6	4 002 390	4 002 390	-	75
		Toplam	10	16 895 641	16 895 641	4 021	1 072
Rize	2003	İmalat	3	6 137 907	6 137 907	771	135
		Hizmetler	3	1 950 000	1 950 000	68	25
		Toplam	6	8 087 907	8 087 907	839	160
Trabzon	2003	İmalat	2	19 164 751	19 164 751	12 349	335
		Hizmetler	14	18 277 816	18 277 816	7 744	202
		Toplam	16	37 442 567	37 442 567	20 093	537
DKB	2003	Madencilik	2	6 655 000	6 655 000	2 510	70
		İmalat	11	39 298 469	39 298 469	17 241	1 517
		Hizmetler	30	75 324 602	75 324 602	34 334	512
		Toplam	43	121 278 071	121 278 071	54 085	2099
Türkiye	2003	Toplam	3 847	25 012 573 353	25 011 165 495	10 230 563	171 539
Artvin/DKB (%)	2003			40,7	40,7	48,1	10,7
Artvin/Türkiye (%)	2003		0,1	0,2	0,2	0,3	0,1

Kaynak: http://www.die.gov.tr/esg_III_Bolge.htm, et: 29.07.2004

2003 yılının ilk yarısında İle verilen yatırım teşvik belgesi sayısı 5 adet olup, verilen belge sayısı açısından Artvin ili DKB’nin % 11,6’sına, Türkiye’nin ise % 0,1’ine karşı gelmektedir. Artvin ili 49 340 000 Milyon TL teşvik kapsamındaki toplam yatırım tutarı ile DKB’nin % 40,7’sini, Türkiye genelinin ise % 0.2’sini oluşturmaktadır. Aynı zamanda, Artvin İli hem teşvik kapsamındaki yatırım tutarı büyüklüğü (49 340 000 Milyon TL) ve

hem de teşvik belgesi başına düşen yatırım tutarı büyüklüğü (9 868 000 Milyon TL) açısından DKB illeri arasında ilk sırada yer almaktadır.

Artvin teşvik belgeleri kapsamında kullanılan döviz büyüklüğü açısından DKB illeri arasında % 48,1 ile yine ilk sırada yer alırken, aynı oran Türkiye geneli için % 0,3 olarak gerçekleşmiştir.

Kullanılan teşvik belgeleri kapsamında, gerek toplam yatırım büyüklüğü ve gerekse döviz kullanımı açısından, Artvin diğer DKB illerinin önünde yer almasına rağmen, İlin en büyük sorunu olan istihdama katkı açısından bakıldığında, % 10,7'lik oranla ancak üçüncü sırada yer alabilmiştir.

2.1.3.7 Ekonomik Hinterlandının Darlığı ve Ulusal Pazarlara Uzak Olması

Artvin bir sınır şehir olmasının yanı sıra, yaşanan göçlerle sürekli nüfus kaybetmesi sonucu, gerek nüfus büyüklüğü ve gerekse nüfus yoğunluğu açısından ülkemizdeki 81 il arasında son sıralarda yer almaktadır. Öte yandan, Ülkemiz sanayisinin itici gücü konumunda olan İstanbul, İzmit, Bursa vb illere ve dolayısıyla hammadde ve tüketim pazarlarına uzak oluşu ve de ulaşım imkanlarının sınırlı oluşu nedeniyle, sanayide kullanılacak hammadde ve girdilerin temini noktasında Artvin ili önemli dezavantajlara sahiptir.

Nitekim, sanayi sektörünün çeşitli alt dalları için ihtiyaç duyulan girdilerin İl dışından temini oldukça zor ve yüksek maliyetler gerektirmektedir. Bu noktada, İlde özellikle imalat sanayinde, sınırlı da olsa mevcut yerel hammadde kaynaklarının kullanımı öne kazanmaktadır. Ancak, üretilen ya da üretilebilecek ürünlerin pazarlanmasında hem ulusal pazarlara uzak oluşu ve hem de İlin ekonomik hinterlandının darlığı önemli bir sorun teşkil etmektedir.

İlin sahip olduğu ve sanayide kullanılan belli başlı girdileri arasında çay, odun hammaddesi ve madenler gelmektedir. Bunların dışında da gerek gıda ve gerekse taş ve toprağa dayalı sanayide kullanılabilir hammadde potansiyeli olmasına rağmen, bunları sanayide değerlendirmeye dönük yatırımlar söz konusu değildir.

Gıda sanayinde hammadde olarak kullanılan ve İlde kurulu bulunan imalat sanayi işletmelerinde işlenen en önemli ve neredeyse yegane tarımsal ürün olarak çay öne çıkmaktadır. Ancak, çaya olan aşırı bağımlılık tarımsal sanayinin gelişmesi önündeki başlıca engel olarak kendini hissettirmektedir. Zira, çay üretiminde topografik şartların da etkisiyle emek yoğun teknolojinin yaygın bir şekilde kullanımı, tüm Doğu Karadeniz Bölgesi'nde olduğu gibi Artvin ilinde de tarımsal alet ve makinelere dayalı bir imalat sanayi gelişiminin önünü kesmektedir. Söz konusu tarımsal imalat sanayi sadece küçük tarımsal araç ve gereçlerin üretimi faaliyetleri ekseninde yoğunlaşmaktadır.

Bir diğer önemli hammadde kaynağı olan ormanlardan elde edilen odun hammaddesi ise daha çok küçük ölçekli aile işletmesi şeklinde nitelendirilebilecek kereste ve mobilya imalathanelerinde değerlendirilmektedir. Odun hammaddesi aynı zamanda çevre illere ve sanayisi gelişmiş büyük şehirlere de pazarlanan önemli bir hammadde özelliğindedir.

Çay ve odun hammaddesinden dolayı İl imalat sanayi içerisinde; orman ürünleri ve mobilya sanayi (% 39.2) ile gıda, içki ve tütün sanayi (% 28.2) sağladıkları istihdam açısından ilk iki sırada yer almaktadırlar (Koçak ve Başmanav, 1997).

Çay ve odun hammaddesi dışında sahip olunan zengin maden yatakları ise madencilik sektörünün de İlde gelişmesine neden olmuştur. Ancak, yenilenemeyen bir doğal kaynak olması nedeniyle maden rezervleri de artık tükenme aşamasına gelmiş ve bu da madencilik sektörünün gerilemesine yol açmıştır.

Özetle, sürekli göçlerle birlikte nüfusu giderek azalan, bir sınır kenti olarak Türkiye'nin en uç noktasında yer alan ve ulaşım noktasında önemli sorunları olan Artvin İli'nde, sınırlı da olsa üretilen ürünlerin bölgesel ve özellikle de ulusal pazarlara sunulması zorlaşmaktadır. Bu durum, aynı zamanda İl genelinde üretime dönük yapılabilecek yeni yatırımları da olumsuz yönde etkilemektedir.

2.1.3.8 Sanayi Sektörü Yatırımları Konusunda İlin Olumsuz Bir İmaja Sahip Olması

Artvin İlinin coğrafi konumuna bağlı olarak hammadde ve tüketim pazarlarına uzak oluşu, sanayi tabanının zayıf oluşu gibi özellikler, İl genelinde, sanayi sektörünün gelişim sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu süreçte, özel sektör ile yatırım yapma konusunda fazlaca istekli olmamıştır. Bununla birlikte devlet ormancılık, madencilik ve tarım sektörlerinde; orman ürünleri, bakır ve çay gibi hammadde kaynaklarını değerlendirmeye yönelik olarak gerçekleştirdiği yatırımlarla İl sanayinin itici gücü olmuştur. Ancak, son yıllarda yapılan özelleştirmelerle birlikte söz konusu yatırımlardaki devlet payı da giderek azalmış ve böylece sanayileşmesi yeterince gelişmemiş olan İlde, sektör mevcut durumundan daha da geriye gitmiştir. Bu gerilemede, sanayileşme açısından sahip olunan dezavantajlarla birlikte, yeterli girişimci ve sermayenin ile çekilememesinin de önemli payı olmuştur.

Artvin İli'nde tüm sektörleri ve özellikle de sanayi sektörünü canlandırmak ve sektör faaliyetlerine süreklilik kazandırabilmek için öncelikli olarak yapılması gereken, müteşebbisler ve sermaye sahiplerinin zihninde Artvin'e ilişkin var olan olumsuz imajın ortadan kaldırılmasıdır. Sanayileşme sürecinde başlıca darboğazlar olan İlin coğrafi konumu dolayısıyla hammadde ve tüketim merkezlerine uzaklığı ve topografik yapısına bağlı bir takım olumsuzlukların gözerdi edilmesi ya da bunlara müdahale edilmesi mümkün olmayabilir. Ancak bu noktada izlenmesi gereken geleceğe dönük temel strateji; İlin sanayi sektörü özelinde sahip olduğu; zayıf yönler, tehditler ve darboğazları imkanlar ölçüsünde olumluya çevirmek, buna karşılık, kuvvetli yönler, fırsatlar, avantajlar ve potansiyelleri de olabildiğince öne çıkararak, İli müteşebbisler ve sermaye sahipleri için çekim merkezi haline getirmektedir.

Artvin İlinin sektördeki yeni imajının oluşturulmasında; öncelikle organize sanayi bölgesi ya da küçük sanayi siteleri kurularak sanayi tabanının sağlanması gerekmektedir. Ardından, sanayi sektörü açısından İlin sahip olduğu potansiyellerin ve fırsatların kapsamlı bir şekilde envanterinin yapılması, söz konusu potansiyellerden hareketle yatırım kararlarının verilmesi gerekmektedir.

Nitekim, Birleşik Devletler Topluluğu Ülkeleri'nin gelecekte siyasi ve ekonomik açıdan istikrara kavuşmasıyla birlikte, bu ülkelerde sanayi ürünleri için önemli bir talep, bir başka ifadeyle pazar oluşması, Artvin ili için önemli bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. İşte bu noktada, söz konusu ülkelere yakınlığı ve ulaşım noktasındaki imkânları da göz önüne alındığında, Artvin İli için özellikle küçük ölçekli işletmeler eksenli bir sanayileşme atağı başlatılması kaçınılmaz olacaktır.

2.1.4 Hizmetler

Artvin ilinde 2001 yılı itibariyle hizmet sektörünün 1987 sabit fiyatlarıyla İl GSYİH'sı içindeki payı % 61,4 olup, hizmet sektörü kapsamında ki en büyük İl GSYİH'sı içinde % 24.7'lik oranla ulaştırma ve haberleşme alt sektörüne aittir. Onu İl genelinde tarımın ardından % 20.3 ile üçüncü sırada yer alan ticaret sektörü izlemektedir. Hizmet sektörü kapsamında inşaat, mali kuruluşlar, konut sahipliği vb diğer alt sektörlerin payı ise oldukça düşüktür (Tablo 1)

2.1.4.1 Turizm

2.1.4.1.1 Turizmde Mevcut Durum

Dünyada en hızlı gelişen hizmet sektörlerinden biri olan turizm, döviz gelirleri, istihdam yaratma ve diğer sektörlerle olan etkisiyle ülke ekonomilerinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Diğer taraftan, ülkeler arasındaki yakınlaşmayı ve insanlar arasındaki kaynaşmayı arttırıcı özelliği nedeniyle turizm, ülkelerin dış imajlarının oluşması, şekillenmesi ve tanınmasında da etkin bir rol oynamaktadır.

Dünya turizminde talep yapısı hızlı bir şekilde değişmektedir. Değişen talep yapısı, Türkiye'deki turizmi giderek daha avantajlı konuma getirmektedir. Geleneksel 3 S; Sea (Deniz), Sand (Kum), Sun (Güneş) odaklı talep yapısında, Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO) önümüzdeki 20 yılın temel eğilimleri ve tüketici profiline ilişkin yaptığı araştırma sonucu, 3 E Exciting (Heyecan), Entertainment (Eğlence), Educational (Eğitim)) anlayışı hakim olacaktır. Bu anlayışta var olan unsurlardan hemen hepsinin Türkiye'de mevcut oluşu turizmi gelecek 20 yılda ayrıcalıklı kılacaktır. Bu bağlamda, Ülkemizin 2020 yılı hedefi olan 60 milyon turist, 50 milyar \$ gelir hedefine ulaşması mümkün olacaktır.

Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan Artvin, Karadeniz sahil şeridinin sınır ilidir. İl'in toprakları sarp ve geçit vermeyen dağlarla kaplıdır. 5000 yıllık tarihi geçmişi boyunca coğrafi konumunun uygunluğu nedeniyle değişik medeniyetlerin yaşadığı en eski yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Tarihin doğa ile kucaklaştığı İl'de, farklı medeniyetlerin kalıntıları kültür turizminin zenginleşmesini sağlamıştır. İl'in zengin doğal kaynakları çeşitli turizm değerlerini oluşturmaktadır.

İlde turizm sektörü ciddi anlamda 1990'lı yılların ortalarında gelişme göstermiştir. Bu tarihten önce yabancı turist grupları turlar aracılığı ile veya bağımsız olarak gelmişlerdir. Ancak bu sayı önemli yatırımları gerektirecek çoğunluğa ulaşamamıştır. Bölgeye yoğun yabancı ziyaretçi akımı ilk olarak Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecini takiben 1990'lı yılların başında olmuştur. Bu ülkelerden gelenlerin büyük bölümü iş amaçlı gelmeleri ile "bavul ticareti" denilen hareketliliğe neden olmuşlardır.

İl genelinde yapılan geceleme sayıları düşüktür (Tablo 34). Belediye Belgeli Tesislerde ortalama kalış süreleri 1.7 gün, Türkiye genelinde ise 2.6 gündür. Bakanlık Belgeli Tesislerde ise bu süre 1.45 gün, Türkiye genelinde 2.6 gündür. Turistlerin yörede geçirdikleri süre, Türkiye ortalamasından daha kısadır. Aynı durum tesislerin doluluk oranlarında da görülmektedir. 2002 yılında Türkiye'de Bakanlık Belgeli Tesislerde doluluk oranı %49 iken, ilde %35 olarak gerçekleşmiştir. İlde Belediye Belgeli Tesislerde bu oran %28 iken Türkiye Genelinde % 15'tir. Bu durum ildeki Belediye Belgeli tesislerin vasıflarının üstün olduğunu göstermektedir.

Tablo 34. İl’de Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Geceleme ve Ortalama Kalış Süreleri (2002)

İller	Belge Türü	Konaklama Sayıları			Geceleme Sayıları			Yatak Sayısı	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)
		Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam		Yab.	Yerli	Top.	
Artvin	Belediye	14 348	46 261	60 609	30 790	72 075	102 865	2 421	2,1	1,6	1,7	28,0
	Bakanlık	13 487	46 104	59 591	21 674	59 637	81 311	684	1,6	1,3	1,45	35,0
	Toplam	27 835	92 365	120 200	52 464	131 712	184 176	3 105	1,88	1,43	1,53	31,5
Türkiye	Belediye	3 249 837	8 456 432	11 706 269	9 901 035	13 028 808	22 929 843	408 005	3,0	1,5	2,0	15,0
	Bakanlık	9 871 59	7 916 70	17 788 3	43 312 4	15 202 4	58 514 9	396 148	4,4	1,9	3,3	49,0
	Toplam	13 121 431	16 373 138	29 494 569	53 213 533	28 231 253	81 444 786	801 153	4,06	1,72	2,76	28,0

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

2002 yılı itibariyle Turizm Bakanlığı işletme belgeli tesis sayısı 8, bu tesislerin oda yatak kapasitesi ise 803’dür. Yatırım belgeli tesislerden birisi Hopa’da yapılan bir yıldızlı, 35 oda ve 67 yatak kapasiteli Cihan Oteli, diğeri ise Şavşat’ta yapılmış olan iki yıldızlı, 30 oda ve 63 yatak kapasiteli Yeşil Vadi Oteli’dir (Tablo 35 ve Tablo 36).

Tablo 35. Türkiye ve Artvin İlindeki Bakanlık ve Belediye Belgeli Konaklama Tesislerindeki Toplam Oda-Yatak Kapasitesi (2002)

Tesis ve Yatak Sayısı	Bakanlık Belgeli	Belediye Belgeli	Toplam
Artvin	Tesis	8	89
	Yatak	803	2 421
Türkiye	Tesis	2 124	7 772
	Yatak	396 148	408 005
Artvin /Türkiye (%)	Tesis	0,2	1,1
	Yatak	0,5	0,5

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Tablo 36. İldeki Yatırım Belgeli Tesisler

Tesisin Adı	Sınıfı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Bulunduğu Yer
Otel CİHAN	*	35	67	Hopa
Otel YEŞİL VADİ	**	30	63	Şavşat

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

2003 yılı verilerine göre İl’de 3224 yatak bulunmaktadır. Toplam yatakların %69’unu oluşturan 2421 adedi Belediye Belgeli, 803’ü ise Bakanlık Belgelidir. Bölgedeki tesis ve yatak adedi ve bunların sınıfları Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır.

Bölgeye yönelik yabancı turizm talebinin düşük ve istikrarsız olduğunu İl’de konaklayan yabancı turist sayıları ile konaklayan kişi ve geceleme sayılarını gösteren veriler de doğrulamaktadır. Artvin’e 2003 yılı içerisinde 43 ülkeden gelip geceleme yapan yabancı turist toplamı 46 661 kişidir. Bu ülkeler arasında BDT ülkeleri ve İsrail başı çekmektedir (Tablo 37).

Tablo 37. Artvin’e Gelen Yabancı Turist Sayısının Ülkelere Göre Dağılımı (2003).

Uyruğu	Gelen	Konaklayan
BDT	14 221	35 233
İsrail	3 296	4 089
Almanya	51 2	836
Fransa	310	498
Avusturya	259	370

Kaynak :İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2003.

2.1.4.1.2 İlin Turizm Varlıkları

Artvin ili turizm doğal ve tarihi turizm varlıkları bakımından oldukça zengindir. İlde termal turizme konu olabilecek varlıklar Tablo 38’de, doğal turizm varlıkları Tablo 39’da ve tarihi ve kültürel turizm varlıkları Tablo 40’da verilmiştir.

Tablo 38. İlde Turizm Potansiyeline Sahip Termal Kaynaklar

Termal Kaynağın Bulunduğu Yer	Hangi Hastalığa İyi Geldiği*
Artvin-Kafkasör	Romatizmal hastalıklar
Artvin-Genya Yaylası	Bilinmiyor
Artvin-Zeytinlik Sant Mevkii	Mide şikayetleri
Artvin-Merkez Şehitlik Köyü	Hemoroit+Romatizmal hastalıklar
Ardanuç Güleş Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Ballı Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Bulanık Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Tepedüzü Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Torbalı Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Sakarya Köyü	Romatizma ağrıları
Ardanuç Kapı Köyü	Mide ağrıları
Borçka Karşıköy Mevkii	Böbrek ve mide şikayetleri
Borçka Balcı Köyü	Karın ağrıları
Murgul Korucular Köyü	Mide ve böbrek ağrıları
Şavşat Maden Köyü	Bilinmiyor
Şavşat Çermik Köyü Goriyet Mevkii	Romatizma ağrıları
Şavşat Kocabey Köyü Laşet Mevkii	Romatizma ağrıları
Şavşat Meşeli Köyü Agara Mevkii	Romatizma ağrıları
Şavşat Ciritdüzü Köyü Beleşet Mevkii	Eklem ağrıları
Şavşat Yavuz Köyü Cerma Mevkii	Prostat ve böbrek ağrıları
Şavşat Ilıca Köyü Sakat Mevkii	Egzama ağrıları
Şavşat Ilıca Köyü Karapınar Mevkii	Bel ağrıları
Şavşat Veliköy Çiçinet Mevkii	Kaşıntı
Şavşat Karaağaç Köyü Civlik Mevkii	Kaşıntı
Şavşat Tepeköy Jejeta Mevkii	Romatizma ağrıları
Şavşat Şenköy Kargabazar Mevkii	Göz hastalıkları
Şavşat Kirazlı Köyü Köprü Mevkii	Romatizma ağrıları
Yusufeli Sarıgöl Sarısular Mevkii	Romatizma ve Mide ağrıları
Şavşat Çamlıca Köyü Handeresi Mevkii	Romatizma ağrıları
Borçka Otingo Çermiği	Romatizma

Kaynak: İl Sağlık Müdürlüğü

* Halk arasında söylenenleri yansıtmaktadır.

Tablo 39. Artvin İli Doğal Turizm Kaynakları Envanteri

Turizm Kaynakları	MERKEZ	ARDANUÇ	ARHAVİ	BORÇKA	HOPA	ŞAŞAT	YUSUFELİ	MURGUL
Dağlar	-Artvin Dağı	-Kürdevan Dağı, -Bulanık Horasan T		-Karçal Dağları		-Arsiyen Dağı	-Kaçkar ve Altıparmak Dağları	
Göller	-Deriner Baraj Gölü	-Bilbilan Karagöl -Geçitli Karagöl	-Karagöl	-Karagöl -Borçka Baraj Gölü -Muratlı Baraj Gölü		-Şaşat Karagöl -Meşeli Köyü Karagöl -Arsiyen Karagöl -Bilbilan karagöl -Boğa ve Kız Gölleri	-Kaçkar Krater Göller -Karagöl	-Maden Karagölü
Nehirler ve Akarsular	-Çoruh Nehri -Berta Deresi -Karçal Suyu -Hatıla Deresi -Melo Deresi	-Ardanuç Deresi -Bulanık Deresi	-Arhavi Deresi -Küçükköy Şelalesi	-Klaskur Suyu -Devuskel Deresi -Chala Deresi	-Sundura Deresi -Kemalpaşa Çamurlu Deresi -Kemalpaşa Dereiçi Deresi	-Şaşat Suyu	-İspir Çayı -Barhal Çayı	-Kavarcet Deresi -Başköy Deresi
Yaylalar	-Merkez Erenler Köyü Yaylası -Beşağul Yaylası -Berta Yaylaları -Kuvarsan Yaylası -Başhatıla Yaylası	-Danzot Yaylası -Çurisbil Yaylası -Bilbilan Yaylası, - Bereket Dalahet Kitat Yaylası, - Bulanık Soçluk Yaylası	-Sırtayla -Alacagöl Yaylası -Dikme Yaylası	-Karçal Yaylaları (Beyazsu, Gorgit, Aralık, Adagül , Kaynarca, Balcı, Lekoban, Mereta ve Yaylası)		-Arsiyen Yaylası -Sahara Yaylası -Sateve Yaylası -Meydancık Yaylaları	-Yaylalar Köyü Yaylası -Salıkvay Yaylası -Döbe Yaylası -Aros Yaylası	
Doğal Güzellikler ve Koruma Alanları	-Hatıla Vadisi Milli Parkı -Kafkasör Turizm Merk. -Çoruh Vadisi Koruma Alanı	-Cehennem Deresi Kanyonu		-Macahel Gorgit Tabiatı Koruma Alanı -Macahel Efeler Tabiatı Koruma Alanı	-Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı	-Şaşat Karagöl-Sahara Milli Parkı	Kaçkar Turizm Merkezi	
Kumsallar ve Plajlar			-Arhavi Plajı		-Kemalpaşa Plajı (Mavi Bayrak) -Kopmuş Plajı			
Bitkisel Çeşitlilik (flora)	Endemik ve nesli tehlikede olan Artvin Zambağı, Artvin Safranı, Peygamber çiçeği(Centaurea hedgei), dam koruğu,	Peygamber çiçeği(Centaurea hedgei), endemik akçağaç türü (Acer divergens)	Nesli tehlikede olan kardelen, peygamber çiçeği(Centaurea pecho) ve dam koruğu	Nesli tehlikede olan kardelen	Nesli tehlikede olan kardelen		Nesli tehlikede olan Yusufeli çan çiçeği, ve dam koruğu, endemik akçağaç türü (Acer divergens)	Dünyada sadece iki türü olan “dağ gülü” Türkiyede sadece Tiryal dağında mevcuttur. Saha koruma statüsüne kavuşturulmalıdır. Ayrıca alanda Türkiye orman güllerinin tüm tür ve hibridleri mevcuttur.
Yaban Hayatı	-Boz Ayı -Karaca -Çengel Boynuzlu Dağ Keçicisi -Kurt -Tilki -Çakal	-Boz Ayı -Kurt -Çakal -Tilki -Kımalı Keklik	-Sazlık Kuş Gözlem -Boz Ayı -Karaca	-Boz Ayı -Karaca -Kurt -Çakal -Tilki	-Fırındüzü Cefuka Sultan Selim Yurtcu Kuş Gözlemciliği Merkezi -Kafkas Engereği	- Balıklı-Maden Yaban Hayatı Koruma Sahası -Boz Ayı -Kurt -Çakal -Tilki -Kımalı Keklik -Dağ Horozu	-Dağ Keçisi -Boz Ayı -Kurt -Tilki -Çakal -Ur Kekliği -Dağ Horozu -Kımalı Keklik	-Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi -Karaca -Ur Kekliği Kurt -Çakal -Tilki

Tablo 40. Artvin İli Tarihi ve Kültürel Turizm Kaynakları Envanteri

	MERKEZ	ARDANUÇ	ARHAVİ	BORÇKA	HOPA	ŞAVŞAT	YUSUFELİ	MURGUL
A. TARİHİ DEĞERLER								
* Arkeolojik Kalıntılar (Kale, hamam, çeşme, köprü, mağara vb.)	-Artvin Kalesi -Sarıbudak Kalesi -Berta Köprüsü -Artvin Hamamı -Salih bey Çeşmesi	-Gevhernik Kalesi -Ferhatlı Kalesi -Kutlu Köyü Kalesi -Aydın Köyü Kalesi -Klarcet Kalesi -Sakarya Köyü Bal Mağarası -Avcılar Köprüsü -Kale Mahallesi Hamamı - Kapıköy Toprakkale	-Ciha Kalesi -Çifte Köprüler -Derecik Köprüsü -Ortacalar Çifte Köprü	-Düzköy -Vaniti ve Han Köprüleri -Demirciler Köyü Köprüsü -Üç Gözü Köprüsü	-Ciha Kalesi -Kemalpaşa, Osmaniye ve Albaş Köprüleri -Sugören Köprüsü	-Satlel Kalesi -Civarhisar Kalesi -Parih Kalesi -Otluca Köyü Mahzeni	-Demirkent Kalesi -Köprügören Kalesi -Esbeki Kalesi -Bostancı Köyü Kalesi -Bakırtepe Köyü Savangın Mağarası	-Murgul Köprüsü
* Dini Yapılar (Cami, türbe, kilise, şapel vb.)	-Balcıoğlu Camii -Merkez Camii -Salihbey Camii -Aşağımaden Camii -Oruçlu Camii -Zeytinlik Camii -Merkez Zeytinlik - Aşağı ve Yukarı Türbeler -Dolishane Kilisesi -Porta Kilisesi (Manastır)	-İskender Paşa Camii -Aydın Köyü Camii -Bereket Köyü Camii -Yeni Rabat Kilisesi	-Dikyamaç Köyü Camii -Ulukent Köyü Camii	-Muratlı Camii -Yeniyoıl Camii -Düzköy Camii -İbrikli Şapeli -Aralık Köyü Şapeli		-Kocabey Camii -Söğütlü Camii -Köprütlü Camii -Tibet Kilisesi	-Bakırtepe Camii -Yaylalar Camii -İnanlı Köyü Camii - Barhal Kilisesi -İşhan Kilisesi -Dört Kilise (Manastır)	-Aslanlı Camii
* Geleneksel Mimari	Ahşap ve taş malzeme yöre mimarisinin özgün karakterini oluşturmaktadır.							
B. FOLKLORİK DEĞERLER								
* Halk Oyunları	Halay, bar ve horon							
* El Sanatları	-Ehram Örmeciliği -Ağaç Oymacılığı (Hediyelik Eşya)	-Yün Çorap Örmeciliği -Yöresel Kilim Örne	-Sepet Örne -Sandalye Örne	-Topraktan çanak çömlek ve hediyelik eşya yapımıcılığı	-Sepet ve Sandalye Örne -Yün Çorabı -Hemşin Kilimi	-Yöresel Halı ve Kilim Dokumacılığı -Şal Dokumacılığı (Yün Pantolon) -Bez Bebek	-Ehram Dokumacılığı -Yöresel Halı ve Kilim Dokumacılığı -Ağaçtan Baston Yapımıcılığı	
* Gastronomi (Yemek Kültürü)								
* Festival ve Şenlikler	-Kafkasör Kültür, Turizm ve Sanat Festivali	-Karakucak Güreşleri ve Efkarı Aşıklar Şenliği ve Çurusbil Şenliği, -Aydın Köyü Yayla Şenliği, - Bereket Dalahat Boğa Güreşleri ve Yayla Şenliği - Bulanık Soçluk Yayla Şenliği	-Arhavi Kültür ve Sanat Festivali	-Maçahel Kafkas Arıcığı ve Eko Turizm Şenliği	-Hopa Kültür Sanat ve Deniz Festivali	-Şavşat Sahara Pancarcı Festivali -Meydancık Satave Gevrek Şenliği -Kartüstü Karakucak Güreşleri	-Geleneksel Karakucak Güreşleri Şenlikleri -Geleneksel Boğa Güreşleri -Kılıçkaya Aros Yayla Şenlikleri	-Boğa Güreşleri Şenlikleri

2.1.4.1.3 İlin Turizm Potansiyeli

Artvin İli deniz seviyesinden 3 932 m. yüksekliğe ulaşan arazi yapısında; dorukları karlarla kaplı dağları ve krater gölleri, yeşil yaylaları, şelaleleri, kanyonları, anıt ağaçları ile bozulmamış doğal yaşlı ormanları, kara gölleri, kanyonları gibi çok çeşitli doğal değerleri, yerel yaşam tarzı ve gelenekleri, geleneksel mimarisi, arkeolojik kalıntıları, dini yapıları, folklorik değerleri (halk oyunları, el sanatları, yemek kültürü, festival ve şenlikleri) iklimi v.b. değerleri ile zengin bir turizm potansiyeline sahiptir. Artvin İli'nin turizm potansiyeli aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

Doğa Turizmi

- Jeep safari turizmi,
- Foto safari turizmi,
- Botanik turizmi,
- Kuş gözlemciliği,
- Kamp ve karavan turizmi,
- Deniz turizmi .

Sportif Amaçlı Turizm

- Dağ ve doğa yürüyüşü,
- Atlı doğa yürüyüşü,
- Rafting, kano ve nehir kayağı,
- Av turizmi,
- Sportif olta balıkçılığı.

Kırsal Turizm

- Tarım turizmi,
- Çiftlik turizmi,
- Yayla turizmi,
- Festival ve şenlik turizmi.

Kültür-Tarih Turizmi

2.1.4.1.3.1 Doğa Turizmi Çeşitleri

Artvin İli, ilginç doğa yapısı ile çekim merkezlerinden biridir. Doğal güzellikleri, korunan alanları, karagöllerini, önemli havzaları, turizm merkezleri vb. ile ekoturizm için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

Jeep Safari Turizmi

Hopa İlçesinde alt yapısı tamamlanan 67 km'lik Jeep Safari Parkuru aynı zamanda 2 günlük bisiklet yolu, 3 günlük doğa yürüyüş parkuru olarak da planlanmıştır. Eşsiz doğal güzellikleriyle Artvin ve civarı Jeep Safari meraklıları için uygun alan ve parkurlara sahiptir.

Foto Safari Turizmi

İlin geneli ilginç doğal yapısı ve yeşil alanları ile fotoğrafçılık için önemli potansiyeldir. İlde özellikle Borçka Karagöl mevkinde son derece güzel son bahar renkleri gözlenmekte, bu renklerle ilde gölün doğal güzelliğinin birleşmesi olağanüstü manzaralar ortaya koymaktadır.

Botanik Turizmi

Bölgenin başta iklim özellikleri olmak üzere; doğal yapısı olağanüstü biyo-çeşitliliği sağlamıştır. İlde 119 endemik tür olmak üzere, toplam 1268 tür mevcuttur. İl Türkiye florasının yaklaşık %13'ünü barındırmaktadır. İlde Dünyada sadece iki türü olan dağ gülü, Türkiye orman güllerinin bütün melez ve türleri bulunmaktadır. İlde bulunan kardelen, artvin zambağı ve artvin safranı ve benzeri türlere uluslararası boyutta ilgi vardır. Bölge pek çok bitki çeşidi bakımından zengin bir örtüye sahiptir. Bu alanlar "Biogenetik Rezerv" karakteri göstermektedir. Biogenetik rezerv alanları, eşsiz nitelikteki korunması zorunlu alanlar olup, bilimsel amaçlı turlar için dünya ölçeğinde büyük önem taşımaktadır. Son 30 yıl içinde, bölgenin florasında bulunan nadir türlere karşı dış ülkelere kaynaklanan talep, bölgenin biyogenetik zenginliğinin azalmasına neden olmuştur. Gerekli önlemlerin alınmaması halinde yok olması sonucunu doğuracaktır.

Kuş Gözlemciliği

Doğayı kuşların dünyasından tanımaya sağlayan bir gözlem turizmidir. Türkiye Dünya üzerindeki eşsiz konumu nedeniyle Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını birleştiren bir köprü durumundadır. Göçmen kuşların ve yırtıcı kuşların % 80'i Türkiye'den geçmektedir. Bu nedenle yırtıcı kuşlar bakımından çok değerli olup, kuş gözlemcileri tarafından Türkiye tercih edilen ülke konumundadır.

Göçmen kuşlar ve yırtıcı kuşlar Türkiye üzerinden; Marmara Bölgesinden, Sinop çevresinden sonra Hopa çevresinden olmak üzere üç ana göç yolunu kullanır. Marmara ve Sinop çevresinden yapılan göçler dağınık şekilde geniş bir alana ayrıldığı için gözlem yapılmasına elverişli değildir. Hopa çevresindeki göç yolunun önemi şöyle açıklanabilir. Göçmen kuşlar ve yırtıcı kuşlar Rusya ve Kafkas Dağları eteklerinden Karadeniz'i direk denizden geçmeyi tercih etmeyip Doğu Karadeniz'in en doğusundaki kara alanlarını takip ederek bölgenin coğrafi yapısının etkisiyle de toplanarak ülkemize giriş yaparlar. Hopa ve çevresindeki yöresel rüzgarlarında (kalaş) etkisiyle dar vadilere sıkışarak topluca göç yaparlar. Bu göçler özellikle Kemalpaşa Beldesinin Cefuka Tepesi, Fırın Düzü ve Sultan Selim Tepesinden 10 km'lik yatay bir açı ile kuşbaşı 10 km'lik bir uzunluktan rahat bir şekilde gözlem yapılması mümkündür.

Her yıl Ağustos-15, Kasım-15 arasında göç hareketleri izlenebilir. Gündüz ve gece yırtıcı kuş türünün 30'a yakın çeşidini; ayrıca nesli tükenmekte olan Şah Kartal ve 70 çeşit diğer göçmen kuş türleri belirtilen aylarda göç ederler.

Artvin İli'nde Cefuka, Fırın Düzü ve Sultan Selim Tepesine yapılacak kuş gözlem istasyonlarından teleskoplarla veya çıplak gözle göç yolundan geçen kuşların % 60'nın izlenmesi mümkündür. Halen Fırın Düzü mevkiinde Hopa Avcılar Derneği tarafından yaptırılan Kuş Gözlem Merkezi için 15 yataklı konaklama evi bulunmaktadır. Bu turizm türünün, Dünya genelinde 25 milyar dolarlık bir turizm girdisine sahip olduğu bilinmektedir.

Kamp ve Karavan Turizmi

İlin sahil şeridinde bulunan plajlarda, orman içi dinlenme yerlerinde, Milli Parklarda kamp ve karavan turizmi için uygun alanlar mevcuttur. Bu kamp yerlerinin çoğunda alt yapı sorunları yoktur.

Kamp ve Karavan Turizmi için uygun yerlerden bazıları; Kemalpaşa plajı ve çevresi, Kafkasör Turizm Merkezi, Borçka-Karagöl, Şavşat-Karagöl, Hatila Vadisi, Sahara Yaylası, Çurusbil Yaylası, Kılıçkaya Aros Yaylası, Yusufeli Kaçkar Turizm Merkezi ve Yusufeli Çevreli Köyü Rafting Kamp Merkezidir.

Deniz Turizmi

İlin Karadenize sahili bulunan Arhavi ve Hopa ilçelerinin halka açık plajlarında denize girilebilmektedir. Kemalpaşa Beldesindeki Halk Plajı Mavi Park Projesi çerçevesinde değerlendirilmiş olup, denize girilebilme koşulları en uygun bölgedir.

Hopa Limanı Doğu Karadeniz Bölgesi'nin önemli bir limanıdır. Uluslararası ticari gemilerin yanaştığı liman, bölge ekonomisi için önemlidir.

2.1.4.1.3.2 Sportif Amaçlı Turizm

Dağ ve Doğa Yürüyüşü

Doğu Karadeniz Bölgesinin en yüksek dağlarından olan Kaçkar ve Karçal dağlarında Haziran-Ekim ayları arasında dağ yürüyüşleri, ayrıca her mevsimde ilin değişik yörelerinde doğa yürüyüşleri yapılabilecek uygun trekking parkurları bulunmaktadır.

Atlı Doğa Yürüyüşü

Başta Şavşat, Ardanuç ve Yusufeli köyleri olmak üzere; Kaçkar ve Karçal Dağlarının eteklerindeki yaylalarda "atlı doğa yürüyüşü" için ideal alanlar mevcuttur. Ayrıca paraşüt ve çim kayağı için de uygun alanlar saptanmalıdır.

Kano ve Nehir Kayağı

İl sınırları içinde yer alan Altıparmak (Barhal) Çayı, Kaçkar Dağlarının güney yamaçlarından doğup, yaklaşık 40 km'lik bir mesafe kat ettikten sonra Çoruh Nehrine karışmaktadır. Altıparmak Çayı, kano ve nehir kayağı için elverişli olup etkileyici bir vadi içinden akmaktadır. Bayburt'tan başlayıp İspir ve Yusufeli'ni takip ederek Artvin'e kadar yaklaşık 260 km. uzunluğundaki nehirde, 4 farklı etapta rafting yapılmaktaydı. 1993 yılında Akarsu Sporları Şampiyonası Çoruh nehrinde yapılmıştır. Ancak barajların yapılması ile rafting gerçekleştirilememektedir.

Av Turizmi

Topraklarının yaklaşık %53'ü ormanlarla kaplı olan İlde, yaban hayatının zengin olması, yüksek av turizmi potansiyelini oluşturmaktadır. İlde, ayı, dağ keçisi, yaban domuzu, kurt,

tilki, çakal, keklik, bildircin ve doğal alabalık gibi av hayvanları önemli bir potansiyel teşkil etmektedir. İlde domuz avcılığına ülke dışından artan ilgi vardır.

2.1.4.1.3.3 Kırsal Turizm

Günümüzde ekolojik turizme olan talep gittikçe artmaktadır. Bu taleplerin karşılandığı yerlerden en önemlileri kırsal alanlardır. Kırsal alanlar artık kent insanının rekreasyon aktivitelerini gerçekleştirdiği yerler olarak görülmektedir. Kırsal alanlarda yapılan turizm aktiviteleri ; tarım turizmi, yayla turizmi, çiftlik turizmi ve festival ve şenlik turizmi olarak gruplandırılabilir.

Tarım Turizmi

İklimin uygunluğuna rağmen arazilerin tarla tarımı için uygun olmaması ve az olması nedeniyle öz tüketime yetecek kadar tarım yapılmaktadır. Buna rağmen köylerde pansiyonculuk yapılarak, bağ-bahçe tarımına önem verilerek, hayvancılık, organik tarım faaliyetleri çok iyi organize edilip tarım turizminden önemli gelir elde edilebilir. Özellikle Artvin, Yusufeli, Şavşat ve Ardanuç İlçelerinin çevre köylerinde kırsal turizm için uygun alanlar bulunmaktadır.

Yayla Turizmi

İl'in kendine has coğrafyası ve iklimi ile zengin yaşama kültürünün birleştiği yayla yaşantısı önemlidir. Çok sayıda bulunan otantik yaylalar; bakir tabiatı, soğuk suları, serinliği ile önemli bir potansiyeldir.

Çiftlik Turizmi

Son yıllarda ilginin arttığı bir turizm çeşididir. Artvin İli'nin tüm kırsal birimleri bu turizm çeşidi için uygunluk göstermektedir.

Festival ve Şenlik Turizmi

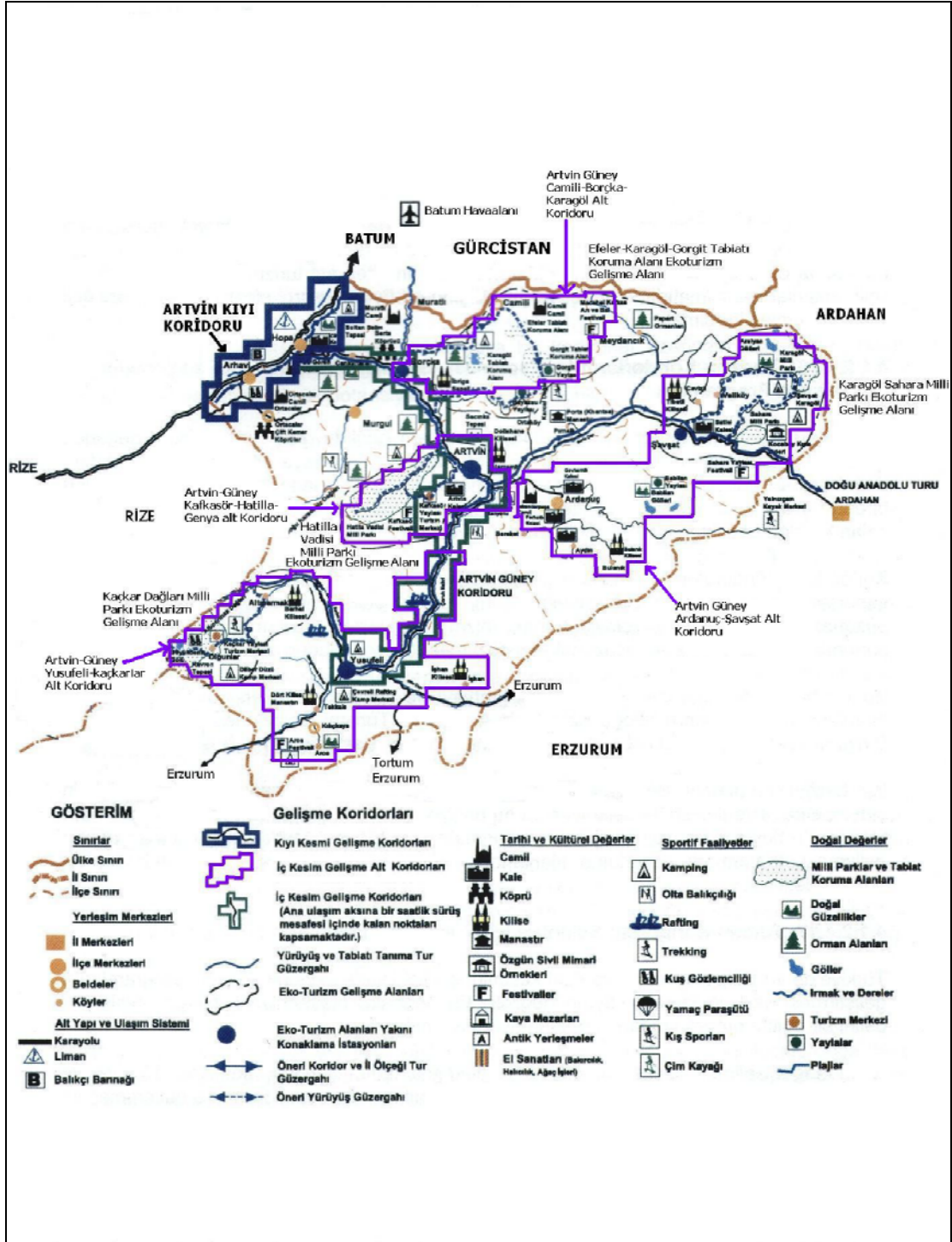
Yayla kültürü ve buna bağlı yapılan festival ve şenlikler önemli bir potansiyeldir. İl'de düzenlenen Kafkasör Turizm Festivali tanıtım açısından önemli bir organizasyondur.

2.1.4.1.3.4 Kültür-Tarih Turizmi

İl, arkeolojik kalıntıları, dini yapıları ve geleneksel mimarisi yönünden zengin tarihi değerlere sahiptir. Bu kapsamda dini yapıları korunarak inanç turizmi uluslar arası boyutta tanıtılmalı, yemek (gastronomi) kültürü, gelenekleri, el sanatları yaşatılarak kültür turizmi geliştirilmelidir. Örneğin; Laz böreği isimli tatlı türü için, 1-5 Temmuz tarihleri arasında Hopa Kültür-Sanat ve Deniz Festivali etkinlikleri kapsamında her yıl yapılan Laz böreği yarışması gibi diğer özelliklerde korunarak yaşatılmalıdır. Yine Gürcülerce hacılık sayılan ve kutsal alan olarak kabul edilen İşhan Kilisesi bir an önce restore edilerek Gürcüstanda tanıtılmalı ve turizmin hizmetine sokulmalıdır.

2.1.4.1.4 İlde Turizm Koridorları

İlin coğrafi yapısı ve turizm potansiyeli, farklı turizm akslarının yada koridorlarının oluşmasına olanak tanımaktadır. DPT-JICA tarafından bölgede yaptırılan turizmin geliştirilmesine yönelik kalkınma çalışması (DPT, 2004) İlde iki ana turizm koridoru belirlemiştir (Harita 7).

Harita 7. Artvin İli Turizm Koridorları ve Kaynakları Haritası

Bunlar kıyı koridoru ve güney koridorudur. Ancak güney koridorunun kendi içinde alt koridorlara ayrılması gerekmektedir. Bu alt koridorları da içeren sınıflama aşağıda detayları ile açıklanmıştır.

2.1.4.1.4.1 Kıyı Koridoru

Artvin ili kıyı kesimi, Rize il sınırı ve Gürcistan ülke sınırı arasında kalan 35 km uzunluğundaki doğrusal banttır.

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşimler: Arhavi, Hopa ilçe merkezleri aks üzerinde yer almaktadır.

Turizm Karakteristikleri: Kitle ve kıyı turizmi olanakları (plajlar, balıkçı barınakları, kentsel turizm), sınır ticareti, kültür turizmi (kentsel dokular, anıt özelliğindeki tek tarihi yapılar), bitki ve yaban hayatı inceleme turizmi, koridorun baskın özellikleridir. Türkiye'nin Gürcistan'a açılan yolu olması ve sınır kapısına olan yakınlığı; kıyı kesiminin dinamik bir yapıda olmasına neden olmaktadır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler:

- Kuş gözetleme,
- Endemik ve nesli tehlike altında olan Çoruh engereği,
- Sahiller-kumsallar,
- Yat turizmi,
- Artvin merkez ve iç bölgelere açılım ve bağlantı noktalarının yer alması,
- Ulaşılabilirliğe bağlı toplanma ve dağılım merkezi, sınır kapısının, transit trafiğin mola noktaları olması,
- Göreceli olarak kaliteli konaklama tesisleri,
- Kültür turizmi öğeleri, festivaller (Hopa Deniz Festivali-27 Ağustos-2 Eylül, Arhavi Kültür ve Sanat Festivali-Temmuz ayının 2. hafta sonu)
- Çamburnu Tabiatı Koruma Alanı

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir?

- Koridoru tanıtıcı broşürler basılmalı ve bunlar milli park girişlerinde ve otellerde düşük ücretlerle satılmalıdır.
- Artvin kıyı kesiminin turizm potansiyelinin geliştirilmesi için, mevcut değerlerin koruma-kullanma dengesi içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Kıyı kesiminde yer alan yerleşmelerde kentsel düzenlemeler yapılmalı altyapı ve sosyal donatı alanları tamamlanmalıdır.
- Hopa – Kemal Paşa sahillerinde kentsel donatı standartlarının yükseltilmesi ve limanın belli kesimlerinin yat yanaşma ve çekek yeri olarak düzenlenmesi gerekmektedir.
- Yeni yapılacak büyük konaklama tesisleri yerleşme yakınlarında, düşük yoğunluklu ve kırsal dokuyu yansıtan biçimde inşa edilmelidir. Kemal Paşa plajı gerekli donatılara kavuşturulmalıdır(soyunma kabinleri, WC, otopark, günübirlik tesisler). Gerekli noktalara işaretlemeler yapılmalıdır.
- Gürcistan devleti ile yapılabilecek bir antlaşma ile Batum Havaalanının ortak kullanılabilmesi, kıyı kesimi ve Artvin yakın çevresinin ulaşılabilirliğini önemli ölçüde arttıracaktır. Kuşkusuz bu iç dinamiklerin ve bölgesel hareketliliğin

artmasına neden olacaktır.

- Yöredeki eğlence merkezlerinin(özellikle Hopa) bir alanda toplanarak burada ilerde bir eğlence merkezinin oluşabilmesi için altyapının şimdiden hazırlanması gerekmektedir.

2.1.4.1.4.2 Artvin Güney Koridoru

Ana koridor, Hopa ilçe merkezinden iç kesimlere uzanan ve Artvin kent merkezinden geçen karayolu boyunca ilerleyip, Erzurum ve Ardahan il sınırına kadar uzanan 180 km uzunluğunda bir banttır.

Güney koridoru üzerinde dört alt koridor bulunmaktadır. Bunlar:

- Artvin-Güney-Camili ve Borçka Karagöl Koridoru
- Artvin-Güney Kafkasör-Genya-Hatilla Koridoru
- Artvin-Güney Şavşat Koridoru
- Artvin-Güney Yusufeli-Kaçkarlar Koridoru

a) Camili ve Borçka-Karagöl Alt Koridoru

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşimler: Borçka ve Camili

Turizm Özellikleri: Bozulmamış ekosistemlerin, eşsiz doğal oluşumların ve kültürel-folklorik değerlerin öne çıktığı alternatif turizm potansiyelleri koridorun karakteristiğini oluşturmaktadır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler:

- Karagöl Tabiatı Koruma Alanı
- Camili-Efeler Tabiatı Koruma Alanı
- Gorgit Tabiatı Koruma Alanı
- Özgün doğal yapı,
- Akarsu ve dağ sporları imkanları,
- Doğa tanınma, vahşi yaşamı izleme, anıt ağaçlar, botanik ve yaban hayatı turizmi
- Folklorik değerler
- Borçka Macahel Kafkas Arıcılığı ve Ekoturizm Şenliği,

Koridorun gelişmesi için neler yapılabilir?

- Koridoru tanıtıcı broşürler basılmalı ve bunlar milli park girişlerinde ve otellerde düşük ücretlerle satılmalıdır.
- Borçka-karagöl yolunun düzgün stabilize veya tek şerit asfalt olması alana ulaşım güçlüğünü ortadan kaldıracaktır.
- Alanlarda betonarme yapılaşma olabildiğince azaltılmalı yöresel ahşap mimari teşvik edilmelidir.
- Camili kırsal kalkınma ve turizm geliştirme birliği kurulmalıdır

- Koridorda rehberlik faaliyetlerinde bulunacak kişiler ve turizm faaliyetlerinde çalışanlar turizm konusunda kısa kurslara tabi tutulmalıdır(özellikle ekoturizm).
- Ev pansiyonculuğu geliştirilmelidir
- Alanın floristik ve fauna özellikleri incelenerek, potansiyeli ortaya konulmalıdır.

b) Artvin- Güney Kafkasör-Genya-Hatilla Koridoru

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşimler: Koridor üzerinde Artvin Merkez ilçe yer almaktadır.

Turizm Özellikleri: Doğa tanıma, kamp yapma, bitki ve yaban hayatı inceleme, yürüyüş, foto safari, kültür turizmi (kentsel tarihi ve mimari dokular,festivaller) koridorun turizm karakteristiğidir.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler:

- Hatilla Milli Parkı
- Özgün doğal yapı,
- Dağ sporları imkanları, doğa tanıma, vahşi yaşamı izleme,
- folklorik değerler ve tarihsel eserler,
- Artvin Kafkasör Kültür Sanat ve Turizm Festivali (Haziran ayının 4. hafta sonu),
- Eşsiz doğal güzellikler ve doğal manzara seyir noktaları(Mersivan yolu üzerinde), şelaleler
- Sadece Artvin’de yetişen (endemik)ve nesli tehlike altında olan Artvin zambağının doğal yetişme alanı (Lilium carnolicum var. artvinense) olması
- Anıt ladin ve kestane ağaçları
- Doğal yaşlı ormanlar
- Sadece Artvin’de yetişen (endemik), dünyada sadece iki türü olan (diğer türü Alplerde) ve nesli tehlike altında olan dağ gülü (Rhodothamnus sessilifolius) ve yine sadece Artvin’de yetişen Artvin safranı (Crocus biflorus var artvinensis) türlerinin doğal yetişme alanı olması
- İlerde oluşacak Borçka ve Deriner baraj gölleri
- Doğu Karadeniz Bölgesinde sadece iki yerde olan kalıntı fıstıkçamı meşçeresi
- Artvin kalesi(henüz ziyarete açık değil, restorasyon devam ediyor), Dolishane Kilisesi, Porta Manastırı;
- Tarihi Artvin evleri

Koridorun gelişmesi için neler yapılabilir?

- Kente alışveriş bölgeleri ve yaya mekanları düzenlenmelidir.
- Hatilla ve Genya yolunun belirli güzergaha kadar düzgün stabilize veya tek şerit asfalt olması alana ulaşım güçlüğünü ortadan kaldıracaktır.
- Alanlarda betonarme yapılaşma olabildiğince azaltılmalı yöresel ahşap mimari teşvik edilmelidir.

Koridorun gelişmesinde Cengiz (1996) tarafından Kafkasör Turizm Alanında yapılan araştırmaya göre alanda alınacak önlemler:

- Zengin bitki örtüsüne sahip Kafkasör alanında doğal bitki örtüsünün yok olmaması amacıyla relik ve endemik türleri içine alan bitki toplulukları için koruma alanları oluşturulmalıdır.
- Kafkasör alanında organize kamp alanı oluşturulmalıdır. Ancak kamp alanı olarak ayrılan yerde fazla sayıda çadır ve aracın bulundurulmasıyla yıpranma hızı olacağı için ayrılan kamp alanı basit çadırlardan oluşmalıdır.
- Turizm alanında organize piknik alanları oluşturulmalıdır. Gününbirlik aile birimi olarak 200 m² kullanım alanı, 1 masa, 1 ocak, 1 çöp kutusundan oluşmalıdır. % 0-20 eğime sahip alanlar piknik yeri olarak seçilmelidir.
- Festival süresince yiyeceklerin hijyen olmasına özen gösterilmeli, çöpler sık sık boşaltılmalı, tuvaletler zemine gömülerek çirkin görüntü ortadan kaldırılmalıdır. Festival alanını izlemek için kurulan çadır alanlarına giden yollar mıcır ile kaplanmalı ve bu sayede toz olması engellenmelidir.

Resim 1. Kafkasör Festivalinden Görünümler (Foto: T. Cengiz, 2004)

Resim 2. Hatilla Milli Parkından Görünümler (Foto: A. Tüfekçioğlu)

Resim 3. Borçka-Karagöl'ün Yaz Aylarındaki Görünümü (Foto: A. Tüfekçioğlu)

Resim 4. Borçka-Karagöl'ün Sonbahar Aylarındaki Görünümü (Foto: A. Tüfekçioğlu)

- Bu koridorda bulunan yerleşim alanlarında evler pansiyon olarak kullanılmalıdır. Böylece çadır alanındaki karmaşa ve yoğunluk giderilmiş olur.
- Koridorda rehberlik faaliyetlerinde bulunacak kişiler ve turizm faaliyetlerinde çalışanlar turizm konusunda kısa kurslara tabi tutulmalıdır(özellikle ekoturizm).
- Koridor üzerinde Artvin'de bulunan endemik bitkiler ve hayvan türleri başta olmak üzere bir botanik ve av müzesinin oluşturulması turizme olumlu katkı sağlayacaktır.
- Koridoru tanıtıcı broşürler basılmalı ve bunlar milli park girişlerinde ve otellerde düşük ücretlerle satılmalıdır. Koridorun tanıtım panoları ve yönlendirme panoları konulmalıdır.

c) Artvin-Güney Ardanoç-Şavşat Alt Koridoru

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşimler: Koridor üzerinde kalan önemli yerleşim alanı Ardanoç ilçesi ve Şavşat ilçesidir.

Turizm özellikleri: Karagöl- Sahara Milli parkının bozulmamış ekosistemleri, eşsiz doğal oluşumlar, doğa inceleme, kamp yapma, bitki ve yaban hayatı inceleme, yürüyüş, foto safari, kültür turizmi (geleneksel yaşam tarzı, tarihi ve mimari dokular) koridorun turizm karakteristiğidir.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler:

- Ardanoç-Cehennem Deresi Kanyonu,
- Ardanoç İskender Paşa Camiisi

- Ardanuç Gevhernik Kalesi
- Ardanuç Çurusbil Festivali
- Şavşat- Karagöl –Sahara Milli Parkı
- Eşsiz özgün mimari
- İrili ufaklı karagöller
- Yayla yaşam tarzı,
- Alabalık tesisleri
- Dağ sporları imkanları, doğa tanıma, vahşi yaşamı izleme, foto safari
- Eşsiz doğal güzellikler ve doğal manzara seyir yerleri
- Sahara-Pancarcı Festivali (22-23 Temmuz tarihinde)

Koridorun Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir?

- Koridoru tanıtıcı broşürler basılmalı ve dağıtılmalıdır.
- Mevcut değerler koruma-kullanma dengesi içinde değerlendirilmelidir.
- Alt-yapı kanalizasyon hizmetleri düzenlenmeli, özellikle Kars havaalanından yararlanılması açısından Şavşat-Ardahan karayolu iyileştirilmeli, koruma önlemleri alınarak kazalar önlenmelidir.
- Yöresel ahşap mimari yapıların koruma altına alınması gerekmektedir.
- Köylerde ev pansiyonculuğu özendirilmelidir.
- Tarihi eserlerin (kilise, cami, kale vb.) çevre düzenlemesi yapılmalıdır.
- Gerekli tur acenteleri sağlanmalıdır.

d) Artvin-Güney Yusufeli-Kaçkarlar Alt Koridoru

Koridor Üzerinde Kalan Yerleşimler: Koridor üzerinde kalan önemli yerleşim alanı Yusufeli ilçesidir.

Turizm Özellikleri: Su ve yağış aşındırması sonucu ortaya çıkmış eşsiz doğal oluşumların ve kültürel-folklorik değerlerin öne çıktığı, doğa yürüyüşü, yayla ve kamp turizmi, rafting koridorun alternatif turizm potansiyelleri karakteristiğini oluşturmaktadır. Barajların tamamlanması ile bu koridor üzerinde birbirini izleyen baraj gölü manzaraları oluşacaktır.

Ana Turizm Ürünleri ve Özel Günler:

- Kaçkar Dağları Milli Parkı
- Balıklı-Maden Yaban Hayatı Koruma Sahası
- Özgün doğal yapı, doğa tanıma ve vahşi yaşamı izleme
- Akarsu ve dağ sporları imkanları,
- Yusufeli 30 Ağustos Kaçkar Dağı Dostluk ve Sevgi Yürüyüşü-27 Ağustos-Eylül,
- Yusufeli Geleneksel Karakucak Güreşleri-Ekim ayının 4. hafta sonu,
- İşhan ve Barhal Kiliseleri ve Dört Kilise
- Çoruh üzerinde Rafting yapma imkanı
- Yayla turizmi-kampçılık

Koridor'un Gelişmesi İçin Neler Yapılabilir?

- Koridoru tanıtıcı broşürler basılmalı ve bunlar milli park girişlerinde ve otellerde düşük ücretlerle satılmalıdır.
- Çoruh Nehri üzerine yapılan baraj gölleri, su sporları, turizm ve dinlence amaçlı olarak kullanılmalıdır. Altyapı sistem ve tesisleri ile kentsel donatılar geliştirilmelidir.
- Genel olarak, Artvin Güney koridoru üzerinde bulunan ve gününbirlik ziyaret imkanı bulunan; Kaçkar Dağları, Hatila ve Karagöl-Sahara Milli Parklarının Uzun Devreli Gelişim Planları'nın ivedilikle Yusufeli'nin yeni yerleşim merkezi bir an önce belirlenmeli, yeni merkezin kentsel planlama ilkelerine göre düzenlenmesi yapılmalıdır.
- Altıparmak, Olgunlar ve Yaylalar köylerindeki kırsal konutlar pansiyon olarak kullanılmalıdır. Bu köylerin altyapı sistemleri tamamlanmalı, mevcut konaklama tesisleri iyileştirilmelidir.

2.1.4.2 Ticaret

Artvin ili ticaret sektörü, küçük esnaf veya işletmelerden meydana gelen, başta çay olmak üzere meyve sebze ağırlıklı tarımsal ürünler, balık ve süt gibi hayvansal ürünler, gıda maddeleri, giyim, ev araç ve gereçleri, bakır ve pirit cevheri, inşaat malzemeleri ile diğer tüketim mallarının alım ve satımlarının yapıldığı nispeten içe dönük bir yapı arz etmektedir. İlde ihtiyaç duyulan sanayi ürünleri ve kimyasal ürünler genelde il dışından sağlanmaktadır. Ticarete konu olan mallar dikkate alındığında, tarım ürünleri dışında il sınırları içerisinde üretilmiş hemen hemen herhangi bir ürün olmadığı söylenebilir. Nitekim, ilde sanayi sektörünün gelişmemiş olması sebebiyle, madencilik sektörü dışında üretilen sanayi ürünlerine de rastlanmamaktadır (Ateş ve Ayyıldız, 2002; Şimşek, 2004)).

Öte yandan, Artvin İli, bir önceki paragrafta kısaca özetlenen iç ticaret faaliyetlerinin yanı sıra, kara ve deniz sınır kapıları sayesinde dış ticaret faaliyetlerinin de gerçekleştirildiği sınır illerinden biri olma özelliğine sahiptir.

Nitekim, Artvin, Sarp Sınır Kapısı ve Hopa Limanı üzerinden gerçekleştirilen ithalat ve ihracat işlemleri ile ülkemizin önemli sınır kapılarını sınırları içinde barındırmaktadır. 31.08.1988 tarihli resmi gazetede yayınlanan 88/13286 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Sarp Sınır Kapısı mesai saatlerinde hizmet vermek üzere yolcu giriş çıkışına açılmıştır. Ancak, daha sonra SSCB'nin dağılmasıyla birlikte sınır kapısında yoğunluk arttığından, 19.11.1990 tarihinden itibaren 24 saat yolcu giriş çıkışı hizmeti vermeye başlanmıştır. Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasından sonra, sınır ili olarak Artvin'in, başta Gürcistan olmak üzere yakın Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleriyle sosyal ve ekonomik ilişkileri önemli bir gelişim seyri izlemiştir (Anonim, 2003; SKMİA, 2004).

Özetle, Artvin ilinde ticaret sektörü, tarım sektörü ihmal edildiğinde daha çok il sınırları dışından sağlanan ara ya da nihai malların el değiştirmesi ve kısmen de ildeki tarım ve hizmet sektörü kapsamında yürütülmekte olan ticari faaliyetlere dayanmaktadır. Yine, Sarp Sınır Kapısı ve Hopa Limanı'na bağlı olarak yürütülmekte olan dış ticaret faaliyetleri de ticaret sektörü kapsamında üzerinde durulması gereken bir diğer konu olmaktadır.

2000 yılında, Artvin ili toplam GSYİH'sı içinde; toptan ve perakende ticareti (% 12,8) ile otel, lokanta hizmetleri (% 6,5) alt sektörlerinden oluşan ticaret sektörünün payı % 19,4 olarak gerçekleşmiştir. Bir başka ifadeyle, ilgili yılda il toplam GSYİH'sının yaklaşık olarak 1/5'i ticaret sektörü faaliyetleri sonucu oluşmuştur. Artvin ili ticaret sektöründe; GSYİH'nın gelişme hızı (bir önceki yıla göre) % 14,4 ile hem Karadeniz Bölgesi (% 10,9) ve hem de Türkiye (% 12) ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, Artvin ili ticaret sektörü, Karadeniz Bölgesi ticaret sektörü GSYİH'sı içinde % 2,7 ve Türkiye ticaret sektörü GSYİH'sı içinde ise % 0,2'lik bir paya sahiptir (Tablo 41).

Tablo 41. Karadeniz Bölgesi İllerinde Sabit Fiyatlarla Ticaret Sektörü Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının 2000 Yılındaki Dağılımı (1987 = 100)

İller	Ticaret Sektörü							İl/Bölge (%)*	İl/Türkiye (%)**
	Toptan ve Perakende		Otel, Lokanta Hizm.		Ticaret Sektörü Toplamı				
	Değer (000 000 TL)	Sektör Payı (%)	Değer (000 000 TL)	Sektör Payı (%)	Değer (000 000 TL)	Sektör Payı (%)	Gelişme Hızı (%)		
Artvin	38 460	12,8	19 564	6,5	58 024	19,4	14,4	2,7	0,2
Karadeniz	1 902 414	17,6	242 167	2,2	2 144 581	19,9	10,9	100,0	8,1
Türkiye	22 685 989	19,1	392 1558	3,3	26 607 547	22,4	12,0	-	100,0

* İl Ticaret GSYİH'nın Karadeniz Bölgesi Ticaret GSYİH'sı içindeki payı.

** İl ve Karadeniz Bölgesi Ticaret GSYİH'nın Türkiye Ticaret GSYİH'sı içindeki payı.

Kaynak: DİE, 2002. İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 2000, DİE Yayın No: 2582, ISSN 1302-1745, ISBN 975-19-3042-1, Ankara.

1996 ve 2000 yılları karşılaştırıldığında, Türkiye ve Karadeniz Bölgesi'nde ticaret sektörünün sabit fiyatlarla GSYİH içindeki payı çok büyük bir değişiklik göstermeyip, çok cüzi bir artış gösterirken, Artvin ilinde söz konusu pay % 12,6'dan % 19,4'e kadar yükselmiştir. Bu durum, ticaret sektörünün il ekonomisindeki artan öneminin de bir işareti olarak değerlendirilebilir. Zira, söz konusu dönemde sabit fiyatlarla ilin toplam GSYİH'sı 1996 yılında 411 055 Milyon TL iken, 2000 yılında 299 303 Milyon TL'ye gerilemiş, bir başka ifadeyle, GSYİH'da yaklaşık olarak % 27'lik bir azalış gerçekleşmiştir. Buna karşılık, aynı dönemde ticaret sektörü GSYİH'sı ise 51 795 Milyon TL'den 58 024 Milyon TL'ye ulaşmış yani % 12'lik bir artışa konu olmuştur (DİE, 1998; DİE, 2002). Ticaret sektörünün gelişmesinde Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasıyla ortaya çıkan toptan ve perakende ticaret faaliyetleri ile turizm faaliyetlerinin stratejik bir role sahip olduğu söylenebilir (Bocutoğlu, 2003).

Yine, ticaret sektörü GSYİH'sında meydana gelen artışa paralel olarak, sektörün il istihdamı içindeki ağırlığı da hem sayısal ve hem de oransal olarak artmıştır. Nitekim, 1990 yılında 2986 kişinin istihdam edildiği sektörün İl istihdamındaki payı % 2.7'den, 2000 yılına gelindiğinde 3868 kişi ve % 4.8'e yükselmiştir.

Öte yandan, Artvin ilinde ticaret ve sanayi odaları, ticaret sektörünün örgütlenmesinde önde gelen kurumlardan biri olup, 2004 yılı itibariyle il genelinde toplam dört adet ticaret ve sanayi odası faaliyet göstermektedir. Bunlar; Artvin, Arhavi, Borçka ve Hopa Ticaret ve Sanayi Odalarıdır. Ardanuç, Şavşat ve Yusufeli ilçeleri Artvin Ticaret ve Sanayi Odası'na bağlıdır. 2003 yılı itibariyle Artvin (737 üye), Arhavi (550 üye), Borçka (650 üye) ve Hopa (470 üye) Ticaret ve Sanayi Odalarına kayıtlı toplam 2 407 üye bulunmaktadır (Anonim, 2003).

Artvin Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği'ne bağlı toplam 18 oda bulunmakta olup, toplam 16 467 kayıtlı üye bulunmaktadır. Söz konusu kayıtlı üyelere 9 109'u faal üye iken, terk eden

üyelerin sayısı 7 358'i bulmaktadır. Üyeliği çeşitli nedenlerle bırakanların oranı 2004 yılı ilk yarısı itibarıyla toplam üye sayısının yaklaşık % 45'ine karşılık gelmektedir.

Yukarıda özetlenmeye çalışılan tüm bu bulguları, son yıllarda Artvin ili ekonomisinde, ticaret sektörü açısından yaşanan gelişimin ve sektörün artan öneminin bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür. Dolayısıyla, ticaret sektörü Artvin ekonomisinde özellikle İ gelişiminin planlanması sürecinde gelecek vaat eden bir sektör olarak ele alınmak durumundadır. Bununla birlikte, halihazırda ticaret sektörünün karşı karşıya olduğu önemli sorunlar da söz konusudur.

2.1.4.2.1 İl Ticaret Sektörünün Yapısı ve Çalışma Şartlarından Kaynaklanan Olumsuzluklar

İlde ticarete konu olabilecek ürünleri üretebilecek imalat sanayi sektörünün yok denecek kadar az gelişmiş olması ve bu kapsamda KOBİ'lere yönelik olarak verilen devlet yardımı ve desteklerinden yeterince yararlanılamaması, ticaret sektörünün gelişmesi önündeki başlıca engeller arasında sayılabilir.

Nitekim, KOBİ teşvik sistemi uygulamasında, 1997-2003 döneminde Artvin iline toplam 14 adet teşvik belgesi düzenlenmiş olup, bu belgeler kapsamındaki projelerin toplam sabit yatırım tutarı 1 trilyon TL ve istihdam kapasitesi sadece 67 kişidir. KOBİ kapsamında Artvin ili için düzenlenmiş söz konusu teşvik belgeleri Karadeniz Bölgesi'nin belge sayısı olarak %1.4'ünü, sabit yatırım tutarı olarak %1.9'unu oluştururken, Türkiye toplamının belge sayısı olarak % 2.1'ini ve sabit yatırım tutarı olarak % 3.1'ini oluşturmuştur (Şimşek, 2004).

Özellikle İlde kurulu bulunan ticaret işletmelerinin küçük ölçekli olması, söz konusu işletmelerin dışarıya ve büyük pazarlara açılma yönünde istekli olmamalarına ve bu konuda herhangi bir arayış ya da ar-ge çalışması içine girmemelerine neden olmaktadır. Bu nedenle, ağırlıklı olarak İlin oldukça dar olan ekonomik hinterlandını hedef pazar olarak seçen işletmeler, yeni pazarlar arayıp bulmak yerine, mevcut ve kısıtlı pazar pastasını bölüşme yoluna gitmektedirler. Buna bir de söz konusu ekonomik hinterlandı içindeki gerek komşu iller ve gerekse Gürcistan ve diğer BDT ülkelerinin gelir seviyesinin düşüklüğü eklendiğinde, ticaret sektörü tüm bu şartlardan olumsuz yönde etkilenmektedir.

2.1.4.2.2 Dış Ticaretle İlgili Başlıca Sorunlar

Sarp Sınır Kapısı'nın açılması ve Sovyetler birliğinin dağılması sonucunda Güney Kafkasya Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarına kavuşmalarıyla birlikte, Doğu Karadeniz Bölgesi ve Artvin İli için yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemde, Doğu Karadeniz Bölgesi 1917 öncesinin hinterlandı (Acarya, Abhazya ve Gürcistan) ile tekrar bütünleşmiştir. Ancak, söz konusu hinterlandta siyasi ve iktisadi istikrar tam anlamıyla tesis edilemediği için, yeni dönemin iktisadi işbirliği imkânları ve kazançları da sürekli olamamaktadır (Bocutoğlu, 2003). Bir başka ifadeyle, dış ticaret kapsamında mevcut olan ticari ilişkiler henüz bir istikrar kazanamamıştır. Dolayısıyla, ticari ilişkiler gelecekte çok daha üst seviyelere çıkabileceği gibi, tam aksine bugün olduğundan daha gerilere gitme ihtimali ve riski söz konusudur.

Öte yandan, dış ticaretin önemli bir kısmına kaynaklık eden Sarp Sınır Kapısı her ne kadar Artvin İli içindeyse de, bu kapı üzerinden yürütülen ithalat-ihracat faaliyetleri büyük ölçüde

transit nitelikte olmasından dolayı, il ekonomisinin analizinde dikkate alınmasının anlamlı olmayacağı, buna karşılık, dış ticaret faaliyetlerinin ildeki otelcilik-lokantacılık hizmetlerinin gelişmesinde ise hakim role sahip olduğu yönünde (Bocutoğlu, 2003) bir takım tespitler de yapılmaktadır. Dolayısıyla, dış ticaret rejimi kapsamında yapılan ihracatın transit nitelikte olması, bu nedenle dış ticaretin il ekonomisi üzerindeki doğrudan etkilerinin nispeten düşük seviyede gerçekleşmesi ve dış ticaret avantajlarından Artvin İlinin yeterince yararlanamaması söz konusu olmaktadır.

Sınır kapısındaki bürokratik işlemlerin fazlalığı ve ihracat yapan firmaların vergi iadelerinde meydana gelen gecikmeler dış ticareti olumsuz yönde etkilemektedir. Yine, ulaşımın sağlanmasında neredeyse tek alternatifin İlde karayolu taşımacılığından geçmesi, bu noktada özellikle dış ticaret açısından önem taşıyan Sarp Sınır Kapısı ve Hopa Limanı'nı Batıya ve iç bölgelere bağlayan Karadeniz Sahil Yolu ve Baraj Yolu çalışmaları nedeniyle il merkezi ile diğer ilçeler ve iller arasındaki ulaşımın önemli ölçüde sekteye uğraması da bir diğer olumsuzluk olmaktadır.

2.1.4.3 Bankacılık Sektörü

Ülke genelinde yaşanan ekonomik kriz ve istikrarsızlığın bir sonucu olarak, Artvin İlinde 1999 yılında 7 farklı banka 30 şubesiyle faaliyetine devam ederken, söz konusu yıldan sonra 2 banka ve 10 banka şubesinin kapanmasıyla, 2004 yılı itibariyle il genelinde banka sayısı 5'e ve şube sayısı ise 20'ye düşmüştür (Tablo 42). Bir başka ifadeyle, Ülke ekonomisinde yaşanan krizlerin da etkisiyle Artvin İlinde bankacılık sektörü, banka ve şube sayıları açısından hiç de küçümsenemeyecek bir küçülme yaşamıştır. Doğal olarak bu küçülme, İlde özellikle kişi başına düşen kredi ile kredi/mevduat oranlarındaki düşüşü de beraberinde getirmiştir.

Artvin ilde 2004 yılı itibariyle faaliyet gösteren banka şubelerinin 12 adedi kamu (% 60), 8 adedi (% 40) ise özel sermayeli bankalara ait olup, mevduat kabul etmeyen herhangi bir banka bulunmamaktadır (Tablo 42).

Tablo 42. Artvin İlinde Banka ve Şube Sayıları (2004)

Bankalar	Şube Sayısı*	
Kamu Sermayeli Bankalar	TC Ziraat Bankası A.Ş.	8
	Türkiye Vakıflar Ban. T.A.O.	1
	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	3
	Toplam	12
Özel Sermayeli Bankalar	Akbank T.A.Ş.	3
	Türkiye İş Bankası A.Ş.	5
	Toplam	8
Toplam Şube Sayısı	20	

* Yurt dışı şubeler dahil (3/7/2004 tarihi itibariyle)

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/asp/sube2.asp>, et: 03.07.2004.

Ayrıca ilde şahıs şirketi niteliğinde faaliyet gösteren toplam 12 adet sigorta şirketi bulunmaktadır (Gürer, 2004). İl merkezinde sadece bir adet döviz bürosu faaliyet göstermektedir.

Artvin ilindeki banka ve banka şubelerinin ilçeler itibariyle dağılımına bakıldığında ilde mevcut olan beş farklı bankanın tümünün yalnızca merkez ilçede bulunduğu, onu dörder

bankayla Arhavi ve Hopa ilçelerinin takip ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, tüm ilçelerde faaliyet gösteren tek banka niteliğinde olan Ziraat Bankası, aynı zamanda Ardanuç, Murgul ve Şavşat ilçelerindeki yegane banka olma özelliğine de sahiptir. Ziraat Bankası'nın ardından en fazla sayıda şubesi olan banka ise özel sermayeli bir banka olan İş Bankası'dır.

2.1.4.3.1 Banka Mevduatındaki Gelişmeler

İldeki mevduatın TL (Türk Lirası) ve YP (Yabancı Para) cinsinden 1996 ve 2003 yıllarındaki dağılımları incelendiğinde; toplam mevduat içinde TL mevduatı oranı açısından gerek DKB illeri ve gerekse DKB ve Türkiye ortalamasının bir hayli üzerinde (% 68 ve % 72) olmasına karşılık, YP mevduatı oranı açısından (% 32 ve % 28) ise her iki yılda da altında kalmıştır. Bir başka ifadeyle, Artvin ili, il toplam mevduatı içinde TL mevduatı oranı büyüklüğü açısından DKB illeri arasında birinci, YP mevduat oranı açısından ise sonuncu sırada yer almıştır. İlde 1996-2003 periyodunda TL'de % 134, YP'de ise % 96 olmak üzere toplam mevduat oranında % 122'lik bir artış yaşanmış olup, bu artış DKB ve Türkiye toplam mevduat oranı artışlarının (% 96 ve % 102) üzerinde olmuştur (Tablo 43).

Tablo 43. Artvin ve DKB İllerinde Mevduatın Türk Lirası ve Yabancı Para Cinsinden Dağılımı (Milyon ABD Doları)

İller	1996						2003						1996-2003 Periyodu Değişimi (%)		
	TL	%	YP	%	Toplam	%	TL	%	YP	%	Toplam	%	TL	YP	Toplam
Artvin	39	68	18	32	58	100	92	72	36	28	128	100	134	96	122
Giresun	73	42	99	58	172	100	174	49	183	51	357	100	139	85	108
Gümüşhane	11	38	19	62	30	100	28	51	27	49	55	100	145	43	82
Ordu	96	55	79	45	174	100	212	64	117	36	330	100	122	49	89
Rize	49	48	54	52	103	100	106	54	91	46	197	100	115	69	91
Trabzon	133	34	256	66	389	100	331	44	421	56	753	100	149	64	93
DKB	402	43	525	57	927	100	944	52	876	48	1 820	100	135	67	96
Türkiye	30 644	54	26 521	46	57 165	100	61 293	53	54 127	47	115 420	100	100	104	102

Kaynak:

TBB, 2004. 1996-2003 Döneminde İllere ve Bölgelere Göre Mevduat ve Kredi Dağılımı, YT 04, Haziran 2004. (Bu çalışma, Türkiye Bankalar Birliği web sayfasından (<http://www.tbb.org.tr>) istatistiki raporlar menüsünden 04.07.2004 tarihinde elde edilmiştir).

Tablo 44. Yıllar İtibariyle Şube Başına Düşen Ortalama Mevduat (Milyon ABD Doları) ve Oransal Değişimi (%)

İller	1995			2002			1995-2002 % değişim		
	TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam
Artvin	1 125	0 592	1 717	2 968	1 696	4 664	163,9	186,6	171,7
Giresun	1 382	2 260	3 641	3 064	3 624	6 688	121,8	60,4	83,7
Gümüşhane	0 619	1 407	2 026	1 470	2 056	3 525	137,3	46,1	74,0
Ordu	1 489	1 528	3 017	3 451	2 788	6 239	131,8	82,5	106,8
Rize	1 004	1 303	2 307	2 217	3 285	5 502	120,8	152,1	138,5
Trabzon	1 250	3 083	4 333	2 819	5 981	8 801	125,5	94,0	103,1
DKB	1 238	1 997	3 235	2 853	3 894	6 747	130,5	95,0	108,6
Türkiye	3 466	3 654	7 120	6 335	7 887	14 221	82,7	115,8	99,7

Kaynak:

TBB, 2003b. Türk Bankacılık Sisteminde İllere ve Bölgelere Göre Şube Sayısı, Şube Bazında Mevduat ve Kredi Gelişimi "1995-2002", YT 03, Temmuz 2003. (Bu çalışma, Türkiye Bankalar Birliği web sayfasından (<http://www.tbb.org.tr>) istatistiki raporlar menüsünden 04.07.2004 tarihinde elde edilmiştir).

Öte yandan, banka mevduatlarındaki değişme şube başına düşen ortalama mevduat miktarları açısından ele alındığında (Tablo 44); Artvin ilinde 1995 yılında şube başına düşen toplam mevduat 1,717 milyon ABD Doları iken, 2002 yılında % 171 oranında artış göstererek 4,664 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır. Söz konusu dönemde şube başına düşen toplam mevduattaki artış oranı hem DKB (% 108,6) ve hem de Türkiye ortalamasının (% 99,7) üzerinde olmasına rağmen, 1990 ve 2002 yıllarında mevduat miktarları daha düşük seviyede gerçekleşmiştir.

İlde kişi başına düşen banka mevduatlarının gelişimi DKB illeri ile karşılaştırmalı olarak Tablo 45’de verilmiştir.

Tablo 45. Artvin İlinde Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı ve DKB İlleri ile Karşılaştırılması (Dolar)

İller	1998	1999	2000	2001	2002	1998-2002 % Değişim
Artvin	448	475	464	405	496	10,7
Giresun	422	478	496	401	468	10,9
Gümüşhane	201	201	191	173	203	1,0
Ordu	250	286	273	246	291	16,4
Rize	387	429	445	353	417	7,8
Trabzon	493	534	568	557	572	16,0
DKB	367	401	406	356	408	11,2
Türkiye*	1 063	1 233	1 397	1 096	1 175	10,5

Not: Kişi başına hesaplamalarda 1990 ve 2000 nüfus sayım yılları baz alınarak $P_n = P_0(1+r)^t$ formülüyle nüfus tahmini yapılmıştır. Ancak, DKB değerlerinin hesabında bölgedeki il değerlerinin aritmetik ortalamaları esas alınmıştır.

*Kıbrıs ve yabancı ülkeler hariç

Kaynak: Şimşek, M., 2004. Uygun Yatırım Alanları Araştırması-ARTVİN, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Nisan 2004, Ankara.

İlde 1998 yılında 448 dolar olan kişi başına düşen banka mevduatı miktarı % 10,7’lik artışla 2002 yılında 496 dolara ulaşmıştır. 2002 yılı itibariyle DKB illeri arasında kişi başına düşen banka mevduatı açısından Artvin, Trabzon’un (572 dolar) ardından ikinci sırada yer almaktadır. Bununla birlikte, ildeki kişi başına düşen mevduat miktarı, Türkiye ortalamasının yaklaşık yarısına denk gelmektedir.

2.1.4.3.2 Banka Kredilerindeki Gelişmeler

Artvin ilindeki kredilerin sektörlere göre dağılımı incelendiğinde; ilde ihtisas dışı kredilerin oranı 2002 ve 2003 yılında sırasıyla % 76 ve % 84 iken, aynı yıl bu oran DKB’ de ve Türkiye’de ise yine sırasıyla 2002 yılında % 20 ve % 89, 2003 yılında % 25 ve % 90 olarak gerçekleşmiştir. İhtisas kredilerinde en yüksek pay; 2002 yılında % 12 ile tarım sektörüne, 2003 yılında ise tarım, gayrimenkul, denizcilik ve turizm dışında kalan diğer ihtisas kredilerine aittir. İlde, gayrimenkul ve turizm son iki yılda hiç kredi kullanımını gerçekleştirilmeyen alanlar olarak dikkat çekmektedir (Tablo 46).

Tablo 46. Artvin ilinde kredilerin sektörlere göre miktar ve oransal olarak dağılımı (Cari fiyatlarla)

İl Bölge	İhtisas Kredileri												İhtisas Dışı Krediler		Toplam		
	Tarım		Gayrimenkul		Mesleki		Denizcilik		Turizm		Diğer		Milyar TL	%	Milyar TL	%	
	Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%					
Artvin	2002	1 654	12	0	0	0	0	149	1	0	0	1 499	1	1	7	13 641	1
	2003	478	1	0	0	1 045	3	0	0	0	0	3 817	1	28 649	8	3	1
DKB	2002	1 150 638	77	169	0	0	0	8 219	1	1 139	0	2	2	3	2	1	1
	2003	1 463 161	71	309	0	37 320	2	0	0	963	0	38 157	1	508 948	2	2 048 858	1
Türkiye	2002	2 439 787	5	233 074	0	3 589	0	175 436	0	63 882	0	2 717 734	5	46 997 988	8	52 631 490	1
	2003	3 216 133	5	284 295	0	689 738	1	0	0	86 804	0	2 672 040	4	62 053 114	9	69 002 124	1

Kaynaklar:

TBB, 2003a. Bankalarımız 2003 (Kitap), (Bu çalışma, Türkiye Bankalar Birliği'nin <http://www.tbb.org.tr/asp/2003.asp>, adresinden 05.07.2004 tarihinde elde edilmiştir).

TBB, 2003b. Türk Bankacılık Sisteminde Mevduat ve Kredi çeşitlerinin İllere ve Bölgelere Dağılımı 2002, YT 02, Ağustos 2003 (Bu çalışma, Türkiye Bankalar Birliği web sayfasından (<http://www.tbb.org.tr>) istatistiki raporlar menüsünden 04.07.2004 tarihinde elde edilmiştir).

Artvin ilinde kredilerin uzun dönemdeki (1996-2003) değişimine bakıldığında, ihtisas kredilerinde % 75,2'lik bir gerileme, buna karşılık ihtisas dışı kredilerde ise % 212,2'lik bir artış söz konusudur. Öte yandan, 2003 yılında kredi paylarına göre iller sıralandığında, DKB illeri arasında Artvin Gümüşhane'nin önünde sondan bir önceki il iken, Türkiye genelindeki sıralamada ise 81 il arasında 67. sırada yer almıştır (TBB, 2004).

Artvin ilindeki kredi mevduat oranları incelendiğinde; İlde 1996 yılında % 38,2 olan kredi mevduat oranı inişli çıkışlı bir seyir izledikten sonra 2003 yılında % 19 olarak gerçekleşmiş olup, söz konusu yılda DKB illeri arasında kredi mevduat oranı en düşük il olan Rize'nin ardından Artvin ikinci sırada yer almıştır. Bir başka ifadeyle, 2003 yılında gerek DKB ve gerekse Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında Artvin ilinin kredi/mevduat oranı açısından oldukça düşük düzeyde kaldığı hemen dikkati çekmektedir. Kaldı ki, 1996-2003 periyodunda neredeyse tüm yıllarda Artvin ilinin kredi mevduat oranları, DKB ve Türkiye ortalamasının altında seyretmiştir (Tablo 47).

Tablo 47. Artvin İli Kredi/Mevduat Oranları (%)

İller	Yıllar							
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Artvin	38,2	37,2	33,7	33,2	52,9	15,0	8,9	19,0
Giresun	110,6	139,0	285,7	424,9	617,8	356,7	282,6	310,4
Gümüşhane	31,3	22,7	40,3	35,4	65,0	21,8	12,4	28,2
Ordu	66,5	59,3	60,4	40,5	55,0	29,9	18,1	34,2
Rize	32,0	19,3	63,4	30,6	55,0	21,7	16,0	18,3
Trabzon	30,6	40,7	36,0	22,5	33,6	11,1	21,2	23,1
DKB	52,8	60,2	90,8	105,3	155,2	75,7	65,9	80,8
Türkiye	62,8	70,2	58,4	45,0	50,0	31,8	37,0	42,9

Kaynak: TBB, 2004. 1996-2003 Döneminde İllere ve Bölgelere Göre Mevduat ve Kredi Dağılımı, YT 04, Haziran 2004. (Bu çalışma, Türkiye Bankalar Birliği web sayfasından (<http://www.tbb.org.tr>) istatistiki raporlar menüsünden 04.07.2004 tarihinde elde edilmiştir).

Artvin ilinin kredi/mevduat oranı açısından oldukça gerilerde kalması, ildeki gerek işletmelerin gerekse bireylerin nakit ihtiyaçlarını karşılamada bankacılık kesimi kredi imkanlarını yeterince kullanamadıkları/kullanmadıklarını ortaya koymaktadır. Bir başka ifadeyle, ilde bankacılık kesimi tarafından toplanan mevduatlardan başka iller faydalanmakta ve Artvin'den diğer illere bir kaynak transferi olmaktadır (Şimşek, 2004). Bu durum, başta işsizlik olmak üzere çeşitli nedenlerle il dışına yoğun bir göç verme durumunda kalan Artvin bir il için son derece düşündürücüdür. Zira, göçün önlenmesi ve ilin sosyo-ekonomik açıdan kalkındırılabilmesi için sanayiden turizme varıncaya kadar bir çok sektörde yeni yatırımlara ihtiyaç duyulan ilde, söz konusu yatırımların hayata geçirilebilmesi için olmazsa olmazlardan birisi finansmandır. Ancak, özellikle finansman ya da kredi temini konusunda da önemli sıkıntılar yaşandığı bir gerçektir.

2.1.4.4 Mali Yapı

Bir çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de bölgeler ve İller arasında ekonomik yönden dengesizlikler söz konusudur. Bu dengesizliklerin giderilmesi, yani az gelişmiş bölge ya da illerin kalkındırılması için, kamu sektörüne büyük görevler düşmektedir. Bu görevlerden en önemlisi de bu yörelere yeterli düzeyde kamu hizmet ve yatırımlarının yönlendirilmesidir. Kamu hizmetlerinin ve yatırımlarının en etkin şekilde sağlanması, bu yörelere kaynak tahsislerine imkân verecek güçlü bir kamu maliyesi ile mümkündür. Kişi başına düşen kamu harcamaları, bir ilin kamu hizmetlerinden yararlanma derecesini gösterir. Kamu gelirleri ise, kamu hizmetlerinin sağlam finansman kaynaklarına dayalı olması bakımından önemlidir (Ulusoy, 1994; Yosmaoğlu ve Engin, 2004).

Artvin İli özellikle tarım ve sanayi başta olmak üzere hizmet sektörü kapsamındaki bir çok alt sektörün de yeterince gelişmemiş olması ve buna bağlı olarak da işsizliğin en önemli sorun olarak öne çıkması sonucu Ülkemizde en çok göç veren ve vermeye devam eden illerin başında gelmektedir. Bu nedenlerdir ki, ekonomik açıdan yeterince gelişmemiş olan Artvin İli kalkınmada öncelikli yöreler kapsamına alınmıştır. İşte Artvin gibi kamu yatırımlarında, gelişmiş illere göre Devletin biraz daha ayrıcalıklı davranma durumunda olduğu, bir başka ifadeyle kamu yatırımlarına biraz daha fazla ihtiyaç duyulduğu illerde, kamu maliyesi daha bir önemli olmaktadır.

2.1.4.4.1 Kamu Harcamaları

Kamu harcamaları kamusal hizmetlerin yerine getirilmesinde devletin yaptığı tüm harcamaları kapsamaktadır. Bu noktadan hareketle, Artvin ilinde kamu maliyesi kapsamında 1999-2003 periyodunda yapılan harcamalar Tablo 48’de sunulmaktadır.

Artvin ili konsolide bütçesine genel olarak bakıldığında (Tablo 48); en büyük payı tüm yıllarda personel giderlerinin oluşturduğu, 2003 yılında ise % 63,9 oranında paya sahip olduğu görülmektedir. Bu oran açısından Artvin DKB ortalamasının (% 71,7) altında, Türkiye ortalamasının (% 21,6) üzerindedir. Aynı yıl il konsolide bütçesi; % 63,9 personel harcamaları, % 19,9 transfer harcamaları, % 9,9 yatırım harcamaları ve % 6,3 diğer cari harcamalardan oluşmuştur. Ele alınan dönem sonunda, personel ve diğer cari harcamalar oransal olarak düşüş gösterirken, yatırım ve transfer harcamalarında artış meydana gelmiştir.

Tablo 48. Artvin İli Konsolide Giderleri (Milyar TL) ve Oransal Dağılımı (%)

İl Bölge Türkiye	Yıl	Konsolide Bütçe Toplamı		Personel		Diğer cari		Yatırım		Transfer	
		Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%
Artvin	1999	33 625	100,0	25 761	76,6	2 916	8,7	2 685	8,0	2 263	6,7
	2000	64 597	100,0	36 862	57,1	4 577	7,1	5 681	8,8	17 477	27,1
	2001	93 571	100,0	55 786	59,6	6 639	7,1	9 166	9,8	21 980	23,5
	2002	136 260	100,0	84 172	61,8	10 168	7,5	14 876	10,9	27 044	19,8
	2003	171 665	100,0	109 697	63,9	10 773	6,3	17 065	9,9	34 130	19,9
DKB	2003	1 640 281	100,0	1 175 370	71,7	100 223	6,1	188 174	11,5	176 514	10,8
Türkiye	2003	140 053 981	100,0	30 200 762	21,6	8 217 904	5,9	7 165 121	5,1	94 470 194	67,5

Kaynak: <http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten> et: 05.07.2004, TC Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü

Tablo 49. Artvin ilinde kamu yatırım harcamaları ve sektörlere göre dağılımı (Cari fiyatlarla)

İl Bölge Türkiye	Sektör	1999		2000		2001		2002		2003		2004	
		Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%	Milyar TL	%
Artvin	Tarım	347	2,1	270	1,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0	-	0,0
	Madencilik	60	0,4	180	0,7	110	0,2	690	0,6	890	0,2	1 640	0,6
	İmalat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Enerji	12 350	75,8	19 550	75,2	58 400	91,3	105 100	93,0	558 002	98,2	275 475	97,2
	Ulaş. Haber.	2 113	13,0	3 650	14,0	2 460	3,8	3 430	3,0	2 050	0,4	100	0,0
	Turizm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Konut	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Eğitim	940	5,8	1 229	4,7	1 368	2,1	2 065	1,8	3 100	0,5	1 750	0,6
	Sağlık	117	0,7	237	0,9	537	0,8	610	0,5	856	0,2	1 750	0,6
	Diğer K. Hiz.	372	2,3	888	3,4	1 062	1,7	1 110	1,0	3 361	0,6	2 785	1,0
	Toplam	16 299	100,0	26 004	100,0	63 937	100,0	113 005	100,0	568 259	100,0	283 500	100,0
DKB		56 944	-	89 392	-	188 366	-	315 499	-	856 308	-	551 225	-
Türkiye		4 611 469	-	7 612 580	-	8 197 996	-	15 533 564	-	16 009 223	-	16 093 343	-
Artvin / DKB (%)		28,6	-	29,1	-	33,9	-	35,8	-	66,4	-	51,4	-
Artvin/Türkiye (%)		0,4	-	0,3	-	0,8	-	0,7	-	3,5	-	1,8	-

Not: 2004 yılında Artvin’inde içinde bulunduğu fakat illere göre ayrılmayan yatırımlar, ilin kamu yatırım harcamalarına dahil olmayıp, muhtelif kamu yatırımları olarak adlandırılan bu yatırımların toplamı 5 630 milyar TL’dir.

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr/kamuyat>, et: 05.07.2004, DPT, Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı.

Artvin ilinde 1999-2004 yılları arası kamu yatırım harcamaları ve bunların sektörlere göre dağılımı ile DKB ve Türkiye içindeki payları incelendiğinde (Tablo 49); ele alınan periyotta ildeki yatırım harcamalarının DKB ve Türkiye içindeki payının sürekli olarak arttığı görülmektedir. Nitekim, 1999 yılında DKB ve Türkiye yatırım harcamaları içindeki il payı sırasıyla % 28,1 ve % 0,4 iken, aynı oran 2004 yılında % 51,4 ve % 1,8'e yükselmiştir. Hatta 2003 yılında ilin kamu yatırım harcamalarının Türkiye içindeki payı % 3,5'e kadar yükselmiştir. Söz konusu oranların bu denli yükselmesinde, ilde son yıllarda yapımına başlanan baraj yatırımlarının önemli payı vardır.

Diğer taraftan, ildeki yatırımların sektörlere göre dağılımına bakıldığında yine baraj yatırımlarının etkisiyle 1999'da % 75,8 olan enerji sektörü payının, 2004 yılında % 97,2'ler seviyesine ulaştığı görülmektedir. Burada dikkati çeken bir diğer özellik ise, konut ve imalat ile ilin geleceği için son derece önemli bir konumda olan turizm sektöründe herhangi bir yatırım harcamasının son altı yıl içinde kamu yatırımları arasında yer bulmamasıdır.

2.1.4.4.2 Kamu Gelirleri

1999 yılında Artvin ili konsolide bütçe gelirlerinin % 91'ini vergi gelirleri oluştururken, 2003 yılında çok az bir düşüşle bu oran % 88,7 olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında ise İlin vergi gelirlerinin konsolide bütçe gelirleri içindeki payı, gerek DKB illeri ve gerekse Türkiye vergi gelirlerinin konsolide bütçe içindeki paylarından (sırasıyla % 86,9 ve % 84,1) daha büyüktür (Tablo 50).

Tablo 50. Artvin İli Konsolide Bütçe Gelirlerinin Tahsilatı (Cari fiyatlarla-Milyar TL)

İl Bölge Türkiye	Yıllar	Genel Bütçe				Katma Bütçe	Konsolide Bütçe Toplamı
		Vergi Gelirleri	Vergi Dışı Normal G.	Özel Gelir ve Fonlar	Toplam		
Artvin	1999	19 703	1 897	27	21 627	18	21 645
	2000	21 907	3 045	0	24 952	44	24 996
	2001	28 586	4 874	1	33 461	139	33 600
	2002	42 509	9 707	160	52 376	327	52 703
	2003	52 962	5 503	108	58 573	1 124	59 697
	%	88,7	9,2	0,2	98,1	1,9	100,0
DKB	2003	614 764	69 147	1989	685 900	21 331	707 231
	%	86,9	9,8	0,3	97,0	3,0	100,0
Türkiye	2003	84 334 247	1 024 230	391 925 806	98 495 806	1 742 316	100 238 122
	%	84,1	10,2	3,9	98,3	1,7	100,0

Kaynak: <http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten> et: 05.07.2004, TC Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü.

Artvin ili konsolide bütçe gelir ve giderleri karşılaştırmalı olarak Tablo 51'de verilmektedir. Buna göre, ilin konsolide bütçe gelirlerinin Türkiye konsolide bütçe gelirleri içindeki payı, ele alınan periyotta fazlaca bir değişme göstermeyip, 2003 yılında % 0,06 olarak gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, giderlerin de Türkiye konsolide bütçe giderleri içindeki payı önemli bir değişiklik göstermeyip, 2003 yılında % 0,12 olmuştur.

Aynı tabloda gelirlerin giderleri karşılama oranını gösteren sekizinci sütuna bakıldığında, Artvin ilinde söz konusu oranının nispeten düşük olduğu görülmektedir. Nitekim, söz konusu oran 2003 yılında Artvin ili için % 34,78 iken, DKB ve Türkiye'de sırasıyla % 43,12 ve % 71,57 olarak gerçekleşmiştir. İlde 2003 yılı itibarıyla tahsilatın tahakkuk içindeki payı % 84,81 ile DKB ortalamasına (% 84,11) oldukça yakın iken, Türkiye ortalamasının (% 88,29) altındadır.

Tablo 51. Artvin ili konsolide bütçe gelir ve gider karşılaştırması (Cari fiyatlarla-Milyar TL)

İl Bölge Türkiye	Yıllar	Gelirler			Giderler		2/3 (%)	2/1 (%)
		Tahakkuk [1]	Tahsilat [2]	Top. Tah. İç. Payı (%)	Giderler [3]	Top. Gid. İç. Payı (%)		
Artvin	2000	28 882	24 996	0,07	64 597	0,14	38,7	86,55
	2001	42 145	33 600	0,07	93 571	0,12	35,91	79,72
	2002	61 934	52 703	0,07	136 260	0,12	38,68	85,1
	2003	70 387	59 697	0,06	171 665	0,12	34,78	84,81
DKB	2003	840 865	707 231	0,71	1 640 281	1,17	43,12	84,11
Türkiye	2003	113 533 316	100 238 122	100,00	140 053 981	100,00	71,57	88,29

Kaynak:

<http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten> et: 05.07.2004, TC Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü

Artvin ilinde 2003 yılı sonu itibariyle vergi mükellefi sayısı 26 731 olup, mükelleflerin; % 34,8'i KDV, % 32,1'i diğer vergiler (MTV+DA+MB), % 20'si gerçek usulde, % 10,3'ü basit usulde ve sadece % 2,9'u kurumlar vergisi mükellefi konumundadır (<http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten> et: 05.07.2004). Kurumlar vergisi mükellefi sayısının toplam vergi mükellefi sayısı içindeki payının bu denli düşük olması, il genelinde şirketleşme yerine, genelde şahıs işletmelerinin ağırlıklı olarak tercih edilmesinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

İlde vergi gelirleri tahakkuk/tahsilat oranı 1999-2000 periyodunda önce düşmüş, daha sonra tekrar artmıştır. Özellikle 2000 ve 2001 yıllarında görülen düşüşte ilgili yıllarda ülke genelinde yaşanan ekonomik krizlerin etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, 2003 yılında Artvin ilinde söz konusu oran % 90,01 iken, DKB' de % 87,16 ve Türkiye'de ise % 92,64 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 52).

Tablo 52. Artvin ilinde vergi gelirlerinin tahakkuk ve tahsilatı (Cari fiyatlarla-Milyar TL)

İl /Bölge /Türkiye	Yıllar	Tahakkuk	Tahsilat	Tahsilat/Tahakkuk (%)	Türkiye Tahsilatı İçindeki Payı
Artvin	1999	21 845	19 703	90,19	0,13
	2000	25 121	21 907	87,21	0,08
	2001	33 735	28 586	84,74	0,07
	2002	47 411	42 509	89,66	0,07
	2003	58 843	52 962	90,01	0,06
DKB	2003	705 322	614 764	87,16	0,73
Türkiye	2003	91 035 198	84 334 247	92,64	100,00

Kaynak:

<http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten> et: 05.07.2004, TC Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü

Öte yandan, toplanan vergi gelirlerinin GSYİH'ya oranı olarak tanımlanan vergi yükü kavramı, toplam gelirlerin devlete geri dönen kısmını göstermesi açısından önem taşımaktadır. 2000 yılı sonu itibariyle Artvin ilinde 21 907 Milyar TL vergi tahsilatı olduğu (Tablo 52) dikkate alınırsa, vergi yükünün % 6,4 olduğu ortaya çıkmaktadır. Oysa aynı yıl Türkiye'de bu oran % 21,3 olarak gerçekleşmiştir (<http://www.muhasabat.gov.tr/mbulten> et: 05.07.2004, TC Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü).

2.1.5 İnsan Kaynakları: Eğitim ve Sağlık

Kalkınmanın itici güçlerinden en önemlisi toplumun eğitilmiş ve sağlıklı bireylerden oluşuyor olmasıdır. Şehirlerin gelişmesinde de bu iki itici güç önemli rol oynamaktadır. İl genelinde yapılan anket sonuçlarına göre, İl'den göçün ve il dışına çıkışların temel nedenlerinden ikisi eğitim ve sağlık.

2.1.5.1 Eğitim

Artvin genç, dinamik ve eğitilebilir bir nüfusa sahiptir. İlin genç nüfusunun hızlı ve sürdürülebilir büyümeyi sağlayacak bir kaynağa dönüştürülmesi, üstün niteliklere sahip, bilgi ve beceri düzeyi yüksek insan gücü potansiyeline dönüşmesi ile mümkündür. Nitelikli insan gücü, Artvin'in gelişmesi için kilit öneme sahiptir. Bunun için, ülke genelinde de eksikliği her zaman hissedilen, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi Artvin'in uzun vadeli sürdürülebilir gelişmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Artvin ili okuma yazma oranı bakımından Türkiye ortalamasının üst sıralarında yer almaktadır. Artvin'de coğrafi koşullar nedeniyle tarım ve sanayi sektörü gelişmemiştir. Dolayısı ile eğitim Artvinli için çoğu zaman tek seçenek olarak gözükmektedir. Bu nedenle halk eğitime çok fazla önem vermekte, hatta halktan ekonomik durumu iyi olanlar öğrencilerini daha iyi eğitim almaları için diğer gelişmiş illere göndermektedirler. Artvin İl Gelişim Planı kapsamında yapılan anket sonuçlarında Artvin'de yaşayan insanların sağlıktan sonra en fazla eğitim amacıyla (%29) İl sınırları dışına çıktığı belirlenmiştir.

2.1.5.1.1 Okul Öncesi Eğitim, İlköğretim ve Orta Öğretim

Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının (2001-2005) Temel Amaçları ve Stratejisinde eğitim sektörünün uzun vadeli hedefleri belirlenmiştir. Okullaşma oranı hedefleri, okul öncesi eğitimde % 25, ilköğretimde % 100, orta öğretimde (genel liselerde % 40 ve meslekî ve teknik liselerde % 35 olmak üzere) % 75, yüksek öğretimde ise (örgün eğitimde % 28,3 ve açık öğretimde % 9 olmak üzere) % 37,3 olarak belirlenmiştir (Tablo 53).

Tablo 53. Türkiye'de Eğitimde Temel Göstergeler

Eğitim Kademeleri	1995-1996		1999-2000		2000-2005 (*)	
	Öğrenci Sayısı ('000)	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı ('000)	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı ('000)	Okullaşma Oranı (%)
Okul öncesi eğitim	199	7,7	252	9,8	690	25,0
İlköğretim	9 564	89,8	10 053	97,6	10 328	100,0
Orta öğretim	2 223	55,0	2 444	59,4	2 886	75,0
- Genel lise eğitimi	1 277	31,6	1 506	36,6	1 539	40,0
- Mes. ve teknik eğitim	946	23,4	938	22,8	1 346	35,0
Yüksek Öğretim (**)	1 226	23,8	1 492	27,8	2 002	37,3
- Örgün öğretim	766	14,9	1 006	18,7	1 519	28,3
- Açık öğretim	460	8,9	486	9,1	483	9,0

(*) Hedef

(**) Yüksek lisans öğrencileri dahil.

Kaynak: DPT, 2000b

Artvin'in eğitim göstergeleri açısından, bir üyesi olduğu İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 1 illeri ve Türkiye ile karşılaştırmalı durumu **Tablo 54**'te verilmektedir.

Tablo 54. İstatistik bölge birimleri sınıflaması düzey 1 bölgelerine göre okul/sınıf, öğrenci, öğretmen ve derslik sayısı (2003-2004 öğretim yılı)

İBBS Düzey 3 İller	Okulöncesi Eğitim				İlköğretim				Ortaöğretim			
	Okul sınıf Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Okul sınıf Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Okul sınıf Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı
Artvin	53	957	56	74	196	24 208	1 317	1 297	28	8 061	541	271
Giresun	82	1 791	90	109	310	60 622	2 596	2 268	63	18 030	1 217	808
Gümüşhane	40	634	30	57	183	18 668	988	985	17	4 784	315	189
Ordu	93	2 496	135	155	715	110 252	4 627	3 724	75	27 794	1 791	1 012
Rize	95	1 824	82	134	184	45 794	1 959	1 887	51	15 467	1 036	697
Trabzon	164	4 065	163	259	487	106 363	5 378	4 325	89	35 431	2 388	1 331
Toplam (Düzey2)	527	11 767	556	788	2 075	365 907	16 865	14 486	323	109 567	7 288	4 308

2003-2004 eğitim-öğretim yılı itibariyle Artvin İli, okullaşma oranları açısından VIII. BYKP hedefleriyle (Tablo 53) karşılaştırıldığında; İlin okul öncesi eğitim okullaşma oranları açısından hedefin altında, ilköğretim okullaşma oranları açısından hedefe oldukça yakın ve orta öğretim okullaşma oranları itibariyle hedefin üzerinde olduğu görülmektedir.

Benzer şekilde, Artvin İlinde 2003–2004 eğitim-öğretim yılında, okul öncesi okullaşma oranı % 14,85 olup, Türkiye genelinin (%11,4) üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Aynı eğitim-öğretim yılında İlde ilköğretimde okullaşma oranı % 99 olarak gerçekleşmiş olup, Türkiye geneli gerçekleşmesi olan % 96,3'ün üzerindedir. Benzer şekilde, orta öğretimde okullaşma oranları açısından da Artvin İli (% 87), Türkiye ortalamasının (% 81) üzerinde bir orana sahip olmuştur (Tablo 55, Tablo 80).

Tablo 54'de yer alan verilerden hareketle, 2003-2004 eğitim-öğretim yılları arasında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, okul öncesi eğitimde 17,1 den , ilköğretimde 18,4; orta öğretimde 14,9; genel liselerde 15,4 ve mesleki ve teknik orta öğretimde 14,6 olarak hesaplanmıştır (Tablo 55).

Tablo 55. 2003–2004 Eğitim-Öğretim Yılında Eğitim Göstergeleri

	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci	Derslik Başına Düşen Öğrenci	Okullaşma Oranları (%)
Okul Öncesi Eğitim	17,1	12,9	14,80
İlköğretim	18,4	18,7	99,00
Orta Öğretim	14,9	29,7	87,00
Genel Lise Eğitimi	15,4	25,8	--
Mesleki ve Teknik Lise Eğitimi	14,6	32,7	--

Kaynak: Artvin İl Millî Eğitim Müdürlüğü Brifing Dosyaları, 2004

Türkiye, Karadeniz Bölgesi ve Artvin İlinin okul öncesi eğitimdeki 1999-2004 yılları arasındaki durumu Tablo 56'da verilmiştir. Artvin ilinin 1999-2003 yılları içinde okul öncesi

eğitime talep arttığı, öğrenci başına düşen öğrenci sayısı ile derslik sayısında yıllar itibarı ile iyileşmeler görülmektedir (Tablo 56).

Tablo 56. Türkiye, Karadeniz Bölgesi ve Artvin İlinin Okul Öncesi Eğitim Durumunun Karşılaştırması (1999-2003 Eğitim-Öğretim Yılları)

Yıllar	Okul sayısı			Öğrenci sayısı			Öğretmen sayısı			Derslik sayısı			Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı			Derslik başına düşen öğrenci sayısı		
	Türkiye geneli	Karadeniz Bölgesi	Artvin	Türkiye geneli	Karadeniz Bölgesi	Artvin	Türkiye geneli	Karadeniz Bölgesi	Artvin	Türkiye geneli	Karadeniz Bölgesi	Artvin	Türkiye geneli	Karadeniz Bölgesi	Artvin	Türkiye geneli	Karadeniz Bölgesi	Artvin
1999-2000	9 882	1 094	37	251 596	23 035	888	15 696	1 311	43	9 882	1 094	28	16,0	17,6	21	25,5	21,1	32
2000-2001	9 249	1 049	33	258 706	24 015	782	16 563	1 387	31	9 249	1 049	37	15,6	17,3	25	28,0	22,9	21
2001-2002	11 287	1 312	43	289 118	28 358	779	18 149	1 676	41	11 287	1 312	47	15,9	16,9	19	25,6	21,6	16
2002-2003	11 314	1 860	43	320 038	35 389	1 080	18 921	1 944	49	13 699	1 753	83	16,9	18,2	22	23,3	20,1	13
2003-2004	13 692	1 851	53	358 499	38 020	957	19 122	1 916	56	22 345	2 439	74	18,7	19,8	17,1	16,0	19,8	12,9

Kaynak: MEB, APK. 2000; 2001; 2002; 2003;2004.

Türkiye, Karadeniz Bölgesi ve Artvin İlinin ilköğretimdeki durumu Tablo 57 de verilmiştir. Tablo 57 incelendiğinde Artvin ilinin 1999-2004 yılları içinde ilköğretimde öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayısının Karadeniz Bölgesi ortalaması ve Türkiye ortalamasından daha iyi bir konumda olduğu görülmektedir.

2004-2005 yılında Artvin ilinde 5 adet Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) bulunmaktadır. Bu okullarda 62 derslik mevcut olup 1783 öğrenci eğitim-öğretim görmüş ve 81 öğretmen bu kurumlarda görev yapmıştır (Artvin MEM, 2003). 2002-2003 yılında Artvin ilinde 5 adet de Pansiyonlu İlköğretim Okulu (PİO) bulunmaktadır. Bu okullarda 79 adet derslik mevcut olup1534 öğrenci eğitim-öğretim görmüş ve 87 öğretmen görev almıştır. Artvin ilinde bulunan YİBO ve PİO'larda kapasitelerinin altında öğrenci eğitim- öğretim görmektedir (Artvin Milli Eğitim Müdürlüğü Brifing Dosyası, 2004).

Tablo 57. 1999-2004 Yılları Arasında Artvin İlinde İlköğretimde Türkiye ve Karadeniz Bölgesi Ortalamalarına Göre Mevcut Eğitim Durumu

Yıllar	Okul sayısı			Öğrenci sayısı			Öğretmen sayısı			Derslik sayısı			Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı			Derslik başına düşen öğrenci sayısı		
	Türkiye	Karadeniz	Artvin	Türkiye	Karadeniz	Artvin	Türkiye	Karadeniz	Artvin	Türkiye	Karadeniz	Artvin	Türkiye	Karadeniz	Artvin	Türkiye	Karadeniz	Artvin
1999-2000	43 324	8 977	200	10 053 127	1 168 801	26 924	324 924	47 420	1 212	244 958	41 327	1 400	30,9	24,6	19,0	41,0	28,3	19,0
2000-2001	36 065	7 240	186	10 460 219	1 188 616	26 725	345 141	48 366	1 250	253 892	40 005	1 159	30,3	24,6	21,0	41,2	29,7	23,0
2001-2002	35 043	6 749	177	10 342 730	1 152 960	25 820	375 477	50 497	1 281	265 602	38 920	1 281	27,5	22,8	20,0	38,9	29,6	20,0
2002-2003	35 167	6 714	174	10 111 890	1 182 430	24 772	390 109	51 542	1 325	268 571	42 833	1 265	25,9	22,9	18,7	37,6	27,6	19,6
2003-2004	36 116	6 520	173	10 171 354	1 187 413	24 208	384 004	49 976	1 317	279 289	43 292	1 297	26,5	23,8	18,4	36,4	27,4	18,7

Artvin ilinin 2003- 2004 yılındaki ilköğretim ve ortaöğretimdeki mevcut durumları ayrıntılı olarak Tablo 58'de verilmiştir.

Tablo 58. 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında Mevcut Durum

		Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı
İlköğretim	Birleştirilmiş	97	3086	225	385	14,0	8,0
	Müstakil Sınıflı	76	21 122	1 082	912	20,0	23,0
	Özel Eğitim	-					
	Lise Bünyesinde	-					
	Özel	-					
	Toplam	173	24 208	1 317	1 297	18,4	18,7
Orta Öğretim	Genel Liseler	8	3 050	198	118	15,4	25,8
	Mesleki ve Teknik L	18	5 011	343	153	14,6	32,7
	Toplam	26	8 061	541	271	14,9	29,7

Kaynak: Artvin İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Artvin İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan bilgilere göre, 2003-2004 eğitim-öğretim yılında, ilköğretimde, 173 okulunun 76'sında müstakil sınıflarda, 97 okulda birleştirilmiş sınıflarda eğitim verilmektedir. Artvin'de 2002-2003 yılında toplam 8 ilçede 34 taşıma merkezine 134 adet okul taşınmıştır. Taşınan öğrenci sayısı 2732'dir. Taşımalı eğitim merkezlerinden Merkez ilçesi 333 öğrenci, Ardanuç İlçesi 163, Borçka İlçesi 788 öğrenci, Murgul İlçesi 124 öğrenci, Şavşat İlçesi 103 öğrenci Yusufeli ilçesinde 682 öğrenci taşınmıştır (Artvin Milli Eğitim Müdürlüğü Brifing Dosyası, 2004).

2003-2004 eğitim-öğretim yılında genel liselerde; 8 okul, 3050 öğrenci, 198 öğretmen ve 118 derslik vardır. Mesleki ve teknik liselerde 18 okul, 5011 öğrenci, 343 öğretmen ve 271 derslik vardır.

Tablo 59'da görüleceği üzere 2003 yılında İl'deki 28 orta öğretim kurumundan mezun olan öğrencilerden 1837 öğrenci seçme sınavına girmiş, sınavlarda 491 öğrenci 160-185; 788 öğrenci 185'in üzerinde puan almış; bunlardan 538'i ön lisans, lisans ve açık öğretim düzeyinde bir yüksek öğretim kurumuna yerleşmiştir Artvin ili ortaöğretimden yüksek öğretime geçişte ülke sıralamasının oldukça altında bulunmaktadır.

Tablo 59. Artvin Orta Öğretim Kurumlarına Göre 2003 Yılı Öğrenci Seçme Sınavı Sonuçları

Okul Adı	Okul Sayısı	ÖSS'ye giren aday sayısı	160-185 arasında puan alan aday	185 ve üzeri puan alan aday	Ön lisansa yerleşen aday (sınavlı+sınavsız)	Lisansa yerleşen aday	Açık öğretime yerleşen aday (sınavlı+sınavsız)	Ön Lisans+ Lisans+ Açık Öğretim	Yüksek Öğretime yerleşme %si*
Liseler	8	1 338	338	625	7+117	95	10+0	229	8,3
Meslek Liseleri	20	499	93	163	1+229	63	8+8	309	14,4
Toplam	28	1 837	491	788	8+346	158	18+8	538	10,0

Not: Sınavsız geçişler değerlendirmeye alınmamıştır

Kaynak : ÖSYM, 2004

2.1.5.1.2 Yetişkin Eğitimi ve Yaygın Eğitim

Halk eğitimi bünyesinde sürdürülmekte olan okuma-yazma, meslek edindirme, sosyal kültürel kurslarla ilgili uygulamalar Artvin İlinde de devam etmektedir. Tablo 60'da 2003-2004 yılında halk eğitim merkezleri tarafından açılan kurslar ve katılımcı sayıları görülmektedir.

Tablo 60. 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında Halk Eğitim Merkezleri Tarafından Açılan Kurslar

Kursun Adı	Sayısı	Başlayan		Bitiren	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Giyim	15	262		262	
Makine Nakışı	66	1 156		1 156	
El Sanatları	11	191		191	
Trikotaj	1	17		17	
Bilgisayar Operatörlüğü	29	203	318	203	318
Kalorifer Ateşçiliği	2		35		35
Halk Oyunları	20	248	155	248	155
Arıcılık Seracılık	4		69		
Biçki Dikiş	8	141		141	
Kilimecilik	2	35		35	
Kumaş Boyama	15	265		265	
İngilizce	5	62	28	62	28
Snv. Hizm,	12	59	157	59	157
Okuma Yazma	2	18		18	
Toplam	192	2 657	762	2 657	762

Kaynak : Artvin İl Milli Eğitim Müdürlüğü

2.1.5.1.3 Yüksek Öğretim

Artvin İlinde Kafkas Üniversitesi (KAÜ)'ne bağlı Artvin Orman Fakültesi, Artvin Meslek Yüksekokulu, Artvin Sağlık Yüksek Okulu ve Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ)'ne bağlı Artvin Eğitim Fakültesi yükseköğrenim faaliyetlerine devam etmektedir. KTÜ' ye bağlı Hopa Meslek Yüksekokulu da Trabzon'da faaliyetlerini sürdürmektedir.

Artvin Orman Fakültesinde Orman Mühendisliği Bölümü, Artvin Eğitim Fakültesinde Sınıf Öğretmenliği Bölümü, Artvin Meslek Yüksekokulunda gündüz Muhasebe ve İşletmecilik Programları ile gece (ikinci öğretim) Muhasebe, İşletmecilik, Elektrik, Makine, Bilgisayar, Otomotiv Tekstil ve El Sanatları Programları, Artvin Sağlık Yüksekokulunda Hemşirelik ve Sağlık Memurluğu bölümleri öğretim faaliyetlerine devam etmektedir. Trabzon'da bulunan Hopa Meslek Yüksekokulunda ise Mobilya ve Dekorasyon Programı mevcuttur (Tablo 61).

Tablo 61. Kafkas Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi

Yerleşme Yeri	Fakülte/Yüksekokul/Enstitü	Bölüm	Program
Artvin	Kafkas Üniversitesi Artvin Orman Fakültesi	Orman Mühendisliği Orman Endüstri Mühendisliği Peyzaj Mimarlığı	-
Artvin	Karadeniz Teknik Üniversitesi Artvin Eğitim Fakültesi	Sınıf Öğretmenliği	-
Artvin	Kafkas Üniversitesi Artvin Sağlık Yüksek Okulu	Hemşirelik Sağlık Memurluğu	-
Artvin	Kafkas Üniversitesi Artvin Meslek Yüksek Okulu	-	Muhasebe, İşletmecilik, Elektrik, Makine, Bilgisayar, Otomotiv Tekstil ve El Sanatları
Trabzon	KTÜ Hopa Meslek Yüksekokulu	-	Mobilya ve Dekorasyon

Artvin Orman Fakültesi'nde 2004 yılı itibariyle; 1 profesör, 16 yardımcı doçent, 27 yardımcı öğretim elemanı, Artvin Eğitim Fakültesi'nde 2004 yılı itibariyle; 1 profesör, 1 yardımcı doçent, 7 yardımcı öğretim elemanı, Artvin Sağlık Yüksekokulunda 1 yardımcı doçent, 6 yardımcı öğretim elemanı, Artvin Meslek Yüksekokulunda; 8 yardımcı öğretim elemanı olmak üzere Artvin ilinde toplam 74 akademik personel ile eğitim hizmeti verilmektedir (Tablo 62). 2003-2004 öğretim yılında ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde olmak üzere toplam 900 öğrenci bulunmaktadır.

Tablo 62. Fakülte ve Yüksekokulların Akademik Personeli (2004)

Kurumu	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.	Arş. Gör.	Öğretim Görevlisi	Uzman
Artvin Orman Fakültesi	1		13	29	1	1
Artvin Eğitim Fakültesi	1		1	3	4	
Artvin Sağlık Yüksekokulu			1	1	5	
Artvin Meslek Yüksekokulu					8	
Hopa Meslek Yüksekokulu					4	1
Toplam	2	0	15	33	22	2

Kaynak: KAÜ-KTÜ Personel Daire Başkanlığı

2.1.5.2 Sağlık

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyini yansıtan göstergelerin önemli bir kısmını sağlık göstergeleri oluşturmaktadır. Başlıca temel sağlık göstergeleri; nüfus artış hızı, bebek ve 5 yaş altı çocuk ölümleri, ana ölümleri, toplam doğurganlık hızı, yatak başına düşen kişi sayısı ve hekim başına düşen kişi sayısı gibi göstergelerdir. Ülkemiz bu göstergeler bakımından Avrupa ülkelerinin oldukça gerisindedir. Sözcüğü, Avrupa'da hekim başına düşen kişi sayısı 500 civarında iken bu rakam ülkemizde 767 civarındadır. Yine gelişmiş ülkelerde bebek ölüm hızı % 0.12 iken Türkiye'de % 0.52'dir. Gelişmiş ülkelerde 10000 kişiye 40 adet yatak düşerken, bu rakam ülkemizde 24 yatak civarındadır. Ana ölüm hızı Türkiye'de yüz binde 150 iken, İran'da 120, Yunanistan'da 14, ABD'de ise 9'dur (İlçin, 1997).

Artvin nüfusunun yaklaşık olarak % 26'lık bir bölümü hiçbir sağlık güvencesinden yararlanamamakta ve bir kısmı da aldığı sağlık hizmetlerinden memnun kalmamaktadır. Sağlık sisteminde en önemli pay tedavi edici hizmetlere ayrılmakta, koruyucu hizmetlere yeterli pay ayrılamamaktadır. Sürekli olarak tedavi edici hizmetler ön plana çıkarılmaktadır.

2.1.5.2.1 Sağlık Personeli Açığı, Bina Araç ve Gereç Yetersizliği

Hekim başına düşen nüfus 2000 yılı Türkiye verilerine göre 788 iken ilimizde 2002 yılında 772 ile bu rakamın altına inilmiş, 2003'de ise 836 ile Türkiye ortalamasının üstüne çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerde hekim başına düşen nüfus 300-500 arası olduğundan bu ülkelerle kıyaslandığında hayli geride kaldığı gözlenmektedir.

Yardımcı sağlık personeli (Ebe, Hemşire ve Sağlık memuru) açısından ise Türkiye 2000 verilerine göre yardımcı sağlık personeli başına düşen nüfus Hemşirede 978, Ebede 2534, ve Sağlık Memurunda ise 1532 iken; İlimizde bu sayı Ebe'de 880 Hemşire'de 598 Sağlık memurunda ise 2181 ile Türkiye ortalamasının altındadır (Tablo 63).

Sağlıkta problemlerin çözümünde önemli etkenlerden biri yeterli ve eğitilmiş insan gücüdür. Artvin Devlet Hastanesinin de uzman doktor doluluk oranı % 18, pratisyen hekim doluluk oranı % 13 ve hemşire kadro doluluk oranı ise % 42,5'tir.

Artvin Halk Sağlığı Laboratuvar Müdürlüğünde 3 sağlık memuru, 1 lab. teknisyeni, 2 hemşire ve 6 genel idari personelle hizmet vermektedir. Laboratuvarında gıda ve kimya mühendisi bulunmamaktadır. Artvin İli sağlık ocakları personel durumları incelendiğinde; dış hekim kadrolarında sadece bir kişi olduğu, ayrıca laboratuvar teknisyeninin ise hiç olmadığı gözükmektedir. Artvin Devlet hastanesinde ise toplam standart kadronun %68.5'i dolu iken, sağlık memurunda %216, ebe'de %266, memur' da %180, hizmetli' de %110, şoför'de %128, ahçı'da %300 ve terzi kadrosunda ise %450 ile standart kadronun çok üzerine çıkmıştır.

Tablo 63. Sağlık Göstergelerinde Gelişmeler

Gösterge	Türkiye 2000 (1)	Türkiye 2000 (2)	Karadeniz 2000	Türkiye 2005 (3)	Artvin 2002 (4)	Artvin 2003 (4)	Gelişmiş ülkeler
Yatak sayısı (adet)	170 000	-	-	200 000	478	491	-
Yatak başına düşen nüfus	384	-	-	351	377	369	100-200
Yatak işgal oranı (%)	60	-	-	75	32	31	80
Sağlık ocağı sayısı	5 700	-	-	6 300	37	37-	-
Hekim sayısı	80 900	86 143	7 371	89 000	235	219	-
Hekim başına düşen nüfus sayısı	807	788	1 145	789	772	836	300-500
Dış Hekimi sayısı	-	15 022	909	-	15	20	-
Dış Hekimi başına düşen nüfus sayısı	-	4 516	9 284	-	12 100	9 161	-
Eczacı sayısı	-	23 516	2 118	-	40	41	-
Eczacı başına düşen nüfus	-	2 885	3 985	-	4 537	4 469	-
Hemşire sayısı	71 000	69 405	9 861	77 100	249	306	-
Hemşire başına düşen nüfus	919	978	856	910	728	598	100-250
Sağlık memuru sayısı	-	4 4291	7 396	-	89	84	-
Sağlık memuru başına düşen nüfus	-	1 532	1 141	-	2 039	2 181	-
Ebe sayısı	-	4 510	6 088	-	201	208	-
Ebe başına düşen nüfus	-	2 534	1 386	-	902	880	-
Doğuşta hayatta kalma ümidi (yıl)	69 1	-	-	70 3			85
Bebek ölüm hızı (binde)	35,3	-	-	28,8	16,19	15,27	(5-9*)

Kaynak: * Avrupa Birliği Ülkeleri Ortalaması, 1995, (1) Tahmin, (2) S.B. Verileri, (3) Hedef, (4) Sağ.Müd. Verileri.

Bina, araç ve gereç nicelik ve nitelikleri ile standardizasyonunda çekilen sıkıntıların en büyük nedeni finans sıkıntısıdır. Ayrıca mevcut kaynaklar etkili ve verimli kullanılamamaktadır.

Artvin İlinde Sağlık Bakanlığına bağlı 27'si kendi binasında, 10'u geçici binada olmak üzere toplam 37 Sağlık Ocağı, İl merkezinde bir AÇSAP, bir Verem Savaş Dispanseri ve bir Halk Sağlığı Laboratuvarı bulunmaktadır.

Artvin İlinde yataklı tedavi kurumları incelendiğinde Artvin Devlet Hastanesi ek inşaat binası 2005 yılında bitirilmesi planlanmaktadır. Ayrıca İlçe Hastanelerinden ameliyathanesi olmayan veya faal olmayan ameliyathanelerin bir an önce çalışır hale gelmesi gerekmektedir.

Artvin İlindeki sağlık kurum ve kuruluşlarının ilçelere dağılımı 2002 yılı verilerine göre incelendiğinde; 3'ü il merkezinde olmak üzere, toplam 37 sağlık ocağı, Artvin Merkez, Şavşat,

Yusufeli, Hopa, Borçka, Arhavi ve Murgul ilçelerinde toplam yedi devlet hastanesi, Ardanuç ilçesinde ise bir sağlık merkezi hizmet vermektedir. Borçka ve Arhavi ilçelerinde de SSK hastaneleri, 172 adet köy sağlık evi, 49 adet mahalle sağlık evi, bir Verem Savaş Dispanseri, bir Halk Sağlığı Laboratuvarı, bir AÇSAP merkezi, bir SSK dispanseri, 36 adet eczane olmak üzere toplam 304 sağlık tesisi (eczaneler dahil) bulunmaktadır.

2.1.5.2.2 Sağlık Hizmeti Sunumunda Sorunlar

Artvin nüfusunun yaklaşık olarak %26'lık bir bölümü hiçbir sağlık güvencesinden yararlanamamakta ve bir kısmı da aldığı sağlık hizmetlerinden memnun kalmamaktadır. İlde yeşil kart almış kişi sayısı 51591'dir. Sağlık sisteminde en önemli pay tedavi edici hizmetlere ayrılmakta, koruyucu hizmetlere yeterli pay ayrılamamaktadır. Sürekli olarak tedavi edici hizmetler ön plana çıkarılmaktadır. İl genelinde sağlık sorunlarının özümlenmesi için koordinasyon içinde çalışmaları gereken sağlık kurumlarının bunu başarabildikleri söylenemez. Örneğin Artvin-Merkezdeki hastanede tedavisi yapılabilecek bir hastalık için çoğu zaman Trabzon ve Erzurum gibi merkezlere sevk verilmekte, bu da hem kaynak israfına, hem de vatandaşların gereksiz yere sıkıntıya girmesine neden olmaktadır.

Artvin İli yataklı tedavi kurumlarının 2002 yılı etkinlikleri incelendiğinde, yatak işgal oranının Artvin Devlet Hastanesi'nde %57.4, Hopa Devlet Hastanesinde %27.1, Borçka Devlet Hastanesinde %6.1, şavşat Devlet Hastanesinde %42.4, Yusufeli Devlet Hastanesinde %36.2, Borçka SSK Hastanesinde %34.2 ve Arhavi SSK hastanesinde ise %30.7 olarak tespit edilmiştir. Artvin Devlet Hastanesi'nin poliklinik ve yatan hasta sayısının, diğer kurum hastanelerinden fazla olduğu görülmektedir. 2005 yılında bitirilmesi planlanan hastane ek binasının hizmete girmesi ile daha rahat ve daha verimli bir sağlık hizmeti verilecektir.

evre sağlığı hizmetleri genel olarak Artvin İl Sağlık Müdürlüğü ve Artvin Belediyesi tarafından verilmektedir.

İl'de gıda maddelerinin bakteriyolojik ve kimyasal tahlilleri yapılmamakta olup salgın vb. durumlarda alınan rnekler Ankara, Trabzon ve Erzurum Hıfzısıhha Enstitüsü Laboratuvarına yollanmaktadır. Ayrıca İl'de konserve, alkollü ve alkolsüz içecekler, süt ve süt mamulleri üreten iş yerleri bulunmamakta olup, yapılan kontroller sonucu özellikle unlu mamul imal yerlerinin kontrol sonuçlarının ilgili mevzuata uygun olmadığı dikkat çekmektedir. İl'de, Halk Sağlığı Laboratuvarında sularda kimyasal analiz ve pestisit ölçümlerinin yapılması için gerekli alt yapı bulunmamaktadır.

İl'de özellikle coğrafi yapısı sebebiyle kıyı şerisinde plklerin rasgele yerlerde olması, uygun yer seçiminin yapılamaması ve buralardaki gerekli tedbirlerin alınmaması yer altı ve yer üstü kaynaklarının kirlenmesine neden olmaktadır. Cıva ve kadmiyum gibi ağır metallerin çevreyi kirletmemesi için piller özel çöp bidonlarında toplanmamakta, tehlikeli atıklar konusunda atık kaynakları miktarları ve nasıl uzaklaştırıldıkları konusunda il genelinde bir envanter çalışması bulunmamaktadır. Hali hazırda tüm resmi kurum ve kuruluşların ve hastane atıkları ile evsel atıkların toplanması, taşınması ve uzaklaştırılması Artvin Belediyesi tarafından yapılmaktadır. Artvin Belediyesinin p toplama alanı Cezaevi arkasında olup çöpler bu alanda toplanıp yakılarak imha edilmektedir.

2.1.6 Ekonomik Yapı (GSYİH ve İstihdam Durumu)

2.1.6.1 Artvin İli GSYİH'nın Gelişimi

Artvin ilinde 1987-2001 periyodu ele alındığında, sabit fiyatlarla GSYİH değişkeni gelişme hızının son üç yıl için sürekli negatif değerler verdiği, bir başka ifadeyle ilde söz konusu büyüklük açısından bir gerileme yaşandığı görülmektedir (Tablo 64).

Tablo 64. Artvin İli GSYİH'nın Yıllar İtibariyle Sabit Fiyatlarla Gelişimi (1987 fiyatlarıyla)

Yıllar	Türkiye (A)		Karadeniz Bölgesi (B)		Artvin (C)		Oran	
	GSYİH (Milyar TL)	Gelişme Hızı (%)	GSYİH (Milyar TL)	Gelişme Hızı (%)	GSYİH (Milyar TL)	Gelişme Hızı (%)	% (C/A)	% (C/B)
1987	74 722	-	7 450	-	262	-	0,35	3,52
1988	76 306	2,1	7 515	0,9	263	0,3	0,34	3,50
1989	79 496	4,2	7 744	3,0	306	16,3	0,38	3,95
1990	83 578	5,1	8 129	5,0	325	6,2	0,39	4,01
1991	84 353	0,9	8 157	0,3	350	7,7	0,41	4,29
1992	89 401	6,0	7 843	-3,8	333	-4,9	0,37	4,25
1993	96 590	8,0	8 896	13,4	356	6,9	0,37	4,00
1994	91 321	-5,5	8 602	-3,3	406	14,0	0,44	4,72
1995	97 888	7,2	8 862	3,0	403	-0,7	0,41	4,55
1996	104 745	7,0	9 774	10,3	411	2,0	0,39	4,21
1997	112 631	7,5	10 184	4,2	386	-6,0	0,34	3,79
1998	116 114	3,1	10 686	4,9	414	7,1	0,36	3,87
1999	110 646	-4,7	10 293	-3,7	301	-27,3	0,27	2,92
2000	118 789	7,4	10 791	4,8	299	-0,6	0,25	2,77
2001	109 885	-7,5	10 075	-6,6	288	-3,9	0,26	2,86

Kaynaklar:

DİE, 1998. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Artvin, DEİ Yayın No: 2129, Ankara.

DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara.

Ele alınan periyotta Artvin ili GSYİH büyüklüğündeki en yüksek gelişme hızı % 16,3 ile 1989 yılında, en düşük gelişme hızı ise - % 27,3 ile 1999 yılında gerçekleşmiştir. Öte yandan, Artvin ili GSYİH'sı 1987 yılında sabit fiyatlarla Türkiye hasılasının % 3,5'ini ve Karadeniz Bölgesi hasılasının ise % 3,52'sini oluştururken, 2001 yılına gelindiğinde Türkiye hasılası içinde % 2,6 ve Karadeniz Bölgesi hasılası içinde ise % 2,8'lik paya sahip olmuştur. Bir başka ifadeyle, ilgili periyot sonunda İl GSYİH'nın gerek Türkiye gerekse bölge hasılası içindeki nispi payında belirgin bir düşüş görülmüştür. Bu sonucun, ele alınan periyotta İl genelinde sanayi sektöründe faaliyet gösteren çok sayıda kamu imalat sanayii kuruluşunun özelleştirmeler sonucu devreden çıkarılmasıyla yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Zira, İl genelinde son yıllara gelinceye kadar özellikle ormancılığa dayalı imalat sanayiinde, kamu kuruluşlarının belirgin ağırlıklarının olduğu bilinmektedir.

1987-2001 döneminde sabit fiyatlarla GSYİH değeri, Türkiye'de yaklaşık % 47 oranında, Karadeniz Bölgesinde ise yaklaşık % 35 oranında artmıştır. Buna karşılık, Artvin ilinde 1987 yılında 262 milyar TL olan İl hasılası, 2001 yılında (sabit fiyatlarla) 288 milyar TL olarak gerçekleşmiş ve söz konusu dönemde Artvin İli GSYİH'sındaki artış oranı yaklaşık % 10 ile gerek Türkiye ve gerekse Karadeniz Bölgesi ortalamasının oldukça altında kalmıştır. 2001 yılı cari fiyatlarıyla değerlendirildiğinde; 490,8 trilyon TL olan GSYİH değeri ile Artvin ili, Türkiye genelinde 81 il arasında illerin oranına göre yapılan sıralamada 59. sırada, Karadeniz

Bölgesi illeri arasında 12. sırada ve İBBS'ye göre oluşturulan sınıflandırma kapsamında Artvin İlini de içine alan Doğu Karadeniz (Düzyey 1) Bölgesinde yer alan 6 il arasında ise 5. sırada yer almaktadır (DİE, 2003).

2.1.6.2 Artvin İlinde Kişi Başına GSYİH'nın Değişimi

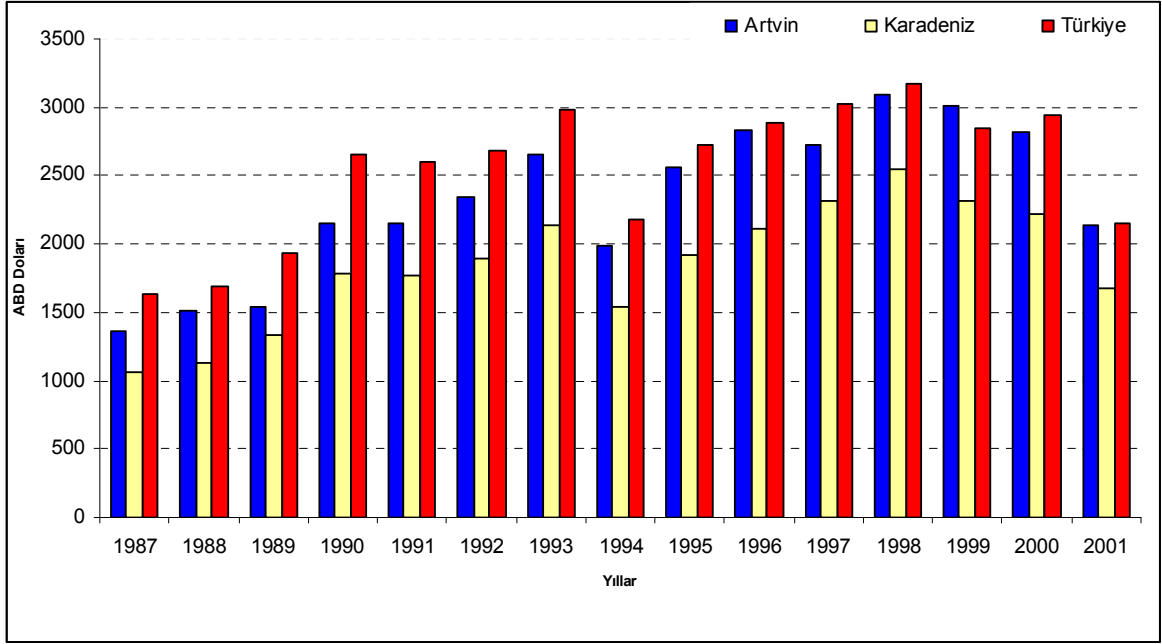
Artvin ilinde kişi başına düşen GSYİH değerleri yıllar itibariyle Türkiye ve Karadeniz Bölgesi ile karşılaştırmalı olarak Tablo 65'de sunulmaktadır.

Tablo 65. Artvin İli Kişi Başına Düşen GSYİH'nın Türkiye ve Karadeniz Bölgesi İle Karşılaştırması

Yıllar	Türkiye			Karadeniz Bölgesi			Artvin		
	Bin TL	Gelişme Hızı (%)	ABD Doları (\$)	Bin TL	Gelişme Hızı (%)	ABD Doları (\$)	Bin TL	Gelişme Hızı (%)	ABD Doları (\$)
1987	1 422	-	1 629	929	-	1 065	1 183	-	1 356
1988	2 406	69,2	1 685	1 616	73,8	1 131	2 158	82,4	1 511
1989	4 141	72,1	1 933	2 844	76,0	1 328	3 307	53,3	1 544
1990	6 994	68,9	2 655	4 704	65,4	1 786	5 668	71,4	2 151
1991	10 996	57,2	2 603	7 478	59,0	1 770	9 076	60,1	2 148
1992	18 722	70,3	2 682	13 180	76,2	1 888	16 301	79,6	2 336
1993	33 314	77,9	2 981	23 854	81,0	2 134	29 646	81,9	2 653
1994	63 861	91,7	2 173	45 308	89,9	1 542	58 422	97,1	1 988
1995	125 924	97,2	2 727	88 448	95,2	1 915	118 206	102,3	2 560
1996	235 611	87,1	2 888	172 155	94,6	2 110	231 313	95,7	2 835
1997	461 522	95,9	3 021	354 479	105,9	2 320	416 668	80,1	2 727
1998	822 977	78,3	3 176	658 197	85,7	2 540	802 211	92,5	3 096
1999	1 203 124	46,2	2 847	978 774	48,7	2 316	1 269 101	58,2	3 003
2000	1 846 748	53,5	2 941	1 396 994	42,7	2 225	1 767 730	39,3	2 815
2001	2 600 082	40,8	2 146	2 026 342	45,1	1 673	2 588 319	46,4	2 137

Kaynak: Şimşek, M., 2004. Uygun Yatırım Alanları Araştırması-ARTVİN, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müd., Nisan 2004, Ank

Kişi başına düşen GSYİH düzeyi açısından bakıldığında; İlde kişi başına düşen GSYİH değerinin 1987 yılında 1 356 \$'dan % 58 oranında artışla 2001 yılında 2 137 \$'a ulaştığı görülmektedir. Dolayısıyla, İlde kişi başına düşen GSYİH artış oranı, Türkiye (% 32) ve Karadeniz Bölgesi'ndeki (% 57) artış oranlarının üzerinde gerçekleşmiştir. Yine, 1987-2001 periyodunda sadece 1999 yılında Artvin ilinde kişi başına düşen GSYİH büyüklüğü Türkiye ortalamasının az da üzerinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, İl GSYİH'sında son üç yılda yaşanan negatif yönlü gelişmeye paralel şekilde, kişi başına düşen GSYİH'da gerileme yaşandığı görülmektedir (Tablo 65 ve Şekil 2).

Şekil 2. Yıllar İtibariyle Kişi Başına Düşen GSYİH'nın Seyri

2001 yılı itibariyle, kişi başına düşen GSYİH açısından Artvin ili Türkiye genelinde 81 il arasında 21. sırada yer alırken, Karadeniz Bölgesi illeri içerisinde 3. sırada yer almıştır. Diğer taraftan, İBBS kapsamında Artvin'in de içinde bulunduğu Doğu Karadeniz (Düzey 1) Bölgesi'ndeki 6 il arasında ise Artvin kişi başına düşen GSYİH değeri açısından ilk sırada yer almaktadır (Şimşek, 2004).

2.1.7 Artvin İli GSYİH'nın Sektörel Dağılımı

Artvin ilinde 2001 yılı itibariyle cari fiyatlarla İl GSYİH'sının ana ve alt faaliyet kollarına göre dağılımı Tablo 66'da görülmektedir.

Artvin ilinde 2001 yılı cari fiyatlarıyla 490,8 trilyon TL olarak gerçekleşen İl GSYİH'sında en yüksek oran % 26,5 ulaştırma-haberleşme sektörüne ait olup, bunu % 19,9 ile tarım sektörü, % 18,3 ile ticaret sektörü, % 14,3 ile sanayi sektörü ve %5,0 ile inşaat sektörü takip etmektedir.

Artvin ili GSYİH rakamlarının sektörel dağılımı sabit fiyatlara göre incelendiğinde; 2001 yılı itibariyle en yüksek oranın yine %24,7 ile ulaştırma-haberleşme sektörüne ait olduğu görülürken, bunu %20,9 oran ile tarım sektörü, %20,3 oran ile ticaret sektörü, %18,0 oran ile sanayi sektörü ve %5,3 oran ile inşaat sektörünün izlediği dikkati çekmektedir. Dolayısıyla, gerek cari fiyatlarla ve gerekse sabit fiyatlarla sektörlerin hasıla büyüklüklerine göre sıralanmasında herhangi bir değişme olmamaktadır.

Bununla birlikte, Artvin ili GSYİH'sının; 1987 yılı itibariyle cari fiyatlarla sektörlere göre dağılımında, en yüksek oranın % 28,5 ile sanayi sektörüne ait olduğu ve bunu % 27,5 ile tarım sektörü, % 16,9 ile ulaştırma ve haberleşme sektörü, % 9,6 ile ticaret sektörü ve % 5,5 ile inşaat sektörü izlemektedir (DİE, 2005). Buna göre, 1987-2001 periyodunda; tarım, sanayi ve inşaat sektörlerinin GSYİH içindeki oranlarında azalma, ticaret ve ulaştırma-haberleşme

sektörlerinin oranlarında ise artma olmuştur. Bu noktada, son yıllarda Artvin ili ekonomisinde ticaret ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinin önemli bir gelişme trendi yakalamış oldukları, bu gelişme trendinde İldeki Sarp Sınır Kapısının sağladığı avantajların yanı sıra gelişen teknolojinin hızlı bir şekilde yaygınlaşmasının da önemli etkisi olduğu ifade edilebilir. Buna karşılık, gerileme süreci yaşayan sektörlerden biri olan sanayi sektöründe ise, daha önce de ifade edildiği üzere son yıllarda ilde faaliyet gösteren kamu imalat sanayi tesislerinin özelleştirmeler sonucu devreden çıkarılmasının önemli etkileri vardır.

Tablo 66. Artvin İli GSYİH'nın 2001 Yılı İtibariyle Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı

Sektörler	Cari Fiyatlarla			Sabit Fiyatlarla		
	Değer (Milyon TL)	Sektör Payı (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Milyon TL)	Sektör Payı (%)	Gelişme Hızı (%)
1. Tarım	97 472 087	19,9	27,8	60 015	20,9	3,6
a. Çiftçilik ve hayvancılık	85 939 465	17,5	28,1	45 097	15,7	4,1
b. Ormancılık	8 912 713	1,8	21,5	13 500	4,7	3,3
c. Balıkçılık	2 619 909	0,5	43,3	1 419	0,5	-8,8
2. Sanayi	69 957 289	14,3	29,9	51 702	18,0	-16,3
a. Madencilik ve taşocakçılığı	19 260 545	3,9	5,3	25 812	9,0	-24,0
b. İmalat sanayi	36 603 652	7,5	25,4	20 312	7,1	-5,4
c. Elektrik, gaz, su	14 093 093	2,9	121,6	5 578	1,9	-12,0
3. İnşaat	24 326 071	5,0	80,9	15 116	5,3	22,5
4. Ticaret	89 671 832	18,3	61,3	58 395	20,3	0,6
a. Toptan ve perakende ticaret	49 482 688	10,1	45,2	34 712	12,1	-9,7
b. Otel, lokanta hizmetleri	40 189 144	8,2	86,7	23 683	8,2	21,1
5. Ulaştırma ve haberleşme	130 211 105	26,5	52,3	71 108	24,7	-8,0
6. Mali kuruluşlar	4 626 981	0,9	17,2	3 209	1,1	-13,5
7. Konut sahipliği	3 541 249	0,7	58,9	8 406	2,9	1,8
8. Serbest meslek ve hizmetler	5 592 001	1,1	43,4	2 252	0,8	-4,6
9. (Eksi) İzafi banka hizmetleri	6 275 944	1,3	126,7	1 906	0,7	-14,6
10. Sektörler toplamı (1-9)	419 122 671	85,4	43,6	268 297	93,3	-4,0
11. Devlet hizmetleri	69 800 836	14,2	47,3	18 200	6,3	0,3
12. Kar amacı olmayan özel hizmet kuruluşları	446 886	0,1	94,9	31	0,0	0,1
13. Toplam (10 + 11 + 12)	489 370 392	99,7	44,1	286 528	99,6	-3,7
14. İthalat vergisi	1 473 325	0,3	17,4	1 101	0,4	-32,2
15. GSYİH (Alıcı fiyatlarıyla) (13+14)	490 843 717	100,0	44,0	287 630	100,0	-3,9

Kaynak: Şimşek, M., 2004. Uygun Yatırım Alanları Araştırması-ARTVİN, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Nisan 2004, Ankara.

2.1.7.1 İstihdam Durumu

Artvin ilinde istihdam edilenlerin sayısında, sürekli bir azalış söz konusudur Nitekim, 1980-2000 dönemi incelendiğinde, istihdam edilen nüfus % 18'lik hızla azaldığı görülmektedir (DİE, 2001).

2000 yılı nüfus sayımına göre, Türkiye genelinde % 93,4 olan istihdam oranı, Artvin ilinde bu oranın çok az altında % 93 düzeyinde gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak da, ülke genelindeki % 6,6'lık işsizlik oranına karşılık, Artvin ilinde % 7'lik bir işsizlik oranı mevcuttur. Bir başka ifadeyle, Artvin'de işgücüne dahil olan nüfus içerisinde her 100 kişiden 7 tanesinin işsiz olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 67).

Tablo 67. Artvin Yerleşim Yeri Tiplerinde 12 Yaş Üstü Nüfusun Cinsiyete Göre İstihdam, İşsizlik ve İşgücüne Katılma Oranları (%)

Oranlar	Artvin				Türkiye	
	Kent Merkezi	İlçe Merkezleri	Köyler	Toplam		
İstihdam	Erkek	93,0	87,9	94,2	92,3	93,4
	Kadın	72,1	66,8	97,7	94,0	93,6
	Toplam	89,1	84,5	95,8	93,0	93,4
İşsizlik	Erkek	7,0	12,1	5,8	7,7	6,6
	Kadın	30,9	33,2	2,3	6,0	6,4
	Toplam	10,8	15,5	4,1	7,0	6,6
İşgücüne Katılma	Erkek	62,4	57,5	75,4	67,9	67,8
	Kadın	17,2	12,2	63,0	43,1	24,4
	Toplam	42,0	36,1	69,0	55,5	45,1

Kaynaklar:

DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.

DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara

İşgücündeki nüfusun 12 ve daha yukarı yaştaki nüfusa oranı olarak tanımlanan işgücüne katılma oranı, Artvin ilinde yıllar itibariyle ülkemizdeki genel duruma paralel olarak azalma eğilimi göstermiştir. Erkek nüfusun işgücüne katılma oranı, kadın nüfusun işgücüne katılma oranından daha yüksek olmakla birlikte, cinsiyetler arasındaki farkın yıllara göre artması söz konusudur. 1980 yılında erkeklerin işgücüne katılma oranı % 79,4 iken, 2000 yılında bu oran % 67,9'a düşmüştür. Buna karşılık kadınlarda işgücüne katılma oranı % 67,5'ten, % 43,1'e düşmüştür. Bunun en büyük nedenlerinden birisi olarak, tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilenlerin sayısındaki azalma gösterilebilir (DİE, 2001).

2.1.7.1.1 İstihdamın Sektörel Dağılımı

Artvin ilinde istihdam edilen nüfusun yıllara ve sektörlere göre sayısal ve oransal değişimi **Tablo 68'de** görülmektedir. Buna göre, 1980-2000 periyodunda, ilde toplam istihdam edilen nüfus, yaklaşık olarak % 31'lik düşüşle, 115 660'tan 80 276'ya gerilerken, aynı dönemde Türkiye genelinde istihdam edilen nüfus yaklaşık % 40 artış göstermiştir.

Artvin iline sektörler itibariyle bakıldığında, tüm yıllarda istihdam açısından ilk sırayı alma özelliğine sahip olan tarım sektörü ile birlikte sanayi sektöründe gerek istihdam edilenlerin sayısı ve gerekse istihdam edilenlerin oranlarında sürekli bir azalma görülmektedir. Buna karşılık, inşaat ve hizmet sektörlerinde ise istihdam edilenlerin hem sayı ve hem de oranlarında sürekli bir artış gerçekleşmiştir. Türkiye genelinde ise tarım sektöründe sayısal

olarak artış, fakat oransal düşüş yaşanırken, diğer tüm sektörlerde sayısal ve oransal olarak artış yaşanmıştır. Artvin ilinde 2000 yılı itibariyle tarım sektörünün istihdam içindeki payı % 60.9 ile Türkiye ortalamasının (% 48.4) üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 68. İstihdam Edilen Nüfusun Yıllara ve Sektörlere Göre Dağılımı

Sektörler		Yıllar							
		1980		1985		1990		2000	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tarım	Artvin	88 376	76,4	83 599	74,0	78 729	71,9	48 849	60,9
	Türkiye	11 104 501	60,0	12 118 533	59,0	12 547 796	53,7	12 576 827	48,4
Sanayi	Artvin	8 058	7,0	7 294	6,5	6 548	6,0	4 328	5,4
	Türkiye	2 140 887	11,6	2 345 719	11,4	2 992 864	12,8	3 470 360	13,3
Hizmet	Artvin	14 873	12,9	19 086	16,9	20 100	18,4	22 656	28,2
	Türkiye	4 335 230	23,4	5 235 067	25,5	6 515 508	27,9	8 719 693	33,5
İnşaat	Artvin	3 026	2,6	2 748	2,4	3251	3,0	4 257	5,3
	Türkiye	765 072	4,1	750 546	3,7	1 184 242	5,1	1 196 246	4,6
İyi tanımlanmamış	Artvin	1 327	1,1	247	0,2	856	0,8	186	0,2
	Türkiye	176 632	1,0	106 921	0,5	141 483	0,6	34 015	0,1
Toplam	Artvin	115 660	100,0	112 974	100,0	109484	100,0	80 276	100,0
	Türkiye	18 522 322	100,0	20 556 786	100,0	23 381 893	100,0	25 997 141	100,0

Kaynaklar:

1) DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.

2) <http://www.die.gov.tr/tkba>, Türkiye Kadın Bilgi Ağı, et: 22.06.2004

Öte yandan, Türk tarımındaki işgücü verimliliği, sanayileşmiş ülkelere göre dört ile on kat daha azdır (Karluk, 1995). Bu nedenledir ki, istihdam açısından gerek Türkiye ve gerekse Artvin ilinde ön sıralarda yer almasına karşılık, söz konusu sektör toplam GSYİH'ya katkı açısından aynı derecede öne çıkamamaktadır. Nitekim, 2000 yılı itibariyle Artvin ilinde sektörün % 60,9'luk istihdam katkısına karşılık, cari fiyatlarla GSYİH içindeki payı sadece % 22,4 olarak gerçekleşebilmiştir (DİE, 2002).

Artvin ili genelinde tarıma elverişli arazi varlığı il genel alanının % 22'sine karşılık gelmekte olup, bundan mera ve çayır alanlar çıkarıldığında, toplam ekili dikili alan il genel alanının % 7'sini teşkil etmektedir (Anonim, 2003). Ayrıca, ilin topografik yapısının elverişsizliğinden dolayı, tarımsal faaliyetlerin büyük bir bölümü eğimi yüksek arazilerde yürütülmektedir. Bu nedenle, tarım sektöründe il nüfusunun çok büyük bir bölümü istihdam edilmesine rağmen, söz konusu sektörde entansif tarım işletmeciliği yerine, işgücü verimliliği düşük, büyük oranda kendi ihtiyaçlarını karşılamaya dönük, küçük aile işletmeciliği yaygın bir şekilde yürütülmektedir.

2.2 Çevre ve Mekansal Yapı

2.2.1 Coğrafi Konum, Fiziki Özellikler

Artvin ili 40° 35' ile 41° 32' kuzey enlemleri ve 41° 07' ile 42° 00' doğu boylamları arasında yer alan, 7.436 km² genişliğinde, Doğu Karadeniz Bölgesinin bir ilidir. Genişliği Türkiye yüzölçümünün (783.577 km²) %0.9'u kadardır. Doğusunda Ardahan, güneyinde Erzurum, batısında Rize, Kuzeyinde Gürcistan ile komşudur. Kuzey-batısında Karadeniz vardır ve kıyı uzunluğu 34 km'dir.

İl iklim yönünden Doğu Karadeniz Bölgesinin en çok değişkenlik gösteren ilidir. Kıyı kesimi ile Cankurtaran dağları silsilesinin içine aldığı alanda tipik her mevsim yağışlı

Karadeniz İklimi görülmektedir. Cankurtaran dağları silsilesinden Borçka ve Artvin Merkez'e kadar olan alanda iklim daha soğuk kışlar ve daha az yaz yağışları olan Karadeniz iklimi şeklindedir. Bu alana Şavşat ve civarını da eklemek mümkündür. Ardanuç ve Yusufeli'nde ise kısmen Karasal iklim ile Akdeniz ikliminin bir karışımı olan yazları sıcak ve kurak, kışları ise normal karasal iklime oranla kısmen ılık ve daha az yağışlı bir iklim söz konusudur. Hatta bu alanın bazı kesimlerinde iklim Akdeniz iklimine çok yaklaşmaktadır (özellikle vadi tabanlarında).

İstanbul ve Ankara gibi iki büyük metropole oldukça uzak olan Artvin'in en önemli problemlerinden biri ulaşımıdır. Artvin İl merkezinin, komşu illere ve bu metropollere tek ulaşım yolu karayoludur ve uzaklıkları Tablo 69'da verilmiştir.

Tablo 69. Artvin Merkez İlçe ile Komşu İl Merkezleri, Ankara ve İstanbul Arasındaki Karayolu Uzunlukları

Merkez adları	Uzaklık (km)
Artvin –Erzurum	203
Artvin – Trabzon	234
Artvin – Samsun	580
Artvin - İstanbul	1 317
Artvin - Ankara	999

Kaynak: Karayolları 102. Şube Şefliği, Artvin

Artvin ilinde Merkez ilçe dahil 8 ilçe merkezi ile 4 belde merkezi, 310 köy ve 1730 köy başlısı olmak üzere toplam 2052 yerleşim birimi bulunmaktadır. Tüm bu yerleşim birimlerinde yaşayan nüfusun toplamı, 2000 yılı nüfus sayımına göre 191 934 olup, hane başı 4,6 nüfus alındığı takdirde İl'deki hane (konut) sayısı yaklaşık 41 724 olarak bulunmaktadır. İlçelerin İl merkezine ve birbirlerine olan karayolu uzaklıkları Tablo 70'de verilmiştir. Bu tabloda verilen yollar asfalt yollardır.

Tablo 70. Artvin Merkez İlçe ile Diğer İlçeler Arasındaki Karayolu Uzunlukları (km)

Artvin							
33	Borçka						
69	36	Hopa					
80	57	21	Arhavi				
80	113	149	170	Yusufeli			
65	88	134	145	95	Şavşat		
48	15	51	72	128	113	Murgul	
33	66	102	113	50	45	81	Ardanuç

Kaynak: Karayolları Şube Şefliği, Artvin

Beldelerin İl merkezine olan karayolu uzaklıkları da Tablo 71'de görülmektedir.

Tablo 71. Artvin İli Belde Merkezleri ile, Bağlı Oldukları İlçe Merkezleri ve İl Merkezi Arasındaki Karayolu Uzunlukları (km)

Beldeler-Artvin	Uzaklık (km)
Kılıçkaya - ARTVIN	127
Damar - ARTVIN	59
Meydancık- ARTVIN	82
Kemalpaşa-ARTVIN	85

İl arazisinin % 90'dan fazlası engebeli ve dağlıktır. İlde, Arhavi ve Hopa'daki aluviyal düzlükler dışında ova denebilecek düz alanlar mevcut değildir. İl arazisinin yükseltisi 0 ile

3900 m arasında değişmekte, doğu Karadeniz Bölgesinin iki önemli yüksek dağı olan Kaçkar Dağlarının bir kısmı, Karçal Dağlarının ise büyük bölümü il sınırları içinde bulunmaktadır (Harita 2, Şekil 3). Dağlık kesimlerde, turizm potansiyeli yüksek yayla ve tepeler bulunmaktadır.

Şekil 3. Artvin ve Çevresinin Uydu Görüntüsü

Kaynak: mta.gov.tr

2.2.2 Çevre Varlıkları

Artvin ili su kaynakları bakımından oldukça zengindir. İl’de bulunan en büyük nehir Çoruh nehri olup ortalama debisi 154 m³/sn olup bu rakam yıllık 5.9 milyar m³ ortalama akışa karşılık gelmektedir. İl’in emniyetli olarak çekilebilir toplam yeraltı su potansiyeli 25 milyon m³/yıl’dır. İlin toplam su potansiyeli 6.83 milyar m³’tür. Bu rakam İl’in 2000 yılı toplam nüfusuna (191 934) bölünürse, kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su potansiyelinin 35.535 m³/kişi olduğu ortaya çıkar. Aynı hesaplamalar Türkiye’nin 2000 yılına göre kişi başı yıllık kullanılabilir su potansiyelinin 1.620 m³ olduğunu gösterir. Artvin ili Türkiye ortalamasının üzerinde su potansiyeli olan bir ildir.

Artvin flora ve fauna bakımından zengin olan illerimizin arasında ilk sırayı almaktadır. Ancak İlin flora ve faunası hakkında sağlıklı envanter bulunmamaktadır. İlde toplam 1268 tür tespit edilmiş olup, bunların 119 adedi endemiktir. İlde nesli çok tehlikede olan(CR) 4 adet bitki türü mevcuttur ve bunlar acil koruma önlemlerine ihtiyaç duymaktadır. Yine, İl’de bulunan 18 adet bitki türü nesli tehlike(EN) altında olan türlerdendir. İl’de dağılım ve bolluğu hakkında veri yetersiz olan(DD) 12 adet bitki türü bulunmaktadır.

Artvin ili Doğu Karadeniz Bölgesi Florasının önemli bir kısmını kapsamaktadır. Bölgede yaklaşık 2500 tür kaydedilmiş olup bunun yaklaşık yarısı Artvin’de bulunmaktadır. Bölgenin tipik ekosistemlerinden olan doğal yaşlı ormanlar, Rododendron fundalıkları, yayla ve alpin otlakları, dağ eteklerindeki taş yığınları, uçurum ve göl toplulukları gibi ekosistemler en güzel örneklerini Artvin ilinde sunmaktadırlar. Bu alanlar içerisinde özellikle Yaşlı Doğal ormanları içeren orman ekosistemleri, dünyanın en önemli ekosistemlerinden biri olarak kabul edilmektedir (DOKAP, 2000d).

Artvin ili yaban hayatı bakımından oldukça zengin olan illerimiz arasındadır. İl, Önemli Kuş Alanı, yırtıcı kuşların göç ederken geçtikleri boğazları (yırtıcı kuşların sıradağları geçmek için kullandıkları Çoruh vadisi ve diğer vadiler) ve üç büyük sıradağı (Soğanlı, Kaçkar ve Karçal Dağları) kapsamaktadır. İlde 281 adet kuş türü ve 46 adet memeli tür mevcuttur (Eroğlu ve Ark., 2002).

İl’de 3 adet milli park, 3 adet tabiatı koruma alanı ve 1 adet yaban hayatı koruma sahası bulunmaktadır.

İl’de 11 adet kum ve taş ocağı mevcut olup, 5 adet de potansiyel ocak sahası bulunmaktadır. Artvin ili endüstriyel hammadde açısından önemli bir potansiyele sahip değildir. Sadece çimento ve kireç hammaddesi olarak kireçtaşı ile granit-mermer yatak ve zuhurları önemli rezervler oluştururlar. Ancak, İl özellikle metalik madenler yönünden zengindir. Doğu Karadeniz Metalojenik provensinin doğusunda yer alan Artvin ili metalik madenler açısından 1. derecede öneme sahiptir.

İl Tapu ve Kadastro Müdürlüğünden alınan bilgilere göre, İlde kadastro çalışmaları halen devam etmekte olup kadastrosu bitmiş olan tek ilçe Murgul ilçesidir. Bunu sırasıyla % 60 bitmişlik oranı ile Merkez ve Arhavi ilçeleri takip etmektedir. İlde kadastronun bitmişlik oranının en düşük olduğu iki ilçe sırasıyla %3 ve % 5 bitmişlik oranları ile Yusufeli ve Şavşat ilçeleridir.

2.2.3 Çevre Sorunları

Çevre sorunları temelde üç grupta toplanmakta ve incelenmektedir: (i) çevre bozulması, (ii) çevre kirlenmesi, (iii) doğal kaynakların aşırı ve yanlış tüketimi. Artvin’de baraj inşaatları, yol yapımı, kum ve taş ocakları, erozyon, heyelan, deprem, sel ve taşkın gibi nedenlere bağlı olarak arazi bozulmaları meydana gelmektedir. Ormanların azaltılması veya tarım alanlarına dönüştürülmesi erozyon, sel ve heyelan olaylarını artırmaktadır. İlde erozyon önemli bir çevresel problem olup, baraj ömürlerini tehdit eden ana etmen durumundadır. İl’ de erozyon durumu şu şekildedir:

Hiç veya çok az erozyon	2 275 (% 0.3)
Orta şiddette erozyon	186 373 (% 25.2)
Şiddetli erozyon	473 190 (% 70.0)
Çok şiddetli erozyon	10 283 (% 1.5)

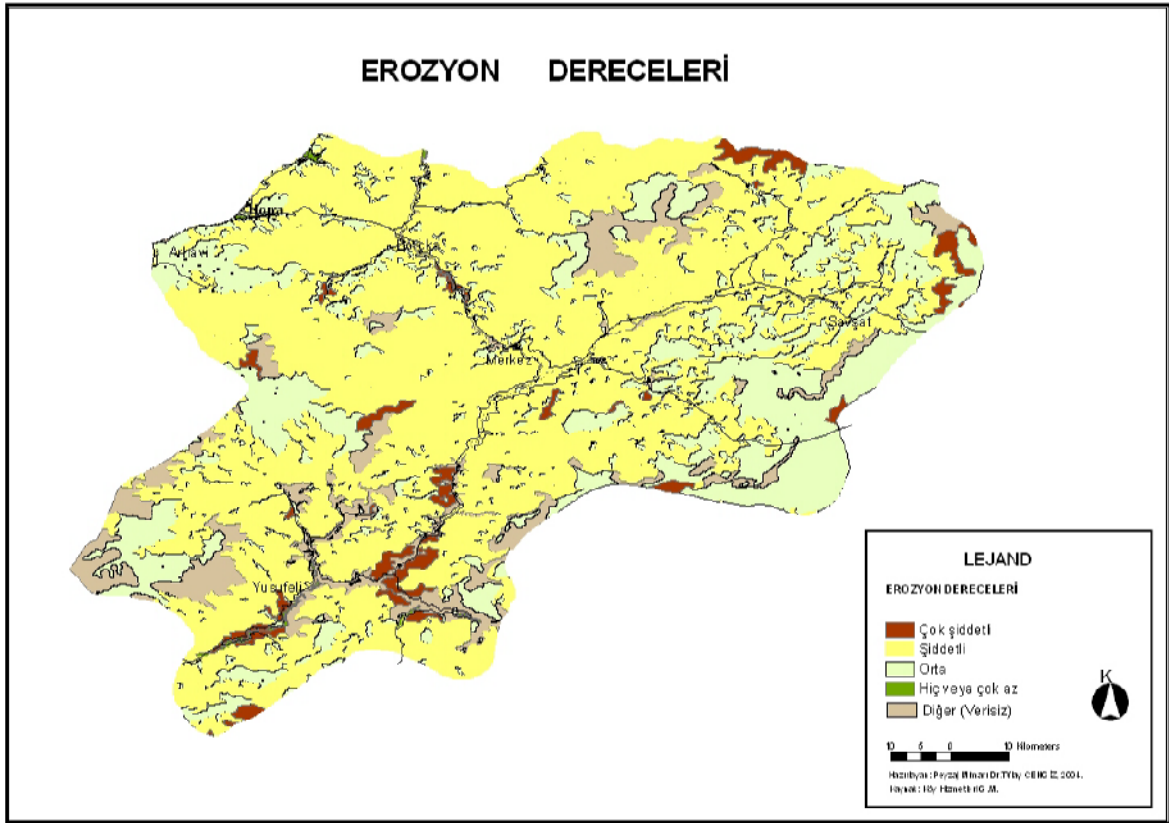
Buna göre, İl arazisinin % 90’ından fazlası erozyon tehdidi altındadır (Harita 8).

İl’de kirlilik ölçümleri yapılmamaktadır. Ancak emsal teşkil etmesi bakımından komşu illerdeki SO₂ ve partikül madde ölçümleri incelendiğinde, Artvin’e göre daha kalabalık olan bu illerde çok ciddi bir hava kirliliği problemi olmadığı belirtilmektedir (DOKAP, 2000). İlde geçmiş yıllarda, Murgul ilçesinde Murgul Karadeniz Bakır İşletmelerinin sebep

olduğu ciddi bir hava kirliliği problemi yaşanmış ve yörede yaklaşık 3 000 ha'lık ormanlık alan yok olmuştur (Kalay ve Ark. 1995). Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğinde belirlenen sınır değerler çerçevesinde hedef Kış Sezonu Sınır Değerleri esas alınarak kirlilik derecelerine göre yapılan sınıflandırmada Artvin İli “ Üçüncü Derece Kirli İller “ kapsamında değerlendirilmektedir.

İl'de su kirliliğine neden olan önemli bir etken Murgul ilçesindeki Karadeniz Bakır İşletmeleri Kuruluşunun Murgul Çayına verdiği atıklardır. Burada bakır açık kesme yöntemiyle çıkarılmakta ve minerallerin yıkanması için kullanılan su arıtılmadan, doğrudan Murgul Çayı'na boşaltılmaktadır. Yine ilde erozyonun fazla olması ve çay alanlarında yapılan bilinçsiz gübreleme sularda kirlilik yaratmaktadır.

Tarım topraklarının işlenmesi sırasında gübreleme, ilaçlama ve sulama çalışmalarında bilimsel kurallara uyulmaması sonucu İl'deki topraklarda toprak kirliliği ve bozulması problemleri oluşmaktadır. Aşırı ve yanlış gübre kullanımı sonucu İl'de çay tarımı yapılan alanlardaki topraklar asitleşme problemi ile karşı karşıyadır. Ancak bu konuda son yıllarda yapılmış araştırma ve hazırlanmış envanter bulunmamaktadır.

Harita 8. Artvin İli Erozyon Haritası

Kaynak: Köy Hizmetleri Genel Müd.

İl'de yaklaşık olarak toplam 70-80 ton/gün çöp üretilmekte ve bunlar düzensiz olarak depolanmaktadır. Bütün İl'de katı atık deponi alanları düzensizdir ve çoğu yerleşim yerlerine yakındır. Hiç birinin yer seçiminde yönetmelikte öngörülen jeolojik, topografik, hidrolojik ve meteorolojik kriterler dikkate alınmamıştır. Katı, sıvı ve gaz atıklarla ilgili düzenli ölçüm çalışmaları ve envanter bulunmamaktadır. Tıbbi atıklarla sanayi atıkları da

genel olarak evsel atıklarla birlikte depolanmaktadır. Bertaraf yöntemi olarak, yakma, denize dökme, araziye gömme ve dereye dökme yöntemleri uygulanmaktadır.

Hopa ve Arhavi ilçelerinde, trafik yoğunluğu yüksek E-97 Karayolu ilçe içinden geçtiğinden, diğer ilçelerde ise kent içi trafik yoğun ve düzensiz olduğundan dış kaynaklı gürültü potansiyeli bulunmaktadır. Başta Merkez ilçe olmak üzere ilçe merkezlerinin çoğunda görüntü kirliliği olarak nitelendirilebilecek düzensizlikler bulunmaktadır.

İl içinde 2003 yılı itibariyle 40 adet baz istasyonu kurulmuştur. Bunların çevresel etkileri hakkında yeterli ve sağlıklı bilgi bulunmamaktadır.

İlde yapımı devam eden barajlar Çoruh vadisi boyunca yayılış gösteren endemik bitki türleri ve nesli tehlike altında olan balık ve sürüngen türleri için tehlike arz etmektedir. Barajların inşası mevcut durumu ile bitirildiğinde ilde yaşayan Çoruh engereğinin yaşam alanının büyük çoğunluğu sular altında kalacaktır. Yine Hopa engereğinin yaşam alanının bir kısmı sular altında kalmaktadır. Bu iki sürüngen türü için yörede özel koruma önlemleri geliştirilmesi gerekmektedir.

Çoruh nehrinde yaşayan 10 dan fazla balık türü mevcuttur (Aras, 1974; Solak, 1977). Bunlar; alabalık türleri (*Salmo trutta labrax* (EN) ve *Salmo trutta macrostigma*), sazan balığı (*Cyprinus carpio*), noktalı İnci balığı (*Alburnoides bipunctatus*), tatlı su kefalı (*Leuciscus cephalus*), bıyıklı balık (*Barbus plebejus*), caner (*Barbus capito capito*), kadife balığı, yeşil balık (*Tinca tinca*), Kara balık (*Capoeta tinca*), siraz (*Capoeta capoeta*), çöpçü balığı (*Nemacheilus angorae*) ve yayın (*Silurus glanis*)'dan oluşmaktadır. Bu türler içinde, barajların bitiminden önce özel koruma önlemlerinin alınması gerekmektedir.

Ülkemiz nüfusunun artmasına paralel olarak enerjiye olan ihtiyaçta artmaya devam edecektir. Bu ihtiyaç beraberinde yeni barajların inşasını zorunlu kılacaktır. Bu bağlamda, Artvin'de yapılacak olan barajlar ülkenin enerji ihtiyacını karşılamada önemli görev üstlenecektir. Ancak, bir ihtiyacı karşılarken ülkemizin gelecekte son derece önemli olacak olan tür zenginliğini ve genetik kaynaklarını korumak zorundayız. Bu nedenle, baraj sahaları altında kalacak olan endemik ve nesli tehlikede olan bitki ve hayvan türlerini korumak için özel önlemlerin alınması gerekmektedir. Bitki türlerinin ilde oluşturulacak bir botanik bahçesine taşınması uygun olacaktır. Vadide yaşayan engerek türleri ve nehirde yaşayan balık türleri için özel önlemler geliştirilmesi zorunludur.

İldeki madencilik faaliyetleri ile, dikkatsizce yapılan işletme ve uygulamalar sonucu doğaya düzelmesi asırlar sürecektir tahrip edilmiştir. Murgul'da işletilen bakır fabrikasından çıkan SO₂ gazları yörede 3000 ha orman alanının yok olmasına neden olmuştur. Zararın fazla olması sonucu, daha sonra çıkan maden borularla Hopa Limanına oradan da gemilerle Samsun'a gönderilmeye başlanmıştır. İlde çıkarılması düşünülen Cerattepe bakır madeni işletmesinde de çevreye asit maden suyu verilme ve suların kirlenmesi problemi vardır. Maden işletmesi sonucu oluşacak asit maden sularının yüzey sularına ve yer altı sularına karışmadan arıtılması gerekmektedir.

İl'de İl Çevre Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, Mahalli Çevre Kurulu, İl Çevre Vakfı, Belediyelerin çevre hizmeti veren birimleri ve bazı sivil toplum örgütlerinden oluşan kurumsal yapı bulunmaktadır. İl'deki Üniversite kurumlarının çalışmalarına bilimsel destek verme potansiyeli vardır. Ülke genelinde örgün öğretim kurumlarının programlarında çevre konusuna yeterli yer verilmeyişi İl düzeyinde de çevre eğitimi konusunu olumsuz

etkilemektedir. İl Çevre Müdürlüğünün gösterdiği çabalar, İl halkının yaygın biçimde çevre bilgisi ve çevre bilinci kazanması için yeterli olamamaktadır.

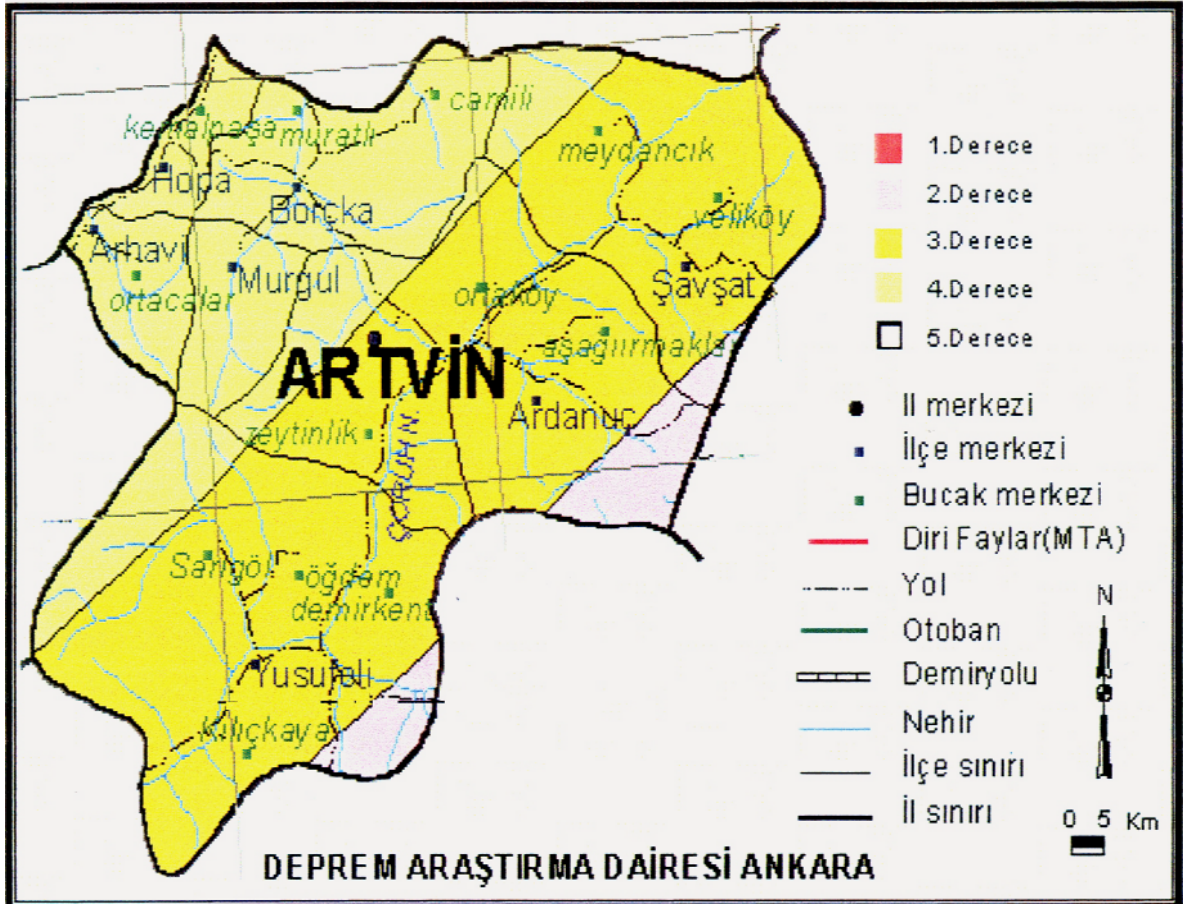
2.2.4 Jeolojik ve Tektonik Yapı

Yöre jeomorfolojisi, jeolojik yapı ve litolojinin kontrolünde olup, Karadeniz bölgesinin genel morfolojisine uygun olarak üç ana üniteden oluşmaktadır.

- BGB – DKD doğrultusunda uzanan dağlık alanlar,
- Karadeniz boyunca uzanan ve abrazyon aşındırmasının şekillendirdiği Pleistosen –Aktüel kıyı kuşağı,
- Bu iki ana morfolojik ünite arasında yer alan ve flüvyal aşındırmanın şekillendirdiği plato alanı.

Bu benzerliklerle rağmen Artvin İli ile Doğu Karadeniz Bölgesi arasında; iklim, bitki örtüsü ve morfolojik yönden bazı farklılıklar vardır.

İl sınırları içinde önemli tektonik yapı olarak yıkıcı depremler üreten faylar mevcut değildir (Harita 9). İlin sahil kesiminde zemin gevşek ve zayıf aluviyal zemindir. Bu alanlar da sel baskını riski mevcuttur. Yine bu bölgede yamaçlarda gevşek ve killi zeminler üzerinde yüksek heyelan riski bulunmaktadır.

Harita 9. Artvin İli depremsellik haritası

Artvin İli Merkez ilçenin yerleşimi olduğu bölgede ayrıntılı zemin araştırılması yapılmamış olup, imar planına esas İller Bankası tarafından 1974 ve 1980 yıllarında düzenlenmiş iki adet jeolojik etüt raporu mevcuttur. Bu raporlarda ilçe merkezi spilit, dasit, riadasit ve andezitik breşlerden meydana geldiği belirtilmiş olup volkanik kökenli zeminde ayrışma fazla olduğu, eğiminde yüksek oluşu nedeniyle heyelan riski içeren bölgelerde inşaatın yapılmaması çok katlı binalar yapılmadan önce gerekli zemin araştırması yapılması gerekmektedir. İmar planına esas jeolojik ve jeoteknik raporlarının yetersiz kalması ve ayrıntı içermediğinden revize imar planının yapılması, bunun yanında belediye sınırının şehrin genişlemesi yönünde alınması düşünülen mücavir alanlarının öncelikle jeolojik – jeoteknik etüt raporlarının yaptırılarak zemin durumunun netlik kazandırılması ve il genelinde yapılacak her inşaatta parsel bazında zemin etüdünün yapılması gerekmektedir.

2.2.5 İl'in Depremselliği

Artvin İl sınırları içerisinde kalan bölge, aktif fay – deprem ilişkisi açısından ele alındığında, yıkıcı özellikte deprem yapabilecek herhangi bir aktif fayın bulunmadığı görülmektedir (Harita 9). Artvin İline en yakın fay sistemi “ Kuzey Anadolu Fay Zonu” (KAF- NAF) olup, kuş uçuşu 100 – 160 km. uzaklıktadır. Aynı şekilde 2. derecede etkili olabilecek “Erzurum Fay Zonu” ise 50 – 100 km. uzaklıktadır.

Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası’nda; Arhavi, Hopa, Borçka ve Murgul dördüncü bölgede, Merkez ilçe 3 ve 4 Bölge sınırında, Yusufeli, Ardanuç ve Şavşat üçüncü bölgede yer almaktadır.

2.3 Yönetmel ve Kurumsal Yapı

İldeki idarenin başı validir. İl idaresi İl'in genel idaresi ve İl'in özel idaresi olarak iki kısma ayrılmaktadır. İl'in genel idaresi; valinin altında il idare şube başkanları ve il idare kurulundan oluşmaktadır. Vali il idaresinin, il idare şube başkanları ise il'de bulunan ve hizmet yürüten kuruluşların başıdır. İlçelerde ise, kaymakam hükümetin temsilcisi olarak görev yapmakta ve yetkilerini valinin gözetim ve denetimi altında kullanmaktadır. Kentlerde belediyeler, kentte yaşayan halkın yerel nitelikteki ortak ve medeni gereksinimlerini karşılamakla görevli olan kamu tüzel kişilikleridir.

Bu bölümde, Artvin İlinin yönetmel ve kurumsal yapısı, kamu ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşları ana başlıkları altında özetlenmiştir.

2.3.1 Kamu Sektörü

2.3.1.1 Yapı, Donanım, Bütçe, İnsan Gücü ve Teknoloji İle İlgili Sorunlar

Bu sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Fiziki mekan sorunu: İl'de özellikle Merkez İlçede bulunan birçok kamu kuruluşu arazinin dağlık ve çok eğimli olmasından dolayı fiziki mekan problemi yaşamaktadır.
- İlde bulunan bir çok kamu kurum ve kuruluşunun yeterli sayı ve nitelikte araç, malzeme ve donanıma sahip olmaması. Bazı kurumlarda kullanılan donanımında teknolojik açıdan geri kalmış olduğu görülmektedir.
- Bütçe ile ilgili en önemli sorun gelen bütçenin yetersiz olmasıdır.

- Bazı kurumlarda gereğinden fazla çalışanın bulunması, bazılarında ise yeterli çalışan bulunmaması
- Belediyeler, bütçelerinin yetersizliği ve 190 sayılı “genel kadro ve personel usulü hakkında kanun hükmünde kararname” gereğince personel sayılarını artıramamaktadırlar. Personel atamaları merkezi yönetim tarafından yapıldığı için, belediyeler çalışacakları personeli kendileri belirleyememektedir.
- Hizmet içi eğitimlerden istenen verim alınamamaktadır. Hizmet içi eğitim çalışmalarının niteliği, bu çalışmalara katılanların başarı dereceleri ve yapılan hizmet içi eğitim çalışmalarının kurumların performanslarına ne ölçüde yansıdığı tartışmalı bir konudur.
- Ücretler arasındaki dengesizlik personelin çalışma isteğini olumsuz olarak etkilemektedir. Bir işçi, emrinde çalıştığı mühendisten daha fazla maaş alabilmektedir.
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun memurlara sağladığı güvence nedeniyle memurların kendilerini geliştirme isteklerinin bulunmaması.
- Kadro dağılımının merkezden yapılması nedeniyle, personeli istihdam edecek birimin aradığı nitelikte, merkezden atanan personelin niteliğinin örtüşmemesi.
- Merkez tarafından atanan personelin, uyum sorunu yaşaması ve bu nedenle yeterince verimli olamaması.
- Mevcut yapı içerisinde başarı ölçütlerinin ya hiç bulunmaması ya da belirgin olmaması. Bu nedenle işini yapan personel ile işini yapmayan personel arasında hiçbir ücret ve prestij farkı bulunmaması, atamaların ve görevde yükselmelerin politik olarak belirlenmesi.

Sıralanan sorunlar içinde en önemli iki sorun atamaların liyakate göre yapılmaması ve maaşlardaki dengesizliktir. Bu iki sorun bir çok çalışanı kurumuna küstürmüş ve yaptığı işi sevmeyen bir konuma getirmiştir. Kurumlarda iş yapmaktan daha çok işten kaçma daha çok rağbet görmekte, bunun faturasını da devlet ağır bir şekilde ödemektedir. Yukarıda sayılan nedenler birbirlerini neden-sonuç ilişkisi içerisinde etkileyerek İl dahilindeki tüm yönetsel yapıyı işlevselliğinden uzaklaştırmakta ve kurumların kendilerinden beklenen kamu hizmetini verimlilikten uzak, beklenenden daha az kaliteli, yavaş ve pahalı bir şekilde yerine getirmelerine neden olmaktadır.

2.3.1.2 Mevzuat ve Yetki-Sorumluluk Dengesi İle İlgili Sorunlar

Yürütmelikteki bir çok mevzuat oldukça eski, dili ağır ve anlaşılır olmaktan uzak, güncel sorunlara çözüm üretmeyen, sorunu ortadan kaldırmak yerine yasaklamayı tercih eden bir yapı arz etmektedir. Sözgelimi 1580 Sayılı Belediyeler Yasası 1930’lu yıllarda oluşturulmuş olup, İl Özel İdare ve Köy Yasası daha da eski tarihli yasalardır. Yeni gelişmeler bir çok mevzuatın değişmesini ve yenilenmesini zorunlu kılmaktadır. Bazı durumlarda mevcut mevzuat iş yapılmasının önünde bir engel teşkil ettiği gibi kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği oluşturulamamasına, yetki ve sorumluluk karmaşası yaşanmasına neden olabilmektedir.

Yönetsel yapı ile ilgili önemli sorunlardan bir tanesi de yetkinin merkezde toplanması ve yerel yönetimlere fazla hareket serbestisi tanınmamasıdır. İşlerin ve hizmetlerin hızlı yürütülmesi açısından tam yetki ile donatılmış yerinden yönetim günümüzün kaçınılmaz zorunluluğu gibi görünmektedir. Hızlı gelişme ancak bu şekilde mümkün olabilmektedir.

Ancak merkezi yönetimin denetim fonksiyonunu üstlenmesi ve sık sık yerine getirmesi sistemin düzenli çalışması açısından son derece önem arz etmektedir.

Kurumlar arasında yetki ve sorumluluk karmaşası karşılaşılan bir diğer önemli sorundur. Bu da kurumların ve birimlerin bütünlük ve uyum içerisinde çalışmasına engel olmaktadır. Bunun da ötesinde, belirli bir bölgeye optimal hizmet vermek için birlikte çalışması gereken kurumların birbirlerini rakip gibi görmelerine neden olmaktadır.

İl'deki kamu kurumlarının yaşadığı önemli bir sorun da gereksiz bürokrasidir. Bu sorun aşırı merkezîyetçi ve hantal bürokratik yönetim anlayışından, gereksiz mevzuattan ve devlet yapısının aşırı güvensizliğe dayanmasından kaynaklanmaktadır.

2.3.2 Özel Sektör

İlde yeterince gelişmemiş bir özel sektör yapısı mevcuttur. Bunun başlıca nedeni İlin engebeli arazi yapısı, göç vermesi ve büyük metropollere uzak olmasıdır. Artvin ilinde 8 adet özel sektöre ait sanayi tesisleri bulunmaktadır. Bu sanayi tesislerinin üç tanesi Arhavi ilçesinde, iki tanesi Hopa ilçesinde olup bir tanesi kapanmış durumda, iki tanesi Borçka ilçesinde, bir adeti ise Şavşat ilçesinde bulunmaktadır.

Artvin Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği'ne bağlı toplam 18 oda bulunmakta olup, Tablo 72'de bu odalara kayıtlı üye sayıları ve odaları terk eden üye sayıları görülmektedir.

Tablo 72. Artvin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği - Odalara Kayıtlı Üye Listesi, (2004)*

Sıra no	Meslek Odaları	Üye sayısı	Faal üyeler	Terk edenler
1	Artvin Giyim Eşy. ve Sant. Odası	498	284	214
2	Artvin Şof. ve Otomb. Odası	1 090	614	476
3	Artvin Sanatkarlar Odası	325	196	129
4	Artvin Bak. Seb. ve Esnaf Odası	1 054	564	490
5	Borçka Esn. Sant. Odası	859	476	383
6	Borçka Şof. ve Otomb. Odası	907	564	343
7	Murgul Esn. Sant. Odası	570	353	217
8	Murgul Şof. ve Otomb. Odası	342	248	94
9	Hopa Esn. Sant. Odası	2 343	1 292	1 051
10	Hopa Şof. ve Otomb. Odası	1 276	819	457
11	Arhavi Esn. Sant. Odası	1 366	727	639
12	Arhavi Şof. ve Otomb. Odası	666	402	264
13	Ardanuç Esn. Sant. Odası	823	392	431
14	Ardanuç Şof. ve Otomb. Odası	435	239	196
15	Şavşat Esn. Sant. Odası	1 261	648	613
16	Şavşat Şof. ve Otomb. Odası	508	299	209
17	Yusufeli Esn. Sant. Odası	1 605	724	881
18	Yusufeli Şof. ve Otomb. Odası	539	268	271
	Toplam	16 467	9 109	7 358

* 28.06.2004 tarihi itibarıyla.

Kaynak : Artvin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, 2004. Artvin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği tarafından 94 sayılı ve 28.06.2004 tarihinde Artvin Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü'ne Oda bilgileri hakkında gönderilen yazı.

Buna göre Artvin Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği'ne bağlı toplam 16 467 kayıtlı üye bulunmaktadır. Söz konusu kayıtlı üyelerden 9 109'u faal üye iken, terk eden üyelerin sayısı 7 358'i bulmaktadır. Üyeliği çeşitli nedenlerle bırakanların oranı 2004 yılı ilk yarısı itibarıyla toplam üye sayısının yaklaşık % 45'ine karşılık gelmektedir.

Artvin ilinde; Artvin, Arhavi, Borçka ve Hopa olmak üzere toplam dört adet ticaret ve sanayi odası bulunmaktadır. Ardanuç, Şavşat ve Yusufeli ilçeleri Artvin Ticaret ve Sanayi Odası'na bağlıdır. 2003 yılı itibariyle Artvin merkezde 753, Arhavi'de 560, Borçka'da 675 ve Hopa'da ise 480 üye olmak üzere, il genelinde ticaret ve sanayi odalarına kayıtlı üye sayısı 2371 olarak gerçekleşmiştir (Şimşek, 2004).

Tablolardan görüldüğü üzere, şahıs şirketlerin oranı, tüzel kişiliğe ait işletmelerinden biraz azdır. Kentteki tüm işletmelerin sermaye yapılarına bakıldığında, işletmelerin sayısal olarak çok büyük bir kısmının küçük sermayeli işletmeler olduğu görülmektedir. Büyük sermayeli işletmeler, sayısal olarak az olmasına karşın yüksek istihdam ve yüksek katma değer yaratan işletmelerdir.

İl'deki işletmelerin önemli bir bölümünün aile işletmesi olması nedeniyle, şirketlerin ve diğer işletmelerin yönetici kadroları şirket ortakları ve aile fertlerinden oluşmaktadır. Profesyonel yönetici kullanan işletme sayısı oldukça azdır. Profesyonel yönetici kullanan işletmeler genellikle büyük ölçekli üretim yapan işletmelerdir.

Sonuç olarak; Artvin ilinde özel sektörün statü dağılımı göz önüne alındığında; İl'deki işletmelerin önemli bir bölümünün küçük sermayeli şahıs işletmeleri ve aile şirketleri olduğu, buna karşılık İl'in üretim ve istihdam yükünün önemli bir bölümünün sayıları az olan büyük işletmeler tarafından karşılandığı, İl'de bulunan şirketlerin sadece küçük bir kısmının profesyonel yönetici istihdam ettiği tespit edilmiştir. Bu göstergeler özel sektörün yeterince kurumsallaşmamış, büyümemiş, beklenen performansı ve etkinliği sergilemekten uzak olduğunu göstermektedir.

2.3.3 Sivil Toplum

Katılım ve halkla birlikte yönetim anlayışı günümüz çağdaş yönetimlerinin vazgeçilmez ve en önemli unsuru olmuştur. Sivil toplum örgütleri ise halkla birlikte yönetim anlayışının uygulamadaki en önemli aktörleri olarak çağdaş yönetimlerde alınan kararların belirlenmesinde en etkili belirleyiciler olmaya başlamışlardır. Güçlenen "halkla birlikte yönetim anlayışı" ile etkinlikleri gün geçtikçe artan sivil toplum kuruluşları, demokrasi kültürünün gelişmesini, baskı grubu anlayışını, yönetimin yönetilenlerin istemlerini ve düşüncelerini dikkate alarak yönetilenlerle birlikte karar oluşturulmasını, yönetimlerin yaptıkları uygulamaların bizzat halk tarafından denetlenmesi anlayışını pekiştirerek çağdaş yönetim kavramının çerçevesinin oluşmasını sağlamış ve bu yönetim anlayışının en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir (BİGP, 2004).

Artvin'de ülkemizde bulunan diğer bir çok İl'e oranla görece daha etkin ve işlevsel bir sivil toplum yapılanması bulunmaktadır. Söz konusu bu sivil toplum örgütleri; yönetime kendini daha kolay dinletebilen, gerektiğinde sonuca ulaşabilen, oldukça etkin ve etkili bir yapıya sahip bulunmaktadır. Fakat yine de sivil toplum örgütlerinin üye sayıları yeterli düzeyde değildir. Sivil toplum örgütlerinin bir bölümü de biçimsellikten öteye gidememiş, sadece tabelada isimleri bulunan sivil toplum örgütleri olarak kalmışlardır. Oysa önemli olan nokta; etkili olabilen ve kamuoyu yaratabilen sivil toplum örgütlenmesidir.

İl'in sivil topluma ilişkin en önemli sorunlarından biri; sivil toplum örgütlerinin aynı çatı altında toplanamamış olmalarından dolayı yapının dağınık olmasıdır. Bu durum da güçlü ve etkin bir şekilde yönetimi etkileme olanağını sınırlandırmaktadır. Bu nedenle sivil toplum örgütleri kendi görevlerini ayrı ayrı yürütmeli, fakat Artvin İl'ini ilgilendiren ortak konularda organize olarak birlikte hareket edebilmelidirler. İl'deki sivil toplum örgütlerinin

aynı çatı altında bir araya gelerek Artvin'in geleceğine ilişkin alınacak ortak kararların oluşumuna daha etkin ve etkili bir şekilde katılmaları gerekmektedir.

Sivil toplum örgütleriyle ilgili bir diğer sorun, bunların birbirleri ile iyi bir diyalog ve etkin bir iletişim kuramamalarıdır. Ayrıca yönetim ile iyi, sürekli ve etkin bir etkileşim içerisinde bulunmamaları da işlevlerini yerine getirmelerinde aksaklıklara neden olmaktadır. İl'deki sivil toplum yapısı; araştıran, proje üreten ve bu projeleri yöneticilerin önüne getirebilen bir anlayışa sahip bulunmasına karşın, bunların yaşama geçirilmesinde sorunlar bulunmakta, geleneksel yönetim anlayışı içinde yönetime ilişkin bilgilerin yönetilen ile paylaşılmadığı görülmektedir. İl'deki sivil toplum örgütleri vatandaşların sivil toplum örgütlerine ilgisiz olmasını, yöneticilerin sivil toplum örgütlerini yeterince önemsememelerine bağlamaktadır.

Yönetimin sivil toplumu karar alma süreçlerine katması ancak yöneticilerin iyi niyeti ve inisiyatifi ile sağlanabilmektedir. Oysa katılım, bireylerin iyi niyeti ve inisiyatifinden çıkarılarak, kurumsallaştırılmalı ve sivil toplum örgütlerinin karar alma süreçlerine her düzeyde yasal sınırlara bağlı kalarak etkin ve etkili bir şekilde katılımı sağlanmalıdır. Katılımın önünde iki önemli engel bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi mevzuattır. Mevzuat toplumun karar alma süreçlerine etkin bir şekilde katılımına pek olanak sağlamamaktadır. Bu nedenle de mevzuatın katılıma olanak sağlayacak şekilde yenilenmesi gerekmektedir. İkinci önemli sorun da; yönetimin geleneksel yönetim anlayışı içinde toplumun katılımına pek sıcak bakmaması ve bu nedenle de katılımı özendirmemesidir. Toplum da katılım konusunda çok istekli görünmemektedir. Sivil toplum örgütlerinin yönetim sürecine katılımı gerçekleşse bile söz konusu bu katılım kısa süreli olmaktadır. Oysa sivil toplum örgütleri yönetimin karar alma süreçlerine her düzeyde sürekli ve istikrarlı bir şekilde katılmaları gerekmektedir. Katılım süreklilik içerdiğinde bir anlam ifade etmektedir.

2.4 Teknik Altyapı

Toplumların kalkınmasında, iletişim, ulaştırma, enerji, su ve kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin etkinliği hayati önem taşımaktadır. Çağdaş iletişim altyapısı bireysel haberleşmeyi sağlamakla kalmaz aynı zamanda bilgi toplumunu oluşturmada da önemli rol oynar. Ulaştırma hizmeti, ekonominin maliyet yapısını, nüfusun ülke geneline dağılımını, kırsal alanda sosyal gelişmeyi, devlet ve toplum entegrasyonunu etkiler. Su ise dünyada en çok kullanılan doğal kaynaktır.

2.4.1 Ulaşım

2.4.1.1 Karayolları

Artvin ili konumu itibarıyla, ana ulaşım bağlantılarına uzak bölgede yer almaktadır. Artvin'de karayolu ulaşımı, çoğunlukla vadilerde ve akarsu güzergahlarında yer alan karayolları ile gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle il sınırları içerisindeki karayolları, dar ve virajlı güzergahları takip etmek zorunda kalmaktadır.

Artvin ilinin iki önemli karayolu bağlantısı bulunmaktadır. Bunlardan en yoğun kullanılanı, Hopa üzerinden Doğu Karadeniz'e uzanan kuzey (Artvin-Hopa) bağlantısı, diğeri de Erzurum üzerinden Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya uzanan güney (Artvin-Erzurum) bağlantısıdır. İlin karayolu ulaşım ağının büyük bir bölümü, Çoruh Havzası'nda

uygulanan baraj projeleri dolayısıyla yeniden şekillenecek olmasına rağmen, yeni inşa edilecek yolların virajlı yapısında önemli değişiklikler gerekmektedir.

Artvin ilinde 572 km’lik toplam yolun 31 km.si beton asfalt, 459 km.si sathi kaplama 64 km.si stabilize ve 8 km.si toprak yol niteliğindedir. Uzunluğu 285 km olan İl yollarının 64 km.si stabilize yol özelliğindedir. Artvin ili sınırları içerisinde otoyol bulunmamaktadır (Tablo 73).

Tablo 73. Artvin İlinde Türlerine ve Sath Cinslerine Göre Yollar

Sath Cinsi	Devlet Yolu (km)	İl Yolu (km)	Oto Yol (km)	TOPLAM (km)	Toplamdaki Payı (%)
Beton Asfalt	21	10	-	31	5,42
Sathi Kaplama	266	193	-	459	80,24
Stabilize	-	64	-	64	11,18
Toprak	-	8	-	8	1,41
Geçit Vermez	-	10	-	10	1,75
TOPLAM	287	285	-	572	100,00
Toplamdaki Payı (%)	50,17	49,83	-	100,00	

Kaynak: Karayolları 102. Şube Şefliği, 2004.

Artvin ili konumu itibariyle, ana ulaşım bağlantılarına uzak bölgede yer almaktadır. Artvin’de karayolu ulaşımı, çoğunlukla vadilerde ve akarsu güzergahlarında yer alan karayolları ile gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle il sınırları içerisindeki karayolları, dar ve virajlı güzergahları takip etmek zorunda kalmaktadır.

Artvin ilinin iki önemli karayolu bağlantısı bulunmaktadır. Bunlardan en yoğun kullanılanı, Hopa üzerinden Doğu Karadeniz’e uzanan kuzey (Artvin-Hopa) bağlantısı, diğeri de Erzurum üzerinden Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ya uzanan güney (Artvin-Erzurum) bağlantısıdır. İlin karayolu ulaşım ağının büyük bir bölümü, Çoruh Havzası’nda uygulanan baraj projeleri dolayısıyla yeniden şekillenecek olmasına rağmen, yeni inşa edilecek yolların virajlı yapısında önemli değişiklikler gerekmektedir. “Doğu Karadeniz Sahil Yolu İyileştirme Projesi” kapsamında, Artvin ili sınırları içerisinde devam eden Hopa-Sarp arasındaki yol yapım çalışmaları tamamlanmıştır. Hopa ile Rize il sınırı arasındaki kalan bölümlerde yol yapım çalışmaları ise devam etmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi’nin doğu kısımlarını Doğu Anadolu’ya, Hopa’dan başlayan Devlet Yolu: 010-26; Borçka ve Artvin üzerinden güneydoğuya doğru Erzurum’a Devlet Yolu: 950; Ardahan, Kars, Iğdır ve daha güney doğuya, İran’a kadar uzanan Devlet Yolu: 010-27; ile iç bölgelere bağlanmaktadır.

2000 yılında hazırlanan Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Planı içerisinde bölgenin ulaşım ağı ile ilgili verilen bilgiler ve getirilen öneriler arasında; Artvin ilinde baraj inşaatları nedeniyle güzergahları değiştirilecek Hopa-Artvin arasındaki karayolu için yaklaşık 40 km’lik bir tünel içeren alternatif güzergah gündeme gelmiştir.

Denizden yüksekliği sadece 640 m. olmasına rağmen Hopa ve Borçka arasındaki Cankurtaran geçidinde kış aylarında 3 m. yüksekliğinde kar yağışı olağan olduğundan, bölgenin bu topografik ve iklimsel koşulları ulaşımı daha da güçleştirmektedir. Çoruh Nehri ve kolları üzerinde yapımına başlanan (ya da planlanan) barajlara bağlı olarak söz konusu karayolu bağlantılarında su basması nedeniyle kesintiler oluşacaktır. Bu konuda KGM alternatif koridorların etüt edilmesine başlamıştır. Bölgenin doğusunda bir kuzey-güney aksının varlığını sürdürülebilmesi ve Artvin bölgesindeki yerleşmelere erişim

sağlanabilmesi için, toplam 550 km uzunluğundaki yol bağlantısından yaklaşık 350 km'lik kesiminin (üçte ikisinin) güzergahının değiştirilmesi ve yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Yukarıda değinilen 40 km'lik tünel alternatifi işte bu noktada gündeme getirilmiştir.

Bu güzergah üzerinde özellikle Cankurtaran geçidinde yörenin iklim şartlarından oluşan ve karayolu ulaşımını olumsuz etkileyen sorunların aşılması açısından Hopa-Borçka arasındaki karayolu güzergahında tünel yapımı oldukça önemlidir. Doğu Karadeniz Bölgesi'ni doğuya bağlayan ve Kuzey-Güney istikametinde uzanan dağ silsilesini geçmek zorunda olan birkaç bağlantıdan biri olan Hopa-Borçka karayolunda ulaşımın kesintisiz sağlanması açısından bu yol son derece önem arz etmektedir. Bu kuzey-güney doğrultusunda uzanan hemen bütün dağ geçitleri için sık sık tünel alternatiflerinden söz edilmekte olup, başlangıç maliyetlerinin vadi tabanını izleyen güzergahlara göre çok yüksek olmasına karşılık, uzun vadede kesintisiz trafik ve işletme maliyetlerinden sağlanacak tasarruflardan dolayı tercih edilebilir oldukları resmi kaynaklarca da ifade edilmektedir (DPT, 2000c).

KGM tarafından yerine getirilmesi gereken önemli bir başka faaliyet alanı da, Artvin ilinde, Çoruh nehri ve kolları üzerinde yapılacak baraj gölleri nedeniyle su altında kalacak yolların yeniden yapılmasıdır. Bir ön etüt hazırlanarak mevcut durumun değerlendirilmesi ve alternatif koridorların belirlenmesi çalışması yaptırılmıştır. KGM ve DSİ arasında imzalanan protokole göre, Muratlı Barajı hariç, KGM su altında kalan yolların yerine yaptırılacak yolların planlanması ve yapımından sorumlu olacaktır.

Borçka, Deriner, Artvin ve Yusufeli baraj gölleri nedeniyle Hopa-Artvin-Erzurum devlet yolu sular altında kalacaktır. Güzergaha komşu Berta vadisi boyunca Ardanuç-Şavşat, Oltu vadisinde Oltu-Olur, Barhal vadisi boyunca da Sarıgöl, Yusufeli ve Öğdem bağlantıları kesintiye uğrayacaktır. Berta nehri üzerinde Bağlık Barajı ve Meydancık elektrik santrali yer almakta olup Artvin-Şavşat yolunun yaklaşık 12.5 km'lik bir kesimini su altında bırakacaktır. Benzer şekilde Oltu nehri üzerindeki diğer iki baraj (Ayvalı ve Olur barajları) da Artvin-Oltu yolunun 32 km.sinin su altında kalmasına neden olacaktır.

Yusufeli barajı nedeniyle Tortum nehrinin memba tarafında baraj gölü aynasının genişlemesi sonucunda 14,5 km'lik bir yol kesimi de su altında kalacaktır. İkinci aşamada gerçekleştirilmesi planlanan barajlar ise Yusufeli Barajı-Bayburt yolunun üçte ikisinin sular altında kalmasına neden olacaktır.

Karadeniz sahil kesiminin Doğu Anadolu ve Erzurum ile bağlantısının sağlanabilmesi amacıyla iki alternatif koridor etüd edilmiştir. Bunlar:

- Hopa-Borçka-Artvin-Ardanuç-Olur-Oltu-Narman-Tortum-Erzurum (Alternatif-I), ve
- Hopa-Borçka-Artvin-Yusufeli-Uzundere-Tortum-Erzurum (Alternatif-II).

Çalışma sonucunda, aşağıda kesimler itibariyle özetlenen ikinci alternatifin uygulanması önerilmiştir:

Borçka-Artvin Kesimi: Bu kesimde yolun, Çoruh nehrinin doğu sahilini takip ederek, mevcut devlet yolunun rakımından az farkla, 200 m yükseltide yapılması planlanmıştır. Çevre köyler için daha düşük standartlı toplayıcı yolların nehrin batı yakasında planlanması da gerekmektedir.

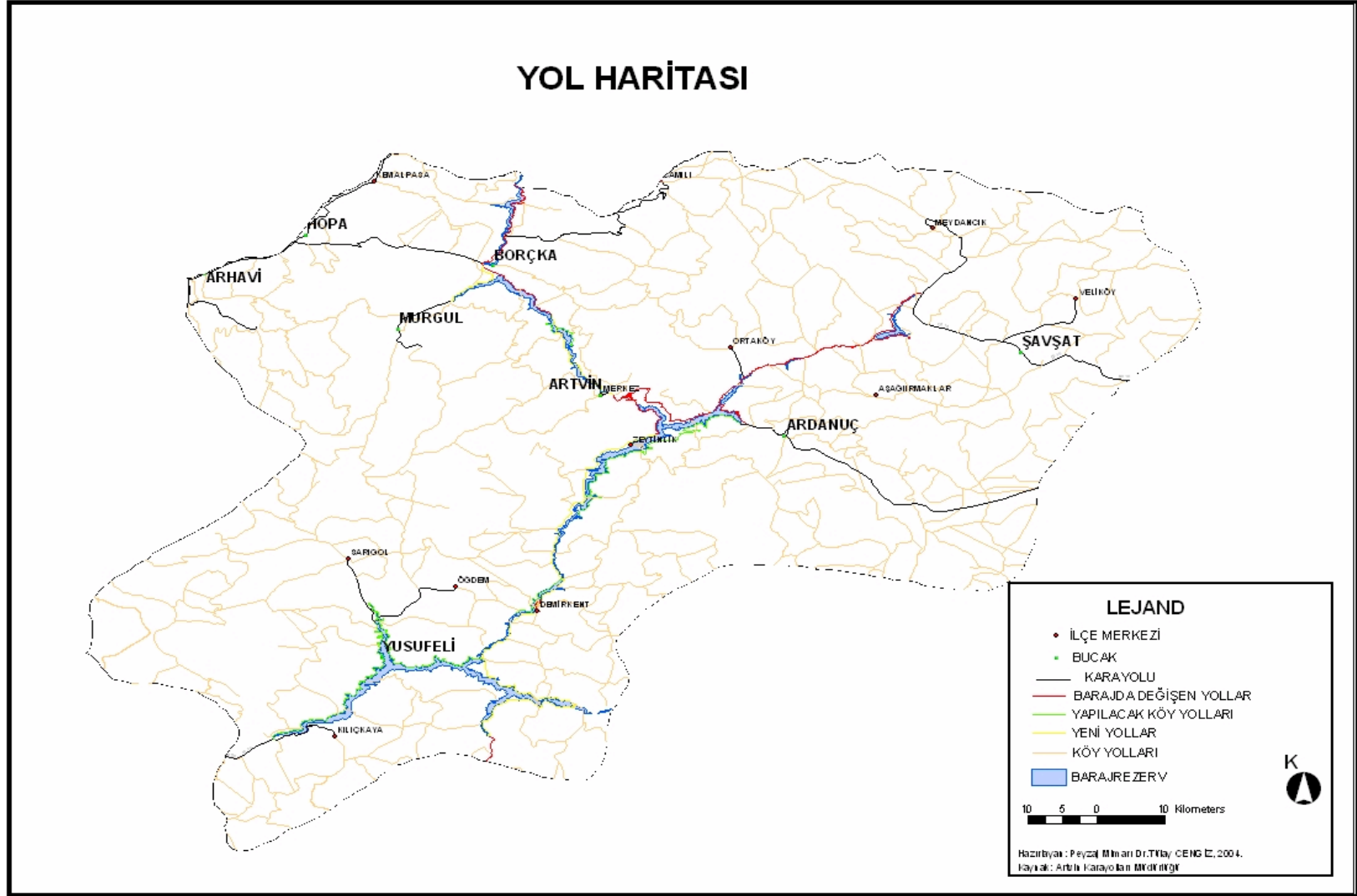
Artvin-Yusufeli Barajı-Tortum-Erzurum Kesimi: Artvin Köprüsü ve yaklaşım yolunun su altında kalmasını engellemek üzere Deriner ve Borçka barajları arasında yaklaşık 15 metrelik bir irtifa farkından fedakarlık edilmiştir. Ancak nehrin memba yönünde Yusufeli barajı istikametinde yolu su basacağından, nehrin sağ kıyısı boyunca bir yolun planlanması gerekecektir. Nehrin diğer yakasındaki köylere erişim sağlayabilmek için yol Artvin barajı civarında yükselti kazanacak ve 510-520 m yüksekliğine erişecek, burada bir köprü ve yaklaşık 4-5 km uzunluğunda bir yaklaşım yolu inşa edilecektir. Ayrıca Yağcılar-Çağlayan ve Yarbaş-Zeytincik köyleri erişim yolları üzerinde iki ayrı köprüünün de inşa edilmesi gerekecektir.

Artvin ve Yusufeli barajları aksları arasında yaklaşık 20,5 km mesafe ve 200 m yükselti farkı bulunmaktadır. % 2 ortalama eğim ile tırmanma uzunluğu 10 km civarında hesaplanmakta olup, bu söz konusu mesafenin yaklaşık yarısıdır ve dolayısıyla kabul edilebilir gözükmektedir. Nehrin diğer yakasındaki köylere erişim amacıyla (Yusufeli barajı aksında, İnanlı ve Havuzlu köyleri arasında ve Sebzeçiler köyü civarında olmak üzere) üç ayrı köprü ile yaklaşım yolları inşa edilecektir. Köylerin ulaşımının söz konusu köprü ve yaklaşım yolları tarafından karşılanması nedeniyle Çoruh nehri boyunca Berta nehri çatalı ile Yusufeli barajı arasında bir toplayıcı yol yapılmasına gerek kalmamaktadır.

İkinci aşamada gerçekleştirilmesi planlanan baraj suları altında kalmaları nedeniyle güzergahı değiştirilecek ve ya da Çoruh nehri kolları boyunca inşa edilecek yollar, mevcut yollardan daha yüksek irtifalara taşınacakları için yüksek maliyetli olacaktır. Ancak Kılıçkaya-Erzurum bağlantısı için, birisi Yusufeli-Tortum, diğeri de İspir-Tortum arasında olmak üzere iki alternatif güzergah mevcuttur. İspir-Tortum yolunun kesin projelerinin ihale edilmiş olması nedeniyle, bu güzergah İspir ve Kılıçkaya arasında kalan yerleşmelerin Erzurum bağlantısı için de kullanılmalıdır.

Artvin-Ardanuç ve Artvin-Şavşat bağlantıları da Deriner baraj gölü altında kalacaktır. Artvin ile Şavşat-Ardanuç ayrımı arasında erişim eski yol güzergahı üzerinden sağlanabilecek, ancak bu durumda yol güzergahının doğuda Şavşat'a ve güneyde Ardanuç'a göl kıyısını takip ederek erişebilmesi için Berta nehrini geçmesi gerekecektir.

Karar-vericilerin, enerji-barajlar-yollar-derivasyon tünelleri ile doğanın korunması-turizmin geliştirilmesi arasında bir denge arayışı içinde olması gerekmektedir. Bu şartlar altında baraj konumlarının değiştirilmesi ve bazılarının yapımından vazgeçilmesi, bölgenin

Harita 10. Artvin İli Karayolu Ağı

geleceği açısından ekonomik yararlar sağlayabilir ve yeniden yapılması gereken yolların uzunluğunu minimize ederek maliyetleri düşürebilir.

Karayolları makine parkındaki mevcut iş makineleri Greyder, yükleyici ve paletli traktör (Dozer)'den ibarettir. İş makinelerinin tamamı ekonomik ömrünü doldurmuş olup ödenek yetersizliğinden yenilenememektedir. İş makinelerinin 10.000 saat kullanım süresinden sonra hurda kategorisine geçtiği düşünüldüğünde, Artvin ilindeki iş makinelerinin ekonomik ömürlerini doldurdukları söylenebilir.

Artvin ilinde faaliyet gösteren 102. şube şefliği bünyesinde mevcut olan 5 adet bakım evi ile birlikte genel olarak bakım işlerini yürütmektedir. Bakım hizmetlerinde çalışan personel sayısı yetersiz olup ayrıca istekli personel bulunması zordur.

Artvin ilinde 2002 yılında trafik polisi sorumluluk alanında toplam trafik kazası sayısı 431 olmuştur. Bu kazalarda 8 kişi ölmüş 200 kişi yaralanmıştır. Bu kazaların 307'si yerleşim yeri içinde olup bu kazalarda 1 kişi ölmüş 104 kişi yaralanmıştır. Yerleşim yeri dışında oluşan kaza sayısı ise 124 olup bu kazalarda 7 kişi ölmüş ve 96 kişi yaralanmıştır. Artvin'de 2002 yılında Jandarma sorumluluk alanında kaza istatistiklerine baktığımızda; toplam 66 kazanın 11'i yerleşim yeri içinde, 55'i yerleşim yeri dışında gerçekleşmiştir. Bu kazalarda 1'i yerleşim yeri içindeki kazalarda 9'u yerleşim yeri dışındaki kazalarda olmak üzere toplam 10 kişi ölmüş, 18'i yerleşim yeri içindeki kazalarda 120'si yerleşim yeri dışındaki kazalarda olmak üzere 138 kişi de yaralanmıştır.

Araç Yoğunluğu Tespitine Yönelik yapılan araştırmalara göre Artvin ilinde 10.000 kişiye düşen özel otomobil sayısı 402 olup, 81 il içerisinde 41. sırada, 10.000 kişiye düşen motorlu kara taşıtı sayısı 787 olup 37. sıradadır. 10.000 kişiye düşen özel otomobil ve motorlu kara taşıtı sayısı bakımından Artvin ilinin içerisinde yer aldığı Karadeniz Bölgesi, 7 bölge içerisinde 3. sırada yer almaktadır.

Karayolları ulaşımında motorlu taşıt yoğunluğunu ortaya koyabilmek için Karayolları Genel Müdürlüğü'nün Ulaşım ve Maliyet Etütleri Şubesi tarafından oluşturulan istatistiklere göre Artvin ilinde 8 ayrı güzergah üzerinde yapılan çalışma sonucu elde edilen yıllık ortalama günlük trafik değerler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 74).

Tablo 74. Artvin İli Devlet Yolları Y.O.G.T Değerleri

K.K. No	Yolun Adı	Boy (km)	Otomobil	Otobüs	Kamyon	Tır	TOPLAM
010-25	Fındıklı-Hopa	26	2164	134	731	71	3126
	Hopa-Sarp	19	1672	21	146	86	1944
010-26	Hopa-Artvin	69	1456	55	432	32	2044
010-27	Artvin Ayr.-Şavşat Ayr.	10	865	59	341	51	1326
	Şavşat Ayr.-Şavşat	51	471	15	180	6	723
950-01	Şavşat Ayr.-Zeytinlik	15	267	41	155	8	486
	Yusufeli Ayr.-Tortum Ayr.	8	231	36	91	8	374
050-06	Yusuefli Ayr.-İspir	44	284	19	78	0	425

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü Ulaşım ve Maliyet Etütleri Şubesi.

Tablo 74'e göre; en yoğun trafik, Fındıklı-Hopa arasında olup en az yoğunluk ise Yusufeli Ayrımı-Tortum Ayrımı, Şavşat Ayrımı-Zeytinlik ve Yusufeli Ayrımı-İspir arasındadır. Bütün yollarda en fazla görülen araç türü otomobil, ikinci olarak kamyon üçüncü olarak otobüs ve en az geçiş yapan araç türü tır olmuştur. İl'de yapılan tüm yük ve yolcu taşımalarının tamamı karayolu ile yapılmaktadır. Ağır vasıta sayılarının çokluğu genel

olarak trafik kazalarının artmasına neden olduğu gibi, kazaya karışan ağır vasıtalar, kazalardaki ölü ve yaralı sayısını da arttırmaktadır. Artvin ilinde ağır vasıta yoğunluğu az olduğundan bu olumsuz durum söz konusu değildir. Artvin ilinde ağır vasıtaların çokluğu özellikle Hopa-Artvin arasında trafik akışının yavaşlamasına neden olmaktadır.

2.4.1.2 Köy Yolları

Artvin ilinde toplam 310 köy bulunmaktadır. Bu köylerin 276 adedi Köy Hizmetleri Müdürlüğü'nün kapsamı içerisinde kaldığı için aşağıdaki tablodaki köy sayısı 276 olarak görülmektedir. Toplam ünite sayısı ise 1924'dür. Bu ünitelerin 241'i merkeze ait, geri kalan üniteler ise ilçelere aittir. İlçeler sahip oldukları köy bakımından karşılaştırılmıştır. En fazla köy Şavşat ilçesinde bulunmaktadır. Bu ilçeyi 48 köyü ile Yusufeli izlemektedir. 43 köy ile üçüncü sıradaki Ardanuç'tan sonra Merkez ilçe gelmektedir. Merkez ilçede 35 köy bulunmaktadır. 10 köy ile en az köy, Murgul ilçesindedir.

En uzun yol ağına sırasıyla Yusufeli, Merkez ilçe ve Şavşat sahiptir. Genel olarak köy sayısı arttıkça İlçelerde yol uzunluğunun da arttığı görülmektedir. Köy sayısı fazla olan ilçelerde yol ağı uzunluğu da fazla olmaktadır. Artvin ilinde köy yollarının genel durumunu Tablo 75'de özetlemektedir.

Tablo 75. Artvin İlinde Köy Yollarının Genel Durumu (2002)

İlçe	Faydalanan Yerleşim Yeri		Yol Durumu (Km)			
	Köy (Adet)	Ünite (Adet)	Asfalt	Stabilize	Tesviye	Toplam
Merkez	35	206	39	632	49	720
Ardanuç	43	227	24	399	67	490
Arhavi	28	93	42	110	20	172
Borçka	30	212	42	483	31	556
Hopa	26	92	42	148	8	198
Murgul	10	36	8	79	23	110
Şavşat	56	279	31	449	186	666
Yusufeli	48	503	22	729	60	811
Toplam	276	1 648	250	3 029	444	3 723

Kaynak: Artvin Köy Hizmetleri Müdürlüğü.

Artvin ilinde 2003 itibariyle 3723 km köy yolu mevcuttur. İlçeler arasında en fazla köy yolu (811 km) Yusufeli ilçesinde bulunmakta ve onu merkez ilçe (720 km) izlemektedir. En kısa köy yolu uzunluğuna da 110 km ile Murgul ilçesi sahiptir. Toplam köy yollarının 250 km.si asfalt geriye kalan 3473 km'lik kısmı ise stabilize yol özelliğindedir. Bu Artvin ilindeki köy yollarının % 7,20'sinin asfalt kaplı olduğunu geriye kalan % 92,80'lik kısmı ise stabilize yol niteliğinde olduğu anlamına gelmektedir.

Artvin ili sınırları içinde yapılan barajlar; karayollarını etkilediği gibi köy yollarını da etkilemiştir. Bu köylerin 13'ü merkeze bağlı, 7'si Ardanuç'a bağlı ve 5'i Yusufeli'ne bağlı olmak üzere toplam 25 köy Deriner Barajı ve HES inşaatından, 2'si Merkeze bağlı, 8'i Borçka ve Murgul ilçelerine bağlı olmak üzere 10 köy Borçka Barajı ve HES inşaatından, Borçka'ya bağlı 3 köy Muratlı Barajı ve HES inşaatından, Yusufeli İlçesine bağlı 14 köy Yusufeli Barajı ve HES inşaatından etkilenmektedir.

2.4.1.3 Kent İçi Ulaşım

İl merkezinin topografik yapısı gereği ve kurulduğu yerin yamaç olması dolayısıyla şehrin girişinden merkezine doğru keskin karp ve laselerle yollar inşa edilmiş ve bu yollar büyük

boyutlu istinat duvarları ile desteklenmiştir. Yol boyunca oluşturulmuş olan keskin kurp ve laselerdeki dönüşlerde, otomobiller için sorun yokken otobüs ve kamyon gibi uzun araçların dönmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır.

Kent içindeki caddeler dar olup iki aracın yan yana geçmesinde zaman zaman sıkıntılar yaşanmaktadır. Tek çıkış olarak planlanan yol üzerinde inşa edilen yerleşim amaçlı binaların çıkış kapıları direkt ana yola çıktığından bu durum problem teşkil etmektedir. Yollar şehir merkezine kadar genelde kaldırımsız veya dar kaldırımlıdır. Artvin ilinde sadece bir adet yaya üst geçidi mevcuttur. İl genelinde trafik ışıkları mevcut değildir.

Genel olarak kavşak veya kesişme yeri problemleri ilde görülmemektedir. Yer sıkıntısından dolayı yol boyunca park edilen araçlar zaten dar olan yollarda trafiği aksatmaktadır. Ana arterdeki bu karışıklık, ara yollara da yansımakta ve ara yollar da park yeri olarak kullanılmaktadır. Zaten dar olan bu yollar, park halindeki araçlarla daha da daraltıldığından tek araç, zorlukla ilerleyebilmektedir.

Kent içi ulaşımında otomobil kullanımı oldukça yaygındır. Sürücüler, gidebilecekleri son noktaya kadar otomobili tercih etmektedir. Otomobilin bu boyutta kullanılması, kentin otopark sorununu daha da ağırlaştırmaktadır. Taksi kullanımı otomobil kullanımı kadar yaygın değildir.

Artvin ilinde kent içinde yolcu taşımacılığı Artvin Dolmuş Birliği ve Artvin Merkez Taksi Durağı ile sağlanmaktadır. Artvin Belediyesince yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Artvin Dolmuş Durağı'nda toplam 24 minibüs taşımacılık yapmaktadır. Bu minibüslerin ortalama yolcu kapasitesi 15 kişidir.

Ayrıca kent içi ulaşımında hizmet veren Artvin Merkez Taksi Durağında toplam 48 adet 4 kişilik taksi bulunmaktadır. Bu taksilerin çalışma sistemi içerisinde her gün 10 taksi Köprü durağında 1 taksi devlet hastanesinde ve diğerleri merkez durağında çalışmaktadır. Bu durakta çalışan 18 taksi resmi dairelerde kiralık araç olarak çalışmaktadır. Bu taksiler yaptıkları kamu hizmetinden arda kalan zamanlarda taksi durağında çalışmaktadırlar. Taksi durağında çalışan araçlar Artvin ilinde kent içinde her noktaya, merkez ilçe köylerine, zaman zaman diğer ilçelere ve onlara ait köylere taşıma yapmaktadır.

2.4.2 İletişim

Santral Kapasitesi ve Abone Yoğunluğu: Artvin İl Telekom Müdürlüğü, Mayıs-1990 dönemi itibariyle PTT Başmüdürlüğü olarak kurulan ünite, 24 Nisan 1995 tarihinden itibaren Türk Telekom Başmüdürlüğü olarak hizmet sunmaya başlamış, 4502 sayılı kanunla da İl Telekom Müdürlüğü olarak yapılandırılmıştır. İl'de haberleşme hizmetlerini sağlayan 89 adet santral bulunmaktadır. İl düzeyinde toplam santral kapasitesi 63 189 hattır. Bağlı abone sayısı ise 2005 Şubat ayı itibariyle 56 094'dür. Mevcut telefon abonelerinin % 97'si sayısal santrallerden, % 3'ü ise elektronik santrallerden hizmet sağlamaktadır (Tablo 77). İl'de telefonsuz köy bulunmamaktadır.

Artvin ilinde telefon şebekesinin 129 650 m'lik kısmı prensibal, 157 962 m'lik kısmı ise lokal tesis olarak tamamlanmıştır. Artvin ili için 100 kişiye düşen hat sayısı 1993 yılından 1999 yılına kadar yıllara bağlı olarak bir artışın söz konusu olduğu daha sonra 2000 yılı için bir azalış ve tekrar artış gözlenmiştir. Ülkemiz genelinde 100 kişiye düşen hat sayısı ile Artvin ilinde 100 kişiye düşen hat sayısı karşılaştırıldığında sadece 1993 yılında Artvin'de bu değer daha düşük olduğu 1994'den 2002 yılına kadar tüm yıllarda

Artvin’de 100 kişiye düşen hat sayısı ülke genelinde 100 kişiye düşen hat sayısına göre daha fazla olmuştur.

Tablo 76. Artvin İli Sabit Telefon Hizmetleri

	Artvin Mart 2004	Artvin Mart 2005	Türkiye 2000*
Toplam Santral Sayısı (Adet)	88	89	10 952
Toplam Santral Kapasitesi (Hat)	64 086	62 922	20 796 985
Toplam Çalışan Abone Sayısı (Adet)	57 482	56 094	18 395 171
Toplam Köy-Kasaba (Belde) Sayısı	316	315	37 344
Telefonu Olmayan Köy Sayısı	0	0	-
Sayısal (Dijital) Santral Oranı (%)	3	3	72
KTS (Kablosuz Telefon Sistemi) Abone Sayısı (Adet)			Baz İst:501 Hat: 69 546
Ankesör Sayısı (Adet)	260	254	
- Jeton	21	18	72 322
- Kartlı	171	168	
- Smart Kartlı	68	68	

*Türk Telekom, 2000: 54-57.

**Kaynak: Artvin İl Telekom Müdürlüğü.

Kablosuz telefon sistemi; Artvin koşullarında dağınık bir yerleşimin söz konusu olması ve hizmet sahası çapının düşük olması, iletişimin net yapılmasında meydana gelebilecek problemler nedeni ile verimliliği düşük olacağından ve dolayısıyla maliyet hesaplarındaki işletme giderlerini karşılamayacağından hiçbir zaman planlanmamıştır.

Artvin’de yıllara göre dağıtılan posta gönderisi incelendiğinde 2000 yılından 2003 yılına % 40 düzeyinde bir azalma söz konusudur. Artvin ilinde dağıtılan posta sayısında yıllara göre giderek bir azalma olduğu görülmektedir. 2000 yılında dağıtılan mektup posta sayısı 1 436 787 iken bu değer 2003 yılında 861 959 olarak gerçekleşmiştir. Bunun nedeni olarak teknolojinin gelişmesine paralel olarak yaygınlaşan GSM gibi yeni haberleşme araçları yaygınlaşması olduğu söylenebilir. Ülkemizdeki yıllara göre üretilen mektup hizmetleri incelendiğinde 1994 yılında 1 127 472 000 olan mektup posta hizmeti 1998 yılında 947 574 000’e düşmüştür. Artvin ilinde de ülke genelindeki azalmaya benzer bir azalma söz konusu olmuştur.

Artvin ilinde 2003 yılı itibariyle değişik periyotlarla yayınlanan 13 gazete bulunmaktadır. Bunlar; Artvin merkez ilçede yayınlanan ve haftada 2 gün çıkan Artvin’in Sesi Gazetesi, Alkan Gazetesi, Demokrat Çoruh Gazetesi, Serhad Artvin Gazetesi ve aylık yayımlanan 08 Haber Gazetesi; Arhavi’de haftada iki gün yayımlanan Arhavi Postası Gazetesi; Borçka’da haftada iki gün yayımlanan 7 Mart Gazetesi; Hopa’da haftalık yayınlanan Doğu Gazetesi ve Artvin Gazetesi, aylık yayımlanan Kafkas Sarp Haber Gazetesi ve Artvin Çoruh Gazetesi; Şavşat’ta haftalık yayımlanan Şavşat’ın Sesi Gazetesi ve Yusufeli’nde aylık yayımlanan Yusufeli Haber Gazetesi’dir (**Anonim, 2004**).

Artvin ilinde yayın yapan özel televizyon yoktur. Sadece Rize ilinde yayın yapan ve yayınları Artvin’e ulaşan Kaçkar TV isimli televizyon kanalında zaman zaman Artvin ilinde yayın yapan 08 FM Radyo ve televizyon Yayıncılık A.Ş. ile ortak olarak Artvin’e yönelik programlar yapılmaktadır. Bunun yanında Artvin’de yayın yapan iki özel radyo mevcuttur.

Artvin ilinde de kaç kişinin internet kullanıcısı olduğunun tespiti oldukça güçtür. Artvin ili genelinde 2004 Mart ayı verilerine göre TTnet abonelerinin sayısı 710 olarak

belirlenmiştir. Bu Artvin ilinde toplam nüfusun binde 3.6'sına eşittir. Kullanıcıların çoğu, özel servis sağlayıcılar üzerinden internet'e eriştiklerinden kesin bir sayıya ulaşılamamaktadır. Değişik kademelerdeki 207 okulda toplam 798 adet bilgisayar bulunmaktadır. Bunların 707 adedi İnternet'e bağlı durumdadır. İnternet'e erişebilen okul sayısı 90'dır. Diğer bir ifade ile okulların % 43'ü internet'e erişebilirken, % 57'si bu olanaktan yoksundur. Liselerin % 90'ı, meslek liselerinin ve Anadolu liselerinin tamamı İnternet'e erişebilmektedir. Bu oran, ilköğretim okullarında % 34 olup diğer okullara oranla düşüktür. İlköğretim okullarının % 71'i internet'ten yoksundur. Halk Eğitim, Hizmet İçi Eğitim, Rehberlik ve Araştırma, Mesleki Eğitim Merkezlerinde de toplam 68 bilgisayar bulunmakta ve bütün eğitim merkezlerinde internet'e erişilmektedir.

Artvin ili merkez ilçedeki tüm kamu kurum ve kuruluşlarının % 80'i, İnternet erişimine sahiptir. İnternet'e erişen kamu, kurum ve kuruluşlarının % 30'u, erişimini tek bilgisayarla gerçekleştirmektedir. Toplam 15 kamu kurumunda bütün bilgisayarlar internete bağlanabilmektedir. İnternete bağlı bilgisayara sahip kamu kurum sayısı 26'dır. İlde 8 kamu kurumunda internete bağlı bilgisayar mevcut değildir. Sadece Kredi Yurtlar Kurumu Artvin Yurt Müdürlüğü'nde bilgisayar bulunmamaktadır. Kamu kesiminde bulunan tüm bilgisayarların % 72'si İnternet'e bağlı durumdadır.

Artvin ili merkez ilçede kurumsal web sayfasına sahip olan kamu kurumlarının sayısı 13 (oranı %38), kurumsal e-postasına sahip olan kamu kurumu sayısı 20 (oranı % 59), Bilgi işlem birimine sahip olan kamu kurumu sayısı 10 (oranı % 29), kurum içi yerel ağ bağlantısı olan kurum sayısı 22 (oranı % 65), bağlı olduğu bakanlık veya merkezi birimi bağlantısı olan kurum sayısı 13 (oranı % 38) olarak ortaya çıkmıştır. Kurumlar e-devlet uygulamaları düzeyine bakıldığında ise % 47'sinde (16) e-devlet uygulamasının olmadığı, 1'inde vasat düzeyde % 41'inde (14) orta düzeyde, % 1'inde (4) de üst düzeyde e-devlet uygulaması olduğu görülmüştür.

İlçelerdeki kamu kurumlarındaki bilgisayar ve internete kullanımına ilişkin veriler Şavşat, Ardanuç, Hopa ve Yusufeli ilçelerinden elde edilmiştir. Şekil 13'te de görüldüğü gibi en fazla bilgisayar Şavşat ilçesindedir ve buradaki kamu, kurum ve kuruluşlarında 201 bilgisayar bulunmaktadır. Bunların % 13'ü ile İnternet'e erişilmektedir ve sayısı 27'dir. İkinci olarak Ardanuç gelmektedir. Ardanuç'taki kamu, kurum ve kuruluşlarında 127 bilgisayar mevcuttur ve % 25'i İnternet'e bağlıdır ve sayısı 32'dir. Hopa ve Yusufeli ilçelerinde kamu kesimindeki 75 bilgisayar vardır. Hopa'da internete bağlı bilgisayar sayısı 18 olup oranı % 24, Yusufeli'nde ise internete bağlı bilgisayar sayısı 28'dir oranı ise % 37 olup ilçeler arasındaki en yüksek internete bağlanma oranına sahiptir.

2.4.3 Enerji

Artvin ilinin jeolojik yapısı, genellikle volkanik ve intrüzif kayalardan oluşmuştur. Bu nedenle söz konusu yapı, enerji hammaddesinin oluşumu yönünden uygun ortam oluşturmaz. Sadece, Yusufeli ve Ardanuç yörelerinde ekonomik yönden önem taşıyan kömür zuhurları vardır. Yapılan çalışmalar sonucu 12 adet kömür zuhuru tespit edilmiştir. Kömür zuhurları Yusufeli ilçesinin güneyi ile Ardanuç çevresinde bulunmaktadır. İlde yer alan kömür zuhurları için bir rezerv hesabı yapılmamıştır. Küçük boyutlu olan bu kömürlerin bir kısmı eski yıllarda küçük çapta işletilmiştir. Halen iki tanesinde zaman zaman üretim yapılmaktadır.

Artvin ilinde 2001-2003 periyodunda tüketilen elektrik enerjisinin, abone gruplarına göre dağılımı yıllar itibariyle incelenmiştir. Söz konusu periyotta il genelinde; 2001 yılında

179 570 349 Kwh, 2002 yılında 154 335 220 Kwh ve 2003 yılında ise 161 764 635 Kwh elektrik tüketimi gerçekleşmiştir. Buna göre, ildeki toplam elektrik tüketimi 2001-2002 yılları arasında % 14 oranında azalırken, 2002-2003 yılları arasında % 5 oranında artmıştır (Tablo 77).

Tablo 77. Artvin İlinde Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Dağılımı

Abone Grubu	2001		2002		2003	
	Miktar (Kwh)	%	Miktar (Kwh)	%	Miktar (Kwh)	%
Sanayi	73 530 330	41	49 223 847	32	42 746 671	26
Ticarethane-Yazıhane	13444 253	7	10 190 487	7	13 257 103	8
Meskenler	58 622 330	33	50 677 042	33	57 024 051	35
Resmi Daire*	7588 471	4	6 736 310	4	17 506 066	11
Belediyeler	2 384 893	1	1 845 309	1	1 432 166	1
Şantiye (Geçici)	10 970 948	6	23 027 688	15	10 693 552	7
Bedelsiz**	9 860 000	5	10 760 000	7	14 722 635	9
Diğer	3 169 124	2	1 874 537	1	4 382 391	3
Toplam	179 570 349	100	154 335 220	100	161 764 635	100

* 2003 yılında Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) de Resmi daire olarak işlenmiştir.

** Bedelsiz abone grupları cadde, sokak ve park aydınlatmalarıdır

Kaynak: TEDAŞ Artvin Elektrik Dağıtım Müessesesi Kayıtları, 2004.

Artvin ili elektrik enerjisi tüketimi içinde, sanayi sektörünün önemli bir payı olduğu görülmektedir. Nitekim, 2001 yılında toplam elektrik enerjisi tüketiminin % 41'i, 2002 yılında % 32'si ve 2003 yılında ise % 26'sı söz konusu abone grubu tarafından gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, sanayi sektörünün 2001-2003 yılları arasındaki elektrik tüketimi yaklaşık ise % 42 oranında azalmıştır (Tablo 77). Diğer taraftan, 1990-1993 periyodunda ise Artvin ili elektrik tüketimi içinde, sanayi payının ortalama % 77 olarak gerçekleştiği (Bocutoğlu ve ark, 1996) de göz önüne alındığında, söz konusu abone grubunun elektrik tüketiminde yıllar itibariyle belirgin bir düşüş olduğu daha bariz bir şekilde görülebilmektedir. Kaldı ki, Artvin ili sanayi enerji tüketimi 2002 yılı Türkiye ortalaması olan % 49'un da oldukça altında kalmıştır (TEDAŞ, 2002). Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında Artvin ili sanayiinde elektrik enerjisi tüketiminin çok önemli bir kısmını gerçekleştiren Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ'ye bağlı Murgul Fabrikası'nın üretimini son yıllarda düşürmesi ve hatta fabrikanın durma ve kapanma noktasına gelmesinin önemli bir payı vardır. Çünkü, il genelinde sanayi elektrik tüketiminin %91'i söz konusu fabrikaya aittir.

Öte yandan, ildeki ikinci büyük elektrik tüketim grubunu meskenler oluşturmaktadır. Meskenlerdeki elektrik tüketimi, 2002 yılında bir önceki yıla göre bir miktar azalmasına rağmen, bu grubun toplam elektrik tüketimi içindeki payında önemli bir değişiklik gerçekleşmemiştir. Nitekim, bu pay, 2001 ve 2002 yıllarında % 33 iken, 2003 yılında % 35 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 77). Dolayısıyla, Artvin ilinde, 2002 yılında aynı abone grubuna ilişkin Türkiye ortalaması olan % 22,9'un (TEDAŞ, 2002).oldukça üzerinde bir tüketim gerçekleşmiştir

Yine, dikkati çeken bir diğer abone grubu ise şantiyelerdir. Zira, şantiyelerin toplam elektrik tüketimi içindeki payı 2001'de % 6 iken, 2002'de % 15 ve 2003'de ise yaklaşık 2001'deki tüketim seviyesine inerek % 7 olmuştur. Şantiyelerin elektrik tüketiminde 2003 yılında yaşanan düşüş, söz konusu yılda Artvin ilinde baraj inşaatlarının büyük oranda yavaşlamış hatta Deriner Barajı inşaatının tamamen durmasından kaynaklanmıştır. Şantiyelerdeki elektrik tüketiminin % 28'i Deriner Barajı, % 26'sı Muratlı barajı ve % 19'u da Borçka barajı inşaatlarına aittir. Bu yönüyle bakıldığında, Artvin ilinde şantiyelerdeki

elektrik enerjisi tüketiminde 2001 yılına göre 2002 yılında oluşan artışın, baraj inşaatlarının başlamasına paralel olarak meydana geldiği, 2003 yılındaki azalmanın ise baraj inşaatlarının yavaşlamasıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Son olarak, Tablo 77'den de görüleceği üzere, Artvin ili toplam elektrik tüketimi içinde; ticarethane-yazıhane, belediyeler, bedelsiz ve diğer abone gruplarının elektrik tüketim payları önemli oranda değişmezken, Resmi Daire tüketimlerinin 2003 yılında büyük değişime uğradığı görülmektedir. Bunun nedeni ise Kamu İktisadi Teşebbüslerinin hizmet binalarının bu grup içerisinde değerlendirilmesi olmuştur (yaklaşık olarak %7).

Öte yandan, Artvin ilinde iki yerde; Şavşat-Çoraklı ve Borçka-Balcı yöresinde sıcak su kaynağı tespit edilmiştir. Bu yörelerde yapılacak etüt ve sondaj çalışmaları sonucunda daha sıcak ve daha yüksek debide su sağlanabilir. Bunlardan Şavşat-Çoraklı mutlaka geliştirilmesi gereken bir sahadır (MTA, 1998).

Karadeniz Bölgesi ülkemizin en az güneş alan bölümünde yer almaktadır. Buna rağmen teknolojiye görülen gelişmeler, yalnız parlak ve sıcak güneş ışığı dışında gün ışığı ile çalışabilen kolektörlerin yapımına imkan tanımıştır. Bu nedenle bölgemizde de aktif ve pasif ısıtma sistemlerinden yararlanma imkanları vardır. Artvin ilinde özellikle Ardanuç ve Yusufeli yöreleri diğer kesimlere göre daha fazla güneş ışığından yararlanabilecek bölgelerdir. (MTA, 1998).

Artvin bölgesi için rüzgar enerjisi potansiyeli ve kullanım imkanları üzerine bir araştırma yapılmamış olduğundan konu ile ilgili bilgiler burada verilememiştir. Ancak bu sistemin kuruluşu güneş enerji sistemlerine göre daha masraflı olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Artvin ili, biyokütle enerji kaynağı olarak orman ürünleri açısından zengindir. Ormanlardan elde edilen atıklar ve aralama materyallerinin enerji üretimi olarak kullanılması dışında, başta ısıtma olmak üzere enerji üretimi amacıyla enerji ormanları tesis çalışmaları yapılabilir. Kırsal alanda biyogaz kullanımı teşvik edilebilir. Katı atıklar uygun bir depo alanında toplanarak metan gazı üretilebilir. Bu gazın bir kısmı yakılması gerekli olan katı atıkların imhasında kullanılabilir (MTA., 1998).

Artvin ili, doğal gaz getirilmesi konusu Doğu Karadeniz Bölgesi Doğal Gaz İletim Hattı Projesi” çerçevesinde Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı üzerinde Erzincan'dan bir branşman alınarak, hattın Gümüşhane, Bayburt, Hopa, Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu ve Samsun'a uzatılması ile doğal gaz bu güzergahta kullanıma sunulması planlarında ele alınmıştır. Ancak kirletici emisyonu diğer fosil yakıtlara özellikle kömüre göre daha düşük ve verimli bir enerji olan doğal gaz, Artvin ilinde halen kullanılmamaktadır.

2.4.4 Su ve Kanalizasyon

Artvin'in ilçe merkezleri ve köylerinin içme suyu ihtiyacı genellikle akarsu kaynakları ve kısmen kuyulardan sağlanmaktadır. İller Bankası tarafından; Merkez ilçe, Arhavi, Borçka, Hopa, Murgul ve Yusufeli ilçeleri ile Kemalpaşa beldesinin içme suyu şebeke yenileme ve ilave ihtiyaçlarının karşılanması ile arıtma sistemleri kurulma çalışmaları sürdürülmektedir (Şimşek, 2004).

Artvin ili sınırları içinde hizmet veren 12 belediyenin 11'i içme-kullanma suyu şebekesi kullanmakla birlikte, arıtma tesisi kullanan belediye yoktur. İçme-kullanma suyu şebekesi

kullan nüfusun belediye nüfusu içindeki payı % 92.5'dir. Bu oran Türkiye geneli için % 91,5'dir.

Artvin'de içme kullanma suyu şebekesi olan 11 belediyenin yılda toplam çektiği su miktarı 72 450 600 m³'dür. Bu suyun 42 099 000 m³'ü kaynak suyu, 207 000 m³'ü akarsu 28 288 000 m³'ü kuyu suyudur (<http://www.yerelnet.org.tr/su/konuhakkinda.php>).

Artvin ilinde toplam 31 adet akarsu, 17 tane göl bulunmakta olup, yapımı devam etmekte olan barajlar tamamlandıktan sonra 4 adet baraj gölü oluşacaktır.

İl sınırları içinde bulunan akarsular iki bölümde incelenir. Bir kısmı asıl ırmak olan Çoruh Nehri'nin kollarını meydana getirirken, bir kısmı da il sınırları içinde ve il sınırları dışında Karadeniz'e dökülen nehirlerdir. Artvin ilindeki akarsuların en önemlisi Çoruh Nehridir. Bu nehrin dışında; Alanbaşı Dere, Anvoz Dere, Barhal Çayı, Berta Suyu, Bulanık Çayı, Cihala Dere, Çatkaya Deresi, Çermik Dere (Deviske), Gohandibi Dere, Güngörmez Dere Hars Dere, Hatıla Dere, Havak Dere, Havusker Dere, Hopa Çayı, Hükem Dere, Kabistre Deresi (Arhavi), Karakale Dere, Kılıçkaya Dere, Köprügören Dere, Köyiçi Dere, Madenler Dere, Melo Dere (Sarıbudak), Murgul Çayı, Oltu Çayı, Pehlivan Dere, Seksegarga, Tavusker Dere, Tortum Çayı bulunmaktadır.

Artvin ilinde önceleri 22. DSİ Bölge Müdürlüğü görev alanı içerisinde yar alan DSİ 222. Şube Müdürlüğü yer alırken, daha sonra Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın oluru ile DSİ 24. Bölge Müdürlüğü hizmet vermeye başlamış ve en son Kuzeydoğu Anadolu Çoruh Havzasında; Deriner, Muratlı, Yusufeli, Borçka, Artvin barajları ve HES projelerinin yürütülebilmesi amacıyla, 13 Haziran 1998 tarih ve 98/49270 sayılı müşterek kararname ile "DSİ Çoruh Projeleri 24. Bölge Müdürlüğü kurulmuştur.

Artvin'de, irili ufaklı çok sayıda göl vardır. Bunların çoğu buzul vadilerinin diplerinde oluşmuştur ve genellikle Karagöl adıyla anılır. Önleri moren yığınıyla dolu olan bu göller derindir. Çoğunda bol alabalık bulunan ve doğa harikası olan bu göllerin en önemlileri, Şavşat ve Borçka'da bulunan ve Karagöl adıyla anılan göllerdir.

Ülkemizde köy ve köy altı yerleşmelerinin % 75'inde yeterli ve sağlıklı, % 11'inde sağlıklı ancak yetersiz içme suyu bulunmaktadır. Sağlıklı içme suyu bulunan kırsal yerleşmelerin % 43'ünde şebekeli dağıtım sistemi kurulmuştur (DPT, 2001).

Artvin ilinde 232 köy şebekeli, 5 köy çeşmeli olarak toplam 237 köyde içme suyu bulunmaktadır. Şebekeli 69 köyde ve çeşmeli 2 köyde içme suyu yetersiz olan toplam 71 köyün içme suyu yetersizdir. Susuz köy adedi ise 2'dir. Susuz köylerin toplam nüfusu 140'dır. Bu durumu Tablo 78'de özetlenmektedir.

İçme suyu bulunmayan köylerden biri Şavşat diğeri Yusufeli ilçesindedir. İçme suyu yetersiz olan köylerin 12'si Merkez ilçede, 14'ü Ardanuç'ta, 9'u Arhavi'de 3'ü Borçka'da 3'ü Hopa'da, 2'si Murgul'da 16'sı Şavşat'ta ve 12'si de Yusufeli ilçesindedir. Suyu yetersiz olan köylerin toplam nüfusu toplam 6 704 ilen, içme suyuna sahip köylerin toplam nüfusu ise 32 546'dır. DİE'nin 2000 yılı verilerine göre yeterli içme suyu götürülen nüfus oranı Türkiye geneli için % 68.61 Karadeniz Bölgesi için % 83.73 ve Artvin için % 84.98'dir. Bu oran, Artvin ilinde Karadeniz bölgesi ve Türkiye geneline oranla daha iyi olmasına karşılık; Artvin ili içme suyu götürülen nüfus oranı sıralamasında 81 il içerisinde 73. sırada gelmektedir.

Artvin ili Merkez İlçede 3, Yusufeli İlçesinde 5, Şavşat İlçesinde 2 ve Borçka İlçesinde 1 adet olmak üzere toplam 11 köyde fosseptikli kanalizasyon şebekesi mevcuttur. Bu da ancak İldeki köylerin %3.2 sini oluşturmaktadır.

Tablo 78. Artvin İlindeki Köylerin Su Durumu

İlçesi	Sulu								Yetersiz								Susuz				Genel Toplam				
	Şebekeli				Çeşmeli				Şebekeli				Çeşmeli				Köy		Bağlısı		Köy		Bağlısı		
	Köy		Bağlısı		Köy		Bağlısı		Köy		Bağlısı		Köy		Bağlısı		Köy		Bağlısı		Köy		Bağlısı		
	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	Ad.	Nüf.	
Merkez	24	3 460	107	1 532					12	1 875	80	4 206			5	30			27	342	36	5 238	219	6 177	
Ardanuç	35	2 881	175	3 868			5		14	1 036	46	981			4	26			21	407	49	3 917	251	5 282	
Arhavi	20	1 558	66	1 816	1	208			9	708	28	920							2	58	30	2 603	96	2 665	
Borçka	33	5 434	142	7 111					3	802	71	5 107							15	192	36	6 236	228	12 410	
Hopa	25	5 982	58	4 864	1	184			3	347	33	1 590							1	48	29	6 513	92	6 502	
Murgul	8	1 019	19	673					2	196	9	267							2	46	10	1 215	30	986	
Şavşat	43	5 189	184	6 659	1	92	27		15	1 007	63	2 986	1	45	3			1	43	16	311	61	6 117	293	10 123
Yusufeli	44	7 023	289	8 316	2	240	9	80	11	733	102	2 580	1	95	9			1	85	112	1 217	59	8 176	521	12 193
Toplam	232	32 546	1 040	34 839	5	724	41	80	69	6 704	432	18 637	2	140	21	56	2	128	196	2 621	310	40 015	1 730	56 338	

Kaynak: Köy Hizmetleri Müdürlüğü

Köy hizmetleri il müdürlüğünün belirlediği 2004-2008 Yılları Kırsal Alan Planlaması (Kanalizasyon) Çalışmaları çerçevesinde; Merkez ilçede, Bağcılar, Pırnallı ve Yanıklı köyleri, Ardanuç ilçesine bağlı Anaçlı, Aydın ve Bağlıca köyleri Şavşat ilçesine bağlı Eskikale, Üzümlü, Çayağzı, Küplüce, Çukur, Dereiçi ve Düzenli köyleri, Yusufeli ilçesine bağlı Esenyaka, Demirkent, İnanlı, Havuzlu, Sebzeçiler, Tarakçılar, Kömürlü, Arpacık, Kınalıçam, İrmakyanı, Dereiçi, Tekkale, Çeltikdüzü, Çevreli, Alanbaşı, Yeniköy ve Bahçeli köyleri olmak üzere toplam 30 köyde toplu fosseptik şeklinde kanalizasyon çalışması yapılması planlanmıştır. Bu çalışmaların çoğu etüt aşamasındadır. Ayrıca Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü bünyesinde büz tesisi mevcut olup, kanalizasyon için yılda ortalama 1500 büz üretilmektedir. İl müdürlüğünün yılda en fazla 6 kanalizasyon tesisi yapabilme imkanı olduğu ve bu işler için bir kazıcı ayırabileceği belirtilmektedir.

2.5 Mevcut Durum Analizi Özeti

İl Gelişme Planı sektör raporlarının yanında Devlet İstatistik Enstitüsü ve devlet Planlama Teşkilatı'nın yayınlarından ve web sayfalarından elde edilen Artvin İl Gelişme Planı bölgesine ilişkin seçilmiş göstergeler Tablo 79'da sunulmaktadır. Türkiye geneli ortalamalarını da içeren söz konusu göstergeler yardımıyla, Artvin ilinin sosyo-ekonomik yapısına ilişkin genel bir izlenim edinmek mümkündür.

Artvin İli nüfus yoğunluğu, Türkiye ortalamasının yaklaşık % 30'una karşılık gelmektedir. Öte yandan İlin şehirleşme oranı da Türkiye ortalamasının altında olup, nüfusun yarısından fazlası kırsal ikamet etmektedir. Dolar bazında 2001 yılı itibariyle kişi başına düşen GSYİH ise Türkiye ortalamasının biraz altındadır. İl genelinde istihdam oranı Türkiye ortalamasıyla yaklaşık aynı iken, işgücüne katılma oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir. İstihdamın sektörlere göre dağılımına bakıldığında; tarım iş kolunda çalışanların oranının Türkiye ortalamasından daha fazla, buna karşılık sanayi, ticaret ve mali kurumlarda çalışanların oranının ise daha düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, istihdam noktasında tarım sektörünün belirgin bir üstünlüğü söz konusudur. Ancak, İl genelinde kırsal nüfus başına tarımsal üretimin değeri, Türkiye ortalamasının % 76'sı kadar olmuştur. Arazi kullanımı açısından bakıldığında, orman ve fundalık alanların oranının Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katı olduğu görülmektedir.

Artvin İlinde sanayi fazlaca gelişmediği için, sanayi göstergeleri açısından da Türkiye ortalamalarından daha kötü durumdadır. Yine, turizm sektöründe konaklama tesisi doluluk oranları da Türkiye ortalamasının oldukça altındadır.

Eğitim alanındaki göstergeler açısından genel itibariyle Artvin ili Türkiye ortalamasından daha iyi konumdadır. Benzer şekilde, sağlık memuru ve eczacı başına düşen nüfus dışında diğer sağlık göstergeleri açısından Artvin İli Türkiye ortalamasından daha iyidir.

Teknik alt yapı, bankacılık ve mali yapı göstergeleri itibariyle de Artvin İli genel olarak Türkiye ortalaması değerlerinden daha kötü değerlere sahiptir.

Artvin İl Gelişme Planı'nın tamamlanmasını müteakip uygulama sürecinde, İlin gelişmesinde ve gelişmenin sürdürülebilir bir şekilde sağlanmasında önemli katkılar sağlayabileceği düşünülen avantajları ve potansiyellerinin yanı sıra, aynı süreçte sorunlara neden olabilecek dolayısıyla birtakım tedbirleri gerektiren sektörler göre Tablo 80'de özetlenmeye çalışılmıştır. Söz avantaj, darboğaz ve potansiyellere ilişkin ayrıntılı analizler ve değerlendirmeler sektör raporlarında mevcuttur.

Mevcut durum analizine göre İl'in darboğaz, avantaj ve potansiyelleri Tablo 80'de özetlenmiştir.

Tablo 79. Artvin İl Gelişme Plan Bölgesinin Seçilmiş Göstergelere Göre Mevcut Durumu

SEÇİLMİŞ GÖSTERGELER			ARTVİN	TÜRKİYE
Gösterge adı	Yıl/Dönem	Birim		
Alan	2002	Km ²	7 367,10	783 562,38
Demografik Göstergeler				
Nüfus	2000	Kişi	191 934	67 803 927
Kentsel nüfus	2000	Kişi	84 198	44 006 274
Kırsal nüfus	2000	Kişi	107 736	23 797 653
Nüfus yoğunluğu	2000	Kişi/Km ²	26,05	86,53
Şehirleşme oranı	2000	%	43,87	64,90
Nüfus artış hızı	1990-2000	%	-10,3	18,2
Kentsel nüfus artış hızı	1990-2000	%	24,2	26,8
Kırsal nüfus artış hızı	1990-2000	%	-30,9	4,2
Gelir ve İstihdam Göstergeleri				
Toplam GSYİH (Cari fiyatlarla)	2001	Milyon TL	490 843 717	178 412 438 499
Toplam GSYİH (1987 fiyatlarıyla)	2001	Milyon TL	287 630	109 885 336
Kişi başına düşen GSYİH	2001	Dolar	2 137	2 146
İşsizlik oranı	2000	%	7,0	6,6
Erkek	2000	%	7,7	6,6
Kadın	2000	%	6,0	6,4
İstihdam oranı	2000	%	93,0	93,4
Erkek	2000	%	92,3	93,4
Kadın	2000	%	94,0	93,6
İşgücüne katılma oranı	2000	%	55,5	45,1
Erkek	2000	%	67,9	67,8
Kadın	2000	%	43,1	24,4
İşgücüne dahil olmayanların oranı	2000	%	44,5	54,9
Tarım işkolunda çalışanların toplam istihdama oranı	2000	%	60,9	48,4
Sanayi işkolunda çalışanların toplam istihdama oranı	2000	%	5,4	13,3
Ticaret işkolunda çalışanların toplam istihdama oranı	2000	%	4,8	9,7
Mali kurumlar işkolunda çalışan. toplam istihdama oranı	2000	%	1,66	3,11
Tarım Göstergeleri				
Arazi kullanımı				
Ekili Tarım Alanı	2002	%	4,34	30,4
Nadas	2002	%	-	5,6
Orman ve Funda	2002	%	53,0	27,6
Çayır ve mera	2002	%	17,7	21,9
Tarım dışı kullanım	2002	%	24,86	14,5
Toplam	2002	%	100,0	100,0
Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri	2000	Milyon TL	856	1 124
Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı	2000	%	0,34	100
Sanayi Göstergeleri (İmalat sanayi, 10+ kişi)				
Katma değer/çalışan sayısı (Cari fiyatlarla)	2001	Milyon TL	7 193	3 7394
Çıktı/girdi	2001	-	1,38	1,57
Çalışan sayısı/işyeri	2001	Kişi	258	97
Gayrisafi yatırım/katma değer	2001	%	4,6	13,8
Ücret/katma değer	2001	%	131,1	16,9
Çalışan başına ortalama kurulu güç kapasitesi	2001	B.gücü/kişi	6,04	12,7
Organize Sanayi Bölgesi parsel sayısı	2000	Adet	0	28 726
Küçük Sanayi Sitesi işyeri sayısı	2000	Adet	0	81 302
Turizm Göstergeleri				
Turizm işletme belgeli tesisler				
Tesis sayısı	2003	Adet	8	2 124
Yatak sayısı	2003	Adet	803	396 148
Konaklayan kişi sayısı				
Yabancı	2003	Adet	8 460	8 991 456
Yerli	2003	Adet	46 428	8 429 868
Toplam	2003	Adet	54 888	17 421 324
Konaklama tesisi doluluk oranı	2003	%	27,12	46,89

Bankacılık Göstergeleri				
Banka sayısı	2004	Adet	5	49
Banka şube sayısı	2004	Adet	20	5973
Toplam kredi	2003	Milyar TL	33 989	69 002 124
İhtisas kredileri	2003	Milyar TL	5 340	6 949 010
İhtisas dışı krediler	2003	Milyar TL	28 649	62 053 114
Toplam mevduat	2003	Milyar TL	178 693	160 812 250
Yabancı para mevduatı	2003	Milyar TL	50 505	75 413 385
TL mevduatı	2003	Milyar TL	128 188	85 398 865
Kredi / Mevduat oranı	2003	%	19,0	42,9
TL mevduatı / Toplam mevduat	2003	%	71,7	53,1
Yabancı para mevduatı / Toplam mevduat	2003	%	28,3	46,9
Kişi başına düşen mevduat	2002	Dolar	496	1175
Şube başına düşen mevduat	2003	Milyar TL	8 935	26 955
Şube başına düşen kredi	2003	Milyar TL	1 699	11 566
Şube başına düşen kişi sayısı	2000	Kişi	6 618	8 652
Teknik Altyapı Göstergeleri				
Yol yoğunluğu	2003	km/km ²	0,08	0,08
Kırsal yerleşim yerlerinde asfalt yol oranı	2003	%	4,85	32,42
Kırsal alanda yeterli içme su temin oranı	2003	%	73,50	88,72
TCK asfalt yol oranı	2003	%	85,66	93,14
10 000 kişiye düşen özel otomobil sayısı	2000	Adet	402	652
Kişi başına düşen elektrik tüketimi	2002	Mws	1,0	1,4
Eğitim Göstergeleri				
Okur yazar oranı	2000	%	86,8	87,3
Okul öncesi okullaşma oranı	2003-2004	%	14,8	11,4
İlköğretim okullaşma oranı	2003-2004	%	99	96,3
Ortaöğretim okullaşma oranı	2003-2004	%	87	81
İlköğretimde okul başına düşen öğrenci sayısı	2003-2004	Kişi	124	282
İlköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	2003-2004	Kişi	18	27
Ortaöğretimde okul başına düşen öğrenci sayısı	2003-2004	Kişi	288	429
Ortaöğretimde öğret. başına düşen öğrenci sayısı	2003-2004	Kişi	15	17
Yükseköğretimde öğr. üyesi başına öğrenci sayısı	2003-2004	Kişi	53	31
Sağlık Göstergeleri				
Hekim başına düşen nüfus	2003	Kişi	836	868
Sağlık memuru başına düşen nüfus	2003	Kişi	2181	1 391
Hemşire başına düşen nüfus	2003	Kişi	598	868
Eczacı başına düşen nüfus	2003	Kişi	4469	2 422
Yatak başına düşen nüfus	2003	Kişi	369	392
Yatak işgal oranı	2003	%	31	61,9
Bebek ölüm hızı	2000	‰	43	43
Hekim sayısı	2003	Kişi	219	95 190
Diş hekimi sayısı	2003	Kişi	20	17 108
Hemşire sayısı	2003	Kişi	306	79 059
Sağlık memuru sayısı	2003	Kişi	84	49 324
Ebe sayısı	2003	Kişi	208	41 513
Çevre ve Mekan Göstergeleri				
Sit alanları				
Arkeolojik sit	2002	Adet	2	5 278
Kentsel sit	2002	Adet	-	188
Doğal sit	2002	Adet	2	831
Tarihi sit	2002	Adet	3	125
Diğer sit	2002	Adet	-	390
Toplam sit alanları	2002	Adet	7	6812
Kadastrosu tamamlanan köy oranı	2003	%	74	% 88
Kurumsal ve Yönetmel Yapı Göstergeleri				
İlçe sayısı	2004	Adet	7	850
Belediye	2004	Adet	12	3225
Köy	2004	Adet	310	35166
İl Özel İdaresi	2004	Adet	1	81
Sigortalı Sayısı				
Bağkurulu sayısı	2000	Kişi	8 022	3 312 458
Emekli sandığına mensup olanların sayısı	2000	Kişi	12 450	2 163 698
SSK'lı sayısı	2000	Kişi	13 550	6 565 167
Toplam Sigortalı Sayısı	2000	Kişi	34 022	12 041 323

Emekli aylığı alanların sayısı	2000	Kişi	24 748	5 964 565
Mali Yapı Göstergeleri				
Genel bütçe gelir-gider karşılaştırması				
Gelir	2003	Milyar TL	59 697	100 238 122
Gider	2003	Milyar TL	171 665	140 053 981
Gelir/gider	2003	%	34,78	71,57
Kişi başına düşen genel bütçe geliri	2003	Bin TL	311 029	1 478 353
Kişi başına düşen genel bütçe gideri	2003	Bin TL	894 396	2 065 573
Tahsilat/tahakkuk oranı	2003	%	84,81	88,29
Tahsilat/gider oranı	2003	%	34,78	71,57
Gelir+Kurumlar Vergisi mükellefi sayısı	2004	Kişi	5 341	2 406 661
Vergi yükü	2000	%	6,4	21,3
İzin verilen yatırım teşvik belgesi	2003	Adet	5	3 847
Teşvik belgeli yatırım tutarı (Cari fiyatlarla)	2003	Milyar TL	49 340	25 012 573
Kamu yatırım harcamaları (Cari fiyatlarla)	2003	Milyar TL	568 259	16 009 223
Kişi başına düşen kamu yatırımı (Cari fiyatlarla)	2003	Bin TL	2 690 700	236 111

Kaynaklar:

DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara.

DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (ARTVİN), DİE Yayın No: 2498, Ankara.

Artvin İl Gelişme Planı Sektör Raporları, 2004.

http://www.khgm.gov.tr/ENVANTER/EN_YOL.HTM

<http://www.die.gov.tr/ESG/ESG050504/08imalat-1.xls> (sanayi göstergeleri alındı)

http://www.kulturturizm.gov.tr/portal/arkeoloji_tr.asp?belgeno=15369 (sit alanları alındı)

<http://www.icisleri.gov.tr/> (ilçe, köy belediye sayıları)

<http://www.saglik.gov.tr/sb/default.asp?sayfa=birimler&cid=7&sid=1318> (sağlık verileri)

Tablo 80. Artvin İlinin Sektörlere Göre Avantaj, Darboğaz ve Potansiyelleri

Sektör	Avantajlar	Darboğazlar	Potansiyeller
Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı	<ul style="list-style-type: none"> İl genelinde nüfusun yaş bağımlılık oranının düşük olması Artvin ili nüfus yaş piramidinin, gelişmiş ülkelerin nüfus yaş piramidini andırması Toplam doğurganlık hızı ve nüfus artış hızının düşük olması Ticaret ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinde önemli ölçüde gelişme yaşanması Özellikle insani gelişme düzeyleri açısından Karadeniz Bölgesi illeri arasında ön sıralarda yer alması 	<ul style="list-style-type: none"> İşsizliğin en önemli sorunlardan birini oluşturması İş gücüne katılma oranının düşük olması Son yıllarda İl GSYİH'nin nispi payında belirgin bir düşüş görülmesi Tarım, sanayi ve inşaat sektörlerinde gerileme yaşanması Göç veya farklı yerleşim yerlerinde ikamet etme ya da sürekli ikamet edilmeyen yerlerde nüfus sayımına iştirak etme nedeniyle nüfusun doğru tespit edilememesi İlde yoğun olarak yaşanan dışarıya göç dalgası içerisinde aktif nüfusun önemli yer işgal etmesi Baraj projelerinin planlama ve uygulama aşamalarında sosyal ve çevresel boyutların yeterince dikkate alınmaması 	<ul style="list-style-type: none"> İnsani Gelişme Endeksi, Toplumsal Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi, Toplumsal Cinsiyet Güçlendirme Ölçüsü ve Yoksulluk Endeksi değerleri açısından olumlu yönde gelişme potansiyeline sahip olması BDT ülkelerinin istikrara kavuşmasıyla birlikte buradaki pazarları değerlendirme imkanı olması
Tarım	<ul style="list-style-type: none"> İlin flora yönünden zenginliğinin getirdiği yüksek arıcılık potansiyeli İlin mera varlığı bakımından zengin oluşunun hayvancılık için oluşturduğu potansiyel 	<ul style="list-style-type: none"> İlin tarıma uygun, 1. sınıf toprak alanları varlığı bakımından fakir olması Tarım topraklarının amaç dışı kullanımı ve bunu durdurmaya yönelik sivil inisiyatifin olmayışı Toprakların çok parçalı ve işletme ölçeklerinin küçük olmasının etkinlik ve verim kaybına yol açması İlde orman ve tarım alanlarının çok az bir kısmının 	<ul style="list-style-type: none"> İldeki tarım topraklarının yeterince gübrelenmemiş olmalarından kaynaklanan organik tarım potansiyeli İl'de ki fakülteler (özellikle Orman

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İlin yüksek tali ürünler potansiyeline sahip olması ▪ İlin su kaynakları yönünden zengin olması ▪ İlde tatlı su ve tuzlu su balıkçılığı için uygun koşulların olması ▪ İlin orman kaynakları bakımından zengin olması 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kadastrasının bitirilmiş olması ▪ İlde üretilen ürünlerin saklanması ve depolanması için mevcut tesislerin olmayışı ▪ Hayvansal üretimde verimin düşük olması ve kaliteli damızlık sayısının az olması ▪ Kırsal kesimde yaşanan aşırı göç ve öz sermaye yetersizliği ▪ İlin büyük pazarlara uzak olması ▪ Ürün deseninin basit olması ve sektörel çeşitlenmenin görülmemesi ▪ Teknolojiyi tarıma aktarıcı kamu desteklerinin olmaması ▪ Kamunun kurumsal hizmet desteklerinin bilinmemesi ▪ Ürünlerin değerlendirilmesi ve pazarlanmasındaki sorunlar ▪ Çiftçinin eğitim düzeyinin düşüklüğü ▪ İlde ortalama eğimin yüksek olmasından kaynaklanan yüksek toprak erozyonu ▪ İlde gübre kullanımının sahil kesimi hariç yetersiz olması ve düşük düzeyde seyretmesi ▪ Meralarda aşırı otlatma ve bilinçsiz kullanım sorunu, yem bitkileri ekiminin düşük olması ▪ İlde üretilen tatlı su ürünlerinin pazarlama, depolama ve ucuz yem sorunu ▪ Ormanların fonksiyonel olarak planlanmamış olması ▪ İldeki ormanlarda aşırı böcek zararının bulunması ▪ İlde mevcut orman ürünleri işleyen kamu kurumlarının tasfiye edilmiş olması 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fakültesi) ile işbirliğinin sağlayacağı olanaklar ▪ İldeki tatlı su kaynaklarının yeterince ve kirlenmemiş olmalarının tatlı su balıkçılığı için sunduğu yüksek potansiyel ▪ İlin sahil kesimlerinde kivi üretimi için uygun iklim ve toprak koşullarının mevcut olması
Sanayi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bir sınır şehri olarak, Türkiye'yi Güney Kafkasya Devletlerine bağlayan koridor üzerinde stratejik bir konumda bulunması, ▪ Gerekli teknik ve hukuki alt yapı sağlanması durumunda kara, deniz ve demir yolu üzerinden Güney Kafkasya gibi çok geniş bir dış pazara erişim 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sanayi sektöründe üretim için gerekli girdi ve hizmetlerin yeterli düzeyde olmayışı, ▪ Faal organize sanayi bölgesi ve küçük sanayi sitesi gibi oluşumların bulunmayışı, dolayısıyla sanayi tabanının zayıf olması, ▪ Diğer sektörlerde oluşturulan sermaye birikiminin sanayi sektörüne kaydırılamaması, ▪ Sermaye yetersizliği, sermayenin marjinal etkinliğinin düşüklüğü ve finansman konusunda yaşanan sorunlar, ▪ Girişimcilik ve ortak iş yapma kültürünün yeterince gelişmemiş 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ormanlar ve madenler başta olmak üzere rasyonel kullanılması halinde sanayi için girdi sağlayabilecek önemli hammadde kaynaklarına sahip olması, ▪ Gelecekte Güney Kafkasya hinterlandının siyasi ve ekonomik

	<p>imkanının olması,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kalkınmada öncelikli iller arasında çeşitli destek ve yardımlardan yararlanma imkanına sahip olması. 	<p>olması,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ İlin coğrafi konumuna bağlı olarak ekonomik hinterlandının darlığı ve aynı zamanda sanayi tesisi kurmaya müsait alanların sınırlı olması 	<p>istikrara kavuşmasıyla birlikte, bu bölgenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek yatırımların hayata geçirilmesinde önemli bir yere sahip olması.</p>
<p>Hizmetler (Kültür ve Turizm)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ekoturizm değerlerinin zenginliği • Tarihi-kültür değerlerinin zenginliği • Yöre İnsanın turizme bakışının olumlu olması • Yöresel folklorik değerlerin çeşitliliği ve halen yaşaması • Coğrafi konum itibarıyla transit yol güzergahlarının keşiştiği noktada bulunması Turizm olgusuna çabuk uyum sağlayabilecek genç ve dinamik bir nüfusun olması • Her mevsim turizme elverişli koşulların varlığı • İl’de alt kültürlerin ve bu alt kültürlerle ait zengin mutfak kültürlerinin bulunması 	<ul style="list-style-type: none"> • Büyük metropol ve merkezlere uzak olması • Ulaşımındaki eksikliğin giderilememesi • Yatırım maliyetlerinin yüksek olması • Turizm eğitimi almış eleman sayısının yetersiz olması • Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yetersiz olması • Kişi başına düşen milli gelirin düşük olması • İşletmelerin öz sermayelerinin zayıf olması • Yönlendirici, özendirici destek ve teşviklerin yokluğu • İl’in yerli ve yabancı yatırımlar için çekim merkezi olmaması • Yerel yönetimlerin turizme yeterince ilgi göstermemesi, kurumlar arasında iletişim eksikliği • Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasında yeterli özenin gösterilmemesi • Tanıtma ve pazarlamaya ayrılan kaynakların yetersiz olması • Turist sağlığı ve hijyen konularına gereken önemin verilmemesi • Turizm alanlarının kent merkezinden uzak oluşu ve ulaşım güçlükleri • Kent kültürü ile kırsal kesimdeki geleneksel kültürün iç içe olması, bu ikilemin kentleşme sürecini geciktirmesi • Arkeolojik alanların korunamaması 	<ul style="list-style-type: none"> • Yeşil turizme artan talepleri karşılayacak potansiyele sahip olması • Deniz turizmi (Arhavi, Hopa) • Yüksek yayla turizmi potansiyeli • Doğaya yönelik yüksek turizm potansiyeli (Ekoturizm) • Mağara turizmi • Flora turizmi • Tarım turizmi ve kırsal turizm • Foto safari • Kültür turizmi/İnanç turizmi/Nostalji turizmi (Tarihi evler, antik yerleşmeler), • Folklorik değerler (Yöresel el sanatları, yöresel mutfak, halk giysi ve oyunları) • Kültür turizmine konu olacak tarihi ve folklorik zenginliklere sahip olması
<p>İnsan Kaynakları (Eğitim-Sağlık)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • İl’de iki Fakülte ve üç Yüksek Okulun varlığı • İl Özel İdaresinin eğitimi desteklemesi • İlköğretimde ve ortaöğretimde okullaşma oranının sekizinci beş yıllık kalkınma hedefleri ve Karadeniz Bölgesi ile 	<ul style="list-style-type: none"> • Artvin ilinde okul öncesi eğitimde sekizinci beş yıllık kalkınma planında hedeflenen okullaşma oranından düşük olması, • İlköğretimde birleştirilmiş sınıfların bulunmaması, • İlköğretimde ve orta öğretimde Bilgi Teknolojileri ve Yabancı Dil öğretmen eksikliğinin olması, • Ortaöğretimde başarının yıllara göre gün geçtikçe azalması, 	<ul style="list-style-type: none"> • İlde, sanayi ve ticaret sektörü yeterince gelişmemiş olduğundan, eğitimin tek seçenek olarak görülmesi, • Öğretmen dağılımının planlanması için norm kadronun

	<p>Türkiye ortalamasının üzerinde olması,</p> <ul style="list-style-type: none"> • İlköğretim ve ortaöğretimde öğretmen başına ve derslik başına düşen öğrenci sayısının Milli Eğitim Bakanlığı hedeflerinin üzerinde olması, • İlköğretimde başarı oranı % 95'lerin üzerinde olması, • Hayır sever insanların eğitime desteğinin bulunması • İldeki temel sağlık göstergelerinden bir anne ölüm hızı, bebek ölüm hızı ve aşılama oranlarının Türkiye ortalamalarından iyi olması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Genel liselerde öğrenci yığılması olması • Ortaöğretimden yükseköğretime geçme oranının Türkiye ortalamasının oldukça altında olması • Eğitimin her kademesindeki okullarda sosyal ve sportif tesislerin yetersizliği, • Yaygın eğitimde özel kursların yetersizliği, • İlde mevcut fakülte ve yüksek okulların iki farklı Üniversite Rektörlüğüne bağlı olması nedeniyle, yüksek öğrenimin planlanmasında sorun teşkil etmesi, • Mevcut yükseköğretim kurumlarının ve özellikle Artvin Orman Fakültesi ve Artvin Meslek Yüksekokulu'nun alt yapı eksikliklerinin bulunması, • Mevcut yükseköğretim kurumlarının birçoğunda öğretim elamanı eksikliklerinin olması, • Kadro yetersizliği nedeniyle birinci basamak sağlık hizmetlerinin verilmesinde aksaklık olasılığı. • Uzman hekim sayısı yetersizdir. • Halk Sağlığı Laboratuvarında gıda analizinin ve kimyasal su analizlerinin yapılamıyor olması. • Klorlama ve dezenfeksiyon çalışmalarının yetersiz olması özellikle (sahil ilçelerde). • Nüfusun dörtte birinin sağlık güvencesinden yoksun olması. • Sağlık ocaklarında kadro doluluk oranının % 25.73 olması. • Birinci basamağa başvurması gereken hastaların 2. basamak sağlık kurumlarına başvurması. • Sağlık Personelinin hizmetçi eğitim alabilme imkanlarının kısıtlı olması. • Ambulans ve mobil araç eksikliği. • İçme suyu kalitesinin ve ilaçlamanın uygun koşullarda yapılamamsından dolayı salgın hastalık riski. 	<p>belirlenmiş olması sebebiyle açığı kapatma potansiyeli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Coğrafi konumu nedeniyle kültürleşme ve sosyalleşme kolaylığı • Yeni bir Üniversite oluşturacak altyapıya sahip olması • İlde üniversite kurulmasına uygun bir altyapının mevcut olması
<p>Çevre ve Mekansal Gelişme</p>	<ul style="list-style-type: none"> • İlin flora, fauna ve endemik türler bakımından zengin olması • İlin su kaynakları yönünden zengin olması • İlin orman kaynakları yönünden zengin olması • Nüfusun az ve eğitim 	<ul style="list-style-type: none"> • Katı atıkların <i>Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliğine</i> uyulmadan düzensiz depolanması • Merkez ilçe hariç diğer ilçelerde arıtma tesisinin olmayışı • İlde madenlerin işletilmesinden kaynaklanan akarsu ve yer altı suyu kirliliği • Baraj inşaatlarından kaynaklanan yeni yol yapımının aşırı erozyona neden olması 	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitimli nüfus sayesinde daha etkin bir çevre koruma ve çevre bilinci oluşturularak ildeki çevre varlıklarının tahribinin önlenmesi potansiyeli • Çevre bilincinin her geçen gün biraz

	<p>düzeinin yüksek olması sonucu çevre bilincinin nispeten iyi olması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nüfusun az olmasından ötürü çevre kirliliğinin diğer illere oranla daha düşük olması • İlin deprem kuşağından uzak olması • İlde, tarımda gübre kullanımının düşük olmasından dolayı su ve toprak kirliliği problemlerinin düşük düzeyde olması 	<ul style="list-style-type: none"> • Bazı endemik ve nesli tehlike altında olan türlerin baraj göl sahaları altında kalma riski • Isınmada ve büyük çoğunlukla sanayide hava kirliliği yaratan yakıtların kullanılması, merkezi ısıtma tesislerinin yaygın olmayışı ve yapı izolasyonuna uyulmaması • Sanayide baca filtreleri kullanılmaması • Evsel atık suların arıtılmadan akarsulara verilmesi • Sanayi atık sularının arıtılmadan akarsulara verilmesi • Yapı denetiminin yetersiz ve imar planlarının uygulama oranlarının düşük oluşu • Merkez ilçe ve diğer ilçelerde görüntü kirliliğinin fazla oluşu • Genelde olduğu gibi çevre ve mekansal yönetimde de uygulama, izleme, denetleme ve ekonomik kaynak yetersizlikleri 	<p>daha artıyor olması</p>
<p>Kurumsal ve Yönetmel Yapı</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Genç kuşak yöneticilerin, sivil toplumu yönetim süreçlerinin içine alma eğilimlerinin bulunması • Gerek İl içinde ve gerekse İl dışında Artvin iline yönelik kurulmuş sivil toplum örgütü sayısının nispeten yüksek olması 	<ul style="list-style-type: none"> • İl genelinde faaliyet gösteren kamu kurumları arasındaki iletişim ve koordinasyon eksikliğinin, sorunların etkin ve kısa sürede çözümünü geciktirmesi • Özellikle kamu kurumlarında, gelişen bilişim teknolojilerine ve yeniliklere uyum sağlayan nitelikli personelin yeterli olmaması • İlin coğrafi konumunun yanı sıra sosyo-ekonomik yapısının yöneticileri negatif yönde etkilemesi • İl genelinde karar verici konumunda bulunan kurum yöneticilerinin, İlin özel koşullarını öğrenme fırsatı bulmadan sıkça değişmesi • Kamu kurumlarının kaynak, fiziki mekan, personel ve donanım sıkıntılarının bulunması • Kamu -özel sektör ve üniversite arasında etkin ve verimli bir işbirliği ve koordinasyonun bulunmaması • Sivil toplum örgütlerinin kuruluş amaçları doğrultusunda, yeterince etkin ve işlevsel bir rol üstelenememesi 	<ul style="list-style-type: none"> • İlin belli yörelerinde vatandaşların olayları sorgulama ve hak arama anlayışının nispeten gelişmiş olması • Sivil toplumun harekete geçirilebilir ve girişimci niteliğe sahip olması
<p>Teknik Altyapı</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aylık arızalı kalma süresi düşüktür • Arıza bindesi düşüktür • Personel giderleri en düşük olan bölge müdürlüğüdür. • Abonelerin bekleme oranı düşüktür • Telefonsuz köy 	<ul style="list-style-type: none"> • Kablo TV sisteminin olmaması • Elif-1 ve Kırsal alan santrallerinin eski tip ve analog olması • Kırsal alan santralleri için yazılım probleminin mevcut olması • Abone sayısı düşüklüğünden dolayı yeni teknolojik yatırımların en son grup içinde yer alması • F/O yatırımının Türkiye genelinde en az olması 	<ul style="list-style-type: none"> • Fiber-optik kablunun arttırılabilme potansiyeli • Kablo TV'nin kurulma potansiyeli • Transmisyon alternatifi olarak ilin sınır şehri

	<p>bulunmamaktadır.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Telefon aboneliği olmaması kısıtlıdır. • ADSL internet hizmeti talepleri kısa zamanda karşılanmaktadır. • Kargo hizmetleri mevcuttur. • İl'de yayın yapan 13 adet yerel gazete mevcuttur. • Ardanuç ve Murgul hariç tüm ilçelerde yazılı basın mevcuttur. • İçilebilir kalitede içme suyu rezerv varlığının nispeten yüksek olması • Otomobil sahipliği giderek artmaktadır • Yolcu yoğunluğu vardır. • Genel olarak kavşak veya kesişme yeri problemlerinin ilde mevcut olmaması • Yusufeli, Ardanuç ve Şavşat ilçelerinde kömür rezervi bulunmaktadır. • Odun tüketimi yıllara göre azalmaktadır. • Kentlerde köylere göre daha az tüketilmektedir. • Özellikle Ardanuç ve Yusufeli yöreleri güneş ışığı enerjisinden yararlanabilecek bölgelerdir. • Elektrik enerjisi üretme amaçlı Çoruh nehri üzerinde 3 HES projesi inşa aşamasındadır. • Arıza oranı yüksek değildir. • Elektrik enerjisi dağıtım kaybı Türkiye ortalamasının altındadır. • Çoruh nehri üzerinde yapılacak barajlarla akarsu rejimi 	<ul style="list-style-type: none"> • Transmisyon ortamının İlçeler arası ve il çıkışlarının alternatifsiz olarak sadece RL olması • Coğrafi şartların olumsuzluğu • İlçelerde dağıtıcı personelin hizmet nicelikleri eşit değildir • Yerel TV bulunmamaktadır • Yazılı ve görsel basında ilkel teknoloji kullanımı söz konusudur • Nitelikli personel sorunu mevcuttur • Sadece bir ilçede yerel radyo yayını mevcuttur. • PC kullanımının sınırlılığı • İnternet erişimi çok düşüktür. • TTNet abonelerinin azlığı • Okulların % 57'si internete erişememektedir • Bireysel bilgisayar ve İnternet kullanımının düşük olması • Yerel kitle iletişim araçlarının düşük kalitede hizmet sunması • Trafikte kara noktalar bulunması, trafik kazalarının yoğunluğu • Elektrik enerjisi üretme amaçlı Çoruh nehri üzerinde 3 HES projesi inşa aşamasındadır. • Arıza oranı yüksek değildir. • Elektrik enerjisi dağıtım kaybı Türkiye ortalamasının altındadır. • İçme suyu tesislerinde belediyeler için bakım ve işletme sorunları bulunmaktadır. • İçme suyu tesislerinde su kaçağı sorunu yaşanmaktadır. • İlçelerde teknik eleman sorunu teknik iş yapma kapasitelerini sınırlandırmaktadır. • Yedi köy ve 10 ünitenin içme suyu yetersiz, bir köy ve 24 ünite ise susuzdur. • İçme suyu arıtma sistemi merkez ilçe hariç yoktur. • İçme sularının geldiği havzalar yeterince korunmamakta, bu alanlarda otlatma ve benzeri faaliyetlere izin verilmektedir. • Murgul ilçe merkezinde projeye dayalı kanalizasyon şebekesi yoktur. • Yusufeli ilçesinde kanalizasyon sistemi eski olması sebebi ile yetersizdir. • Artvin ilinde kanalizasyon arıtma sistemi yoktur. • Artvin ili genelinde sadece 11 köyde fosseptik kanalizasyon şebekesi vardır. Bu da ildeki köylerin %3.2 sini ancak oluşturmaktadır 	<p>olması sebebiyle ülkeler arası F/O kablo tesisi yapılabilir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ulaşım altyapısı, yüksek sayıdaki motorlu taşıtlara uygun bir düzeye getirilebilir. • Baraj inşaatından sonra oluşturulacak yeni güzergahlarda yolların standartları yüksek yapılabilir. • İl merkezinin sahille bağlantısını sağlayan Cankurtaran geçidinin oluşturduğu ulaşım sorunları Borçka-Hopa arasında yapılacak bir tünelle aşılabılır. • İlin sahil kısmında kalan Arhavi ve Hopa ilçelerini kapsayan "Doğu Karadeniz Sahil Yolu İyileştirme Projesi" devam etmektedir. • Köy yollarının kalitesi yükseltilebilir. • Barajlar nedeniyle yapılan yeni köy yollarının standardı yüksek yapılabilir ve yol ağı planlaması fonksiyonel olarak ele alınabilir. • Artvin ili, doğalgaz kullanımı yaygınlaştırma projesi kapsamındadır. • Azalan odun üretimi değişik teknikler kullanılarak artırılabilir. • Şavşat-Çoraklı sahası
--	---	---	--

	<p>düzenlenebilecektir</p> <ul style="list-style-type: none"> • Artvin ili genelinde yeterli su kaynağı mevcuttur. 	<ul style="list-style-type: none"> • Karayoluna alternatif ulaşım ağı yoktur. • İl yolları düşük standarttır. • İlde beton asfalt yol oranı düşüktür (% 5,42). • İl’de bölünmüş yol yok denecek kadar azdır. • İl sınırları içerisindeki karayolları, tehlikeli, dar ve virajlı güzergahları takip etmek zorunda kalmaktadır. • İl yollarında korkuluklu yol oranı olması gerekenden azdır. • Makine parkındaki araçların ekonomik ömürleri dolmuştur. • Personel gereksinimi vardır. • Kaza ve ölü sayısı yüksektir. • Yol hizmeti, ilçelere eşit dağıtılamamıştır. • Baraj inşaatları toplam 52 köyü etkilemektedir. • Asfalt köy yolu oranı çok düşüktür. • Jeolojik yapı, iklim ve yerleşim yapısı köy yollarını olumsuz etkilemektedir. • Yol boyunca oluşturulmuş olan keskin karp ve laseler dönüşlerde büyük arabalar için sorun teşkil etmektedir. • Yollar şehir merkezine kadar genelde kaldırımsız veya dar kaldırımlıdır. • Kent içindeki caddeler dar olup iki aracın yan yana geçmesinde zaman zaman sıkıntılar yaşanmaktadır. • Belediye toplu taşımacılık yapmamaktadır. • Ara yollarda kaldırım yoktur. • Bazen kalitesiz kömür kaçak olarak satılmaktadır. Baca bakımları düzenli olarak yapılmamaktadır. • Ormanlar tahrip edilmektedir. • Yakacak odun üretimi azalmaktadır. • İlde çok az sıcak su kaynağı vardır. • Güneş enerjisi kullanımı yaygın değildir. • Güneş kolektörü kullanımının avantajları halk tarafından bilinmemektedir. • Artvin ilinde doğalgaz kullanımı henüz yoktur. • Doğalgaz kullanımı altyapının oluşturulmasına bağlıdır. • Elektrik kayıp-kaçak miktarı yüksektir. • Kişi başına elektrik tüketimi ulusal ortalamanın altındadır. 	<p>geliştirilebilir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sonsuz ve temiz bir enerji olarak güneş kolektörü kullanımı özendirilebilir. • Şebekelerde yapılacak iyileştirme ile kayıplar azaltılabilir. • Elektrik enerjisinin verimli kullanılması sağlanabilir. • Şişe suyu üretimi potansiyelinin yüksek olması • Sayaç denetimleri etkinlikle yapılabilir. • Talep yönetim sistemi uygulanabilir. • Çoruh nehri üzerinde planlanan barajlar tamamlanarak toplam 8659.9 GWh’lık kurulu güç elde edilebilir. • Şebekeler kademeli olarak yenilenebilir ve standardı yükseltilebilir
--	---	--	--

2.6 Artvin İli SWOT (Kuvvetli ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) Analizi

Bu bölümde, AGEP’te yer alacak hedef, strateji ve proje önerilerinin belirlenmesine katkı sağlamak amacıyla; İl Gelişme Planı kapsamında hazırlanan sektör raporları ve bu raporlar paralelinde gerçekleştirilen ihtisas komisyonu toplantıları, yine plan hazırlık sürecinin başlangıcında İl genelinde bulunan kamu ve özel sektör kuruluşları yönetici ve temsilcileri, sivil toplum örgütleri, eğitim kurumları temsilcileri, il genel meclisi ve belediye meclisi üyeleri vb. ilin önde gelen kurumlarına ve kişilerine uygulanan anketler yardımıyla ortaya çıkan bulgulardan hareketle SWOT analizi gerçekleştirilmiştir. SWOT analizi çerçevesinde, İlin kuvvetli ve zayıf yönleri ile İl için fırsat ve tehdit oluşturan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Kuvvetli Yönler

- Zengin flora ve fauna varlığı, doğal yaşlı ormanları, eşsiz güzellikteki milli parkları ve dağları ile yüksek ekoturizm potansiyeline sahip olması
- Özellikle orman, maden ve su gibi doğal kaynaklar yönünden nispeten zengin olması
- Organik tarım, arıcılık ve su ürünleri yetiştiriciliğine uygun doğal kaynakların mevcut olması
- Geniş mera alanları sayesinde yüksek hayvancılık potansiyeline sahip olması
- Özellikle sahil kesimlerinde; çay, turunçgil, kivi, fındık ve çeşitli sebze türleri yetiştirmeye elverişli iklim ve toprak yapısının varlığı
- Eğitim göstergeleri açısından genel olarak Türkiye ortalamasından daha iyi bir durumda olması
- İl nüfusunun durağan yada azalma eğilimi göstermesinin yanı sıra nüfus göstergeleri açısından Türkiye ortalamasından daha iyi olması
- Çevresel kirliliğin nispeten düşük olması,

Zayıf Yönler

- Oldukça engebeli bir topografik yapıya sahip olan ilin, büyük metropollere de uzak olması
- Ulaşım noktasında İlin sahip olduğu olumsuzlukları, mevcut baraj inşaatlarının daha da arttırması
- İl genelinde şirketleşmenin zayıf olması, girişimcilik ve ortak iş yapma kültürünün yeterince gelişmemesi
- Küçük ölçekli ve nispeten verimsiz aile işletmeciliğinin yaygın olması
- Hammadde ve özellikle iç pazar noktasında sahip olduğu dezavantajlardan dolayı, girişimcilerin yatırım yapmada isteksiz olmaları ve bu nedenle de mevcut teşvik ve desteklerden yeterince yararlanılamaması
- İl sanayinde önemli bir yeri olan orman ürünlerine dayalı sanayinin daha çok işlenmiş kereste ve tomruk üzerinde yoğunlaşmış olması nedeniyle, nispeten pazar fiyatı düşük ürünler üretilmesi
- Erozyon, sel ve heyelan riskini artıran ve doğal kaynakların tahribatına neden olan yanlış arazi kullanımlarının yaygın olması
- Arazi kıtlığından dolayı çarpık yapılaşmanın yaygın olması
- İlin yoğun göç veren iller arasında olması
- Hayvan sayısı ve ekilen arazi büyüklüklerinde ciddi azalmalar olması

- Tarımda toprakların çok parçalı olması ve aile işletmeciliğinin yaygın olması
- Teknik altyapı noktasında yetersizliklerin yaygın olması
- Gelir dağılımının dengesiz ve gelir düzeyinin düşük olması
- Sosyal güvencesi olmayan kişiler oranının nispeten yüksek olması
- Kent sorunlarının çözümü için yeterli kurumsallaşmanın gerçekleştirilmemiş olması ve kent sorunlarına duyarlı toplum önderlerinin bulunmaması
- Çevre Düzeni Planının henüz tamamlanmamış olması
- Kamu destek ve yardımlarının yetersizliğinin yanı sıra, mevcut kaynakların rasyonel bir şekilde tahsisinde ise sorunlar yaşanması

Fırsatlar

- Hopa-Borçka arasında dar bir tünelin varlığı ve bu tünelin genişletilmesiyle birlikte sahil-iç kesim ulaşımının daha kolay sağlanabilme imkanının mevcut olması
- İlde yapımı devam eden barajlar tamamlandığında, gerek turizm ve gerekse su ürünleri sektörleri için yeni yatırım fırsatları ve iş sahalarının ortaya çıkacak olması
- İlde önemli bir potansiyele sahip olan organik tarım ürünlerine, iç ve dış talebin giderek artıyor olması
- Barajlar inşaatları nedeniyle karayolu güzergahlarının yeniden şekillenecek olması, ilin ulaşım sorunlarının çözümünde önemli bir fırsat oluşturması
- Hopa ilçesinde mevcut olan eğlence sektörünün geliştirilerek turizm sektörü ile entegre edilmesi
- Özellikle kent ve ilçe merkezlerinde yaş bağımlılık oranının oldukça düşük ya da ekonomik bakımdan aktif nüfusun oldukça yüksek olması
- Artvin ili nüfus yaş piramidinin, 2000 yılı itibariyle doğum ve ölümlerin azaldığı gelişmiş ülkelerin nüfus yaş piramidini andırması
- Güçlü fiziki altyapı ile desteklenmesi halinde mevcut yüksek öğretim kurumlarına yapılacak bazı ilave fakülte ve yüksek okullarla birlikte, İlde bir üniversitenin kurulması imkanının varlığı
- İl'in Karadeniz'e kıyısının olması ve aynı zamanda bir sınır şehir olması nedeniyle, özellikle dış pazarlara yakınlığı ve bunları değerlendirme avantajına sahip olması,
- Komşu ülke Gürcistan'da bulunan ve İle oldukça yakın olan Batum hava alanının ortak kullanım imkanının varlığı

Tehditler

- İl arazisinin büyük bölümünün engebeli olması ve erozyon, sel ve heyelan tehdidi altında bulunması
- Engebeli arazi yapısı ve coğrafi konumun, tarım ve sanayi sektörlerinin gelişimi için uygun bir ortam oluşmasını engellemesi
- Barajlar nedeniyle bazı endemik bitki ve hayvan türlerinin su altında kalarak yaşam alanlarını kaybetmeleri ve varlıklarının tehlikeye girmesi
- İldeki madencilik faaliyetlerinin yer altı ve yer üstü suları kirletme riskinin yanında hava, toprak ve su kirliliğini artırıcı çeşitli etmenlerin bulunması
- Karayollarında taş, kaya düşmesi ve heyelan riskinin yüksek olması

- Tarım alanlarının ve ormanların plansız ve amaç dışı kullanımı
- Göçler nedeniyle nüfusun kırsal-kent dağılımının giderek bozulması
- Baraj projelerinin planlama ve uygulama aşamalarında sosyal ve çevresel boyutların yeterince dikkate alınmamış olması ve bunun da sosyal ve ekonomik bir çok sorunu beraberinde getirmesi

3. TEMEL HEDEFLER VE STRATEJİLER

3.1 Vizyon

Planlamanın başarısı saptanan vizyonun gerçekçi ve sağlam temeller üzerine dayanması ile önemli ölçüde ilişkilidir. Artvin İl Gelişme Planında, İl için vizyon belirlenirken İl'in kuvvetli yönleri ön planda tutulmuştur. İl'de mevcut olan kapasiteler ve potansiyeller, fırsatlar ışığında değerlendirilmiş ve sürdürülebilir gelişmeye araç olabilecek bir vizyon belirlenmiştir. İl'in Türkiye'nin başka hiçbir yerinde rastlanmayan doğal güzelliklere sahip olması, coğrafi yapısı sebebiyle sanayinin gelişmesinin sınırlı olması, doğu bloğu ülkelerine sınır olması, turizmin pek çok çeşidinin geliştirilmesine uygun olması, geniş orman ve mera, zengin su kaynaklarına sahip olması gibi özellikleri vizyonun belirlenmesinde etkili olmuştur. Ayrıca organik tarım ürünlerine olan iç ve dış talebin hızla artıyor oluşu, turizmin ve lojistik sektörünün hızla yükselen ve kirlilik yaratmadan yüksek gelir ve istihdam yaratabilen sektörler oluşu gibi fırsatlar değerlendirilmiştir. "Gelecekte, Artvin nasıl bir il olmalı?" sorusuna cevap olması göz önünde tutularak Artvin İli için vizyon şu şekilde belirlenmiştir:

"Doğaya ve çevreye duyarlı, zengin doğal kaynaklarından sürdürülebilirlik ilkesinden ödün vermeden faydalanan; ulaşım, sağlık ve eğitim gibi temel sorunları çözülmüş; markalaşmış organik tarım ürünleriyle tanınan; dışarıya göç vermeyen; üniversitesi bulunan; ticaret, turizm ve eğitim merkezi bir kent"

Vizyon, İl yöneticileri ve ihtisas komisyonu üyeleriyle yapılan toplantıların yanı sıra İl gelişim planı hazırlık çalışmaları kapsamında kamu ve özel sektör kuruluşları ile sivil toplum örgütü temsilcilerine uygulanan anketler sonucunda oluşan ortak görüş çerçevesinde belirlenmiştir. Toplantılarda, İl'in gelişmesinin sürekli ve sürdürülebilir olması için, gelişmenin birden fazla sektöre dayandırılması gerektiği konusunda görüş birliği oluşmuş ve bunun sonucu olarak vizyon yukarıda yer aldığı şekliyle kabul edilmiştir.

3.2 Temel İlkeler

- Artvin İl Gelişme Planı, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer alan ilke ve hedeflerle uyumlu, yerel kaynakların ve potansiyellerin harekete geçirilmelerine dayalı, özel sektör öncülüğünde gerçekleştirilecek sürekli ve sürdürülebilir bir gelişmeyi hedeflemektedir.
- Artvin İlinde; günümüze kadar artarak devam eden ve son yıllarda yapımına

başlanan barajlar nedeniyle de daha da büyük bir ivme kazanan yüksek göç eğiliminin durdurulabilmesi için, Plan'da önerilen projelerin uygulanabilirliğini sağlayacak teknik ve kurumsal altyapının hazırlanması gerekmektedir. Bunun için de kamu yardım ve desteklerinden yararlandırılması gerekmektedir. Artvin İlinin bir an önce Acil Destek Programı kapsamına alınması bu açıdan son derece önemlidir.

- İl'de kolektif bir kalkınma isteği ve seferberliği geliştirilerek, Artvin kamuoyunun Plan'da öngörülen hedef ve stratejileri benimsemesi, projelerin hayata geçirilmesine destek vermesi ve böylelikle Plan'ın başarıyla uygulanması sağlanabilir. Artvin'deki dinamik ve girişimci yapı böyle bir seferberliğin geliştirilmesine uygundur.
- İl'de katılımcı bir yönetim anlayışı tüm kurumsal yapılanmada hakim kılınmalıdır. Resmi ve özel kurum ve kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler, fakülte ve yüksek okullar, kooperatifler, basın-yayın kuruluşları ve kamuoyunun yönetime etkin katılımı sağlanmalıdır. Böylesi bir gelişme, Plan'ın uygulanabilirliğini ve başarıya ulaşma şansını artıracaktır.
- Artvin İl Gelişme Planı, ekonomik büyümeyi sağlarken çevrenin korunmasına, İl'in alt bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına, sosyal ve kültürel donatıların tamamlanmasına, işgücüne dahil edilmeyen kesimlerin (kadınların, emeklilerin, özürülülerin) üretime katılımının teşvik edilmesine önem vermektedir.
- Barajlar nedeniyle sekteye uğrayan İlin ulaşım problemlerinin bir an önce çözülmesi, ulaşım ağlarının iyileştirilmesi, daha ucuz ve verimli çalışacak alternatif ulaşım sistemlerinin devreye girmesi; kalıcı konutlar ve Fakülte kampüsleri ile kent merkezi, şehir merkezleri ile köyler arasında parçalanmış yaşamların bütünleşmesini, kentin olanaklarına ulaşılabilirliği ve kentli bilincinin gelişmesini sağlayacaktır.
- Artvin ekonomisinin belkemiği olan küçük ve orta boy sanayiler ile esnaf ve sanatkarlar, atıl kapasitelerini harekete geçirebilmeleri, kendi aralarında ve küresel bağlamda işbirlikleri ve bağlantılar geliştirebilmeleri için teknik, finansal ve danışmanlık destek ve hizmetlerinden faydalandırılmalıdır. Bu amaçla İl'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiyi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının (KOSGEB) bir şube açması düşünülebilir.
- İl'de yatırım ikliminin iyileştirilmesi en önemli konudur. İl'in gelişmesi, kirlilik yaratmayacak imalat ve tarımsal sanayi ile turizm yatırımlarının yapılmasına bağlıdır. Yatırımların önündeki engeller kaldırılmalı, yeni yatırım için gerekli prosedürler kolaylaştırılmalı, yeni iş kuranlara ve istihdam alanları yaratılmasına vergisel teşvikler sağlanmalıdır.
- Yatırım projelerinin seçiminde istihdam ve yüksek katma değer yaratılmasına dikkat edilmeli, girişimcileri bilgilendirecek ve yönlendirecek bir Yatırımcı Rehberi hazırlanmalıdır. İl'de tarım toprağı vasfı düşük, sanayi yerleşimine uygun alanlar belirlenmeli ve sanayinin yer seçiminde mutlak tarım alanlarının ve çevrenin korunması kriterlerine göre değerlendirme yapılmalıdır.
- İl, stratejik planlama çalışmalarına devam etmelidir. Bu amaçla, İl'in doğal ve yapay tüm varlıklarının envanterleri eksiksiz bir şekilde çıkarılarak verilerin ve bilgilerin sürekli güncelleneceği bir İl Bilgi Sistemi oluşturulmalıdır. İl'in gelişmesinde lokomotif görevi görecek sanayi, tarım ve turizm alanlarında mastır planlar hazırlanmalıdır.

3.3 Temel Hedefler

Artvin İlinde, 2005-2023 döneminde öngörülen gelişme programının temel hedefleri şunlar olmalıdır:

- Doğal kaynakların korunması ve rasyonel ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması
- Çevre ve mekan kalitesinin korunması, kentsel büyümenin denetim altına alınması
- Gelişmenin İl'in alt bölgelerine yayılmasını sağlayacak politika ve projelere önem ve öncelik verilmesi
- Kent içinde dağınık durumda bulunan küçük ölçekli sanayi işyerlerinin Küçük Sanayi Sitesi çatısı altında toplanması, İlde Organize Sanayi Bölgesi alanları oluşturulması
- Kirlilik yaratmayacak sanayinin gelişimini teşvik edecek koşulların geliştirilmesi
- Entegre çay, fındık, kivi, turunçgil, arıcılık, su ürünleri, hayvansal ürünler, orman ürünleri ve tabanca imalatı sanayilerinde iç ve dış pazarlara yönelik ürünler üretilmesi, bu alanlarda markalaşmaya gidilmesi
- İhracata dönük, bilgi ve teknoloji yoğun, katma değeri yüksek ürün üretimi için yatırım yapmak isteyen girişimcilerin proje bazında desteklenmesi
- İl'in, yurtiçi ve yurtdışı pazarlar için üreten ve ürettiğini işleyen odun dışı ürünler ve organik tarım merkezi haline getirilmesi
- Tarımda verimliliğin artırılması, tarımsal sanayiye girdi olabilecek ürün çeşitlerinin üretilmesi ve tarımsal ürünlerin işlenerek katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi
- Alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesi, İl'in turizm potansiyelinin etkin tanıtımının yapılması, pansiyonculuğun teşvik edilmesi
- Gelir dağılımındaki dengesizliğin giderilmesi, gelirin merkez ve çevre ilçeler arasında dengeli dağılımının sağlanması
- Etkin ve katılımcı bir kurumsal ve yönetsel yapının oluşturulması
- İnsan kaynaklarının geliştirilmesi, "bilgisayar okur-yazarlığının" arttırılması
- Aile planlamasının yaygınlaştırılması

3.4 Gelişme Stratejileri

En önemli problemi ulaşım olan ve zengin doğal kaynakları bulunan Artvin İlinin sürdürülebilir gelişmesini sağlayacak gelişme stratejileri, yerel kaynakların kullanımını ve potansiyellerin harekete geçirilmesini sağlayacak şekilde belirlenmiştir.

İlde kısıtlı miktarda olan verimli tarım alanları yapılaşmaya ve sanayi yerleşimine kapanmalı, yeni kurulacak sanayi, konut ve lojistik tesislerin yerleşimi için araştırmalarla belirlenecek alternatif alanlarda yer seçilmelidir.

İl'deki kurumsal kapasite geliştirilmeli, AB standartlarına uygun olarak, gelişme ile ilgili proje ve programları yerel bazda uygulayacak kurumsal mekanizmalar oluşturulmalıdır.

İl'e bilişim, tekstil, montaj ve mühendislik sanayi gibi kirlilik yaratmayan sanayi kollarının gelmesini sağlayacak yatırım ortamı yaratılmalı, çevre baskısı yaratacak sanayi kollarının İl'de yer seçmesi kesinlikle önlenmelidir.

İl'deki çay, fındık, kivi, bal, kestane, ceviz üretimi ile orman ürünleri, su ürünleri, hayvancılık, arıcılık ve tabanca sanayilerindeki bilgi ve tecrübe birikimini değerlendirecek entegre ürün üretim tesisleri kurulmalıdır. Bu alanlarda uzun vadede markalaşma sağlanmalıdır.

Çay, Fındık, Kivi, Kara üzüm ve turunçgillerden katma değeri yüksek türevler üretmek üzere ve raf ömrü uzun ve pazar esnekliği olan kurutulmuş sebze, meyve, bakliyat, tıbbi ve aromatik bitkiler, meyve suyu üretimi ile işlenmiş-dondurulmuş ekolojik ürünler üretiminde TÜBİTAK-MAM Gıda Bilimi ve Teknolojisi Araştırma Enstitüsü (GBTAE) ile işbirliğine gidilmelidir.

Sanayi kuruluşlarına teknik, idari ve mali danışmanlık hizmetleri sağlamak üzere KOSGEB ve ona bağlı Küçük Girişimciliği Geliştirme Merkezi (KÜGEM), TÜBİTAK-Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı (TİDEB) ve Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) gibi kuruluşlarla işbirliği yapacak *Teknoloji Danışma, Kalite Geliştirme, Yatırım Yönlendirme, Pazar Araştırma, Uygulamalı Sanayi Eğitim Merkezi* gibi kurumsal yapılanmalar oluşturulmalıdır.

Sağlanacak desteklerle KOBİ'lerin rekabet edebilirlikleri artırılmalıdır.

Tüm İl'de toprak analizleri yapılmalı, gübreleme bu analizlere dayandırılmalı, ürün deseninde çeşitlilik artırılmalı, tarımda münavebeli üretime geçilmelidir.

Organik tarım ile ilgili pilot projeler uygulanmalı, çiftçi işbirliğinin ve örgütlenmesinin sağlanması için kurumsal destek verilmeli ve eğitim programları oluşturulmalıdır.

Tarım ürünleri için depolama ve saklama tesisleri yapılmalıdır.

Kırsal alanlarda kırsal ve tarımsal sanayi, hayvancılık ve kırsal turizm projeleri yoluyla ekonomik faaliyetler canlandırılmalı, kente göç önlenmelidir.

İl'in alt bölgeleri arasındaki ekonomik ve sosyal gelişmişlik farkları en aza indirilmelidir.

Turistik potansiyelin tanıtımı çalışmalarına başlanmalı, turistik yörelerin altyapı sorunları giderilmeli, yüksek katma değer yaratacak alternatif turizm (doğa turizmi, sağlık ve spor turizmi, eko turizm, kırsal turizm) ürünleri geliştirilmeli, ürün çeşitlendirici yatırımlar yapılmalı, ev pansiyonculuğu özendirilmeli, düzenlenen festival sayısı artırılmalıdır.

Kuzey-güney ve doğu-batı yönlü mal ve hizmet akışı, üretimi ve pazarlanmasında lojistik hizmet verecek tesisler yapılmalı; altyapısı ve destek birimleriyle uluslararası talebe cevap verecek özelliklerde, İl'in markalaştığı ürünlerin tanıtım ve ticaretinin yapılacağı fuar alanları hazırlanmalıdır.

Hopa limanı daha işlek hale getirilmeli, turizm mevsiminde Samsun ve İstanbul'dan seferler düzenlenmeli, yatlarla sahil turları düzenlenmelidir.

İl Bilgi Sistemi kurulmalıdır.

Sanayide ve konutta doğalgaz kullanılmalıdır.

Sanayi işyerlerindeki atıl kapasite harekete geçirilmelidir.

Küçük ölçekli üreticilere yönelik organizasyon, teknoloji, pazarlama ve bilgi desteği sağlanmalıdır.

Çevre Düzeni Planı (ÇDP) uygulama planları tamamlanmalı ve hayata geçirilmelidir.

Çevreye duyarlı, kültürel değerleri koruyan, doğal kaynakları koruyarak kullanan, ‘kentli olma’ bilincine sahip yurttaşların sayısının artırılması için sivil toplum kuruluşları güçlendirilmelidir.

İl’deki Üniversite birimleriyle işbirliğine gidilerek çevre ve doğal kaynakların korunması, ekonomik faaliyetlerin canlandırılması, turizm potansiyellerinin değerlendirilmesi amaçlarına yönelik projeler geliştirilmelidir.

Okul öncesi eğitim İl düzeyinde yaygınlaştırılmalıdır. Zorunlu temel eğitimin ve mesleki eğitim kurumlarının kalitesi ve eğitimin her kademesinde okullaşma oranları artırılmalıdır. Okulların bilgisayar laboratuvarları geliştirilmeli, İnternet’e bağlanabilen okul sayısı artırılmalıdır.

Kentte ve kırsalda su ve kanalizasyon ağları ve atık su arıtma tesisleri kurulmalı, sanayi işyerleri atık su arıtma tesisi ve baca filtresi kurma ve kullanmaları konusunda etkin bir şekilde denetlenmelidir.

İlde acilen tüm ili kapsayacak bir çöp depolama alanı belirlenmelidir.

İlde işletilmesi düşünülen bakır madeni sahasında oluşabilecek asit maden suları toplanarak arıtılmalı, Karadeniz Bakır İşletmesinin Murgul deresine verdiği kirlilik önlenmelidir.

Baraj suları altında kalması muhtemel endemik bitki ve hayvan türlerinin korunmasına yönelik önlemler geliştirilmelidir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, meslek odaları temsilciliklerinin, kooperatiflerin, yerel basın ve yayın kuruluşlarının ve halkın, İl’in yönetimine katılımı sağlanmalı, bu amaçla periyodik olarak toplanan İl Kurultayları oluşturulmalı ve kamu kurumlarına ulaşmayı sağlayacak etkileşimli bir web sitesi geliştirilmelidir.

3.5 Gelişme Alternatifleri ve Senaryoları

Artvin, İl’inin en önemli sorunları; ulaşım zorluğu, büyük metropollere uzak oluşu, yüksek göç oranı, yerel kaynak ve kapasitelerin etkin şekilde kullanılamaması ve tarıma elverişli arazilerin yetersiz olmasıdır. İl Gelişme Planının amacı, yerel kaynakların ve atıl kapasitelerin kullanımını sağlayarak gelir düzeyini artırmaktır. Gelişmenin merkezden çevre ilçelere yayılması, kırsal gelişme projeleri aracılığıyla kır-kent gelir ve gelişmişlik düzeyleri arasındaki farklılıkların azaltılması ve kent merkezlerine göçlerin önlenmesi de planın amaçları arasında yer almaktadır.

Bu planın önceki bölümlerde irdelenen İlin sosyo-ekonomik, demografik, kurumsal ve çevresel-mekansal özelliklerine ve bu özelliklerin analizlerine dayanarak 2005-2023 Plan döneminde iki olası gelişme alternatifi (Tablo 81) öngörülmüştür;

- mevcut eğilimlerin sürmesi,
- kamu desteği ve özel sektör öncülüğünde, tamamen planlamaya dayalı, ulusal ve uluslararası fonlardan destekli sürdürülebilir gelişme.

Alternatif I, mevcut durumda olduğu şekliyle var olan eğilimlerin devam edeceği varsayımı üzerine yapılandırılmıştır. Bu durumda gelişme, atıl durumda olan yerel kapasitelerin kullanılması ile gerçekleşebilecektir. Mevcut kaynakların ne ölçüde kullanılabilirdiği gelişmenin hızını ve sınırlarını belirleyecektir. Bu alternatifte gelişmenin oldukça yavaş ve istenilen hedeflere ulaşmada yetersiz kalacağı, kırdan kente göçün ve işsizliğin artacağı düşünülmektedir. Fakat kamu sektörü; destek, teşvik ve yardımlarla (düşük faizli ve uzun vadeli krediler, vergisel teşvikler vb.), bölgesel politikalar ve Plan'da önerilen stratejiler doğrultusunda yerel kaynaklara dayalı olacak şekilde gelişmeyi yönlendirmektedir. Bu alternatifte gelişme, özel sektörün, kamunun sağlayacağı yardım ve teşviklerden geniş ölçüde yararlanabilmesine bağlıdır ve sağlanabilecek desteklerin büyüklüğü ve sürekliliği ile sınırlıdır.

Alternatif II' de Plan'da önerilen şekilde yapısal değişimlerin gerçekleştirildiği varsayılmakta ve özellikle dış pazarlardaki talebi doyumaya yönelik hızlı bir büyüme öngörülmektedir. Bu alternatif de verimliliği ve kaliteyi artırarak pek çok sektörde daha geniş pazarlara yönelik olarak üretim gerçekleştirildiği; entegre çay, fındık, turunçgil, kivi, su ürünleri, hayvansal ürünler, organik tarım, orman ürünleri, turizm tesisleri ve silah sanayi gibi sektörlerde markalaşmanın sağlandığı bir gelişme söz konusudur. Ulusal ölçekte gerçekleştirilecek bir kamu yönetimi reformu ile yerinden yönetim ve yönetim kavramları hayata geçirilecek, yetki ve sorumluluk dengeleri kurulacak, yerel kurumların kendi kaynaklarını sağlama ve harcaöalarına imkan tanınacak ve bürokrasi azalacaktır. Bu alternatifte, İl Gelişme Planı'nın uygulanabilirliği ve başarıya ulaşma şansı çok yüksek olacaktır. İl'e çekilecek yerli sermayenin yanında dış kaynaklı fon (AB fonları, Dünya Bankası fonları vb) ve yatırımlar gelişmeyi hızlandıracaktır.

Tablo 81. Artvin İli Gelişme Alternatiflerinin Karşılaştırılması

	Alternatif I Mevcut durumun korunması mevcut eğilimlerin sürmesi	Alternatif II Plan stratejilerine uygun bir şekilde, kamu teşvik ve desteği ve özel sektör öncülüğünde sürdürülebilir gelişme
Ekonomik Yapı	<ul style="list-style-type: none"> • İç piyasaya dönük üretim • Tarımda ve sanayide küçük ölçek ve yüksek pazar problemi • Düşük katma değer • Zayıf ve ar-ge faaliyetlerine dayanmayan yatırım yapma eğilimi • Atıl kapasiteler ve işsizlik • Düşük gelir ve düşük/negatif büyüme hızları 	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya pazarları için üretim • Artan büyüme hızı • Azalan sermaye göçü ve artan yatırımlar • Turistik ürün çeşitliliği ile tanınmışlık • Canlılık kazanmış kırsal ekonomiler • Tarımsal sanayi kapsamında marka ürünler üreten, turizm ve eğitimin ticareti ateşlediği kısmen de imalat sanayi destekli hızlı ve yaygın büyüme

Sosyal Etkiler	<ul style="list-style-type: none"> • Bireylerde geleceğe karamsar bakma • Kırdan kente ve İl dışına hızlanarak artan göç • Sosyal ve kültürel hayatı sönük bir kent • Gündüz kentte gece kırdan süren parçalanmış bir yaşam • İl dışına göçlerin devam etmesi • Sivil toplum örgütlerinin etkinliğine inanmama 	<ul style="list-style-type: none"> • Bireylerde geleceğe ümitle bakma • Kır-kent arasında entegrasyon • Canlı ve kaliteli sosyal yaşam • İl dışına göçlerde azalma • Araştıran, soran, hak arayan sorumlu vatandaş bilincinin yavaş yavaş yerleşmesi • Sivil toplum örgütlerinin sayısı ve özellikle etkinliğinde artış
Kurumsal ve Altyapısal Etkiler	<ul style="list-style-type: none"> • Gelişmemiş haberleşme ve yayım ağı • Kurumlar arası iletişim ve koordinasyon eksikliği • Etkin ve kaliteli olmayan kamu hizmetleri • Etkin ve verimli kullanılmayan kıt kaynaklar • Verimlilik ilkesine dayanmayan projeler üretme • Düşük katılım • Yetersiz teknik altyapı • Yetersiz bilgisayar kullanımı 	<ul style="list-style-type: none"> • Gelişmiş haberleşme ve yayım ağı • Saydam ve etkin kamu yönetimi • Örgütlü toplum • Kamu-özel sektör ortaklığı, yerel işbirliği ve dayanışma, kolektif kalkınma seferberliği • Teknik altyapı problemlerinde etkin çözümler • Yaygın ve yeterli bilgisayar kullanımı
Çevresel ve Mekansal Etkiler	<ul style="list-style-type: none"> • Endemik ve nesli tehlike altında olan bitki ve hayvan türlerine dönük yüksek risk • Yerleşim yerlerinde ve yol güzergahlarında yüksek heyelan ve taş düşme riski • Sınırlı miktardaki düz tarım arazileri üzerinde plansız yapılaşma • Sağlıklı ve çekici olmayan kentsel çevre 	<ul style="list-style-type: none"> • Nesli tehlike altında olan türlere yönelik etkin koruma önlemleri • Korunan ve geliştirilen kentsel ve kırsal çevre • Kırsal turizme yönelik olarak zenginleştirilmiş kırsal çevre • Milli parklarda etkin yönetim ve mastır planı uygulaması
Kamu Sektörünün Rolü	<ul style="list-style-type: none"> • Gereksiz bürokrasinin yöneticilerde oluşturduğu bitkinlik ve ümitsizlik • Yetersiz kamu destekleri ve yetersiz denetim 	<ul style="list-style-type: none"> • Bürokrasinin azaltıldığı, yöneticilerin etkin olarak çalıştığı yönetim • Kamu-özel sektör ve sivil toplum ortaklığıyla sağlanacak gelişme

İl gelişme senaryolarının oluşturulmasında nüfus ve GSYİH dikkate alınması gereken en önemli parametrelerdendir. Bu nedenle, Tablo 82’de Artvin ili nüfus projeksiyonları, Tablo 83 ve Şekil 4’te ise uzun dönem GSYİH değerleri gelişimi ve tahminleri irdelenmiştir.

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Artvin İlinin toplam nüfusu 191 934’tür. Tablo 82 incelendiğinde, 1960 yılında sadece % 12,9 olan şehir nüfusunun düzenli bir şekilde artarak 2000 yılında % 43,9’a ulaştığı görülmektedir. 2000 yılı sonrası için de aynı şekilde şehir nüfusunun artacağı ve nihayet 2020 yılında genel nüfus içindeki şehir nüfusu oranının % 63,5’e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Artvin ilinde bariz bir şekilde göçe rağmen görülen şehir nüfusundaki artış, ileriki yıllarda özellikle kent merkezi ve ilçe merkezlerinde eğitim, sağlık, alt yapı vb. hizmetlere yönelik önemli bir talebin oluşacağını da haber vermektedir. Buna karşılık, kırsal kesimde ise hem il içinde kırdan kente ve hem de il dışına doğru yaşanan göç dalgasının da bir sonucu olarak, köy nüfusunda hem miktar ve hem de oransal olarak önemli düzeyde azalmalar gerçekleşecektir. Bu durum özellikle köylerde geçmişte yapılmış ve halen yapılan ya da

yapılması programlanan sağlık, eğitim vb. alanlardaki bir çok yatırımın atıl kalması ya da etkin ve verimli kullanılamaması riskini beraberinde getirecektir.

Tablo 82. Artvin İlinde Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Nüfus Tahminleri

Yıllar	Şehir Nüfusu		Köy Nüfusu		İl Genel		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Genel Nüfus Sayımı	1960	25 357	12,9	170 944	87,1	196 301	100,0
	1965	30 068	14,3	179 997	85,7	210 065	100,0
	1970	39 436	17,5	186 433	82,5	225 869	100,0
	1975	42 946	18,8	185 530	81,2	228 476	100,0
	1980	46 208	20,2	182 789	79,8	228 997	100,0
	1985	58 302	25,8	168 036	74,2	226 338	100,0
	1990	66 097	31,1	146 736	68,9	212 833	100,0
	2000	84 198	43,9	107 736	56,1	191 934	100,0
Tahmin	2005	88 009	45,9	103 913	54,1	191 922	100,0
	2010	95 249	51,3	90 308	48,7	185 557	100,0
	2015	102 488	57,2	76 703	42,8	179 191	100,0
	2020	109 728	63,5	63 098	36,5	172 825	100,0

Gelişme senaryolarının oluşturulmasında ikinci önemli parametre büyüme hızıdır. İlin GSYİH ve büyüme hızı istatistikleri Tablo 83'te yıllar itibariyle görülmektedir. Gerçek ve trend GSYİH büyüklükleri ise Şekil 4'te gösterilmiştir.

Tablo 83. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Büyüme Hızı (1987 Sabit Fiyatlarıyla)

Yıl	Artvin GSYİH (Milyar TL)	Artvin Büyüme Hızı (%)	Karadeniz Bölgesi GSYİH'sı Büyüme Hızı (%)	Türkiye GSYİH'sı Büyüme Hızı (%)	Karadeniz Bölgesi GSYİH'sı İçindeki Pay (%)	Türkiye GSYİH'sı İçindeki Pay (%)
1987	262	-	-	-	3,52	0,35
1988	263	0,3	0,9	2,1	3,50	0,34
1989	306	16,3	3,0	4,2	3,95	0,38
1990	325	6,2	5,0	5,1	4,01	0,39
1991	350	7,7	0,3	0,9	4,29	0,41
1992	333	-4,9	-3,8	6,0	4,25	0,37
1993	356	6,9	13,4	8,0	4,00	0,37
1994	406	14,0	-3,3	-5,5	4,72	0,44
1995	403	-0,7	3,0	7,2	4,55	0,41
1996	411	2,0	10,3	7,0	4,21	0,39
1997	386	-6,0	4,2	7,5	3,79	0,34
1998	414	7,1	4,9	3,1	3,87	0,36
1999	301	-27,3	-3,7	-4,7	2,92	0,27
2000	299	-0,6	4,8	7,4	2,77	0,25
2001	288	-3,9	-6,6	-7,5	2,86	0,26
Ortalama	-	1,2	2,3	2,9	-	-

Kaynaklar:

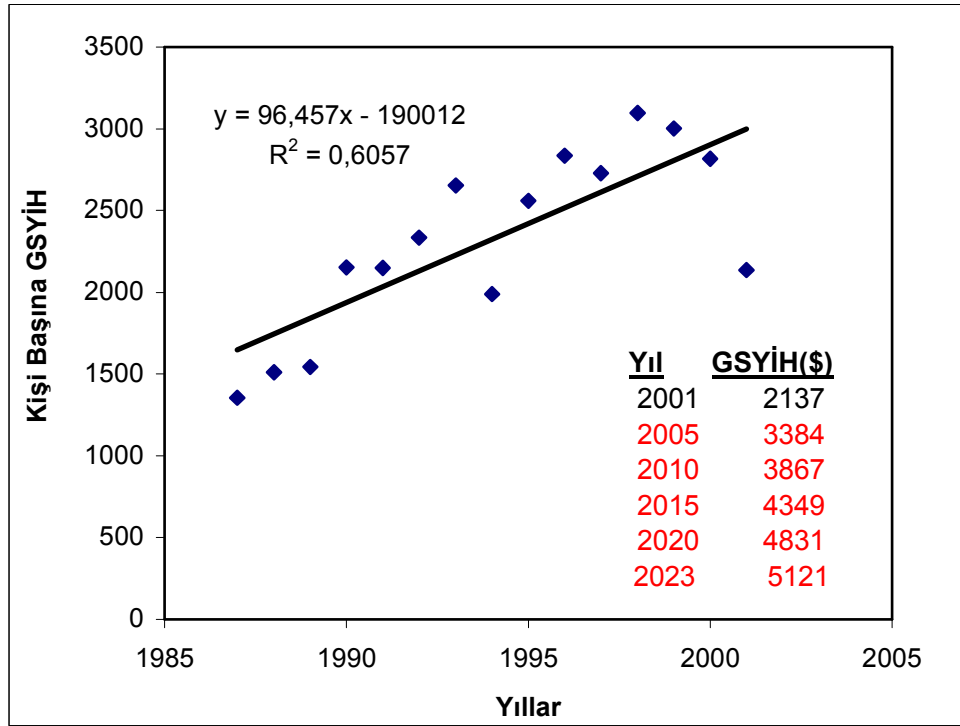
DİE, 1998. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Artvin, DEİ Yayın No: 2129, Ankara.

DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara.

1987-2001 döneminde sabit fiyatlarla GSYİH değeri, Türkiye'de yaklaşık % 47 oranında, Karadeniz Bölgesinde ise yaklaşık % 35 oranında artmıştır. Buna karşılık, Artvin İlinde 1987 yılında 262 milyar TL olan İl hasılası, 2001 yılında (sabit fiyatlarla) 288 milyar TL olarak gerçekleşmiş ve söz konusu dönemde Artvin İli GSYİH'sındaki artış oranı yaklaşık % 10 ile, gerek Türkiye ve gerekse Karadeniz Bölgesi ortalamasının oldukça altında kalmıştır.

Öte yandan, Artvin ili GSYİH'sı 1987 yılında sabit fiyatlarla Türkiye hasılasının % 3,5'ini ve Karadeniz Bölgesi hasılasının ise % 3,52'sini oluştururken, 2001 yılına gelindiğinde Türkiye hasılası içinde % 2,6 ve Karadeniz Bölgesi hasılası içinde ise % 2,8'lik orana sahip olmuştur. Bir başka ifadeyle, ilgili periyot sonunda İl GSYİH'nın gerek Türkiye gerekse bölge hasılası içindeki nispi payında sabit fiyatlarda belirgin bir düşüş görülmüştür.

İl GSYİH'sının 1987-2001 döneminde yıllar itibariyle gelişme hızına bakıldığında; sabit fiyatlarla 1989 yılında % 16,3 ile en yüksek, 1999 yılında ise % -27,3 ile en düşük gelişme hızının yaşandığı görülmektedir.

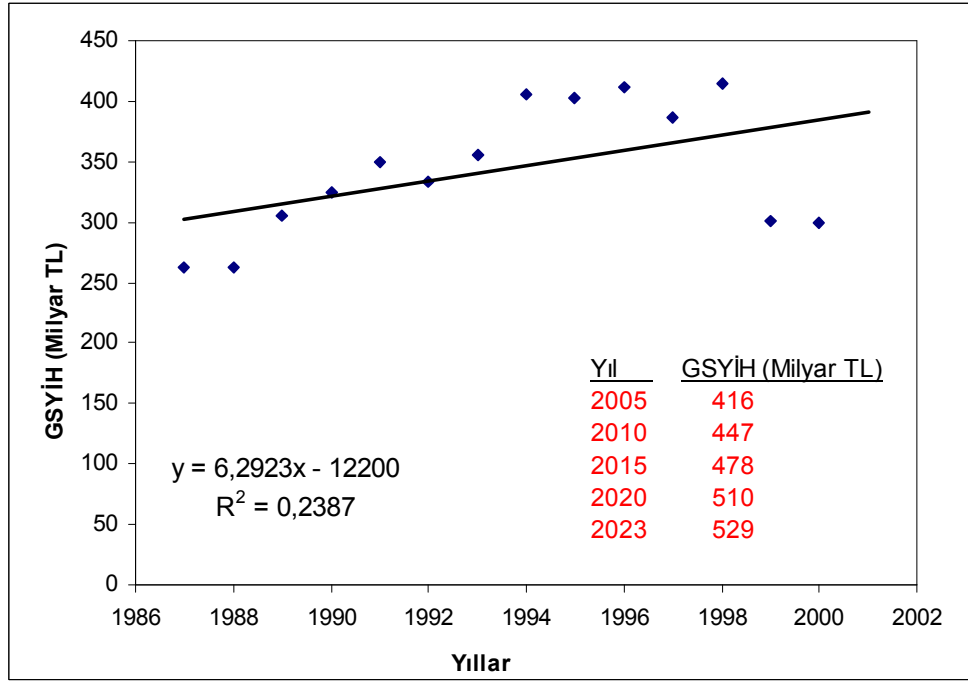

Şekil 4. Kişi Başına GSYİH (\$) Gerçek ve Trend Doğrusu Tahminleri

Artvin İli hasılasının Türkiye ve Bölge hasılası içindeki en yüksek oranları sırasıyla % 4,4 ve % 4,72 ile 1994 yılında ve en düşük oranları ise yine sırasıyla % 2,5 ve % 2,77 ile 2000 yılında gerçekleşmiştir.

Kişi başına düşen GSYİH düzeyi açısından bakıldığında; İlde kişi başına düşen GSYİH değerinin 1987 yılında 1 356 \$'dan % 58 oranında artışla 2001 yılında 2 137 \$'a ulaştığı görülmektedir. Dolayısıyla, İlde kişi başına düşen GSYİH artış oranı, Türkiye (% 32) ve Karadeniz Bölgesi'ndeki (% 57) artış oranlarının üzerinde gerçekleşmiştir.

İlde kişi başına düşen GSYİH trend doğrusu tahminlerine göre, 2001 yılında 2137 \$ olan GSYİH değeri, doğrusal artışla 2023 yılı sonunda 5 121 \$'a ulaşmaktadır (Şekil 4). Söz konusu tahmin 1987-2001 yılları arasındaki gerçekleşen değerlere dayanmaktadır. Ancak, AGEP kapsamında önerilen proje ve stratejilerin hayata geçmesiyle daha yüksek GSYİH değerlerine ulaşılması muhtemeldir.

Şekil 5. Sabit Fiyatlarla GSYİH Gerçek ve Trend Doğrusu Tahminleri

İlde GSYİH trend doğrusu tahminlerine göre, 1987 sabit fiyatlarıyla 2000 yılında 299 Milyar TL olan toplam GSYİH değeri, doğrusal artışla 2023 yılı sonunda 529 Milyar TL'ye ulaşmaktadır (Şekil 5). Söz konusu tahmin 1987-2001 yılları arasındaki gerçekleşen değerlere dayanmaktadır. Ancak, kişi başına GSYİH değerlerinde olduğu gibi, AGEP kapsamında önerilen proje ve stratejilerin hayata geçmesiyle, daha yüksek toplam GSYİH değerlerine ulaşılması söz konusu olabilecektir.

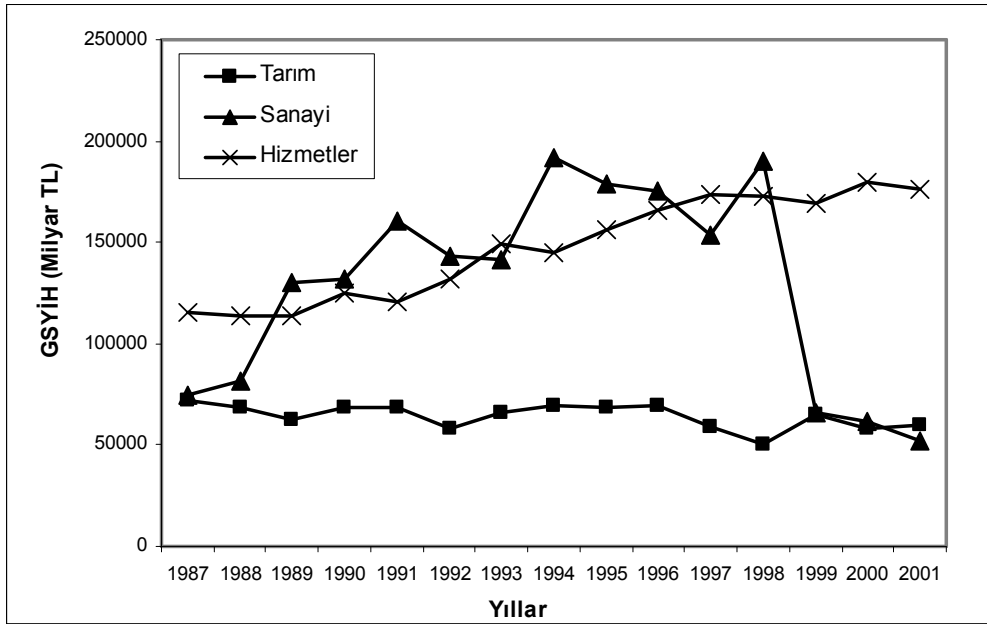
Planlama dönemi üç bölüme ayrılmış olup, birinci bölüm 2005-2009, ikinci bölüm 2010-2015 ve üçüncü bölüm de 2015-2023 yılları arasındaki dönemleri kapsamaktadır. Bu üç döneme ait gelişme aşamaları şunlardır (Tablo 84):

- Gelişmenin önündeki engellerin kaldırılması ve yeniden yapılanma (2005-2009),
- Yatırımların teşviki ve yerel potansiyelin harekete geçirilmesi (2010-2015),
- Sürdürülebilir büyüme ve gelişme (2016-2023).

Artvin İli Gelişme Stratejisi, 2005-2023 yıllarını kapsayan plan dönemi için, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi hedeflemekte olup, bu hedef doğrultusunda yerel kaynakları harekete geçiren, yerel potansiyelleri kullanan, çevre ve yaşam kalitesini artıran ve sürdürülebilirlik ilkesini esas alan bir strateji olarak belirlenmiştir.

Gelişme senaryoları incelendiğinde; ilk aşamada gelişmenin önündeki engellerin kaldırılması, yatırım ikliminin iyileştirilmesi ve böylece yatırım yapılabilirliği noktasında ilin sahip olduğu olumsuz imajın ortadan kaldırılarak ekonomik yeniden yapılanma için hazırlık yapılması faaliyetleri yer almaktadır. Kamunun yoğun desteğine gereksinim duyulan bu aşamada, ilde mevcut girişimci nüfusun ve ilde dışardan getirilecek girişimcilerin harekete geçirilmesi sayesinde İl'in kısa sürede toparlanacağı ve 1999-2001 yılları periyodunda sürekli negatif olarak gerçekleşen büyüme hızının pozitif dönere dönüşmesiyle, plan döneminin ilk aşamasında yıllık ortalama % 2'lik bir hızın yakalanabileceği

düşünülmektedir. Bu aşamada kurumsal kapasite geliştirilecektir. Sanayide atıl duran kapasitelerin kullanılması ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin daha etkin ve verimli faaliyet göstermelerini sağlamak üzere, İl genelinde faaliyetleri devam eden Küçük Sanayi Sitelerinin en kısa sürede tamamlanacaktır. Yine, tarımsal sanayi için profil araştırmaları ve fizibilite etütleri yapılacak, dış pazarlara yönelik araştırma ve pazarlama çalışmaları başlayacak, stratejik insan gücü planlaması için hazırlıklar yapılacaktır. Turizm potansiyelinin kullanımını planlamak üzere yerel bir tanıtım ve turizm konseyi kurularak çalışmalarına başlayacak, ekonomik ve sosyal gelişme için itici bir rol oynayacak olan Artvin Üniversitesinin kurulması için ön hazırlık ve alt yapı çalışmaları sürdürülecektir. Bu aşamada, ilde düzenli olarak pozitif yönde gelişme gösteren hizmetler sektörü, ilin gelişmesinde motor görevi üstlenecektir (Şekil 6).

Şekil 6. Artvin İlinde Sektörlere Göre Sabit Fiyatlarla GSYİH Gerçekleşmeleri

Birinci aşamada sağlanan desteklerle canlılık kazanan İl ekonomisi, ikinci aşamada, kendi kaynak ve potansiyellerine dayanarak, iç ve dış ticarete artan büyüme trendi daha da hızlanacak ve bu trende tarım, turizm, eğitim ve sanayi alanlarında gerçekleştirilecek yatırımlarla katkı sağlanacaktır. Bu aşamada yılda ortalama % 3'lük bir büyüme hızı öngörülmekle birlikte, birinci aşamada sağlanan ivmeye bağlı olarak bu hedefin aşılabileceği beklenmektedir. Tarım, tarımsal sanayi ve turizmde ürün çeşitliliğine gidilecek, fındık türevleri, orman ürünleri ve silah çeşitlerinde markalaşmaya yönelik çalışmalar yapılacak, kaynaklar öncelikle İl'in karşılaştırmalı üstünlüğünün ve potansiyellerinin olduğu alanlara yönlendirilecektir. Kaynak ve alan tahsisleri yapılırken Plan stratejilerine ve sektörler düzeyinde hazırlanacak master planlarına uyulacak, Plan alt bölgeleri ve kırsal yerleşim yerleri göz önüne alınacak, büyümenin gelir dağılımını bozmasına izin verilmeyecektir. Çevresel sorunlar doğurmayacak özellikle bilişim, mühendislik, tekstil ve montaj endüstrilerini İl'e çekecek yatırım ikliminin oluşturulmasına çalışılacaktır. Özellikle BDT ülkelerine yönelik olarak, depolama, nakliyat, tanıtım hizmetlerinin verileceği lojistik hizmetler ve fuar alanlarının planlanması ve inşası tamamlanacaktır. Farklı ulaşım alternatifleri (kar ve deniz) açısından stratejik bir konumda olan İl'in, bu avantajını kullanarak 2005 yılında Türkiye'deki toplam büyüklüğünün 7,5 milyar Dolar seviyelerine ulaşacağı tahmin edilen lojistik sektöründen önemli düzeyde bir pay almasının sağlanması gerekmektedir.

Üniversite birimleri ile işbirliği halinde mesleki eğitim ve meslek edindirme programları düzenlenecek, kırsal kalkınma projelerinin hayata geçirilmesi ile kırsal kesimde özellikle kadınların işgücüne katılımı artırılabilecektir. Bu faaliyetlerin ve istihdam alanları yaratan yatırımların etkisiyle, birinci aşamada % 50 olan istihdam oranının ikinci aşamada % 54,0'e ve üçüncü aşamada ise % 58'e yükselmesi beklenmektedir.

Üçüncü aşamada, özel sektörün öncülüğünde gerçekleşecek sürdürülebilir gelişmenin gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu aşamada İl'in, ticaret sektörü öncülüğünde katma değeri yüksek tarımsal sanayi ve imalat sanayi ürünleri üreten ve bunların fuar alanlarında tanıtım ve ticaretini yapan, geniş dış pazarlara ulaşabilen, ulaşım yolları açısından sahip olduğu stratejik konumunun sağladığı avantajı da değerlendirerek özellikle ticaret sektörüne lojistik hizmetler vererek yüksek gelir sağlayan, turistik imaj kazanmış, sosyal ve kültürel hayatı canlı bir mekan olacağı düşünülmektedir. Bu gelişmelerin gelir ve istihdam yönünde çarpan etkisi yaratacağı ve yıllık ortalama % 5 büyüme hızına ulaşacağı beklenmektedir. Artvin'de bu hızda ve sürdürülebilir gelişmeyi sağlayacak potansiyeller mevcuttur. Dış ticaret pazarlarını daha rasyonel değerlendirebilmek için, bu konudaki danışmanlık ve ar-ge hizmetleri daha profesyonel bir şekilde sunulacaktır. Yüksek öğretimde açılacak yeni fakülte, bölüm, yüksekokul ya da meslek yüksekokulları sayesinde eğitimdeki canlanma, ticaret başta olmak üzere doğrudan ya da dolaylı olarak diğer sektörlerde etkisini gösterecektir. Fındık, çay ve orman ürünleri için entegre üretim tesisleri yatırımlarının tamamlanması ile oluşacak ileri-geri bağlantı etkilerinden bu sektörlerdeki pek çok küçük işletme yararlanacaktır. Organik tarım projeleri yoluyla, işlenerek katma değeri yüksek ürünlere dönüşecek üretim çeşitleri özendirilecektir. Tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri arasında çeşitli projeler ve ileri-geri bağlantılar yoluyla bir entegrasyon oluşabilecektir. İl yerli ve yabancı yatırımcılar için bir çekim merkezi haline getirilmiş olacaktır.

Tablo 84. Artvin İli Gelişme Senaryosu

	Aşama 1 <i>Gelişimin önündeki engellerin kaldırılması ve yeniden yapılanma (2005-2009)</i>	Aşama 2 <i>Yatırımların teşviki ve yerel potansiyelin harekete geçirilmesi (2010-2014)</i>	Aşama 3 <i>Sürdürülebilir büyüme ve gelişme (2015-2023)</i>
Nüfus	Nüfus azalması ve barajların etkisiyle artan göç baskısı	Nüfus azalmasında ve İl dışına göçte yavaşlama, devam eden kente göç	Nüfusta durağanlaşma, dış göçün önemli ölçüde ortadan kalkması, kırdan şehire göçte hissedilir azalma
Nüfus projeksiyonu	185.557	179.191	172.825
Artış hızı (‰)	-6.6	-6.8	-7.1
İstihdam Oranı (%)	50	54	58
Büyüme Hızı (%)	2,0	3,0	5,0
Tarım	0,8	1,5	3,0
Sanayi	0,5	1,5	3,0
Hizmetler	3,0	4,0	6,5
Sosyo-Ekonomik Özellikler	<ul style="list-style-type: none"> • İlde Ticaret Sanayi Odası Öncülüğünde Ticaret ve Yatırım Alanları Danışmanlık Bürosunun oluşturulması • <i>Yatırımcı Rehberi</i>'nin hazırlanması ve dağıtımı • Arazi kullanımının iyileştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Devletin yatırımcı olmaktan ziyade gelecek vaat eden sektörlerle destek ve teşviklerini sürdürmesi • BDT pazarında etkinliğin artmaya başlaması • Tarım, sanayi ve turizmde çeşitli ve katma 	<ul style="list-style-type: none"> • BDT pazarında marka olmuş ürünler ile söz sahibi olma • Turizmde Artvin imajı oluşmuş ve ekoturizm yönünden gelişmiş bir kent • Üniversite-yerel yönetim, özel sektör

	<ul style="list-style-type: none"> • Organik tarım faaliyetlerinin yaygınlaştırılması • Turizm potansiyelinin ve çeşitliliğinin tanıtımı ve pazarlanması • Artvin Üniversitesinin kurulması • İmalat sanayisinde atıl kapasitelerin harekete geçirilmesi • Hasarlı sosyal ve kültürel donatıların imarı • Sağlık kurumları arasında koordinasyonun sağlanması, sağlık ocaklarının güçlendirilmesi 	<p>değeri yüksek ürünler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kırsal kalkınma projelerinin hayata geçirilmesi • Ormanların, kaplıca ve içme suyu kaynaklarının korunarak ve ekonomik değer yaratacak şekilde kullanılması • Doğal kaynaklara (özellikle maden ve orman kaynaklarına) dayalı sanayi potansiyelinin harekete geçirilmesi • Montaj, nakliye, depolama, sergileme ve pazarlama yapılabilecek depo, antrepo ve fuar alanlarının inşası • Yaygın eğitim, meslek edindirme kursları <p>Sosyal ve kültürel donatıların inşaatı</p>	<p>ve sivil toplum örgütleri işbirliğiyle çeşitli eğitim ve diğer sosyal projelerin gerçekleştirilmesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yüksek katma değerli ürünler üreten imalat ve tarımsal sanayi
Kurumsal ve Altyapısal Özellikler	<ul style="list-style-type: none"> • Kurumlar arasında koordinasyonun sağlanması • Yerel işbirliği ve dayanışmayı sağlayacak kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi • İl Bilgi-İşlem Merkezinin kurulması • Karar alma ve uygulama süreçlerine halkın sürekli ve etkin katılımının sağlanması • Ulaşımında barajlardan dolayı ortaya çıkan belirsizliğin giderilmesi ve Hopa-Borçka Tünelinin yapılması • Kamu sektörü yatırımlarında etkinlik ve verimliliğin ön plana çıkarılması 	<ul style="list-style-type: none"> • Proje geliştirme ve uygulamada valilik bünyesinde danışmanlık biriminin oluşturulması • Arıtma tesislerinin kurulması ve uygun çöp deponi alanlarının belirlenerek geri dönüşümün sağlanması • Yerel yönetimlerin etkinliğini değerlendiren bir sistemin kurulması • Karar alma ve uygulama süreçlerine halkın etkin katılımı • Alternatif ulaşım ağlarının geliştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kamu yönetiminde etkin, saydam, katılımcı ve verimli bir yönetim anlayışının hakim kılınması • Çevresel değerlerin ön plana çıkarılması
Çevresel ve Mekansal Özellikler	<ul style="list-style-type: none"> • İlin doğal kaynaklarının envanterinin çıkarılması • İldeki endemik ne nesli tehlikede olan türlerin saptanarak korunması • Çevre Düzeni Planının tamamlanması ve uygulanması • Doğal kaynakların yönetimine toplumsal katılım • İl merkezi ve ilçelerin gelişim yönlerinin saptanarak detaylı jeolojik etüd zemin raporlarının ve imar planlarının hazırlanması 	<ul style="list-style-type: none"> • İlde botanik bahçesi ve av müzesinin oluşturulması • Çevresel izleme/değerlendirmeye toplumsal katılım, ekotoplum ağı oluşturulması • Hava, toprak ve su kalitesinin iyileştirilmesine dönük önlemlerin alınması 	<ul style="list-style-type: none"> • Çevre ve mekansal sorunları büyük ölçüde çözülmüş bir yönetim sistemi

4. SEKTÖREL GELİŞME STRATEJİLERİ

4.1 Ekonomik Gelişme Stratejileri

4.1.1 Tarım

Artvin İlinde nüfusun yaklaşık % 56'lık bir kısmı kırsalda yaşamakta ve kırdan şehre göç devam etmektedir. Tarım sektörünün kırsal kalkınmanın gerçekleşmesindeki rolü göz önüne alındığında, tarıma dayalı sanayi öncülüğündeki gelişmenin, istihdam olanaklarında ve kırsal kesimin gelirinde artış sağlayarak köylerden kent merkezlerine ve diğer kentlere yönelik göçü önlemesi ve kır-kent arasındaki gelişmişlik farklarını azaltması beklenmektedir. Artvin İl Gelişme Plan Bölgesinde tarım sektörü için geliştirilen temel stratejiler aşağıdaki ana başlıklar altında toplanmıştır.

Bitkisel üretimde verimliliğin arttırılması

İlde bitkisel üretimde verimlilik genelde Türkiye ortalamalarının altındadır. Bitkisel üretimdeki verimliliğin artırılabilmesi için, yöreye uygun sertifikalı tohumluk kullanımı, üretimde münavebenin sağlanması, girdi kullanımının bilinçli yapılması, bölgede ucuz ve kaliteli girdi temini sağlayacak pazarların kurulması, toprakların analiz ettirilerek bilinçli gübre kullanımının teşvik edilmesi, zararlılarla mücadele konusunda çiftçilere sık sık eğitim verilmesi, sulanabilir alanların sulanabilmesi için mevcut kaynakların optimum kullanımının sağlanması ve daha fazla alanın sulanabilmesi, tarıma elverişli olduğu halde kullanılmayan arazilerin yeniden tarımda değerlendirilmesinin sağlanması, bölgede yetiştirilebilecek ürünlere ilişkin üretim deseninin iyi planlanması, geleneksel üretim sistemi yerine yeni teknolojilerin kullanımının sağlanabilmesi açısından çiftçi eğitim ve yayım hizmetlerinin bölgeye uygun bir hale getirilmesi gerekmektedir.

Hayvansal üretimde verimliliğin arttırılması

İlde hayvansal üretimdeki verimlilik ülke ortalamalarından düşüktür. Hayvansal üretimde verimliliğinin artırılabilmesi için; suni ve tabii tohumlama ile bölgede mevcut yerli hayvan ırkının genotipinin iyileştirilmesinin sağlanması (Kültür ırkı inek oranının uzun vadede % 50 oranına çıkarılması), bakım ve besleme şartlarının iyileştirilmesi ve hayvansal üretimde yeni teknolojilerin kullanımının sağlanması, meraların ıslah edilmesi, gübrenmesi, aşırı otlatmanın engellenmesi ve münavebeli otlatmanın teşvik edilmesi, yem bitkileri ekiminin teşvik edilmesi, çiftçilere hayvan besleme ve hayvan hastalıkları hakkında bilgi verilmesi, etkin pazarlama ve örgütlenme sisteminin oluşturulması, kaliteli ve ucuz girdi temininin sağlanması, üreticinin yetiştirmede gereksinim duyacağı kaba yem ihtiyacını kendisinin üretmesini sağlayarak ekonomik anlamda işletmelerin ek gelir elde etmelerinin sağlanması, üreticinin elde ettiği ürünü değerlendirebilmesi için gerekli tesislerin kurulmasının sağlanması, sözleşmeli ürün modeliyle tarıma dayalı sanayinin desteklenmesi ve geliştirilmesinin sağlanması gerekmektedir.

Su ürünleri üretiminde verimliliğin arttırılması

Su ürünleri üretiminde verimliliğin arttırılması için; balık üretiminde kullanılan yem maliyetlerinin düşürülmesi, yerüstü ve yer altı su kaynaklarının su ürünleri üretiminde optimum kullanımının sağlanması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, su ürünleri kooperatiflerinin kurulması, pazarlama koşullarının iyileştirmesi ve yeni pazarlama alanlarının açılması, kaliteli ve ucuz yem temininin sağlanması için gerekli tesis ve

girişimlerin oluşturulmasının teşviki, şoklama ve depolama şartlarının sağlanması gerekmektedir.

Verimli tarım topraklarında yapılaşmanın önüne geçilmesi

Artvin ilinin tarımsal üretimdeki en önemli kısıtlarından biri verimli ve düz tarım arazisinin oldukça az olmasıdır (yaklaşık % 4). İl'in en verimli topraklarının bulunduğu alüvyon ovalar, ulaşım kolaylığı ve kent ve ilçe merkezlerine yakınlığı nedeniyle sanayi kuruluşlarının ve istihdamın yoğunlaştığı alanlar olmuştur. Yerleşim yerlerinin de tarım alanlarında yoğunlaşması, gelecekte yerleşimin genişlemesi ile beraber bu kayıpları daha da artıracaktır.

Tarımsal faaliyetlerde örgütlülük düzeyinin yükseltilmesi

Üretici örgütleri, tarımsal girdilerin sağlanması, üretimde verimliliğin artırılması ve ürünün uygun fiyatlarla değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu nedenle kırsal alanda kooperatifleşme ve üretici birlikleri desteklenerek yaygınlaştırılmalıdır. Faaliyet alanları aynı olan kooperatiflerin üst birlikler şeklinde örgütlenmeleri de bunların etkin çalışmasını sağlayacak önemli bir faktördür.

Organik tarımın teşvik edilmesi

Çevresel kirliliğin artması organik tarım ürünlerine olan talebi her gün biraz daha artırmaktadır. Dünyada doğanın özüne dönüş yaşanmaktadır. İl'in iklim ve toprak yapısı organik tarıma (eko-tarıma) ve bir çok değişik ürünün yetiştirilmesine uygundur. Özellikle katma değeri yüksek, dış pazarlarda şansı olan ürünlerin (tıbbi bitkiler, aromatik bitkiler, kapari, ayı üzümü, böğürtlen, salep, ihlamur, çay vb.) üretimi teşvik edilmeli, hatta ilde bunların paketlenmesi için bir fabrika kurulmalıdır. Raf ömrü uzun ve pazar esnekliği olan kurutulmuş sebze-meyve, bakliyat, işlenmiş (dondurulmuş, konserve edilmiş meyve-sebze) ürünlerden oluşan ekolojik ürün yelpazesi Artvin'i organik tarımsal ürün merkezine dönüştürebilir. İl'in doğal yapısında yetişen birçok organik ürün (ayı üzümü, böğürtlen, dağ çileği, kapari, ihlamur, kestane, ceviz, şifalı otlar) vardır.

Optimal ölçek büyüklüğünün sağlanması

Toprak kullanımında uygun ölçeklerin oluşturulmasını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Toprakta çok parçalılık sorununun çözülmesi ve arazi toplulaştırılmasının yapılması halinde dağınık ve küçük tarım arazileri verimli çalışan üniteler haline gelecektir. Arazi toplulaştırmasında köylünün bilinçlendirilmesi ve toplulaştırmayı özendirilecek bilgi, girdi ve teknoloji desteğinin sağlanmasının önemi büyüktür.

Tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi

İstihdam yaratan, yüksek katma değerli ve ihracat şansı olan ürünlerde tarıma dayalı sanayi teşvik edilmelidir. İl'in kalkınması, büyük ölçüde, bölgede yapılan tarımsal üretimin işlenmesine dayalı sanayi ile gerçekleşecektir. Katma değeri yüksek olan ve yurtiçi talebi karşılayacak endüstriyel bitkilerin, yağlı tohumların ve yem bitkilerinin üretilmesi desteklenmelidir. İl'de hayvan yemlerinde dışa bağımlık olduğu göz önüne alınarak mısır, soya fasulyesi, korunga, yonca fiğ gibi yeni ürünlerin (yem bitkilerinin) üretimi ve silaj yapımı önem taşımaktadır. İl'de en önemli gelir kaynağı olan çay ve fındığın, işlenmiş ürün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tarım teşkilatının yeniden organize edilmesi ve çiftçi eğitiminin genişletilmesi

İl ve ilçe tarım teşkilatlarının makine-teçhizat, yeni tarım teknikleri vb. konularda eğitim alması, diğer yandan çiftçilere de başta arazi kullanımı ve sulama teknikleri olmak üzere, hayvan sağlığı, gübre kullanımı, tohumculuk, besicilik, ürün geliştirme ve ıslah çalışmaları konusunda yaygın eğitim verilmesi gereklidir. Tarımda AR-GE çalışmaları artık tarladan başlayıp ürünün tüketiciye kadar ulaştığı zincirin tümünü kapsamaktadır. Bu nedenle, Artvin’de tarımsal verimin artırılmasının yolu iyi bir eğitim ve AR-GE’den geçmektedir. Kamu kurumlarınca verilen eğitim ve yayım hizmetlerinin etkinliğini artırmak için çiftçiler bu faaliyetlere etkin biçimde katılmalı ve eğitilmiş çiftçilerin arazileri uygulama amacıyla kullanılmalıdır.

Depolama ve saklama tesisleri yapılması

Kivi üretiminde yaşanan sorun nedeniyle üretici erken hasada gitmekte, ürettiği ürünü biran önce satma endişesiyle ucuz fiyatlardan satış yoluna gitmektedir. İlde üretilen su ürünleri ve diğer tarımsal ürünler için soğuk hava deposu ihtiyacının karşılanması gerekmektedir.

4.1.2 Sanayi

Artvin ilinin coğrafi konumuna bağlı olarak hammadde ve tüketim pazarlarına uzak oluşu, sanayi tabanın zayıf oluşu gibi özellikler, İl genelinde, sanayi sektörünün gelişim sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu süreçte, özel sektör ile yatırım yapma konusunda fazlaca istekli olmamıştır. Bununla birlikte devlet ormancılık, madencilik ve tarım sektörlerinde; orman ürünleri, bakır ve çay gibi hammadde kaynaklarını değerlendirmeye yönelik olarak gerçekleştirdiği yatırımlarla İl sanayiinin itici gücü olmuştur. Ancak, son yıllarda yapılan özelleştirmelerle birlikte söz konusu yatırımlardaki devlet payı da giderek azalmış ve böylece sanayileşmesi yeterince gelişmemiş olan İlde, sektör mevcut durumundan daha da geriye gitmiştir. Bu gerilemede, sanayileşme açısından sahip olunan dezavantajlarla birlikte, yeterli girişimci ve sermayenin İlde çekilememesinin de önemli payı olmuştur.

Artvin ilinin kısıtları ve mevcut potansiyelleri de göz önünde bulundurularak il sanayi sektörüne ilişkin olarak aşağıdaki gelişme stratejileri belirlenmiştir:

İlin ekonomik kaynaklarının belirlenmesi ve harekete geçirilmesi

Genel anlamda ülkelerin, dar anlamda bölgelerin ekonomik gelişmelerini belirleyen temel öge, sahip olunan ekonomik kaynaklardır. Artvin’in sahip olduğu en önemli ekonomik kaynaklar; yer altı zenginlikleri, doğal, tarihi ve kültürel değerleri ve insan kaynaklarıdır. Bu değerlerin bölge ekonomisine istenilen ölçüde katkı sağlaması ve finansal bir birikim meydana getirebilmesi açısından miktar ve niteliğine yönelik tespitlerin zenginleştirilmesi faydalı olacaktır.

Sanayi ile çevrenin uyumunun sağlanması

Genel olarak bir il ya da bölge düzeyinde sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında, orada mevcut ya da kurulması düşünülen sanayi tesislerinin çevreyi kirletmeden yapılandırılması esastır. Bir başka ifadeyle, çevreyi kirletme pahasına değil, çevreyi de koruyarak sanayileşmeyi gerçekleştirmek temel ilke olmalıdır. Kurulacak sanayi sitelerinin, özellikle çevresel açıdan tehlike doğurmayacak şekilde yapılandırılmasına özen gösterilmelidir. Bu

kapsamda, sitelerde; su arıtma, emisyon azaltma ve katı atık bertarafı yatırımları yapılmalı ve desteklenmelidir.

Artvin’de sanayiciler atıklarını bilmeli, özelliklerini tanımalı ve bununla ilgili kayıtları düzenli olarak tutmalıdır. Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliğine uyulmalı ve hangi atıkların ne şekilde bertaraf edileceğine ilişkin alternatif yöntemler konusunda sanayici bilinçlendirilmelidir.

Planlanan yatırım projelerinin çevreye olabilecek olumsuz etkilerinin önlenmesi için yer ve teknoloji seçiminde 2872 sayılı Çevre Kanunu ile bu kanuna dayanarak hazırlanan Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliği hükümlerine titizlikle uyulmalıdır. “ÇED olumlu” ve “ÇED gerekli değildir” kararı alınmadan yatırıma başlayan, yatırım inşaatı bitmiş olanlardan da arıtma tesisi kurma yükümlülüğünü yerine getirmeyen işyerlerine işletme ruhsatı ve yapı kullanma ruhsatı verilmemelidir.

İlde küçük sanayii sitelerinin sorunlarının giderilerek tamamlanması ve organize sanayi bölgesi kurulması

İl genelinde sosyo-ekonomik canlanmayı sağlamak, mevcut potansiyelleri değerlendirmek ve sanayi sektöründe faaliyet gösteren tüm işletmeleri belli bölgelerde toplayabilmek için öncelikle yapımı devam eden Küçük Sanayi Siteleri’nin bir an önce kredi ve alt yapı sorunlarının giderilerek bir ana önce tam randımanla hayata geçirilmesi, orta ve uzun vadede ise il genelinde sanayileşme sürecinin seyri de dikkate alınarak en az bir adet Organize Sanayi Bölgesi kurularak, ilde zayıf olan sanayi tabanının güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

İlde yatırımı teşvik edecek önlemlerin geliştirilmesi

Gelişme aşamasında olan yörede, İl dışından gelecek olan sermaye en kısa sürede en fazla kar etmeyi hedefleyecektir. Bu nedenle, özellikle Artvin’deki yerel sermayenin sanayi yatırımlarına girişi özendirilmeli ve ilgili kuruluşlar birbirine destek olmalıdır. Ayrıca, ildeki KOBİ’lerin sermaye yapılarının güçlendirilmesi ve kredi temini imkanları kolaylaştırılması sağlanmalıdır. Özellikle İl genelindeki mevcut müteşebbis ve girişimlerin kamu destek ve teşviklerinden zamanında ve yeterli miktarda yararlanabilmesi için, başta ticaret ve sanayi odaları olmak üzere ilgili birimler tarafından söz konusu destek ve teşvikler ve bunlara ilişkin değişiklikler takip edilerek ilgililer periyodik olarak bilgilendirilmelidir.

İlde sanayi kuruluşlarının yatırım yapabileceği alanların belirlenmesi ve uygun yerlerin seçilmesi

Artvin İlinin sanayileşme sürecinde, sanayinin yer seçimi ve kuruluşunu engelleyen coğrafi konum ve topografik yapı dolayısıyla İlin sahip olduğu dezavantajları ortadan kaldırmak mümkün olmadığına göre, özellikle uygun yatırım alanları için yerli ve yabancı sermayenin yatırım yapması özendirilmeli ve teşvik edilmelidir. Bu kapsamda, özellikle Artvin’den elde edilen gelirlerin yine Artvin’de yeni yapılacak yatırımlara kaynak oluşturmasına öncelik verilmelidir.

İlde ihracatın teşvik edilmesi ve geliştirilmesi

İlin gerek sanayi ve gerekse ticaret sektörünün gelişmesinde, BDT Ülkelerine yapılan ve yapılacak olan ihracatın da önemli bir paya sahip olduğu göz önünde bulundurularak, küçük ve orta ölçekli işletmeler faaliyet alanları itibariyle bir araya gelip, dış pazarlara yönelik ihracat şirketleri oluşturmalarıdır. Bu kapsamda, Ticaret ve Sanayi Odalarının öncülüğünde yatırım ve ihracat-ithalat danışmanlık bürosu oluşturulmalı ve bu büroda istihdam edilecek uzmanlar tarafından çeşitli araştırmalar yapılmalı ve iş adamlarına yönlendirici tavsiyelerde bulunulmalıdır.

Artvin'deki genç girişimcilerin iş kültürü kazanmaları, ürün yeniliklerini tanımaları, malzeme bilgisi, yeni teknolojiler, AR-GE faaliyetleri konularında bilgi ve görgülerini artırmaları amacıyla yurt dışındaki ihtisas fuarlarına katılmaları sağlanmalı, bu girişimcilerin ürünlerini yurt içi/yurt dışı fuarlarda sergilemeleri ve ticarileşmeleri için KOSGEB'in sağladığı (yol ücreti, konaklama, stand kirası,nakliye vb.) destekler sağlanmalıdır.

Yeni teknoloji kullanan ve ihracata yönelik çalışan entegre tesislere yatırım izni, yer, finansman ve teşvik konularında destek sağlanmalıdır. İl'deki işletmeler yurt dışı pazarlara açılma, ihracat bağlantısı yapma ve bu pazarlardan daha fazla pay alabilmek için KOSGEB-Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Enstitüsünün düzenlediği programlara katılmalıdır. Bu merkez, işletmelerin rekabet güçlerini geliştirmek, Avrupa Birliği mevzuatı ve yurt dışı iş duyuruları gibi konularda çeşitli programlar düzenlemektedir.

Sanayi yatırımlarının çeşitlendirilmesi

Yatırım kararlarında, İlin ve yörenin karşılaştırmalı üstünlükleri de göz önünde bulundurularak, tarımsal sanayi ürünleri dışında diğer sektörlerde de yatırım yapma imkanları araştırılmalıdır.

İlin özellikle hammadde kaynaklarına uzak oluşu, yerel kaynakları değerlendirmeye dönük işletmeleri öne çıkarmaktadır. Bu noktada, başta doğal kaynaklar olmak üzere yerel hammadde kaynaklarını (orman ve maden gibi) işleyen işletmelerin en fazla katma değer oluşturacak şekilde yapılandırılmaları sağlanmalı, ayrıca işletmelerde ürün çeşitlemesine de gidilmelidir.

İlde KBİ AŞ'nin faaliyetlerine devam etmesi veya etmemesi konusunun netliğe kavuşturulması ve bu amaçla bir komisyon oluşturulması

İlin en önemli sanayi tesisi konumunda olan KBİ A.Ş.'nin yıllara göre üretim düzeyi incelendiğinde, rezerv ve tenörün düşme eğiliminde olduğu görülmekte olup, bu durumda işletme yakın bir gelecekte faaliyetlerine son verme durumuyla karşı karşıya kalacaktır. Artvin İli ve ülke madenciliği için son derece olumsuz sonuçlara neden olacak bu durumun engellenebilmesi için, kısa vadeli bir çözüm olarak Artvin Cerrattepe mevkiinde çıkarılacak olan yüksek tenörlü bakır cevherinin taşınarak düşük tenörlü Murgul cevheriyle parçalanıp söz konusu tesislerde işlenmesi düşünülebilir. Bu süreçte, zaman kazanılarak ve tesisin de atıl kalması önlenerek yörede maden arama çalışmaları sürdürülebilir. Eğer yörede tesiste işlenecek özellikte cevher bulunamaz ve tesisin kapatılması kaçınılmaz olursa, tesisin değer kaybına uğramaması için hemen koruyucu bakım çalışmaları yapılmalı ve daha sonra başka madencilik kuruluşlarınca değerlendirilme imkânları araştırılmalıdır. Ya da KBİ AŞ bina ve sosyal tesislerinde, bir eğitim kompleksi veya rehabilitasyon merkezi kurulması alternatif de düşünülmelidir.

Uygun yatırım alanları” çalışmalarından yararlanılması

Artvin ili için muhtemel sanayi yatırımlarının tespitinde bu çalışmada da yer verilen, İle yönelik farklı yıllarda hazırlanmış olan Uygun Yatırım Alanları Araştırmalarından istifade edilmelidir.

Ortaklıkların ve kurumsal işbirliklerinin teşvik edilmesi

Küçük ölçekli işyerlerinde örgütlenmiş, şirketleşme, işbirliği, birbirleriyle etkileşme ve öğrenme geleneği olmayan Artvin sanayisinde birlikte iş yapma, güvene dayanan ilişkiler ve kurumsal işbirlikleri teşvik edilmelidir.

İl sanayinin gelişmesinde asıl aktörler küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Maliyet ve kalite yönünden rekabet edemeyecek kadar küçük ölçek ile çalışan, kendileri için yaşamsal önemde olan pek çok yatırımı gerçekleştirme olanağından yoksun olan bu işletmelerin birlikte iş yapmaları ve ortaklıklar kurmaları halinde anlamlı büyüklükte iktisadi değer yaratmaları ve gelişmeleri mümkün olacaktır.

Artvin İli’nde istihdamı artırmak ve işgücü verimini yükseltmek amacıyla, Bolu İl Gelişme Planı Sanayi Sektörü Raporu’nda (Eser, 2003) sıralanan şu hususlar üzerinde özellikle durulmalıdır:

- Öncelikle, il sanayiinin talep ettiği işgücü profili ve nitelikli eleman açığı olan sektörler belirlenmelidir.
- Mesleki ve teknik eğitim geliştirilmeli; sanayiinin değişen ve çeşitlenen taleplerini karşılamaya yönelik yeni eğitim programları tasarlanmalıdır.
- Nitelikli eleman yetiştirmek için beceri eğitimi yaptırın ve istihdamı artıran işyerlerine devlet destek ve yardımı (vergi, KDV ertelemesi veya muafiyeti) sağlanmalıdır.
- Özel sektörün mesleki ve teknik öğretim kurumu açma ve işletmeleri özendirilmelidir (vergi indirimi, arsa tahsisi vb.).
- Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında öğretim gören öğrenciler özendirilmelidir (sübvansiyonlu öğrenim kredileri vb.).
- Gençler için eğitim yardımları, işyerlerine işe başlatma yardımları ve meslek geliştirme kredileri sağlanmalıdır.
- İşgücü üzerindeki vergi yükünün azaltılması, yeni işçi istihdamı ve girişimciliğin özendirilmesi ve insan kaynaklarına yatırımın teşvik edilmesine yönelik olarak daha istihdam dostu vergi sistemi uygulanmalıdır.

İlin ekonomik ve sosyal kalkınmasının hızlandırılması için, inşaatları devam eden ve ileride yatırım programına alınacak olan küçük sanayi sitelerinin bir an önce bitirilmeleri ve diğer devam etmekte olan baraj, HES ve baraj inşaatları sonrası yeniden şekillenecek olan karayollarının yanı sıra deniz ve hava yolu ulaşımı gibi sosyal ve fiziki alt yapı yatırımlarının en kısa sürede yeterli düzeye getirilmeleri gerekmektedir.

4.1.3 Hizmetler

İl’in tarihsel, kültürel ve folklorik değerlerinin araştırılması ve korunması

İl'in kültürel zenginlikleri ile ilgili envanterler çıkarılmalıdır. Alt kültürlerin müzik kaynakları, mutfak zenginlikleri araştırılarak İl'in tanıtımında ve turizm potansiyelini zenginleştirmede kullanılmalı ve korunup yaşatılması için önlemler geliştirilmelidir.

İlde turizmin gelişmesi için Artvin imajının yaratılması

İl'in ulusal ve uluslararası düzeyde, tanınması bazı simgelerin hatırlanması ve seyahat programı düzenlenmesinde bu imajın yaratılması gerekmektedir. Tüm ortaklarca kabul görece ve İli simgeleyen tüm öğelerin imaj yaratımı için kullanılması gerekmektedir. İl'in sahip olduğu kültürel ve doğal özgün değerler, imaj yaratımına son derece uygundur. Ancak bunun için hem geleneksel ve hem de son yıllarda ortaya çıkan elektronik ortamda tanıtım yapılması ve kampanyalar düzenlenmesi gerekmektedir.

İlin imajının oluşturulmasında aşağıdaki araç-yöntemlerden faydalanılmalıdır:

- İl folkloru, İl'in imajının yaratılması için kullanılmalıdır. İl'e has müzik ve danslar, yerel müzik aletleri, mutfak kültürü, giyim-kuşam vb. değerlerin özellikle elektronik ortamda tanıtımı, ayrıca, bunları anlatan basılı materyallerin hazırlanması (kitap, broşür, poster ve benzerleri) ve dağıtımı yararlı olacaktır.
- Medyanın bu amaçla (radyo, tv, gazete, dergi ve benzerleri) kullanılması bir diğer olanaktır.
- İl'e has ürünlerin İl özelliklerini anlatacak biçimde ambalajlanmasıdır. Yöreye özgü yemek kültürü tekstil ve dokumalar vb. aracılığıyla İl imajı iç ve dış pazarlara sunulabilecektir.
- İl'in doğal ve kültürel değerlerinin bilimsel dokümantasyonu üzerinde durulmalıdır. Başta özellikle yaşlı ormanlar olmak üzere, ender bulunan değerlerin, akademik dünyadan başlamak üzere, dünya kamuoyuna tanıtımı gerekmektedir. İl'in zengin flora ve faunası bu amaç için sonsuz fırsatlar sunmaktadır. İl'de bulunan, nesli tehlikede olan engerek türleri, huş tavuğu ve urkeklik bu amaçlar için kullanılabilir türlerden sadece bazılarıdır. İl kolşik floranın en iyi ve en zengin örneklerinin sunulduğu alan konumundadır.
- Kültürel ve sportif başarılar elde edilmelidir. İl'de uzun süredir yapılan Ardanuç Karakucak Güreşleri ve Efkari Baba Aşıklar Şenliği, Arhavi Kültür ve Sanat Festivali, Şavşat Sahara Pancar Festivali ve Kafkasör Kültür ve Sanat Festivali vb. şenlikler "Festival Ayı" olarak birbirine bağlı düzenlenmeli, tarihleri birbirini izlemelidir.
- İl'in imajını yaratabilecek bir diğer olanak ise, İl'de yapılan festivallerdir. Doğal değerlerin bu tür kültürel etkinliklerle bütünleşmesi durumunda ürünün çekiciliği artmaktadır. Festivaller de yayla kültürünün ayrılmaz parçasıdır. Festivaller ve taşıdığı barış mesajı, iç pazara ve dış pazarlara tanıtılmalıdır.

Ziyaretçi Memnuniyetinin Artırılması

Bölgeye gelen ziyaretçilerin % 51.7'si konaklama tesislerinin fiziki kalitesini memnun edici, %50.7 hizmet sunum kalitesini, %37.4 ise danışma-bilgilendirme hizmetlerini memnun edici bulmuşlardır (DPT, 2004). Bu bağlamda İl'e gelen turistlerin memnuniyetini artırmak fevkalade önem arz etmektedir. Kafkasör Kültür ve Sanat Festivali için İl'de yapılan anket sonucuna göre %23.81 ile şenliklerde organizasyonun iyi olmayışı ikinci sırada, aşırı kalabalık %30.16'lık bir dilimle birinci sırada yer almıştır

(Cengiz, 1996). Bu durum halen devam etmektedir. Bu nedenle aktiviteler iyi organize edilerek iç ve dış pazarlara sunulmalıdır.

Bölgede yapılan turist anketleri, Bölgenin ziyaret edilmesinde, arkadaş tavsiyelerinin önemli rol oynadığını göstermektedir (DPT, 2004). Müşteri memnuniyetinin artırılması bu nedenle, İlin pazar payını artırması amacı ile örtüşmektedir.

Ziyaretçi memnuniyetinin artırılması için yapılması gerekenler:

- İl hakkında gerek seyahat öncesinde ve gerekse seyahat sırasında farklı kaynaklar kullanılarak; yeterli, doğru ve kolay bilgi sağlanabilmesi,
- Kentsel ve kırsal kesimde konaklama ve yeme-içme tesislerinin fiziki kalitesinin yükseltilmesi,
- Konaklama, yeme- içme ve benzer tesislerin hizmet sunum kalitesinin yükseltilmesi,
- Kentsel ve kırsal ulaşım sistemi ve altyapının yeterli düzeye çıkarılması, hijyenik koşulların yerine getirilmesi.
- Kentsel donatıların, özellikle kültürel ve sportif donatıların yeterli düzeye yükseltilmesi,
- Kentsel yerleşmelerde, yaya bölgeleri ve alışveriş bölgelerinin düzenlenmesi, kentsel kolaylıkların artırılması,

İlde Seyahat Acentelerinin Sayısını Artırmak, Seyahat Acenteleri Arasındaki İşbirliği ve Sektör Ortakları Arasındaki Dayanışmanın Artırılması

Artvin’de sadece iki tane seyahat acentesi bulunmaktadır. Bu oldukça düşük bir rakam olup, İl’de turizmin geliştirilmesi için bu alanda teşvik önemli unsurdur. Bölgeye daha fazla ziyaretçi çekebilmek, konaklama ve geceleme sayılarını artırmak üzere seyahat acenteleri sayısının ve aralarındaki işbirliğinin artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca sektör ortakları arasında dayanışmanın geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Sektör ancak, ilgili tüm tarafların ortak çabaları ile pazar payını artıracaktır. Tur operatörleri ve seyahat acenteleri, pazarlamanın en önemli aktörleridir. Bu bağlamda, sektörün diğer ortakları; uluslararası, ulusal ve bölgesel operatörlerle yakın işbirliği içinde olmalıdır. Bunu gerçekleştirmek üzere;

- Yerel acentelerin kapasitesinin artırılması,
- Uluslararası acentelerle daha yakın ilişkilerin kurulması, dış pazarlara açılma olanaklarının araştırılması ve uluslararası fuarlara katılım,
- e-turizm olanaklarının kullanılması gibi önlemler gündemde olmalıdır.
- Özel kesim, Bölgenin tanıtımına da yatırım yapmalıdır. Bölge, alternatif turizm imkanlarından olabildiğince yararlanılmalıdır. Bu bağlamda; faaliyette olan seyahat acenteleri ve konaklama tesisleri başta olmak üzere, sektörün tüm taraflarının internet kanalı ile tanıtım yapmaları gerekmektedir.
- Bölgeyi, rafting, Kaçkar Dağı tırmanışları ve doğa yürüyüşleri ağırlıklı olarak pazarlayan bazı firmalar ile Türkiye ve İngiltere’de bulunan sivil oluşumlar e-turizm olanaklarını günümüzde de kullanmaktadır.
- İldeki tur operatörü, seyahat acentesi ve tesis işletmecilerinin, İlin potansiyeline uygun düşen tur organizasyonları yapan yerli ve yabancı firmalar ile ilişki kurmaları ve kendilerini Bölgeye davet ederek aktif tanıtım

yapmaları önemle önerilmektedir.

İlde Turizm Gelişme Koridorlarının Oluşturulması

İlin coğrafi yapısı ve turizm potansiyeli, farklı turizm akslarının yada koridorlarının oluşmasına olanak tanımaktadır. DPT-JICA tarafından bölgede yaptırılan turizmin geliştirilmesine yönelik kalkınma çalışması ile, İlde iki ana turizm koridoru belirlemiştir (DPT, 2004). Bunlar kıyı koridoru ve güney koridorudur. Ancak güney koridorunun kendi içinde alt koridorlara ayrılması gerekmektedir. Bu koridorlar Artvin-Güney-Camili ve Borçka Karagöl Koridoru, Artvin-Güney Kafkasör-Genya-Hatilla Koridoru, Artvin-Güney Şavşat Koridoru, Artvin-Güney Yusufeli-Kaçkarlar Koridoru

Koridorlarla ilgili bilgiler raporun mevcut durumun özeti başlığı altında kapsamlı olarak işlenmiştir.

Yeni Turizm Türlerinin Belirlenmesi

İldeki turizme katılabilecek ve potansiyel içeren bazı turizm türleri bulunmaktadır. Bunları sıralayacak olursak: Yayla turizmi, ekoturizm, çiftlik turizmi, balıkçılık ve tekne turizmi, av turizmi, botanik turizmi, su sporları turizmi vs.dir.

İldeki Kültürel ve Tarihi Mirasın Korunması ve Geliştirilmesine Önem Verilmesi

Yöresel imkanlarla yapılan dokumacılık ve ağaç oymacılığı alanında Halk Eğitim Merkezleri ile iş birliği yapılarak kurslar açılmalı, uzman öğreticiler yetiştirilmelidir. Uygulamaların uzun vadeli olabilmesi için bu kurslara süreklilik kazandırılmalıdır. Her İlçe merkezinde ve köylerde yapılan bu el sanatlarının teşhir edildiği ve satılabildiği merkezler açılmalıdır. İl merkezinde ve İlçe merkezlerinde satışa sunulan el sanatlarının sergileneceği yerler açılmalıdır.

İlde bulunan tarihi eserlerden bir çoğunun acil restorasyon ihtiyacı bulunmaktadır. Bu konu ilde turizm bakımından yapılması gerekenler hususunda ilk sırayı alacak öneme sahiptir. İldeki birçok kilise ve kalenin acil onarıma ihtiyacı vardır. Barajlar nedeniyle su altında kalabilecek tarihi ve kültürel değerlerin korunması için bir program geliştirilmelidir.

Yaylalarda bulunan ahşap mimarinin betonarme yapılara dönüşmesinin engellenmesi gerekmektedir. Bu amaçla buralarda ev yapmak isteyen vatandaşlara devlet tarafından kereste yardımı yapılmalıdır.

İldeki Doğal Yapı Bozulmadan Turist Çekebilecek Yapay Atraksiyonlarla İl Turizminin Desteklenmesi

Bu bağlamda, flora ve fauna bakımından son derece zengin olan İlde bir botanik bahçesi ve av müzesi oluşturularak turizmin hizmetine sunulmalıdır. Kafkas florasının en güzel örneklerini sunan ve kuş göç yolu üzerinde bulunan İlin bu zenginliğinin bir müzede sergilenmesi son derece etkileyici olacaktır.

Sektörde Denetleme ve Değerlendirmenin Düzenli Olarak Yapılması

Gelişme senaryolarının ilk yıllarında, örnek alanın ve pilot bölge uygulamalarının sonuç değerlendirilmeleri yapılmalıdır. Hareketli turizm alanları ile gelişebilecek turizm alanları ayrı ayrı değerlendirilerek aralarında bağ kurulmaya çalışılmalıdır. Sektör kendi haline

birakılmamalı fiyat istikrarı, koşulların hijyen olup olmadığı düzenli aralıklarla denetlenmelidir. Hazırlanan turizm gelişme planları 5 yılda bir revize edilmeli ve 10-20 yılda bir yenilenmelidir.

İnşaat sektörünün canlandırılması

İnşaat sektörünün hareketlenmesi İl ekonomisinde canlılık yaratacaktır. Sektörün hareketlenmesi İl'de çoğu vasıfsız olan işgücünün istihdamını da arttıracaktır. Uygun koşullarda kullanılacak konut kredileri durgunluk içindeki sektöre canlılık getirebilecek, ayrıca kamu ihalelerinin açılması, arsa tahsisi yapılması ve toplu konut yapımının teşvik edilmesi de sektörün İl ekonomisine katkısını artıracaktır.

İnşaat yapımı için yer seçiminde hassas olunması ve inşaat denetiminin ciddiyle uygulanması

Bir taraftan gelişen ekonomisi nedeniyle sanayi ve altyapı için, diğer taraftan hızlı kentleşme nedeniyle yerleşim için duyulan arsa ve arazi talebi artmaktadır. Bu ihtiyacı karşılarken sağlıklı ve güvenli yer seçiminin yapılması ve tarıma elverişli alanlarda yer seçmekten kaçınılması zorunludur. Artvin'de doğal olayların bir felakete dönüşmemesi için yer seçimi ve denetimine özen gösterilmeli ve mevcut yasalar etkin biçimde uygulanmalıdır.

Bina ve işyeri yapımı için zemin etütlerinin yapılması zorunlu hale getirilmiştir. Ülke genelinde olduğu gibi Artvin'de de konut ve işyeri sigorta sistemi zorunludur. Bina sigorta sistemi yaygınlaştırılmalı ve yapı denetiminde sigorta konusunun denetimi ciddiyle takip edilmelidir.

İl ticaret sektörünün yapısı ve çalışma şartlarından kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesi

İlde ticarete konu olabilecek ürünleri üretebilecek imalat sanayi sektörünün yok denecek kadar az gelişmiş olması ve bu kapsamda KOBİ'lere yönelik olarak verilen devlet yardımı ve desteklerinden yeterince yararlanılamaması, ticaret sektörünün gelişmesi önündeki başlıca engeller arasında sayılabilir.

Özellikle İlde kurulu bulunan ticaret işletmelerinin küçük ölçekli olması, söz konusu işletmelerin dışarıya ve büyük pazarlara açılma yönünde istekli olmamalarına ve bu konuda herhangi bir arayış ya da ar-ge çalışması içine girmemelerine neden olmaktadır. Bu nedenle, ağırlıklı olarak İlin oldukça dar olan ekonomik hinterlandını hedef pazar olarak seçen işletmeler, yeni pazarlar arayıp bulmak yerine, mevcut ve kısıtlı pazar pastasını bölüşme yoluna gitmektedirler. Buna bir de söz konusu ekonomik hinterlandı içindeki gerek komşu iller ve gerekse Gürcistan ve diğer BDT ülkelerinin gelir seviyesinin düşüklüğü eklendiğinde, ticaret sektörü tüm bu şartlardan olumsuz yönde etkilenmektedir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi olanaklarından yararlandırılması

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin kredilerden yararlanma oranı çok düşüktür. Nitekim, KOBİ teşvik sistemi uygulamasında, 1997-2003 döneminde Artvin iline toplam 14 adet teşvik belgesi düzenlenmiş olup, bu belgeler kapsamındaki projelerin toplam sabit yatırım tutarı 1 trilyon TL ve istihdam kapasitesi sadece 67 kişidir. KOBİ kapsamında Artvin ili için düzenlenmiş söz konusu teşvik belgeleri Karadeniz Bölgesi'nin belge sayısı

olarak %1.4'ünü, sabit yatırım tutarı olarak %1.9'unu oluştururken, Türkiye toplamının belge sayısı olarak % 2.1'ini ve sabit yatırım tutarı olarak % 3.1'ini oluşturmuştur (Şimşek, 2004).

Mali yapının güçlendirilmesi

Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP) uygulaması hızlandırılmalı, vergi kayıp ve kaçakçılığının önlenmesi için Vergi İstihbarat Merkezi çalışmaları (BİDDEP) başlatılmalı ve Nakil Vasıtaları Vergi Daireleri Otomasyon Projesinin (MOTOP) uygulamasına geçilmelidir. İl Bilgi Sistemi kurulmalı, yerel yönetim gelirlerinde kayıp ve kaçaklar önlenmelidir. Vergi ödeme bilincinin yaygınlaştırılması için kamu hizmetlerin etkinliğini ölçmede vergi mükellefinin beklentilerinin değerlendirmeye alınması önerilmektedir. Vergi kimlik numarasının yaygınlaştırılmasına dönük çalışmalar yapılmalıdır. Valilik, Belediye, Defterdarlık, Vergi Dairesi ve diğer kamu hizmet binalarının donanım ihtiyacının karşılanması hizmette etkinliğin artırılması için gerekmektedir.

4.2 Sosyal Gelişme Stratejileri

Ekonomik gelişme stratejileri sosyal gelişme stratejileri ile eşgüdümlü olarak gerçekleşmediği takdirde ilde arzu edilen refah düzeyi yakalanamayacaktır. Gerek SWOT Analizi ve gerekse daha önce ortaya konan mevcut durum bilgileri çerçevesinde ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ifade edildiği şekliyle dengeli ve sürdürülebilir kalkınma hedefi ile uyumlu bir nüfus yapısına ulaşabilmek amacıyla (DPT, 2000b), gelecek 20 yıllık periyodu kapsayacak şekilde Artvin ili için geliştirilen sosyal gelişme vizyonu:

- nüfustaki durağan yapının korunduğu,
- farklı sektörlerde geliştirilen ve uygulanan alternatif yatırımlar sayesinde işsizliğin önlendiği, dolayısıyla dışarıya göçün en düşük seviyeye çekildiği, hatta dışarıdan İle doğru göçün başladığı,
- sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek,
- cazibe merkezi haline gelmiş bir Artvin İlinin oluşturulması
- olarak tanımlanmıştır.

Bu amaçla Artvin İli için sosyal gelişme stratejileri kapsamında; nüfus ve sosyo-ekonomik yapının geliştirilmesi doğrultusunda gelecek 20 yıllık dönemi kapsayan dört temel strateji ortaya konmuştur. Bunlar;

Artarak devam eden göçün önlenmesi

Geleceğe yönelik yapılan nüfus tahminleri üzerinde etkili olan en önemli faktörler olarak; doğumlar, ölümler ve göçler dikkate alınmak zorundadır. Nitekim, nüfus projeksiyon yöntemlerinin bazılarında bu faktörlerden yararlanılmaktadır. Özellikle, doğum ve ölüm faktörleriyle bağlantılı bir çok değişken açısından Türkiye geneli ya da bölge illeriyle karşılaştırıldığında Artvin İlinin nispeten daha iyi konumda, bir başka ifadeyle daha avantajlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu faktörlerin İl nüfusun gelişimi ve değişimi üzerinde çok fazla belirleyici olduğu söylenemez. Ancak, önceki bölümlerde de değinildiği gibi göç olayları İl genelinde hem şehir ve hem de köy nüfuslarının en önemli belirleyicisi konumundadır. Nitekim, il dışına yönelen göçler il genel nüfusunun azalmasına neden olurken, il içinde yaşanan göç olayı ise genelde köylerden kent ve ilçe merkezlerine doğru gerçekleşmekte ve bunun sonucunda da Murgul dışında tüm ilçe merkezlerinde nüfusun

artmasına neden olmaktadır. İlde yaşanan göçün en önemli nedeni ise işsizliktir. Bir başka ifadeyle, göçün kaynağını ekonomik nedenler oluşturmaktadır. Bu tespitlerden hareketle yapılması gerekenler şu şekilde sıralanabilir:

- İşsizlik sorununun çözümlenmesi: Artvin ilinde göçün önlenmesi sürecinde öncelikle işsizlik sorunu çözümlenmelidir. Bu noktada, barajlar sonrası ilin büyük bir kısmının yeniden şekilleneceği de göz önünde bulundurularak alternatif projelerin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Eğitim, sağlık, ulaşım vb. diğer altyapı sorunlarını çözmeye yönelik projeler geliştirilmesi: Her ne kadar göçün en önemli nedeni olarak işsizlik görünse de bunun ardından eğitim, sağlık, ulaşım vb. sorunların da göçte etkili olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Özellikle il genelinde eğitim ve sağlık alanında imkanların yetersizliği ya da kalitenin istenen seviyede olmayışı da göçü körüklemektedir. Bu amaçla, gerek eğitim ve gerekse sağlık sektöründe yatırımların planlanmasında rasyonel ölçütlere ağırlık verilmeli, etkin ve verimli hizmet sunumuna önem verilmelidir.
- İlk iki stratejiye de destek olacak şekilde atıl yatırımlardan istifade edilmesi: Göçle birlikte, ortaya çıkan ya da çıkması muhtemel okul, atıl (sağlık, ocağı vb.) yatırımların ekonomiye kazandırılması üzerinde durulmalıdır.

Nüfus yapısındaki durağanlığın korunması

Artvin ili geneli için 2000 yılı nüfus piramidi dikkate alındığında; söz konusu piramit doğum ve ölüm oranlarının düşük olduğu, endüstrisi gelişmiş ülkelerin nüfus yapısını andırmaktadır. Piramidin dar tabanlı ve yamuk görünümlü oluşu, doğum oranının düşük, ileri yaşlardaki nüfusun fazla ve ortalama insan ömrünün uzun olduğunun bir göstergesi olarak alınabilir. Nitekim, daha önceki bölümlerde üzerinde durulan doğum ve ölüm oranlarına ilişkin çeşitli değerler de bu tespiti doğrular niteliktedir. Bu haliyle Artvin ili nüfus yapısı durağan nüfus yapısını andırmaktadır. Bu amaçla yapılması gerekenler:

- Gerek doğum öncesi ve gerekse doğum sonrası sağlık kuruluşları ve özellikle de sağlık ocakları tarafından yürütülmekte olan nüfus yapısındaki durağanlığı sağlayıcı hizmetlere devam edilmesi,
- Söz konusu kuruluşlar tarafından yürütülen hizmetlerin daha etkin ve verimli bir şekilde yapılabilmesi için bilgisayar teknolojilerinden yararlanılması.

Sosyal güvenlik sisteminin kapsamının ve etkinliğinin artırılması

Sosyal güvenlik kuruluşları başta olmak üzere İl genelinde birbirleriyle ilişkili olan kurum ve kuruluşların güncel ve güvenilir bir kayıt sistemine kavuşturulması, bunun içinde bilgisayar sistemlerinden yararlanılması gerekmektedir. Sosyal güvenlik kurumlarından emekli aylığı alanların toplam sigortalı içindeki oranı hem İl hem de Ülke genelinde çok yüksek olduğundan, bu oranın Avrupa Birliği Ülkelerinde olduğu şekilde aşağılara çekilmesi gerekmektedir.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin yükseltilmesi

Sosyo-ekonomik gelişmişliğin temel ölçütleri arasında yer alan demografik yapı, istihdam, sağlık, eğitim ve alt yapı hizmetleri ile tarım ve sanayi başta olmak üzere tüm sektörlerdeki üretim ve gelir düzeylerinin, İl nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayacak asgari düzeye

getirilmesi gerekmektedir. İlerdeki sosyo-ekonomik gelişme seviyesinin yükseltilmesi tüm sektörlerdeki gelişmelerle yakından ilgili olduğundan, sosyo-ekonomik gelişmeye yeterince katkı sağlamayan ya da çeşitli nedenlerle katkısı yeterli düzeyde olmayan sektörlerin belirlenmesi ve bu sektörlerin geliştirilmesine öncelik verilmesi ve böylece İlin sosyo-ekonomik gelişmesinin dengeli bir şekilde sağlanması önem arz etmektedir.

İlin sosyo-ekonomik açıdan gelişmesinin sürdürülebilir bir şekilde sağlanması amacıyla atıl kaynakları harekete geçirecek yatırım ve proje önerilerinin geliştirilmesi, bu önerilerin etkin ve verimli şekilde uygulanması ve özellikle denetlenmesi, İlin en önemli yatırımları konumunda olan Çoruh nehri üzerinde yürütülen projelerin, GAP örneğinde olduğu gibi geç kalınmış olsa bile entegre bir bölge planlaması yaklaşımıyla yürütülmesi gerekmektedir.

İlde bir üniversitenin kurulması

İlde üniversite oluşturulması için gerekli altyapı mevcuttur. İlde 2 fakülte ve 3 yüksek okul bulunmaktadır. Orman fakültesinin devam eden inşaatı ve kampus alanı bir üniversitenin kurulmasını taşıyabilecek büyüklüktedir.

ÖSS Sınavlarında İl başarısının ilk on İl arasına çıkarılması

Bunun gerçekleşebilmesi için ilde, Artvin Fen Lisesi ve Artvin Sosyal Bilimler Liselerinin açılması, ilköğretimden sonra öğrencilerin kabiliyetlerine göre yönlendirilmesi, Milli Eğitimde müfredat değişikliğinin yapılması, düz liselere öğrencilerin ilköğretim başarı puanlarına göre alınması, okul aile birliklerinin yönetimde daha aktif kılınmaları ve tecrübeli öğretmenlere sahip çıkmaları gerekmektedir.

Okul öncesi eğitimin il düzeyinde yaygınlaştırılması

Okul öncesi eğitimde okullaşma oranı, olanakları yeterli olmayan yerleşim yerleri yararına artırılmalı; özellikle bu tür yerleşim yerlerine öncelik verilmelidir.

Eğitim kalitesinin AB standartlarına yükseltilmesi ve özellikle az gelişmiş yörelerde eğitim olanaklarının artırılması

Eğitim ve öğretimin her kademesinde; çağdaş bilgi, yöntem ve bilişim teknolojileri kullanılarak eğitim verilmeli, öğrenmenin aktif olması için çaba gösterilmelidir. Öğrencilerin yaratıcılıklarını kullanmalarını, yeteneklerini geliştirmelerini sağlayacak bir eğitim verilmelidir. Sosyo-ekonomik olarak az gelişmiş yörelerde pilot projeler uygulanmalı, buralardaki başarılı öğrencilere burs ve teşvikler verilmelidir. İlde yetenekli ve tecrübeli öğretmenlerin uzun süreli kalmalarını sağlamak amacı ile gerekli koşulların oluşturulması gerekmektedir.

Genel ve mesleki ve teknik orta öğretimin yeniden yapılandırılması

Genel orta öğretim ile mesleki ve teknik orta öğretim; program türü, meslek gereksinimleri ve ara insan gücü ihtiyacı ile mesleğe hazırlanmadaki teori ve pratik dengesi de göz önünde tutularak yeniden yapılandırılmalıdır. Sanayi sektörünün gereksinimleri yerel boyutta bu okullardan karşılanmalıdır.

Yaygın eğitim etkinliklerinin güçlendirilmesi

Yaygın eğitim etkinlikleri öncelikle az gelişmiş yörelerden başlatılmalıdır. Yaygın eğitim, İl ve ilçelerin geleneksel kültürü ve zanaatlarını çağdaş anlamda ulusallaştırmalı; ilçe ve beldelerde var olan potansiyel değerlere göre *mikro eğitim planları* yapılmalıdır. Aile eğitimine, özellikle genç kız ve kadınların eğitimine ağırlık verilmelidir. Kentli bilinci oluşturmaya yönelik eğitim programları düzenlenmelidir. İl'in gelişmesine katkıda bulunabilecek aktörlerin eğitimine ve kapasitelerinin geliştirilmesine önem verilmelidir.

Sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi

Artvin İlinde yaşayan tüm vatandaşların sağlık hizmetlerine ulaşabilmesi sağlanmalıdır. İl'deki sağlık birimleri arasında iletişim kopukluğu giderilmeli, böylece verilen hizmetlerin kalitesi artırılmalıdır. İlde ilçelerde acil servis birimleri oluşturulmalı ve hastane acil servis hizmetlerindeki altyapı ve personel eksiklikleri giderilmeli; ambulans sayısı artırılmalıdır. Özellikle birinci basamakta çalışan sağlık personeli kadrolarındaki eksiklik tamamlanmalıdır. Koruyucu sağlık hizmetlerine gereken önem verilmeli, bu amaçla kurslar düzenlenmeli, seminerler verilmeli, eğitim kurumları ile işbirliğine gidilmelidir.

4.3 Çevre ve Mekansal Gelişme Stratejisi

Başta İlin flora ve faunası olmak üzere, İlin çevre varlıklarının kapsamlı envanterinin çıkarılması ve risk altında bulunan türlerin belirlenmesi

Uluslararası Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesine de dayanılarak ve çeşitli yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan destek arayarak, İl'in florası hakkında tam ve resimlendirilmiş bir envanter çıkarmak, bunu yayımlamak; floranın araştırılması, geliştirilmesi ve korunması konusundaki kurumsal sorumluluk belirsizliğini gidermek, İlin yaban hayvanları envanterini çıkarmak, yaban hayvanları yaşama alanlarındaki bozulma ve daralmalarla kaçak avlanmaları önlemek, ilde nesli azalan yaban hayvanları için ek koruma önlemleri geliştirmek

Yapılaşma için yer seçiminde tarım alanları ve dere yatakları dışında sağlam, heyelan riski, çığ ve taş düşme riski olmayan alanların seçilmesi

Her alandaki yapılaşmada tarım ve orman alanları korunarak, sağlam zemin seçimine önem ve ağırlık verilmelidir. Zorunlu hallerde tarım topraklarından feda etmek yerine, ağaçlandırmalarla dengelemek koşuluyla, sağlam zemin için orman alanından kullanılmalıdır. Yapılaşmada bütün doğal afetlere dayanıklılık ölçüsü ön planda tutularak, *Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik* hükümleri tam olarak uygulanmalıdır. İlde özellikle sahil kesiminde sel riski yüksek olup dere kenarlarında yapılaşma izin verilmemelidir.

İlde çevre bilincinin ve çevre konusundaki kurumsallaşmanın geliştirilmesi

Başta İl Çevre ve Orman Müdürlüğü olmak üzere, çevre ile ilgili kurumları ve belediyeleri güçlendirmek ve aralarındaki işbirliği ve eşgüdümü geliştirmek; ilçe merkezlerinde ve kırsal yerleşim yerlerinde de çevre bilincini geliştirmek amacıyla sivil toplum örgütlenmesini teşvik etmek, bilim kuruluşları ve sivil toplum örgütleri güçlendirilerek, bunların yapıcı, eleştirel ve nesnel yaklaşımlarla yönetim sistemlerinin gelişmesine katkı sağlamak, özellikle görüntülü basından yararlanılarak siyasi gruplaşmaları ön plana çıkarmayan, öncelikle yönetim yapısının ve işleyişinin çağdaştırılması yönünde ağırlığını koyan bilinçli bir kamuoyu yaratmak gerekmektedir.

Toprak, hava ve su kirliliğinin önlenmesi

İlde çöplerin düzenli olarak depolanması ve geri kazanımın sağlanabilmesi için sahil ve iç kesim belediyeleri arasında kurulmuş olan *Katı Atık Yönetim Birliğinin* (ARİKAP) hayata geçirilmesi ve uluslararası kuruluşlardan da kaynak sağlanarak çalıştırılması son derece önemlidir. Su kirliliğinin engellenmesi için endüstriyel atık suların, maden atık sularının ve evsel atık suların arıtılması konusundaki yetersizlikler giderilmelidir. Yapay gübre ve tarımsal ilaç kullanımında amaca uygunluğun sağlanması ve çevrenin gözetilmesi için çiftçi eğitimi etkili ve sağlıklı bir kurumsal yapıya kavuşturulmalıdır.

Arıtma tesislerinin yapılması ve başarılı olarak işletilebilmesi için her türlü çabayı göstermeli, kirletici kaynakları ilgili yönetmeliklere uygun şekilde denetlenmeli, kirleten öder ilkesine dayanılarak kaynak elde edilmeli, uluslararası çevre koruma fonlarından destek sağlanmalı, suyun korunarak kullanımı konusunda yaygın eğitim çalışmaları yapılmalıdır.

Özellikle kirli sularla sulanan arazilerle karayolu kenarlarındaki arazilerde, sürekli yapay gübre ve tarımsal ilaç kullanılan arazilerde toprak kirlilik analizlerini düzenli olarak yapmak, elde edilecek sonuçlara göre önlem almak; çiftçiyi bu konuda eğitmek ve bilinçlendirmek, toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği hükümlerini uygulamak önem arz etmektedir.

Potansiyel kirlenmeyi engelleyecek önlemler almaya özen göstermek, kirletici sanayi kollarını İl'e getirmemek, konut ve işyeri yapımında yapı izolasyon tekniklerine uymak ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Göletlere ve baraja kirleticilerin ve akarsu tortularının, en azından su kütlelerinin özümseyebileceği oranın üzerinde gelmesini önlemek için havza yamaçlarında bitki örtüsü korunmalı, çıplak kısımlar ağaçlandırılmalı, havzada erozyon kontrolü çalışmaları bir an önce bitirilmelidir.

Merkez ilçeye atık su arıtma tesisi kurarak ileride oluşacak Borçka Baraj Gölünün kirlenmesi önlenmeli, sahildeki Hopa, Arhavi İlçeleri ve Kemal Paşa Beldesinin bir araya gelerek bir atık su ve kanalizasyon tesisi kurarak denizlerin ve sahillerin kirlenmesi azaltılmalı, her yıl Dünya Su Günü dolayısıyla suyun önemini hatırlatıcı etkinlikler düzenlenmeli, ayrıca yerel yazılı ve görsel basın aracılığı ile suyun önemi, su kaynaklarının sınırlı oluşu ve mutlaka korunarak kullanılması gerektiği konularını sürekli gündemde tutmalı, zorunlu ilköğretim programlarında bu konulara etkin biçimde yer vermeli, kirli su arıtma olanaklarını geliştirerek, arıtılmış suyun gerektiğinde en azından sulama suyu olarak tekrar kullanılmasını sağlanmalıdır.

Sanayi kuruluşlarının aralarında işbirliği oluşturarak atıksu arıtma tesisleri kurmalarının teşvik edilmesi ve bu konudaki yönetmelik hükümlerinin uygulanmasının sağlanması, sanayi kuruluşlarının baca filtreleri kullanmalarının teşvik edilmesi, arazi yapısı ve iklim elverişli olmadığından İl'de yoğun çevre kirliliği yaratan yeni sanayi kuruluşlarının kurulmasına izin verilmemesi, ısınmada ve sanayide doğal gaz kullanımına geçişin hızlandırılması son derece önemlidir.

Arazi bozulmalarını önleyici çalışmalar yapılması

Fiziksel arazi bozulmalarının ayrıntılı envanteri çıkarılmalı, bunların onarımı (rehabilitasyonu) yapılmalıdır. Taş Ocakları Nizamnamesi hükümlerinin tam olarak uygulanması yoluyla gelecekte daha fazla çevre bozulmasının önüne geçilmeli, bozulma en azından taşınabilir düzeylerde tutulmalıdır.

Çevre envanteri çıkarılması, çevre kalitesi ölçümleri yapılması

Hava, su, toprak, atıklar, çevre bozulması, gürültü, elektromanyetik kirlilik alanlarında sistemli çevre kalitesi ölçümleri yapılmalı ve belli standartlara göre düzenli olarak güncellenebilen çevre envanteri hazırlanmalıdır. Çevre kirletici kaynakların tam bir envanteri çıkarılmalıdır. Kirliliğin taşınabilir sınırların altında tutulabilmesi için gereken önlemler alınmalıdır.

Gelişmiş uydu fotoğrafları üzerinde Coğrafi Bilgi Sistemi kullanılarak güncel orman sınırları haritası hazırlanmalı; haritayla birlikte fotoğraflar da dosyada ve elektronik ortamda arşivlenmeli, böylece orman varlığı hakkında sağlam bilgiye ulaşılması ve gerektiğinde orman sınırları hakkında yargı katında geçerli olabilecek sağlam kanıt sahibi olunması sağlanmalıdır.

İlde belediyelerin imar planlarını uygulayıp uygulamadıklarının denetlenmesi, yerleşim merkezlerinde çarpık yapılaşmaya izin verilmemesi, turistik yaylalarda ve yerleşimlerde ahşap mimarinin korunması

Düzenli şehirleşmenin temel şartı şehir planlarının oluşturulması ve bu planlara uyulmasıdır. Planlara uyulmaması veya planların zamanında yapılmamasının devlete ve vatandaşa faturası ağır olmaktadır.

Turistik yaylalarda ve yerleşimlerde ahşap mimarinin korunması

Geleneksel mimarinin son derece güzel olduğu yerleşim yerlerinde ve yaylalarda ahşap mimari korunmalı, betonlaşma engellenmelidir.

4.4 Kurumsal ve Yönetimsel Gelişme Stratejisi

İlde Valilik bünyesinde Coğrafi Bilgi Sistemleri merkezinin oluşturulması

Coğrafi bilgi sistemleri planlamanın ve uygulamaların her aşamasında kullanılan araçların başında gelmektedir. İlin değişik amaçlı kullanılacak haritalarının ve uydu görüntülerinin oluşturulması ve yorumlanması bu birimce yapılacak, gerektiğinde ilgili kurumlara bilgi ve veri transferi sağlanacaktır.

İl Planlama biriminin daha etkin hale getirilerek geliştirilmesi

İlin gelişmesinde en önemli birimlerden biri planlamadır. Kapsamlı ve sağlıklı veri eldesi, verilerin iyi yorumlanması ve iyi bir planlama etkin bir yönetim ile birleştirildiği zaman ilde arzulanan gelişme sağlanacaktır. Bundan dolayı Valilik bünyesindeki planlama biriminde her bir kurumdan bir temsilci bulunması ve bu temsilcinin o kurumun verilerini düzenli olarak tutması ve yorumlayarak ilgili kurumun, valiliğin ve merkezi hükümetin yapması gerekenleri detaylı olarak ortaya koyarak uygulayıcılara yol gösterecek planları oluşturması gerekmektedir.

Kriz yönetimi planlaması yapılması

Krizlerin daha az hasarla atlatılabilmesi için çağdaş bir *kriz yönetimi planlaması* yapılması ve bunun en etkili şekilde hayata geçirilmesi gereklidir. İde erozyon, çığ, sel ve heyelan olayları sebebiyle buna ihtiyaç duyulmaktadır.

Hızlı, kaliteli ve düşük maliyetli kamu hizmeti sağlanması

İl'deki yönetsel ve kurumsal yapıda işlevsellik sağlanarak, yönetimin verimliliği artırılmalı ve etkin bir yönetim anlayışı hakim kılınarak kamu hizmetinin ucuz, hızlı ve kaliteli sunulması hedeflenmelidir.

Katılımcı yönetim anlayışının hakim kılınması

İl'de yaşayan vatandaşların gerek kentte gerekse kırsal alanda örgütlenmeleri yolu ile yönetimin karar alma süreçlerine aktif ve etkin bir şekilde katılarak, kentin ve kendilerinin geleceklerinin belirlenmesinde yönetim ile birlikte hareket etmelerinin sağlanması amaçlanmalıdır.

Etkin bir kurumsal yapı oluşturulması

Mevcut kuralları katı bir şekilde uygulayan hantal ve işlevsiz bir yönetim yapısı anlayışının yerine, insanların gereksinimlerinin esas alındığı, hizmetten yararlanan kitle ile birlikte hareket edilen, işlevsel, rasyonel, şeffaf, daha etkin bir yönetim yapı ve anlayışı hakim kılınmalıdır. Böylece daha küçük ölçekli, kontrol edilebilir, etkinlik esasına üzerine kurulu bir yapı oluşturulabilir.

Kaynak ve yetkilerin yerinden kullanılmasının sağlanması

Yerinden yönetim birimlerinin yetkileri artırılarak ve yerinden yönetim birimlerine kendi öz kaynaklarını yaratma olanağı sağlanarak yerel sorunların yerel birimlerce hızlı ve kaliteli bir hizmet sunumu ile ortadan kaldırılması sağlanmalıdır. Bunun sağlanabilmesi için, yerel yönetim birimlerine merkezi yönetim tarafından sağlanan mali imkanların artırılması gerekmektedir. Fakat kalıcı ve gerçekçi çözüm, yerinden yönetim birimlerinin öz gelirlerinin artırılmasıdır. Yerel yönetim birimlerinin ölçek sorunlarının da giderilmesi gerekmektedir. Bu amaçla belli ölçülerde toplulaşma ve hizmet birlikleri rasyonel bir çözüm olabilir. Zaman içinde, yerel yönetim birimlerinin rahatlıkla inisiyatif kullanabilecekleri bir alan yaratılmalıdır. Merkezi yönetim, idari yönetimin bütünlüğü ilkesinin yaşam bulabileceği sınırlı bir kontrol mekanizması ile yerel yönetim birimlerini denetlemelidir.

Yerel yönetim birimlerinde çalışan personelin yerinden atanması sağlanmalıdır. Böylelikle, merkezden atanan personelin, istihdam edilmek istenen personelde aranan niteliklere sahip olmaması ve başka bir bölgeden gelen personelin yeni geldiği bölgeye uyum sağlayamaması sorunu önlenmiş olacaktır.

Müdürlüklere işlevlerini yerine getirebilecekleri bütçe ve donanım sağlanması

Etkinliklerinin artırılabilmesi için müdürlüklere sağlanan finansal olanakların artırılması gerekmektedir. Müdürlükler, donanım eksikliklerinin giderilmesi ve donanımın nitelik açısından çağdaş standartlara yaklaştırılması ile daha verimli hizmet üretebileceklerdir. Her müdürlüğün, kendi bünyesinde araç ve malzeme almasıyla doğabilecek israfı önlemek amacıyla bunların Valilik eliyle ve Valiliğin gözetim ve denetimi altında toptan alınması

önemlidir. İşlevselliğe ve önem sırasına göre kamu kurumlarının donanım gereksinimlerinin giderilmesi sağlanabilir.

Yetki ve sorumluluk dengesinin kurulması

İl'deki kamu kurumlarının kendilerinden beklenen görevi yerine getirebilmeleri için görevi yerine getirebilecek yetkilere sahip olmaları gerekmektedir. Yetkilerin de aynı oranda sorumluluk ile dengelenmesi kaçınılmazdır.

Yeni bir kurum kültürü oluşturulması

Kamu kurumlarında çalışan personelin niteliği geliştirilerek kamu kurumlarının verimliliği artırılmalıdır. Bilgiyi kapalı mekana hapseden değil, paylaşan ve zenginleştiren, sentez yapan ve daha sofistike bilgiye ulaşan kamu yöneticisi ve kurum kültürü yaratılmalıdır. Hizmet alan kitlenin gereksinimlerini göz önüne alarak hareket eden bir kurum kültürü oluşturulmalıdır.

4.5 Teknik Altyapı Gelişme Stratejisi

Ulaşım altyapısının iyileştirilmesi

Artvin ilinde ulaşımın güvenli, ekonomik, hızlı olmasını sağlayacak altyapı hazırlanmalı, karayoluna alternatif ulaşım türleri geliştirilmeli, Batum hava alanının ortak kullanımı araştırılmalı, Hopa Tüneli yapılmalı, Sahil Yolu projesi bir an önce bitirilmeli, baraj yolları tamamlanmalı, trafik kazalarının önlenmesine çalışılmalı ve mevcut yolların bakımına önem verilmelidir. Artvin'de karayolu ulaşımına alternatif olmadığından, ulaşım türleri arasında olması gereken ve bölge gereksinimleri ile uyumlu bir denge de kurulamamıştır.

Çoruh vadisinde yağışlı havalarda seyahat çok tehlikeli olup, sık sık kaya düşme ve yamaç akıntısı tehlikesi yaşanmaktadır. Bu gibi alanlarda yol şevlerinin stabil hale getirilmesi için uygulanan yeşillendirme, istinat duvarı, kafesleme gibi teknikler uygulanmalıdır.

Artvin ilinde karayolları üzerinde gerçekleşen trafik kazalarının gerçekleştiği yerlerdeki yolların geometrik özelliklerine göre irdeleme yapıldığında; 316 ölümlü-yaralanmalı veya yalnız yaralanmalı kazaların sadece 6'sının korkulksuz sert virajda olmasına karşılık bütün kazalarda ölenlerin % 22'si (4 kişi) bu kazalarda öldüğü ortaya çıkmıştır. Bu noktadan hareketle mevcut yollarda ve barajlardan sonra inşa edilecek tüm yollarda vadi tarafında gerekli yerlerde mutlaka korkuluk yapılmalıdır.

İlde trafik kazalarının bir başka nedeni de ağır vasıta trafiğinin yoğun olması olarak gösterilmektedir. Artvin ilinde bir ağır vasıtaya iki otomobil düşmektedir. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Almanya'da bir ağır vasıtaya 19,65, Avusturya'da 11,81, Bulgaristan'da 11,63 otomobil düşerken Türkiye'de bu oran 2,89'dur. Ağır vasıta sayılarının çokluğu genel olarak trafik kazalarının artmasına neden olduğu gibi, kazaya karışan ağır vasıtalar, kazalardaki ölü ve yaralı sayısını da arttırmaktadır. Ağır vasıtaların sebep olduğu kaza sayısını azaltabilmek için yapılacak yollarda tedbirler alınmalı bu araçlar için gerektiğinde ayrı bir şerit ayrılmalıdır.

Alternatif ulaşım yöntemlerinin ve güzergahlarının geliştirilmesi

Bir yandan yaşam kalitesini yükseltecek, diğer yandan hem ekonomik hem güvenli ulaşımı sağlayacak olan raylı taşımacılık ilde doğu-batı ve kuzey güney yönünde

projelendirilerek yapılmalıdır. Yine bu sistem ile doğaya tahrip minimum düzeyde kalmaktadır. Mevcut sahil yolu ile Karadenizin incisi plajların çoğu doldurularak yok edilmiştir. Enerji tüketimi bakımından otobüs, raylı sistemlere göre yaklaşık iki, otomobil ise yedi kat fazla enerji tüketmektedir. Hopa Limanını Kuzey-Güney doğrultusunda Kars, Erzurum ve Van'a bağlayacak; Doğu-Batı doğrultusunda Samsun, Ankara ve İstanbul'a bağlayacak tren yollarının yapılması İlin gelişmesi için son derece önem arz etmektedir. Bu çerçevede yapılacak bir demiryolu güzergahının Gürcistan-Batum hattına bağlanması, BDT demiryolu sistemi ile bütünleşme sağlaması ve buradan Orta Asya ülkelerine açılımın sağlanması açısından önemli ticari ve ekonomik katkısı olacağı düşünülmektedir.

Çağdaş telekomünikasyon, radyo, televizyon ve bilgi ağları kurulması

Tüm Artvin halkının, gelişen telekomünikasyon hizmetlerinden, hızlı, kaliteli, güvenli ve ekonomik bir şekilde yararlanmasını sağlayabilecek telekomünikasyon, radyo, televizyon ve bilgi ağları kurulmalıdır; yerel kitle iletişim araçları geliştirilmelidir. Eğitim alanında hizmet veren her kademedeki okul ve eğitim merkezinde, iletişim teknolojisinin kullanımı yaygınlaştırılmalı, bu kapsamda bilgisayarların sayısı artırılarak İnternet erişimine olanak verilmelidir. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, e-Türkiye ve e-Devlet projelerini gerçekleştirmede ülkenin bütününe entegre olabilmesi için ülke verilerinin paylaşımını da sağlayacak olan bilgisayar ağ yapısı oluşturulmalıdır.

Artvin ili kablo TV sisteminden yararlanan iller arasında bulunmamaktadır. Gelişen bilgi ve teknoloji çağında Artvin ili de bu hizmetleri, gelecekte bugünkünden daha fazla talep edecektir. Kablo TV sistemindeki revize çalışmalarından sonra bu şebeke üzerinden veri iletimi, İnternet'e erişim, e-ticaret, e-bankacılık gibi uygulamalar olanaklı olacaktır. Artvin ilinin mevcut potansiyeli göz önüne alınarak yapılmakta olan frekans planlamasına Artvin ilinin de dahil edilmesi ile başlanılacak kablo TV ve ADSL sistemi tamamlanmalıdır.

Mevcut enerji kaynaklarının rasyonel ve verimli kullanılması

Talep yönetimi olarak isimlendirilen kontrol sistemi, elektrik enerjisinin verimli kullanılmasında en etkili yöntemlerden biridir. Talep yönetimi ile abonelerin elektriğe olan gereksinimlerini, puant saatlerin dışında talep etmeleri sağlanmaktadır. Böylece aboneye kendi istemesi durumunda puant tarife ile günün muhtelif saatlerinde farklı fiyat uygulanmaktadır. Aynı zamanda puant zamanlarda aşırı akım ile zorlanan elektrik işletme ekipmanları (hatlar, kablolar, transformatörler vb) daha risksiz kullanılmakta, arıza ve bakım maliyetleri düşmektedir. Puant tarife sayaçlarının elektronik olması nedeniyle kaçak elektrik kullanımı da önlemektedir.

Alternatif enerji kaynaklarının kullanımına başlanması

Artvin ili doğalgaz kullanımı yaygınlaştırma projesi kapsamında yer almaktadır. Artvin iline doğal gaz getirilmesi "Doğu Karadeniz Bölgesi Doğal Gaz İletim Hattı Projesi" çerçevesinde "Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı" üzerinde Erzincan'dan bir branşman alınarak, hattın Gümüşhane, Bayburt, Hopa, Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu ve Samsun'a uzatılması ile doğal gaz bu güzergahta kullanıma sunulması planlarında ele alınmıştır. Bu projenin hayata geçirilmesi ve kısa zamanda Artvin'de doğalgaz kullanımına geçilmesi konusunda girişimler başlatılmalıdır. Doğalgaz kullanımının altyapısının oluşturulması için proje hazırlanmalı ve kaynak bulunmalıdır. Sonsuz, temiz ve ücretsiz olan güneş enerjisine yönelik çeşitli bilgi ve eğitim kampanyaları düzenlenmelidir. Uygulamanın yaygınlaşması için apartman ve sitelerde ortak kullanım

alanlarının nasıl kullanılabilceği konusunda kat mülkiyeti kanununda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Jeotermal enerji kaynağı olarak Şavşat-Çoraklı sahası geliştirilmeli ve sıcak su kaynağı olarak kullanılmalıdır. Yusufeli, Ardanuç ve Şavşat ilçelerinde bulunan kömür rezervlerinin etüt edilmesi ekonomik anlamda çıkarılmasının uygun olup olmadığının ortaya konulması ve eğer uygunsa bu rezervlerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Teknik altyapı yatırımlarında kalitenin yükseltilmesi

Bu amaçla Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından her yıl yayımlanan *Uygun Bedel Kriterleri Tebliği*, yüksek tenzilatı özendirmeyecek şekilde hazırlanmalıdır. İşin kalitesini olumsuz etkileyecek olan yüksek tenzilatın, en uygun bedel olmayacağı kesinlikle kabul edilmelidir. Teknik altyapı için müteahhitlik hizmeti veren firmalarda ISO 9000 veya benzeri kalite güvence sistemi belgeleri zorunlu olarak aranmalıdır.

Teknik altyapı olarak kabul edilen tüm hizmetlerin (enerji, yol, iletişim, içme suyu v.b.) gerçekleştirilmesinde; plan, proje, uygulama ve kullanımının her evresinde ilgili kuruluşlar ve çalışmalar arasında koordinasyon sağlanmalıdır.

İlde Valiliğe bağlı Artvin Coğrafi Bilgi Sistemi Merkezi oluşturulmalı ve bu merkez İl Bilgi Sistemi haline getirilmeli, teknik altyapı sistemlerinin etkin olarak planlanmasını, denetlenmesini ve altyapı sistemlerindeki aksamalara gerektiğinde müdahale edilmesini olanaklı kılacak biçimde geliştirilmelidir.

Mevcut kanalizasyon sisteminin fazla yüklenmesi ile verimsizlik sorunlarının yaşanmasını önlemek için meskun alanlarda imar planı değişiklikleri ile konut yoğunluklarının artırılması önlenmelidir. Bu nedenle imar planları ile altyapı projelerinin eş zamanlı hazırlanması sağlanmalıdır.

Tüm teknik altyapı şebekelerinin ve güzergahlarının birbiriyle ilişkileri gözetilerek tesisat galerileri oluşturulması

Genel olarak altyapı yatırımlarındaki harcamaları azaltmak, bakım ve işletme kolaylığı sağlamak için tüm altyapı hizmetlerinin (elektrik, su, kablolu TV, telefon vb) tek noktadan planlanması ve koordinasyonun sağlanması kaçınılmazdır. “Müşterek Kullanım Yöntemi” uygulaması için galeri sistemi oluşturulmalıdır. Altyapı inşaatları için yolların ve kaldırımların, farklı kuruluşlarca farklı zamanlarda benzer amaçlar için tekrar tekrar kazılıp yeniden yapılması yerine, yatırımların bir defada, çevreye verilen zarar en aza indirilerek ve daha ekonomik gerçekleştirilmesine olanak sağlanmalıdır. İmar planlarında da galerilerin üstüne rastlayan uygun alanlar, bakım, onarım ve yenileme çalışmalarına olanak verecek kullanımlara ayrılmalıdır. Tüm kablolar yer altına alınmalıdır.

Kentte ve kırsalda çağdaş insana yaraşır, sağlıklı su ve kanalizasyon şebekelerinin tesis edilmesi ve var olanların geliştirilmesi

Tüm belediye yerleşimlerinde arıtma ve deşarjı da kapsayan altyapı yatırımları, projeli olarak gerçekleştirilmelidir. Artvin ilçelerinden hiçbir ilçede arıtma tesisi bulunmamakta ve kanalizasyon atığı, yerleşim yerine en yakın akarsuya deşarj edilmektedir. Bu durum, barajların inşası ile oluşacak baraj göllerinde balıkçılık ve turizm yapılması hedeflendiği için önem kazanmaktadır. Atık su arıtma tesislerinin hem planlama hem de uygulama aşamalarında, Su Kirliliği Yönetmeliği ve Tebliği göz önünde bulundurulmalıdır.

5. ÖNGÖRÜLEN YATIRIM PROGRAM VE PROJELERİ

Bu bölümde, Artvin İl Gelişme Planı kapsamında daha önceki bölümlerde geliştirilen stratejilerle uyumlu İlin yerel mevcut potansiyel kaynaklarını harekete geçirmeye toplam 8 adet program ve bu programlar çerçevesinde proje önerileri bulunmaktadır. Öngörülen projelerin yer aldığı 8 adet program şunlardır:

1. Tarımsal Yapının Desteklenmesi ve Güçlendirilmesi Programı
2. Sanayinin Desteklenmesi ve Güçlendirilmesi Programı
3. Turizmi Geliştirme ve Yerel Potansiyeli Değerlendirme Programı
4. İnsan Kaynaklarını Geliştirme Programı
5. Çevrenin İyileştirilmesi ve Mekansal Kapasitenin Geliştirilmesi Programı
6. Kurumsal ve Yönetmel Yapının Güçlendirilmesi Programı
7. Altyapıyı Geliştirme Programı
8. Ormancılığı Geliştirme ve Sürdürülebilir Ormancılığa Geçiş Programı

Planın önceki bölümlerinde yer alan analizlerin de bir sonucu olarak, Artvin İli için;

- Turizm (doğa, yayla, su sporları, kırsal turizm, ekoturizm, yayla turizmi, av turizmi, botanik turizmi, kuş gözlemciliği, kültür turizmi),
- ticaret (Özellikle BDT ülkelerinde potansiyel pazara dönük dış ticaret faaliyetleri),
- eğitim (üniversite, fakülte ve yüksek okullar merkezi),
- su ürünleri, arıcılık ve hayvancılık faaliyetlerinin organik tarım esasları çerçevesinde gerçekleştirilmesi (büyük pazarlar ile dış pazarlara üretim yapan, katma değeri artıracak şekilde ürünleri işleyen kooperatif ve birliklere sahip ekolojik üretim merkezi),

İlin geleceği açısından son derece önemli görülmektedir. üçlüsüne dayalı gelişme öngörülmüştür. Özellikle kısa vadede etkin kamu desteği sağlanması durumunda, kısa vadede %2 , orta vadede %3 ve uzun vadede %4 büyüme öngörülmüştür (Tablo 84).

Bu bölümde yer alan projeler, amaçları ve projeyi yürütecek sorumlu kuruluşlar belirtilerek tanımlanmışlardır. Projeler bir ön bilgi verme amacıyla olup, ayrıntılı bir tanımlama yapabilmek için uzmanların yapacağı araştırmalara ihtiyaç vardır. Projelerin öngördüğü yatırımların gerçekleştirilebilmesi için, çok yönlü araştırma yapmak üzere fizibilite etütleri yapılmalıdır. Uzman kişi ve kurumlar tarafından, uygulamaya konacak her yatırım projesi için,

- ekonomik (pazar araştırması, talep tahminleri, kapasite seçimi, dağıtım kanalları, vb),
- teknik (teknoloji, yöntem, vb seçimi) ve
- finansal (yatırım tutarı, gelir-gider tahminleri, iç-dış finans kaynakları, vb)

etütler, gerekli durumlarda yasal ve örgütsel araştırmalar yapılmalıdır.

Bu bölümde yer alan projelerden çevre dostu sanayi, organik tarım ve tarıma dayalı sanayi ile turizm sektörlerine ait olanlar öncelikli projelerdir. Depremlerde aldığı hasar ve yıkımlar sebebiyle İl'in yeni baştan yapılandırılması gerekmekte ve bu nedenle altyapı projeleri de önem ve öncelik kazanmaktadır.

5.1 Tarımsal Yapının Güçlendirilmesi Programı Proje ve Yatırım Önerileri

Tarımsal yapının güçlendirilmesi programı aşağıda sıralanan projeler demetinden oluşmaktadır.

1. Büyükbaş hayvancılığı geliştirme projesi:

Bu proje kapsamında Saf Süt İneği ırkının iyileştirilmesi amacıyla kültür ve melez ırkı hayvanların yaygınlaştırılması, İlde suni tohumlama faaliyetlerine hız verilerek, kültür ve melez ırkı hayvanların bakım, besleme ve diğer ihtiyaçlarının sağlanması konusunda çiftçilere kursların verilmesi, hayvan barınaklarının iyileştirilmesi, bakım ve beslemenin geliştirilmesi, hayvan sağlığı mücadele çalışmalarının yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : Şavşat, Ardanuç, Yusufeli

2. Arıcılığın geliştirilmesi projesi:

İlde mevcut olan yüksek arıcılık potansiyelinin harekete geçirilmesi amacıyla il genelinde böyle bir projeye ihtiyaç vardır. Proje kapsamında mevcut arıcılık birliklerinin yapıları güçlendirilecek, arıcılıkta marka oluşumuna yönelinecek, kek üretimi, saf Kafkas ana arı üretimi teşvik edilecek, organik bal üretimi için esas olan temel petek üretimi teşvik edilecek, bu konuda yatırım yapacak üreticilere kredi verilecek, üreticilerin bilgilendirilmesi amacıyla arıcılık kursları düzenlenecektir.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Çevre-Orman İl Müdürlüğü
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

3. Küçükbaş hayvancılığı teşvik projesi

Bu proje kapsamında sürü sahiplerine otlatma bilgisi, zararlılarla mücadele, damızlık seçimi, yavru bakımı, pazarlama, hayvan besleme, yem bitkileri, zehirli bitkiler gibi konularda kurslar verilecek, hayvancılık yapacak sürü sahiplerine teşvik kredisi verilecektir.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Çevre-Orman İl Müdürlüğü
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : Şavşat, Ardanuç ve Yusufeli

4. Meraların Tespit, Tahdit, Amenajman ve Islah Edilmesi Projesi

İl genelinde meraların verim gücü aşırı otlatma ve beraberinde oluşan şiddetli erozyon neticesinde çok düşmüştür. Bu proje ile Ardanuç, Şavşat ve Yusufeli ilçelerinde mevcut olan meralarda otlatmanın düzenlenmesi, erozyon olan sahalarda tohum ekilerek otlandırma ve erozyonun önlenmesi, otlandırmanın olamayacağı yerlerde çalı türleri ile takviye gibi faaliyetler öngörülmektedir. Proje kapsamında çiftçilerin meralarına ot boyu 10 cm.ye ulaşmadan hayvanlarını sokmamaları ve sonbaharda alandan erken ayrılmalarının sağlanması için eğitim ve ikna kursları düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Mevcut olan 6.5 aylık otlatma süresi meralar üzerinde aşırı baskı oluşturarak meralarda verim düşüklüğüne

sebeptir. Dolayısıyla bu sürenin 4 aylık bir zaman dilimine (15 Mayıs- 15 Eylül) çekilmesi gerekmektedir. Yine proje kapsamında meralarda verimin artırılması için meraların gübrelenmesi öngörülmektedir. Bu amaçla dekara 5 kg azot ve 4.3 kg fosfor verilmesi öngörülmektedir.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : Şavşat, Ardanuç, Yusufeli

5. Ot verimi yüksek yeni yem bitkisi türlerinin ekilişinin geliştirilmesi

Proje kapsamında yem bitkisi ekilişi yapılan ilçelerde birim alandan daha fazla ürün elde edebilmek amacıyla İl'in ekolojik koşullarında en fazla üretim yapan türlerin saptanması ve yurt dışından getirilen "dallı darı" gibi bazı türlerin ekilişinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : Şavşat, Ardanuç, Yusufeli

6. Meralarda gübrelemenin özendirilmesi ve ekonomikliğinin araştırılması projesi

Bu proje ile İlde mevcut meralardaki bitkisel üretimi artırmak amacıyla uygulanacak gübrelerin belirlenmesi ve yapılan gübrelemenin ne kadar verim artışı sağladığının belirlenerek bunun değişik toprak koşullarında ekonomik olup olmadığının araştırılması amaçlanmaktadır. Elde edilen sonuçlar kurslar düzenlenerek çiftçilerin bilgilendirilmesi sağlanacaktır.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

7. Meyveciliğin geliştirilmesi projesi

İlde meyvecilik açısından önemli potansiyel mevcut olup bunların başında ceviz, dut, üzüm, kestane, kivi, turunçgil ve zeytin gelmektedir. Bu proje kapsamında mevcut meyve bahçelerinin ıslah edilmesi, sulanması, uygun şekilde gübrelenmesi, zararlılarla mücadelede etkin olunması, pazarlama problemlerinin giderilmesi amaçlanmaktadır. Meyve bahçelerindeki ağaçlar çoğu zaman yaşlı olmakta bu da verimde düşüklüğüne sebep olmaktadır.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri
Proje süresi : 3 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

8. Seracılığın teşvik edilmesi projesi

İlde başta Yusufeli yöresi olmak üzere bir çok alan seracılığa uygundur. Özellikle kışın, erken ilkbahar ve geç sonbaharda sebze ihtiyacını karşılamaya dönük üretim yapan seralara ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca sera koşullarında daha yüksek verim almak mümkün olabilmektedir. Seracılık açısından sahil ilçelerinde uygunluk göstermektedir. Özellikle

kesme çiçekçiliğinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu konuda BDT ülkelerinde önemli bir pazar mevcuttur.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

9. Yayım Çalışmalarının Geliştirilmesi Projesi

Bu proje kapsamında hayvancılığın geliştirilmesine yönelik yayım programlarının, kadınlar için yayım programlarının, özellikle hayvanların beslenmesi ve hayvan hastalıklarının önlenmesinde aşılama çalışmalarının gerekliliği, sağım ve suni tohumlamanın yaygınlaştırılması konularında kadınlara yönelik yayım programlarının yapılması, hayvan beslemede kullanılan yem çeşitlerinin geliştirilmesi, silaj yapım teknikleri, Mera Kanunu ile ilgili projeler konusunda çiftçilerin bilgilendirilmesi, yayım hizmetlerinde özel sektörün devreye sokulması amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

10. Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi Projesi

Bu proje ile süt ve et ürünleri entegre tesislerinin kurulması, entegre su ürünleri işleme tesislerinin kurulması, pekmez, küme ve kurutulmuş meyve ürünleri üreten tesislerin kurulması, konsantre meyve suyu tesislerinin kurulması ve şişe suyu üretimi tesislerinin kurulmasının teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

11. Tarım Ürünleri Pazarının Geliştirilmesi Projesi

Bu proje kapsamında Süt Toplama Merkezlerinin oluşturulması, Canlı Hayvan Borsasının çiftçi tarafından kullanımının özendirilmesi, pazar bilgi sisteminin oluşturulması, balın sertifikasyon ve derecelendirme çalışmalarının yapılması, ana arı üretiminde sertifikasyon çalışmalarının yapılması, bal ve tali ürün paketleme tesislerinin kurulması, soğuk hava deposu kurulması, balda markalaşmanın ve promosyon çalışmalarının yapılması ve kooperatifçiliğin desteklenerek yapılarının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

12. Tatlı Su Balıkçılığının Geliştirilmesi Projesi

Bu proje kapsamında İlde balık yemi üretimi tesislerinin kurulması, mevcut tesislerin tam kapasite ile üretim yapmalarını sağlayacak önlemlerin geliştirilmesi, yapılmakta olan barajlar ile oluşacak baraj göletlerinde kafes balıkçılığının teşvik edilerek geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması, su ürünleri kooperatifi kurulmasının teşvik edilmesi gibi faaliyetler öngörülmektedir. Pazarın geliştirilmesi için üreticilerin örgütlenmesi ve

kooperatiflerin teşvik edilmesi önemlidir. Yer seçimi, havuzların tasarımı, kuluçka kurulması, balık yemi temini vb. konularda teşvik ve desteklerin sağlanması gerekmektedir. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına bağlı olan İç Su Balıkçılığı birimi ile yakın işbirliği içinde olunmalıdır.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

13. Organik Tarım Ürünleri Üretimini Geliştirilmesi Projesi

Bu proje ile organik ahududu, ayı üzümü, böğürtlen ve kivi üretiminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasının teşvik edilmesi, organik meyve üretimi, organik süt üretimi, organik buğday, mısır ve diğer tahılların üretimi, organik çay üretimi desteklenecek ve çiftçilere organik ürünlerini pazarlamada ve yetiştirmede bilgi ve teknik yardım yapılacaktır. Organik tarıma geçiş sürecinde çiftçilere organik tohum, organik gübre ve biyolojik mücadele desteği sağlanmasının yanında toprak ve ürün tahlillerinin yaptırılarak sertifikasyon bedellerinin de karşılanması hedeflenmektedir.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

14. Araştırma, Geliştirme ve Planlama Çalışmalarının Geliştirilmesi Projesi

Bu proje kapsamında, İlde Tarım İl Müdürlüğü bünyesinde Arazi Kiralama Bilgi Sistemi'nin kurulması, et ve süt ürünleri işleme konusunda pazar araştırmalarının yapılması, bitkisel üretimde entegre mücadele bilgi sistemlerinin kurulması, bitkisel üretimde erken tahmin ve uyarı sistemlerinin kurulması, cezbedici tuzaklarla mücadele sistemlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması (Feroman Tuzakları), mekanik, kültürel tedbirler ve biyolojik mücadele metodlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca proje kapsamında İl Tarım Müdürlüğü bünyesinde işletmeler bazında bir veri tabanının oluşturulması ve sürekli güncelleştirilmesi gerekmektedir.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

15. Özel Ürün Projesi

İl'in toprak ve iklim yapısı, hem organik hem işlenebilir niteliklere sahip özel bitkilere son derece uygundur. İl'in genelinde, önemli miktarda doğal ortamda yetişen ayı üzümü, kapari, kekik, ahududu, sumak, böğürtlen, ıhlamur, ısırgan ve kekik potansiyeli mevcuttur. Şifalı otlar ve aromatik bitkiler diğer önemli potansiyeli olan türlerdir. Bu bitkilerin üretiminde rasyonel büyüklükleri sağlamak üzere örgütlü bir yapının kurulması, saklama ve işleme tesislerinin yapılması İl için önemli bir gelir kaynağı yaratacaktır. Kültür mantarı da bu kapsamda değerlendirilebilecek bir üründür. Ürün seçimi ve işleme olanakları konularında, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile TÜBİTAK-MAM GBTAE'nün teknik desteği sağlanacaktır. Bu bağlamda, İl'de soğuk hava deposu ile paketleme tesislerinin kurulması gerekmektedir.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri, Orman Bölge Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi

Proje süresi : 5 yıl

Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

16. Sulama Birlikleri ve Kooperatiflerinin Kurulması Projesi

Projenin amacı, İl'in su kaynaklarının etkin ve verimli kullanımının sağlanması ve sulama ağının korunması ve geliştirilmesi yoluyla toprak verimliliğinin artırılmasıdır. Sulu tarımda yetiştirilen ürünlerden elde edilmesi beklenen verimi artıracak olan bu proje hayata geçtiğinde, sulama tekniklerinin yeniden gözden geçirilmesi, sulama sistemlerinin değiştirilerek suyun ekonomik kullanımının sağlanması mümkün olabilecektir. Kırsal kesimdeki halkın gelir düzeyinin yükselmesini destekleyecek olan proje için, tarımsal işletmelerde su yönetimi, hammadde kullanımı ve tarımsal kredi kullanımı konularında desteğe gereksinim duyulacaktır. Sulama tesislerinin işletme, bakım ve onarım usul ve esaslarını düzenleyen yönetmelik gereğince, bu tesislerin bakım ve onarımlarının, çiftçi ve yerel yönetimlerce finansmanı sağlanarak tesisi işleten kurumlarca yapılması gerekmektedir. Projenin gerçekleştirilmesinde, DSİ ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün desteği, Çevre ve Orman Bakanlığının görüşleri alınacaktır.

Sorumlu birimler : İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri

Proje süresi : 5 yıl

Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.2 Sanayinin Desteklenmesi ve Güçlendirilmesi Programı

Bu programın gerçekleştirilmesinde esas alınan proje demetleri; Yatırım Ortamının İyileştirilmesi ve Girişimcilerin Desteklenmesi Projesi ile İmalat Sanayi Uygun Yatırım Projeleri ana başlıkları altında ele alınmıştır.

5.2.1 Yatırım Ortamının İyileştirilmesi ve Girişimcilerin Desteklenmesi Projesi

İlin gelişme sürecinde sahip olduğu başlıca dezavantajlar arasında, sanayi sektörü yatırımları başta olmak üzere, ekonomik karakterli yatırımların yapılabiliğine ilişkin olumsuz bir imaja sahip olmasıdır. Bu nedenle, önerilen bu proje ile güçlü bir sanayi tabanı oluşturulması ve sektördeki darboğaz ve sorunların çözülerek gelecekte yapılacak yatırımlar açısından İlin cazip bir konuma getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, Artvin İli'nde tüm sektörleri ve özellikle de sanayi sektörünü canlandırmak ve sektör faaliyetlerine süreklilik kazandırabilmek için, müteşebbisler ve sermaye sahiplerinin zihninde Artvin'e ilişkin var olan olumsuz imajın ortadan kaldırılmasına çalışılacaktır. Bu noktada, sanayileşme sürecinde başlıca darboğazlar olan; İlin coğrafi konumu dolayısıyla hammadde ve tüketim merkezlerine uzaklığı ve topografik yapısına bağlı bir takım olumsuzluklara müdahale edilmesi mümkün değildir. Ancak, İlin sanayi sektörü özelinde sahip olduğu; zayıf yönler, tehditler ve darboğazları imkanlar ölçüsünde olumluya çevirmek, buna karşılık, kuvvetli yönler, fırsatlar, avantajlar ve potansiyelleri de olabildiğince öne çıkararak, İli müteşebbisler ve sermaye sahipleri için çekim merkezi haline getirerek sanayi hamleleri başlatmak, bu projenin başlıca hedeflerini oluşturmaktadır. Ayrıca, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri ile de sanayi alt yapısının güçlendirilmesine çalışılacaktır. Özellikle Artvin gibi gelir seviyesi düşük ve yeterince sermaye birikiminin olmadığı yörelere, sanayi yatırımları için dışarıdan sermaye

enjekte edilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu süreçte, sanayi sektörünün canlandırılması için; kısa dönemde sektörde yatırım yapılabilirliği konusunda Artvin İli için yeni bir imaj oluşturulması, orta ve uzun dönemde ise ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işletmelere dayanan daha fazla istihdam ve katma değer sağlayan, teknolojik gelişmelere ayak uyduran ve rekabet edebilir bir sanayi yapısının oluşturulmasına çalışılacaktır. Tüm bunların hayata geçirilmesinde, Ticaret ve Sanayi İl Müdürlüğü ile Sanayi ve Ticaret Odaları öncülüğünde Sanayi Yatırımları Araştırma ve Danışma Merkezi gibi bir birimin oluşturulması önemli katkılar sağlayacaktır. Bu merkez, ticaret ve sanayi odaları ile yerel yönetimler ve başta olmak üzere, özel sektör, sivil toplum ve araştırma kuruluşları ile halkın katılımıyla oluşturulacaktır. Yatırım yapılabilirliği açısından Artvin İli için olumlu bir imajın oluşturulmasına katkı sağlayacak araştırmaları ve çalışmaları yürütecek olan merkez, yukarıda sıralanan proje amaçları ve faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde, öncü, koordine edici ve sürükleyici bir rol üstlenecektir. Merkez aynı zamanda, İl genelindeki mevcut müteşebbis ve girişimlerin kamu destek ve teşviklerinden zamanında ve yeterli miktarda yararlanabilmesi için, destek ve teşvikler ve bunlara ilişkin değişiklikleri takip ederek, ilgilileri periyodik olarak bilgilendirecek ve danışmanlık hizmetleri verecektir.

Sorumlu Birim : Ticaret ve Sanayi İl Müdürlüğü ve Sanayi ve Ticaret Odaları
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl Geneli

5.2.2 İmalat Sanayi Uygun Yatırım Projeleri

Artvin İlinin mevcut durumu ve potansiyelleri çerçevesinde, sanayi sektörünün de gelişmesine katkı sağlayabilecek ve İlde gerçekleştirilmesi mümkün alternatif yatırımlar / proje konularının tespit edilmesi sürecinde;

- Pazar Olanakları ve Yakınlık,
- Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık,
- Taşıma,
- İşgücü,
- Enerji, Yakıt ve Su,
- Arazinin Maliyeti, Topografik Yapısı ve İnşaat Maliyeti,
- Sosyal ve Kültürel Çevre,
- İklim Koşulları,
- Artıkların Atılması,
- Özendirme Önlemleri,
- Yan Sanayiye Yakınlık,
- Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Personelin Sağlanması,
- İletişim İmkanları,
- Toplam Yatırım Tutan,
- İşletme Sermayesi İhtiyacı, Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizmetlerinden Yararlanma ve
- Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)

gibi 16 faktör üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Yine her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı; 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu

oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır. Yapılan bu değerlendirme sonucu önerilen yatırım konuları, kendi içlerindeki görece üstünlüklerini yansıtmak üzere A, B ve C grubu olmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir. Buna göre, A *Grubu*: Gerek talep-pazar-kaynak, gerekse yatırım boyutları, kârlılık ve risk derecesi bakımından sorunlu bulunmadığı düşünülen girişim alanlarını kapsamaktadır. B *Grubu*: Bölgesel olanaklar ve hazırlık derecesine göre birinci gruptaki yatırımlar gibi sorunsuz konular olarak düşünülmeyle birlikte kuruluş yeri, pazarlama, kapasite, işgücü vb. unsurlar açısından daha ayrıntılı çalışmayı gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır. C *Grubu*: Bölge ve ülkenin gereksinim duyabileceği, girdi çıktı değerlendirilmesi bakımından anlamlı potansiyel gösteren yatırım alanlarıdır. Ancak, bölgede belirli bir altyapı ile ekonomik oluşum ve gelişmelere bağlı olarak öteki gruplara oranla daha ciddi hazırlık dönemi gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır. Ayrıca, yatırım alanları önerilirken değerlendirilen diğer kriterler arasında ise, bölgedeki sanayiinin ileri ve geri entegrasyonuna ilişkin yatırımlar ile özellikle Sarp Sınır Kapısı vasıtasıyla Artvin üzerinden gerçekleştirilen dış ticarete konu olun bazı tüketim mallarının üretimine yönelik yatırımlar da dikkate alınmıştır. Burada, değerlendirmeler sonucu, uygulanması daha sorunsuz ve nispeten kolay olan A ve B grubunda yer alan proje önerilerine yer verilmektedir.

5.2.2.1 Orman Ürünleri Sanayinde Uygulanabilecek Projeler

Artvin orman varlığı bakımından ülkemizin zengin illerinden birisidir. İl topraklarının %53'ünü orman ve fundalık alanlar oluşturmaktadır. Ayrıca ilin Kafkasya, Rusya ve Ukrayna'dan elde edilecek olan hammaddeye yakınlığı da ağaca dayalı ürün imalatının gelişiminde önemli bir avantaj olarak görülmektedir. Mobilya ve diğer ağaca dayalı ürünlerde bölgesel pazarın yanında en büyük pazar BDT ülkeleridir. Üreticilerin karşılaşacağı en büyük sorunlar arasında eğitilmiş eleman sıkıntısı ve pazarlama organizasyonu gelmektedir. Artvin'de ormana dayalı ürünler sanayinde yapılabilişliği uygun görülen başlıca üç adet yatırım projesi söz konusu olup, bunlar; *gömme taban döşemesi, modüler mobilya üretimi ve odun briketi üretimi projeleridir.*

5.2.2.1.1 Odun Briketi Üretimi Projesi

Bu projenin temel amacı, odun kökenli ürün işleme sanayinde üretim artışı olarak ortaya çıkan ince çaplı ve küçük odun artığı materyallerin ekonomik bir şekilde değerlendirilmesini sağlamaktır. Bu proje, doğrama ve mobilya üretim tesislerinin artıkları olan talaşın değerlendirilmesine yönelik bir yatırım konusudur. Gerek ilde gerekse çevre illerde birçok doğrama ve mobilya üretim tesisinin faaliyette bulunduğu dikkate alındığında, gerekli hammadde temininde zorlukla karşılaşılmayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, hammadde kaynakları arasında; ormanlarda yapılan odun üretimi çalışmalarında ortaya çıkan ağaç budama artıkları ve yaprakları, istif sahası döküntü artıkları, şehir çöplerindeki organik artıklar, ot, çalı, diken vb. gibi çok sayıda materyali saymak mümkündür. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bu yatırım projesi, Artvin ili için A grubu sanayi projeleri arasında yer almaktadır.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Bölge Müdürlüğü
Proje süresi : 2 yıl
Proje Kapasitesi : 5 000 ton/yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.2.2.1.2 Gömme Taban Döşemesi Projesi

Yatırımında girdi olarak kalas kullanılmaktadır. Nihai ürünlerin dekoratif ve işlevsel özellikleri önem taşıdığından, bu ürünler için özellikleri olan ağaçlar kullanılmaktadır. İlden veya çevreden hammadde temininde güçlüklerle karşılaşılacağı düşünülmektedir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bu yatırım projesi, Artvin ili için A grubu sanayi projeleri arasında yer almaktadır.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Bölge Müdürlüğü
Proje süresi : 5 yıl
Proje Kapasitesi : 5 000 ton/yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.2.2.1.3 Modüler Mobilya Üretimi Projesi

Yatırım, belirlenecek ürüne göre bölgedeki lif yonga levha üretim tesislerinden temin edilebilecek yonga levhalarla mevcut orman varlığından veya ithalatla elde edilecek masifin kullanılmasıyla gerçekleştirilebilecektir. Bu projede önemli olan, yapılacak pazar araştırmasına göre üretilecek ürün çeşidinin iyi belirlenmesidir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bu yatırım projesi, Artvin ili için B grubu sanayi projeleri arasında yer almaktadır.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Bölge Müdürlüğü
Proje süresi : 2 yıl
Proje Kapasitesi : 19 500 adet/yıl mutfak dolabı
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.2.2.2 İhracatı Geliştirmeye ve Talebi Karşılamaya Yönelik Projeler

İlde, doğal kaynak potansiyelinin değerlendirilmesi yanında, özellikle ihracatı karşılamaya yönelik olarak, gelişme potansiyeli yüksek olan sektörlerle ilişkin yatırımların yapılması da büyük önem taşımaktadır. Başta Artvin'in sınır komşusu Gürcistan olmak üzere BDT ülkelerinden, gıda sanayi ürünleri ve inşaat malzemeleri ile çeşitli sanayi ürünlerine artan bir talep söz konusudur. Bu alanlara yapılacak yatırımların sürdürülebilirliği, yatırımcıların standart kalitede üretim yapabilme ve ürünlerini etkin olarak pazarlayabilmelerine bağlıdır. Bu ise yatırımcıların belirli bir sanayici anlayış ve bilgi birikimine sahip olmasını gerektirmektedir. Artvin ilinin sanayi altyapısı ve tecrübesi, tasarruf kabiliyeti ve mevcut tasarruf sahiplerinin tercihlerini daha çok ticaretten yana kullanma eğilimleri dikkate alındığında, talebi karşılamaya yönelik önerilen yatırım konularının başarısı ancak Artvin dışındaki sanayicilerin kendi illerine yatırım yapma tercihlerine bağlı olacaktır. Böyle bir durumda kamu iradesine düşen en önemli görev ise, yöredeki altyapı yatırımlarının bir an önce tamamlanmasını ve girişimcilerin mevcut teşvik imkânlarından tam olarak yararlanmalarını sağlayarak yatırımcılara destek olmaktır. İhracatı geliştirmeye ve talebi karşılamaya yönelik birkaç somut proje önerisi aşağıda sunulmaktadır.

5.2.2.2.1 Tekstil Projesi

Tekstil sektörü, son yıllarda en fazla yatırımın yapıldığı, ülkemizin gelişmiş ve diğer ülkelerdeki tekstil sektörleri ile rekabet edebilecek seviyeye ulaşmış bir sektördür. Tekstil ürünleri üretimi, talebin artmasına paralel olarak giderek hammaddenin üretildiği yerlere bağımlılığını yitirmiş, bunun sonucu olarak yurdumuzun hemen hemen her yerinde tekstil

yatırımları gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Türk hazır giyim ve örme eşya ürünleri, yüksek kalite ve fiyat avantajları nedeniyle dış piyasalarda rağbet görmektedir. Bu nedenle ilin konumundan dolayı özellikle BDT ülkelerine olan ihracat potansiyelini değerlendirmek amacıyla örme eşya ve çorap üretimine yönelik tesislerin ilde gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda gerek çorap üretimi ve gerekse örme eşya üretimi projeleri, Artvin ili için B grubu sanayi projeleri arasında yer almaktadır.

Sorumlu birimler : Ticaret ve Sanayi Odası ve özel girişimciler
Proje süresi : 5 yıl
Proje Kapasitesi : 160 000 düzine/yıl (çorap) ve 1 100 000 adet / yıl basic T shirt (Örme eşya)
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.2.2.2.2 Styropor Üretimi Projesi

Styropor inşaatlarda ısı yalıtımında kullanıldığı gibi, presle şekillenerek ambalaj malzemesi olarak da kullanılabilir. İzolasyon özelliğinin olması nedeniyle de taze balığın ambalajlanması ve nakliyesinde tercih edilen bir malzemedir. Bu sebeple kullanım alanı giderek artmaktadır. Artvin ve çevre illerden gelebilecek talebi karşılamak ve gerektiğinde taze balık naklinde kullanılabilecek *styropor yalıtım ve ambalaj malzemesi* üretimine yönelik bir tesisin ilde gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bu yatırım projesi, Artvin ili için B grubu sanayi projeleri arasında yer almaktadır.

Sorumlu birimler : Ticaret ve Sanayi Odası ve özel girişimciler
Proje süresi : 5 yıl
Proje Kapasitesi : 5 000 000 adet/yıl ambalaj ve 10 000 m³/yıl yalıtım malzemesi
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.2.2.2.3 Elektrikli ev aletleri üretimi projesi

Elektrikli ev aletleri sektörü alım gücünün artmasıyla orantılı olarak büyüyen bir sektördür. Ev aletleri üretecek sanayiciler için esas pazar BDT ülkeleri olarak düşünülmektedir. Alım gücü itibarıyla BDT ülkeleri pazarı henüz oluşum aşamasındadır. İlin bu pazara olan coğrafi yakınlığı başlı başına bir gelişme potansiyeli olarak görülmektedir. İlin ve bölgenin sanayi birikimi göz önüne alındığında, ancak basit parçalardan oluşan tost makineleri, ev ve sanayi tipi ızgaralar, ocaklar ve değişik büyüklükteki fırınlar gibi küçük ebatlı, orta ve düşük nitelikli ürünlerin üretimi daha kolayca gerçekleştirilebilir görülmektedir. Yatırımın başarısında ürün seçimi ve pazarlama faaliyetleri büyük önem taşımaktadır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bu yatırım projesi, Artvin ili için B grubu sanayi projeleri arasında yer almaktadır.

Sorumlu birimler : Ticaret ve Sanayi Odası ve özel girişimciler
Proje süresi : 5 yıl
Proje Kapasitesi : 37.500 adet/yıl set-üstü mini fırın
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.3 Turizmi Geliştirme ve Yerel Turistik Potansiyeli Değerlendirme Programı

1. Artvin imajının yaratılması projesi

İl folklorunun, İl'in imajının yaratılması için kullanılması. İl'e has müzik ve danslar, yerel müzik aletleri, mutfak kültürü, giyim-kuşam vb. değerlerin özellikle elektronik ortamda tanıtımı, bunları anlatan basılı materyallerin hazırlanması (kitap, broşür, poster ve benzerleri) ve dağıtılması. Bu amaçla medyanın (radyo, tv, gazete, dergi ve benzerleri) kullanılması, Artvin tanıtım broşürünün (Türkçe-İngilizce-Fransızca-Almanca) bastırılması, Ulusal basın ve medya kuruluşlarına Artvin belgesel programı yaptırılması, her yıl ülkenin çeşitli illerinde düzenlenen kültür ve turizm fuarlarına katılım gerçekleştirilerek ilin tanıtımının yapılması. İlin tanıtımına katkısı olacak ürünlerin markalaşması; Boğa güreşlerini simgeleyen ürünler, folklor figürleri, Artvin kümesi, Artvin siloru gibi yemeklerin markalaştırılması.

Sorumlu birimler : Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : Yurt içi ve Yurt dışı alanlar

2. Bilimsel dokümantasyonunun oluşturulması projesi

Doğal yaşlı ormanların zengin bitki örtüsünün saptanması, zengin doğal hayvan varlığının bilimsel çalışmalarla lokal olarak saptanması, tehlikede bulunan engerek türleri, huş tavuğu ve urkeklik vb. hayvanların korumaya alınması. Mevcut önemli tarihi değerlerin saptanması.

Sorumlu birimler : Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl Geneli

3. Kültürel ve sportif başarıların elde edilmesi projesi

Artvin folkloruna öncelik verilmesi, koşulların iyileştirilmesi. Diğer spor dallarında başarılarının sağlanması için gençlerin bilinçlendirilmesi.

Sorumlu birimler : Gençlik İl Spor Müdürlüğü
Proje süresi : 2 yıl
Proje alanı : İl Geneli

4. İl'de yapılan festival organizasyon projesi

Bu proje ile Artvin Kafkasör festival alanlarının çevre düzenlemesinin yapılması, İl'de uzun süredir yapılan Ardanuç Karakucak Güreşleri ve Efkarı Baba Aşıklar Şenliği, Arhavi Kültür ve Sanat Festivali, Şavşat Sahara Pancar Festivali ve Kafkasör Kültür ve Sanat Festivali vb. şenliklerin "Festival Ayı" olarak birbirine bağlı düzenlenmesi, organize edilmesi amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Artvin Belediyesi, Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl Geneli

5. Ziyaretçi memnuniyetini arttırma projesi

Kentsel ve kırsal kesimde konaklama ve yeme-içme tesislerinin fiziki kalitesinin yükseltilmesi. Bunun için İl'de ilk etapta her ilçede pilot olarak seçilen 10 evde,

konaklama amacıyla yöresel evlerin pansiyon şeklinde düzenlemesi. Konaklama, yeme-içme ve benzer tesislerin hizmet sunum kalitesinin yükseltilmesi. Konaklama tesislerinin nitelik ve niceliklerinin yükseltilmesi için işletmecilere ve iş görenlere otelcilik ile ilgili kurs verilmesi. Yerel mutfak ve özelliklerinin ön plana çıkarılması. Kentsel ve kırsal ulaşım sistemi ve altyapının yeterli düzeye çıkarılması; Kentsel donatıların yeterli düzeye yükseltilmesi, farklı dillerde açıklama panolarının yerleştirilmesi, elektronik ortamda sunulması, başta WC olmak üzere gerekli gününbirlik donatıların tesisi ve hijyeninin sağlanması. Yaya bölgeleri ve alışveriş bölgelerinin düzenlemesi.

Sorumlu birimler : *Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi, Artvin Karayolları Müdürlüğü, Artvin Belediyesi*

Proje süresi : *4 yıl*

Proje alanı : *İl Geneli*

6. İlde seyahat acentelerinin sayısını arttırma, seyahat acenteleri arasındaki işbirliği ve sektör ortakları arasındaki dayanışmayı arttırma projesi

Yerel acentelerin kapasitelerinin artırılması, uluslararası acentelerle daha yakın ilişkilerin kurulması, dış pazarlara açılma olanaklarının araştırılması ve uluslararası fuarlara katılımın sağlanması. E-turizm olanaklarının kullanılarak tanıtımın yapılması, faaliyette olan seyahat acenteleri ve konaklama tesisleri başta olmak üzere, sektörün tüm taraflarının internet kanalı ile tanıtılması, tur organizasyonları yapan yerli ve yabancı firmalar ile ilişki kurularak ve firmaları bölgeye davet ederek aktif tanıtımın yapılması.

Sorumlu birimler : *Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi, Artvin Belediyesi*

Proje süresi : *3 yıl*

Proje alanı : *İl Geneli*

7. Kıyı koridoru turizmi geliştirme projesi

Koridorun kendi içinde turizm açısından gelişmesi için gerekli önlemlerin alınması. Arhavi, Hopa ilçe merkezlerini aks kabul eden Kıyı Koridorunun yaratılması. Bu koridorda Hopa-Kemalpaşa Beldesinde yoğunlaşan yırtıcı kuş göçleri ile ilgili kuş gözleme istasyonlarının yer tespiti ve kuş gözlem istasyonları yapılması. Kıyı kesiminde yer alan yerleşmelerde kentsel düzenlemelerin yapılması, altyapı ve sosyal donatı alanlarının tamamlanması. Limanın belli kesimlerinin yat yama ve çekek yeri olarak düzenlenmesi. Yeni yapılacak konaklama tesislerinin yerleşme yakınlarında, düşük yoğunluklu ve kırsal dokuyu yansıtan biçimde inşa edilmesi. Kemal Paşa plajının gerekli donatılara kavuşturulması (soyunma kabinleri, WC, otopark, gününbirlik tesisler). Gerekli noktalara işaretlemelerin yapılması. Gürcistan devleti ile yapılabilecek bir antlaşma ile Batum Havaalanının kullanılmasının sağlanması.

Sorumlu birimler : *Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi, Artvin Belediyesi*

Proje süresi : *8 yıl*

Proje alanı : *Arhavi, Hopa*

8. Artvin Güney Koridoru turizmi geliştirme projesi

Ana koridor, Hopa ilçe merkezinden iç kesimlere uzanan ve Artvin kent merkezinden geçen karayolu boyunca ilerleyip, Erzurum ve Ardahan il sınırına kadar uzanan 180 km uzunluğunda bir banttır. Burada alt koridorların oluşturulması. Bu alt koridorlar:

a) Camili ve Borçka-Karagöl alt koridoru; Borçka-Karagöl yolunun düzgün stabilize veya tek şerit asfalt olması ile alana ulaşım güçlüğü ortadan kaldırılması. Alanlarda betonarme yapılaşmanın olabildiğince azaltılması, yöresel ahşap mimarinin teşvik edilmesi. Camili kırsal kalkınma ve turizm geliştirme birliğinin kurulması. Koridorda rehberlik faaliyetlerinde bulunacak kişiler ve turizm faaliyetlerinde çalışanların turizm konusunda kısa kurslara tabi tutulması(özellikle ekoturizm). Ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi .

Sorumlu birimler : Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Artvin Karayolları Genel Müdürlüğü, Kafkas Üniversitesi

Proje süresi : 4 yıl

Proje alanı : Camili, Borçka, Karagöl

b)Artvin-Güney Kafkasör-Genya-Hatilla Koridoru; Hatilla ve Genya yolunun belirli güzergaha kadar düzgün stabilize veya tek şerit asfalt olması, alana ulaşım güçlüğü ortadan kaldırılması. Alanlarda betonarme yapılaşmanın olabildiğince azaltılması, yöresel ahşap mimarinin teşvik edilmesi. Kafkasör alanında basit çadırlardan oluşan organize kamp alanları ve turizm alanında organize piknik alanlarının oluşturulması. Tuvaletlerin zemine gömülerek çirkin görüntünün ortadan kaldırılması, sayılarının fazlalaştırılması. Koridorda rehberlik faaliyetlerinde bulunacak kişiler ve turizm faaliyetlerinde çalışanların turizm konusunda kısa kurslara tabi tutulması (özellikle ekoturizm). Koridor üzerinde Artvin’de bulunan endemik bitkiler ve hayvan türleri başta olmak üzere bir botanik ve av müzesinin oluşturulması.

Sorumlu birimler : Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi

Proje süresi : 7 yıl

Proje alanı : Artvin Merkez, Camili, Borçka, Karagöl

c)Artvin-Güney Ardanoç-Şavşat alt koridoru; koridor üzerinde kalan önemli yerleşim alanı Ardanoç ilçesi ve Şavşat ilçesidir. Buralarda alt-yapı kanalizasyon hizmetlerinin düzenlenmesi, özellikle Kars havaalanından yararlanılması açısından Şavşat-Ardahan karayolunun iyileştirilerek koruma önlemlerinin alınması. Yöresel ahşap mimari yapıların koruma altına alınması, restorasyonlarının yapılması. Tarihi eserlerin (kilise, cami, kale vb.) çevre düzenlemesinin yapılması.

Sorumlu birimler : Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi

Proje süresi : 10 yıl

Proje alanı : Ardanoç, Şavşat

d) Artvin-Güney Yusufeli-Kaçkarlar Alt Koridoru; Koridor üzerinde kalan önemli yerleşim alanı Yusufeli ilçesidir. Genel olarak, Artvin Güney koridoru üzerinde bulunan ve günübirlik ziyaret imkanı bulunan; Kaçkar Dağları, Hatilla ve Karagöl-Sahara Milli Parklarının Uzun Devreli Gelişim Planlarının yapılması. Altıparmak, Olgunlar ve Yaylalar Köylerindeki kırsal konutların pansiyon olarak kullanılması ve bu köylerin altyapı sistemlerinin tamamlanması, mevcut konaklama tesislerinin iyileştirilmesi.

Sorumlu birimler : Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi

Proje süresi : 10-15 yıl
Proje alanı : Yusufeli

9. Yeni turizm türleri yaratma projesi

Kırsal turizmin sağlanması; kırsal turizme açılacak kırsal yerleşmelerin, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri ile turizm ve çevre konusunda çalışmalar yapan, sivil toplum örgütlerince belirlenmesi. Kırsal konutların ve yayla evlerinin iyileştirilmesi ve özellikle başta WC olmak üzere, sıhhi donatıların tesis edilmesi. Önemli toplumsal donatıların sağlanması. Örneğin, PTT ve sağlık hizmetlerini verecek donatıların tesis edilmesi ve bu donatıların adres ve telefonlarının tüm ziyaretçilere bildirilmesi. Geleneksel Yayla Yaşamının canlandırılması; İlde merkez ilçeye bağlı; Salkımlı, Ahlat, Şehitlik köyleri ile Şavşat ilçesi yakınlarında Madenköy, Çağlayan ile Meydancık ve Camili yakınlarındaki yerleşme ve yaylaları, Arsiyan yaylasının bu tür etkinliklerin yapılması için pilot alanlar olarak seçilmesi.

Çiftlik turizminin geliştirilmesi; Arhavi, Şavşat ve Kemalpaşa'nın kırsal kesiminde çiftlik turizminin özendirilmesi. Kıyıda çay ve fındık yetiştirilen sahalara ile Şavşat yöresinde hayvancılık yapılan alanlar bu turizm için uygundur. Seçilecek ailelerin turizm çeşidi hakkında ön bilgilendirilmesinin sağlanması. Balıkçılık ve Tekne Gezi Turizmi; Arhavi, Hopa ve Kemalpaşa'da "deniz günü" düzenlenmesi tekne ile sahil gezintisinin cazip hale getirilmesi, tekne kiralanması ve olta balıkçılığının yanı sıra, teknelerin yakın çevreye gezi amaçlı olarak kullanılması. Av Turizmi; Avlanmaya açmadan önce İlde yaban hayatı envanterinin bitirilmesi ve bu konuda yapılacak bilimsel çalışmanın desteklenmesi.

Sorumlu birimler : *Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, Sivil Toplum Örgütleri*

Proje süresi : 8 yıl
Proje alanı : İl Geneli

10. Kültürel ve tarihi mirasın korunması ve geliştirilmesi projesi

Kültürel konularla ilgili sivil toplum kuruluşları, semt ölçeğindeki koruma ve güzelleştirme derneklerinin, esnaf örgütlerinin, Türk sanat ve Türk halk müziği dernekleri ile halk oyunları ekiplerinin kurulması ve geliştirilmesi. Geleneksel faaliyetlerin, örneğin el zanaatlarının yapılması ve bunların satış ve teşhirinin gerçekleştirilmesi. "Kültür Sokağı"nın oluşturulması ve gerekli restorasyonların yapılması. Yöresel imkanlarla yapılan dokumacılık ve ağaç oymacılığı alanında Halk Eğitim Merkezleri ile iş birliği yapılması, kursların açılması, uzman öğreticilerin yetiştirilmesi.

Sorumlu birimler : *Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sivil Toplum Örgütleri, Halk Eğitim Merkezleri*

Proje süresi : 3 yıl
Proje alanı : İl Geneli

11. İldeki doğal yapı bozulmadan turist çekebilecek yapay atraksiyonlarla İl turizminin geliştirilmesi projesi

İlde bir botanik bahçesi ve av müzesinin oluşturulması.

Sorumlu birimler : *Kültür ve Turizm Müdürlüğü*

Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl merkezi

5.4 İnsan Kaynaklarını Geliştirme ve Sosyal Yapıyı Güçlendirme Programı

5.4.1. Eğitim

5.4.1.1 Okul Öncesi Eğitimin Geliştirilmesi Projesi

5.4.1.1.1 Her İlçe Merkezine En Az Bir Anaokulu Yapılması ve Ana Sınıflarının Yaygınlaştırılması Projesi

Artvin ilinde 2003-2004 yılı verilerine göre toplam 3 adet anaokulu, bu anaokullarında 143 öğrenci okumakta ve bu öğrencilere toplam 11 adet öğretmen hizmet vermektedir. Bu rakamlar Artvin ili için yeterli değildir. Artvin İl'inin her bir ilçesinde en az anaokulu ihtiyacı bulunmaktadır. İlçe merkezlerinde 8 adet daha anaokulu yapılmalıdır.

Ayrıca her bir ilköğretim ve ortaöğretim kurumunun bir sınıfı anasınıfı olarak ayrılmalı ve ilde 2003-2004 verilerine göre toplam 48 adet olan anasınıfı sayısı en az 150 sayısına çıkarılmalıdır. Mevcut anasınıflarında fiziki yapı sorunları vardır, araç-gereçler de tam olarak sağlanamamıştır. Personel ihtiyacı giderilmelidir.

Sorumlu birimler : İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İl Özel İdaresi
Proje süresi : 5 yıl
Proje Alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.4.1.1.2 Okul Öncesi Eğitim Bilincini Geliştirme Projesi

Okul öncesi eğitimin öneminden yöre halkı yeteri kadar haberdar değildir. Okul öncesi eğitim bilincinin geliştirilmesi amacıyla her ilçeye hizmet verebilecek şekilde Gezici Rehberlik Merkezi Servisleri oluşturulmalı, bir program dahilinde bütün yöre halkına okul öncesi eğitimin önemi hakkında bilgilendirici toplantılar yapılmalıdır. Okul öncesi eğitime ailelerin çocuklarını yönlendirmeleri sağlanmalıdır.

Sorumlu birimler : İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve sivil toplum kuruluşları ve yerel basın
Proje süresi : 5 yıl
Proje Alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.4.1.2 İlköğretimde Eksikliği Görülen Okulların ve Sosyal Tesislerin Yapılması Projesi

İlköğretimde Artvin İl'inin okullaşma oranı, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, derslik başına düşen öğrenci sayısı belirlenen hedeflerin üzerinde olmasına rağmen, Coğrafi koşulların güçlüğü nedeniyle sorunlu bölgeler bulunmaktadır. Bu sorunlu bölgelerden olan Kemalpaşa Beldesinde ikinci bir ilköğretim okulu, Camili'de 100 öğrenci kapasiteli bir pansiyon ve Güreşende bir Pansiyonlu İlköğretim Yatılı Okulunun (PİO) yapılması gerekmektedir. Ayrıca üniversite kampusunun kurulacağı Seyitler Köyünde 21 derslikli bir ilköğretim okuluna ihtiyaç bulunmaktadır. Bu okulların ve sosyal tesislerin yapılması gerekmektedir.

Sorumlu birimler : İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Özel İdaresi, Sivil Toplum Kuruluşları

Proje süresi : 5 yıl

Proje Alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.4.1.3 Ortaöğretimi Geliştirme Projesi

5.4.1.3.1 Ortaöğretimde ihtiyaç duyulan okul binası, derslik ve sosyal tesislerin yapılması projesi

İlde ortaöğretim kuruluşlarına talep oldukça fazladır. Talebi karşılamakta bazı bölgelerde derslik sorunu bulunmaktadır. Derslik sıkıntısı bulunan bölgelerde ek derslikler yapılmalıdır. İl Merkezinde Artvin Lisesi başta olmak üzere ilçe ve beldelerde ihtiyaç bulunan yerlerde lise binaları bir an önce yapılmalıdır. Öğrencisi az olan Meslek Liseleri kapatılmalı, Meslek Liseleri belirli merkezlerde toplanmalıdır. Mevcut meslek liseleri bünyesinde ileride açılması düşünülen meslek yüksekokulu programlarının öğretimini verebilecek programların açılması önerilmektedir.

Sorumlu birimler : İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Proje süresi : 5 yıl

Proje Alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.4.1.3.2 Ortaöğretimde kaliteli eğitim veren liselerin açılması projesi

Ortaöğretimden yükseköğretime geçerken Artvin ilinin başarısının düşük olmasının bir nedeni de ilde kaliteli eğitim veren liselerin olmayışıdır. Bu nedenle İlde yetişmiş başarılı öğrenciler il dışına çıkmaktadırlar. Merkez ilçede Artvin Fen Lisesi, Artvin Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu Turizm-Ticaret Lisesi, Artvin Güzel Sanatlar Lisesi gibi kaliteli eğitim kurumların yapılması gerekmektedir.

Sorumlu birimler : Milli Eğitim Bakanlığı, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Sivil Toplum Kuruluşları

Proje süresi : 10 yıl

Proje Alanı : İl Merkezi

5.4.1.4 Milli Eğitimde Kalitenin Artırılması Projesi

Artvin ili belirli merkezlere uzak olması nedeniyle her meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleği bakımından da tercih edilen bir yer olmamaktadır. Uzman, genel ve yardımcı hizmetlerde personel eksikliği görülmektedir. Öğretmenlik mesleği bakımından bir stajyer yeri olarak görülmektedir. İlde eğitimdeki kaliteyi artırabilmek için yapılması gereken ilk iş deneyimli öğretmenlerin ve personellerin Artvin İlinde uzun süre kalmalarını sağlayacak gelişme güçlüğü, lojman vb gibi teşviklerin sağlanmasıdır.

Kalitenin artırılması için yapılması gereken ikinci iş ise, her okulun AB standartlarına ulaştırılması amacıdır. Bu da, İl merkezinden en ucra yerine kadar her bir okulun öğretmen sayısının yeterli orana çıkarılması, bilgi teknolojileri, fen bilgisi laboratuvarları ile

ve spor kompleksleri ile donatılması ile ve de dersliklerin modern bir yapıya kavuşturulması ile mümkündür.

Kalitenin artırılması için yapılması gereken bir diğer iş de, Toplam Kalite Yönetimi Programları'nın bütün birimlerde uygulanmasından geçmektedir. Toplam Kalite Yönetimi Programları kapsamında bütün Milli Eğitim çalışanlarının gelişen ve değişen koşullara göre pozisyon almaları sağlanmalıdır. Ayrıca Özel eğitim ve özel öğretim kurumları yaygınlaştırılmalı, bu kurumlarda bilgili deneyimli personeller istihdam edilmelidir.

*Sorumlu birimler : Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Özel idaresi
Sivil Toplum Kuruluşları, Yöre Halkı*

*Proje süresi : 15 yıl
Proje Alanı : Artvin İli*

5.4.1.5 İlde “Çoruh Üniversitesi” Adı Altında Bir Üniversitenin Kurulması Projesi

İl merkezinde, Kafkas Üniversitesi (Kars) ve Karadeniz Teknik Üniversitesine bağlı (Trabzon) birimler bulunmaktadır. Artvin İli her iki üniversitenin de en uzak noktasındadır. Bu nedenle ildeki yükseköğretim kurumları, bağlı buldukları Rektörlüklerden yeterli desteği ve ilgiyi alamamaktadırlar. İldeki yüksek öğretim kurumlarının gelişebilmesi için Artvin İlinde bir üniversite rektörlüğünün olması elzemdir. Ancak bunun olabilmesi için alt yapının da hazır olması gerekmektedir.

Şu an mevcut olan Artvin Orman Fakültesi ve Artvin Eğitim Fakültesinin yanında bir de üniversitelerin olmazsa olmazı olan Fen Edebiyat Fakültesinin Yükseköğretim Kurumunun (YÖK) izni ile açılması gerekmektedir. Üniversite kampus alanının eski fabrika sahası mı, yoksa Seyitler Köyü mü olacağına Valilik, Üniversiteler, ilgili sivil toplum kuruluşları ve yöre halkı karar vermeli ve yeni yatırımlar bir kampus planı çerçevesinde yapılmalıdır. Yapımı devam eden Orman Fakültesi binasının bir an önce bitirilmesi için İl Yönetimi, Kafkas Üniversitesi Rektörlüğü, yöredeki ilgili sivil toplum kuruluşları bir araya gelip bitirilmesi için kaynak aramalıdır.

İlde üniversite kurulması yolunda mevcut fakültelerin açılmamış olan bölümleri Fakülte Dekanlıklarının önderliğinde açılmalıdır. Bu bağlamda, öğretime başlamamış olan Artvin Orman Fakültesi bünyesindeki Peyzaj Mimarlığı Bölümü ile Orman Endüstri Mühendisliği Bölümü ve Artvin Eğitim Fakültesi bünyesinde açılmamış olan bölümlerin açılması gerekmektedir.

Yine ilde bir üniversite kurulması yolunda her ilçede en az bir yüksek okulun kurulması gerekmektedir. Borçka'da Turizm Meslek Yüksekokulu, Arhavi'de Balıkçılık ve Su Ürünleri Meslek Yüksekokulları, Yusufeli'nde Arıcılık Meslek Yüksekokulu, Ardahan ve Şavşat'ta Besicilik ve Yem Bitkileri Meslek Yüksekokulu, Artvin Merkez'de Hidroelektrik Santralleri Meslek Yüksekokulu ve Orman İşletmeciliği Yüksekokullarının açılması için ilçe ve İl merkezinde gerekli kamuoyunun oluşturulması ve karar vericilere bu yönde girişimlerin yapılması gerekmektedir. Hopa Meslek Yüksekokulu yöre halkının girişimleri ile Trabzon'dan Hopa'ya taşınmalıdır. Artvin'in önde gelen iş adamlarının her birine, sivil toplum örgütleri aracılığıyla ulaşılarak, isimlerinin verilmesi kaydıyla yaptırabilecekleri Yüksekokul ve Üniversite binalarına desteklerinin olup olamayacağı sorulmalıdır.

Yurt-Kur, Yükseköğretim kurumlarında okuyacak öğrencilerin ihtiyacı olan 2000 kapasiteli kız ve erkek öğrenci yurtlarının yapım işlerinin plan ve projelerini bir an önce hazırlamalı ve Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğünde girişimde bulunarak programa alınmasını sağlamalıdır.

Sorumlu birimler : TBMM, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK, Kafkas Üniversitesi
Karadeniz Teknik Üniversitesi, YURT-KUR, Artvin Valiliği,
Belediye Başkanlıkları, Sivil Toplum Kuruluşları, Yöre Halkı
Proje süresi : 10 yıl
Proje Alanı : İl ve ilçe merkezleri

5.4.1.6 Sanayi Sektörünün İhtiyacı Olan Ara-İnsan Gücünün Yetiştirilmesi Projesi

Artvin İli sanayi sektörünün ihtiyacı olan ara insan gücünün yetiştirilmesi, meslek liseleri ile meslek yüksek okulu programlarının yeni gelişmelere uygun olarak düzenlenmesine bağlıdır. Bu proje, meslek liselerinin nitelikli ara insan gücü yetiştirmesini amaçlamakta ve meslek yüksek okullarına dönüşünü hızlandırmayı öngörmektedir. Sanayi sektörünün ihtiyacı olan ara insan gücünün analizinde Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim ve Teknik Eğitim Fakülteleri görev alabilir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın *Mesleki Eğitim Araştırma ve Geliştirme Merkezinden* (METARGEM) destek alınabilir. Proje Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu, Yüksek Öğretim Kurulu, Üniversite ve İl Milli Eğitim Müdürlüğünün işbirliği ile gerçekleştirilebilir.

5.4.2 Sağlık

5.4.2.1 Sağlık Durumu Araştırması Projesi

Sağlıklı bir veri tabanı oluşturmak üzere İl Sağlık Müdürlüğü, Valilik Planlama Birimi ve Eğitim veya Orman Fakültesinin işbirliğinde oluşturulacak sektörler arası bir kurulun, Valiliğin ve Sağlık Müdürlüğünün finansal desteği ve iş birliği ile İlde sağlık durumu ile ilgili kapsamlı bir araştırma yapması sağlanmalı ve her beş yılda bir bu araştırma tekrarlanarak, sağlıkta planlanan hedeflere ne kadar ulaşıldığı değerlendirilmelidir.

Sorumlu Birimler : İl Sağlık Müdürlüğü, Valilik
Proje Süresi : 2 yıl
Proje Alanı : İl Geneli

5.4.2.2 İlçelerde 112 Acil Servislerinin Kurulması Projesi

Bu proje ile ilk olarak Yusufeli, Şavşat ve Ardanuç'ta, ikinci aşamada ise Borçka ve Murgul da 112 Acil servislerinin kurulması hizmete sokulması amaçlanmaktadır. İlin dağlık coğrafik yapıya sahip olması her ilçede acil hizmetlerin bulunmasını zorunlu kılmaktadır.

Sorumlu Birimler : İl Sağlık Müdürlüğü, İl Özel İdare Müdürlüğü
Proje Süresi : 5 yıl
Proje Alanı : Yusufeli, Şavşat, Ardanuç, Borçka ve Murgul İlçeleri

5.4.2.3 Sağlık Hizmetlerinde Bürokrasinin Azaltılması Projesi

Bu proje ile, İl Sağlık Müdürlüğü, Hastane temsilcileri ve İlgili sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinden oluşan bir kurulun ildeki hastane ve sağlık müdürlüğünde verilen

hizmetlerdeki gereksiz bürokratik işlemleri ve aksama olan kısımları saptayarak ortaya koyacak, aşılması için öneriler geliştirecek ve bu şekilde sağlık hizmetlerinin daha aktif ve hızlı verilmesini sağlanacaktır.

Sorumlu Birimler : İl Sağlık Müdürlüğü, Hastane Müdürlükleri
Proje Süresi : 3 yıl
Proje Alanı : İl Geneli

5.4.2.4 Koruyucu Sağlık Hizmetleri Projesi

İl düzeyinde eksikliği hissedilen koruyucu sağlık hizmeti uygulamalarında temel destek sağlayacak bir yapılanma açısından İl Sağlık Müdürlüğünün öncülüğünde Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı, İl düzeyinde koruyucu sağlık hizmeti araştırmaları ve uygulamaları yapacak bir "Halk Sağlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi" kurulmalıdır.

Sorumlu Birimler : Valilik, İl Sağlık Müdürlüğü, K.T.Ü. Rektörlüğü
Proje Süresi : 2 yıl
Proje Alanı : Merkez İlçe

5.4.2.5 Sağlık Eğitimi Projesi

Programın amacı, toplum katılımıyla sağlık eğitimi vermektir. Halka yönelik sağlık eğitim programı ilde sağlığın geliştirilmesine hizmet edecektir. Yerel televizyonlardan düzenli olarak sağlık eğitimi yayınlarının hazırlanması ve konuların seçiminde toplumun görüşünün alınması, ayrıca programa telefonla soru sorarak toplumun katılımının sağlanması düşünülmektedir. Ayrıca hemşire, ebe gibi sağlık personeline İl Sağlık Müdürlüğü bünyesinde yöredeki üniversitelerin iş birliğiyle hizmet içi eğitim verilmesi, İl Sağlık Müdürlüğünün yöredeki Tıp Fakültelerinden danışmanlık hizmeti alması amaçlanmaktadır.

Sağlık eğitimi programları için Sağlık Bakanlığı, İl Sağlık Müdürlüğü Yöredeki Tıp Fakülteleri ve yerel toplum temsilcilerinden oluşan bir yönetim kurulu oluşturularak, kısa ve orta dönem programları yapılmalı ve çalışmalar gözden geçirilmelidir.

Sorumlu Birimler : İl Sağlık Müdürlüğü, K.T.Ü. Tıp Fakültesi
Proje Süresi : 5 yıl
Proje Alanı : İl Geneli

5.4.2.6 Sağlık Sistemini Yeniden Yapılandırma ve Eş Güdüm Projesi

Sağlık sistemini çok başlılık ve dağınıklıktan, israftan kurtarmayı hedeflemektedir. İlde birbirine çok yakın olan hastanelerin birleştirilmesi ve kapasitesinin artırılması, tek ve bütün dallarda hizmet verebilen tam donanımlı hastanelerin oluşturulması projenin temel hedefidir. Hopa ve Arhavi gibi birbirine çok yakın yerlerde iki hastane yerine tek ve tam donanımlı bir hastanenin olması gerekmektedir. Yine proje ile Merkez İlçedeki hastanenin en son teknoloji ile donatılarak il dışına sevkini azaltılması, başlanılan bina ve benzeri yatırımların uygunluğunun yeniden teyit edildikten sonra bitirilmesi amaçlanmaktadır.

Sorumlu Birimler : İl Sağlık Müdürlüğü, Valilik, İl Özel İdare Müdürlüğü
Proje Süresi : 10 yıl

Proje Alanı : İl Geneli

5.4.2.7 Sağlık Personeli Açıklarının Tamamlanması Projesi

İlde sağlık hizmetlerinin düzenli olarak verilebilmesi için eksik kadroların tamamlanması ve uyum eğitiminden geçirilerek personelin çalıştırılması gereklidir. Yeterli personelin olmadığı bir ilde sağlık hizmetlerinde başarı sağlanmasından söz edilemez. Öncelikle geliştirilecek bir proje ile personel ve altyapı eksikliklerini gidermek gerekmektedir. Önerilen kadrolarda fazlalık olduğu düşünülüyorsa yeniden gerekli kadrolar hesaplanmalı ve tam doluluk sağlanmalıdır. Gelen sağlık elemanının burada kalmasını sağlayacak ilave tedbirlerin alınması gerekmektedir. Sözleşmeli personel istihdamı alternatif olarak düşünülmelidir.

Sorumlu Birimler : İl Sağlık Müdürlüğü ve Hastane Müdürlükleri

Proje Süresi : 5 yıl

Proje Alanı : İl Geneli

5.4.2.8 Sağlık Ocaklarının Güçlendirilmesi Projesi

Ülkede sağlık göstergelerinde son 25 yılda gözlenen iyileşmede sağlık ocaklarının önemli rolü vardır. Sağlık ocaklarına eğitim görevi verilmelidir. Sağlık ocaklarında eğitimden sorumlu personel olarak halk sağlıkçıları ve çocuk gelişimcileri istihdam edilebilir. Sağlık ocaklarında, aşılama, gebe bakımı, loğusa bakımı, bebek hijyeni, ev hijyeni, buzdolabı, ocak, vs. bakımı, mutfak hijyeni ve buluşa eren genç kızlar için hijyen konularında eğitim yapılmalıdır. Sağlık ocakları yaşlılara da hizmet verebilmelidir.

Sorumlu Birimler : İl Sağlık Müdürlüğü ve Hastahane Müdürlükleri

Proje Süresi : 5 yıl

Proje Alanı : İl Geneli

5.4.3 Çevrenin İyileştirilmesi ve Mekansal Kapasitenin Geliştirilmesi Programı

5.4.3.1 Hava Kirliliği Potansiyeli Araştırma Projesi:

İldeki evsel ve endüstriyel kirlleticilerle, trafikten kaynaklanan kirlilik potansiyeli hakkında örneklemeli ve düzenli olarak bir yıl boyunca hem emisyon, hem hava kalitesi ölçümleri yapılması; elde edilecek verilerin değerlendirilmesi ve potansiyelin sınır değerler altında olabildiğince düşük seviyelerde tutulması için önlemler geliştirilmesi amaçlanmaktadır. İlgili Bakanlık hava kirliliği ölçümleri için ağ sistemi kurmayı planladığından bu proje için İl tarafından yapılması gereken herhangi bir harcama şimdilik söz konusu gibi gözükmemektedir. Ancak proje kapsamında elde edilecek veriler değerlendirilecek ve alınması gereken önlemler ortaya konacaktır.

Sorumlu birimler : İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi

Proje süresi : 3 yıl

Proje alanı : Merkez İlçe

5.4.3.2 Su Kirliliği Araştırma Projesi:

İlin sahil kesimindeki büyük derelerden ve Çoruh Nehri ve Kollarından bir yıl boyunca belli noktalardan belli aralıklarla alınacak su örneklerinin kirlilik analizlerinin yapılması; kirlilik kaynaklarının belirlenmesi ve bu kaynakların akarsulara verdikleri kirlilik

yüklerinin nicelik ve niteliksel değerlerinin bulunması. Kirlilik yükünün taşınabilir sınırların altına çekilmesi için önlemler geliştirilmesi.

Sorumlu birimler : İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 3 yıl
Proje alanı : İl Geneli

5.4.3.3 Katı Atık Yönetimi Projesi:

Kurulma aşamasında olan Artvin ve Rize İlinin bazı İlçe belediyelerinin dahil olduğu Katı Atık Yönetim Birliğinin kuruluşunun en kısa zamanda tamamlanması olumlu bir adım olacaktır. Ancak katı atık yönetiminin modernleştirilmesinde nelerin nasıl yapılacağı, İlgili Yönetmelikteki ilke ve kurların nasıl uygulanacağı konusunda bir bilimsel araştırma yapılması ve çalışmalara yön verecek bir kılavuz rapor hazırlanması bu konudaki başarı için gereklidir. İşin önemli boyutlarından biride katı atık deponi alanları için uygun yerin seçimi, uygun bertaraf yönteminin seçimi ve seçilen yöntemin uygulanacağı tesislerin ve alt yapının hazırlanmasıdır.

Sorumlu birimler : İlgili Belediyeler, Rize ve Artvin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje Alanı : Ardeşen, Fındıklı, Çamlıhemşin, Pazar, Arhavi, Hopa, Kemalpaşa, Murgul, Borçka, Artvin-Merkez İlçeleri

5.4.3.4 İlde Bir Av Müzesi ve Botanik Bahçesi Oluşturulması Projesi:

İlin zengin flora ve faunasının bir av müzesi ve botanik bahçesinde sergilenmesi ve baraj suları altında kalacak türlerin burada yetiştirilerek yok olmalarının engellenmesi bu proje ile sağlanacaktır. Av müzesinin zamanla bir hayvanat bahçesine dönüştürülmesi ve yörede ileriki yıllarda oluşturulacak av hayvanı üretme çiftliklerine teknik bilgi ve yardım sağlaması hedeflenmektedir.

Sorumlu birimler : İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Artvin-Merkez Belediyesi ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : Merkez İlçe

5.4.3.5 Baraj Suları Altında Kalacak Endemik ve Nesli Tehlikede Olan Bitki Türlerinin Saptanması, Korunması ve Yetiştirilmesi Projesi:

İlde yaklaşık 25 adet endemik ve nesli tehlikede olan tür kısmen veya tamamen baraj suları altında kalacaktır. Bunların bir an önce saptanarak fidanlıklarda üretilmesi ve botanik bahçelerinde sergilenmesi gerekmektedir. Yine bu kapsamda ilde nesli tehlikede olan dağ gülü, Artvin zambağı ve Artvin safranı gibi türlerin üretiminin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca barajlar altında kalacak türlerin tohumları toplanarak İzmir'deki gen bankasında korunmalarının sağlanması amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : Çoruh vadisi

5.4.3.6 Çoruh ve Hopa Engereği Koruma ve Üretim Projesi:

İlde nesli tehlike altında olan Çoruh ve Hopa engereği için koruma sahalarının ayrılması ve üretimlerinin sağlanarak nesillerinin yok olması engellenmelidir. Bu konuda gerekli destek TÜBİTAK ve Avrupa Birliği Fonlarından ve Ülkemizdeki Sivil Toplum Kuruluşlarından elde edilebilir.

Sorumlu birimler : İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 3 yıl
Proje alanı : Hopa ve Merkez İlçe

5.4.3.7 Madencilik Faaliyetlerinin Çevreye Olası Olumsuz Etkilerinin Araştırılması Projesi:

İldeki madencilik faaliyetlerinin insan, su, toprak, hava ve bitkisel kaynaklar üzerine olası olumsuz etkilerinin araştırılarak ortaya konulması ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. İlde gerek bakır madeni ve gerekse altın madeni işletmeciliğinin çevre üzerine son derece zararlı kalıcı etkileri söz konusudur. Bu etkilerin bir kısmının önceden belirlenerek ortadan kaldırılması mümkündür.

Sorumlu birimler : İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Çayeli Bakır İşletmeleri, Karadeniz Bakır İşletmeleri ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 10 yıl
Proje alanı : Merkez İlçe ve Murgul İlçesi

5.4.3.8 İlde, İl ve İlçe Merkezlerinin Detaylı Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporlarının Hazırlanması, Parsel Bazında Zemin Etüt Raporlarının Düzenlenmesi Projesi:

İl ve ilçelerin merkezlerinin mevcut alanlarının ve gelişme alanlarının detaylı jeolojik zemin etüd analizlerinin yapılması olası heyelanların ve can kaybının önlenmesi açısından önem arz etmektedir. Bu konuda özellikle Merkez ilçede potansiyel heyelan sahalarında yapılaşma mevcut olup halen devam etmektedir. Bu alanlarda gerekli jeolojik araştırmalar yaptırılarak potansiyel tehlikeyi ortadan kaldıracak önlemlerin bir an önce alınması gerekmektedir. Ayrıca dere yatağı alanlarına yerleşim izni verilmemesi gerekmektedir.

Sorumlu birimler : Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü ve İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.4.3.9 İlde Heyelan ve Taş Düşme Riski Olan Alan ve Güzergahların Belirlenmesi ve Gerekli Önlemlerin Saptanması Projesi:

İlde yol yapım çalışmalarından veya doğal eğimden dolayı taş düşmesi ve heyelan riski can güvenliği açısından önemli risk oluşturmaktadır. Bu alanların önceden belirlenerek gerekli önlemlerin alınması yol güvenliği ve can ve mal güvenliği açısından son derece faydalı olacaktır.

Sorumlu birimler : İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ve Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, Karayolları Bölge Müdürlüğü

Proje süresi : 3 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri, Karayolu Güzergahları

5.4.3.10 Dere Kenarı Bitki Kuşaklarını Oluşturma, Mevcut Olanları Koruma ve Geliştirme Projesi:

Dere kenarı bitki kuşakları; su kaynaklarının korunması, kirliliğinin azaltılması, doğal hayatın geliştirilmesi, erozyonun önlenmesi ve peyzaj güzelliği sağlanması bakımından önemli işlevleri olan, sulak ekosistemler ile karasal ekosistemler arasında geçiş sağlayan ekolojik işleyişte hayati önem arz eden ekosistemlerdir. Bu proje ile dere kenarı bitki kuşağı oluşturulması gereken alanlar belirlenecek; dere kenarı bitki kuşaklarının doğal olarak bulunduğu alanlar saptanarak gerekli koruma önlemlerinin alınması ve amenajman planlarında bu alanların işletilmesi ile ilgili gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Ayrıca kuşakların oluşturulmasında tür seçimi ve baz alınacak genişliklerin saptanması amaçlanacaktır. Bu konuda oluşturulan model ilgili sektör raporunda mevcuttur.

Sorumlu birimler : İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Orman Bölge Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 10 yıl
Proje alanı : İl Geneli

5.4.3.11 Çevre Eğitimi Projesi:

Bu proje ile özellikle ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki öğrencilere çevre ile ilgili bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Bu eğitimde temel çevre eğitiminin yanında ilin tehlike altında olan bitki ve hayvan türlerinin de tanıtılması amaçlanmalıdır. Gençlere dönük yaz kampları düzenlenmeli ve uygulamalı çevre eğitimi verilmelidir.

Sorumlu birimler : İl Çevre ve Orman Müdürlüğü ve Artvin Orman Fakültesi
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : İl ve İlçe Merkezleri

5.4.3.12 Atık-Su Arıtma Projesi:

İlde kurum ve kişilerden ürettikleri atık-su karşılığında küçük bir miktar ücret alınarak buradan elde edilen gelirin, İlin atık sularının arıtılma masraflarının karşılanmasında kullanılması amaçlanmaktadır. Bu proje ile İldeki atık suları pahalı olmayan tekniklerle arıtmanın yolları aranacak, gerekli bilgi ve teknolojilerin transferi sağlanacaktır.

Sorumlu birimler : Belediyeler ve İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
Proje süresi : 5 yıl
Proje alanı : Merkez İlçe

5.5 Kurumsal ve Yönetmelik Yapının Güçlendirilmesi Programı

5.5.1 Artvin İl Bilgi-İşlem ve Coğrafi Bilgi Sistemi Merkezinin Kurulması Projesi(ARTBİL)

Bu Merkez İl'e ilişkin kurumlardan alacağı tüm verileri bilgi sistemine aktaracak, ilde ihtiyaç duyulan coğrafi bilgi sistemi uygulamalarını gerçekleştirerek ve buna ilişkin verileri gerekli bakanlıklardan elde ederek elinde bulunduracaktır. Ayrıca bu Merkez, e-

Devlet oluşumunda çekirdek rolü üstlenecektir. Merkezin kurulması ile İl'e ilişkin birçok parametrenin izlenmesi, değerlendirilmesi ve haritalanması kolaylaşacaktır.

Sorumlu birimler : Artvin Valiliği ve Katkı Sağlayabilecek İlgili Kurumlar
Proje süresi : 3 yıl
Proje alanı : İl Merkezi

5.5.2 Artvin Dernek ve Vakıflarının Tek Çatı Altında Toplanması Projesi

İl nüfusundan çok daha fazla sayıda Artvinli başta Bursa olmak üzere diğer illerde ikamet etmektedir. Bu proje ile farklı illerde faaliyet göstermekte olan Artvinliler Derneklerinin birbiri ile iletişimlerini geliştirmek ve güçlendirmek, Artvin İline dönük projeler ve yatırımlarda yardım ve desteklerini sağlamak amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : Artvin Valiliği ve Artvinliler Dernekleri
Proje süresi : 2 yıl
Proje alanı : İl Merkezi

5.6 Altyapının Geliştirilmesi Programı

5.6.1 İletişim Sektörü

5.6.1.1 Telekomünikasyonun İyileştirilmesi Projesi

Ağ sisteminin kuruluş amacı İnternet temeli kurarak günlük hayatın kolaylaştırılmasını sağlamaktır. İnter aktif sistem kurularak gerekli donanım sağlanacak ve böylece kullanıcılar istedikleri zaman bilgi alış verişinde bulunabileceklerdir. Daha yüksek hızda veri iletimi kapasitesine sahip daha kalın fiber optik veya kablo hattı döşenmelidir. Bu projeye günlük hayatta bilgi akışı, sağlık ve refah, bölgesel bilgi, afetle mücadele turizm sistemlerinin oluşturulması, bölgede özel ürünlerin tanıtılması ve yerel sanayinin geliştirilmesi konularında ilerleme sağlanabilecektir

Sorumlu birimler : Artvin Türk Telekom İl Müdürlüğü
Proje süresi : 3 yıl
Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

5.6.1.2 Kamuya Açık İletişim Merkezleri Kurulması Projesi

Türk Telekom tarafından kamuya açık iletişim merkezlerinin, kuruluş yerinin seçimi, uygulanacak teknolojinin belirlenmesi için ön çalışmalar yapılması ile telekomünikasyon hizmetlerinden sadece kentlilerin değil, kentlilerle birlikte kırsaldaki kullanıcıların da yararlanmasını sağlayarak adil ve yaygın iletişimi gerçekleştirecek bu merkezlerin kurulması proje ile amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : Artvin Türk Telekom İl Müdürlüğü
Proje süresi : 3 yıl
Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

5.6.1.3 Okullarda İnternetin Yaygınlaştırılması Projesi

E-birey, e-devlet oluşumunun temel bileşenidir. E-birey hedefi için, İnternet ortamındaki iletişimin, gençlerden başlayarak tüm nüfus katmanlarına ulaştırılması; bu amaca yönelik

okullarda İnternet erişiminin yaygınlaştırılması ve kullanımını özendirecek (eğitim, tanıtım, bağış gibi) kampanyalar açılması proje ile amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : Artvin Türk Telekom İl Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü
Proje süresi : 3 yıl
Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

5.6.2 Ulaşım Sektörü

5.6.2.1 Hopa-Borçka Tüneli Projesi

Doğu Karadeniz Bölgesinin, Doğu Anadolu'ya bağlanmasını sağlayan ana arterlerden biri olan Hopa-Borçka-Artvin-Erzurum karayolunun başlangıcı Hopa-Borçka güzergahında yükseltisi 640 m olan Cankurtaran Geçidi yer almaktadır. Kuzey-Güney bağlantısını sağlayacak olan bu güzergahın yörenin iklim şartlarının özelliğinden dolayı yoğun kar nedeniyle büyük ulaşım problemleri oluşturmaktadır. Bunun yanında ağır vasıtaların güçlüğüyle yol alabildiği bu güzergah üzerinde trafik yavaşlamakta ve bu durum olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu olumsuzlukların giderilmesi ve Artvin'e ulaşımın daha hızlı ve güvenli sağlanabilmesi için ve aynı zamanda Artvin'in hızla gelişebilmesi için bu güzergahta Hopa-Borçka tüneli projesinin yapılması gerekmektedir. Bu proje için yap-işlet-devret formülü de düşünülebilir.

Sorumlu birimler : Karayolları Genel Müdürlüğü
Proje süresi : 3 yıl
Proje kapsamı : Çankurtaran geçidi

5.6.2.2 Yol Bilgi Siteminin Oluşturulması Projesi

İl genelindeki tüm yolların sınıflarına ve niteliklerine göre ayrılması ve bu yolların tümünün Coğrafi Bilgi Sistemleri kullanılarak ve Coğrafi Konum Belirleyiciler yardımıyla haritalarının sayısal ortamda hazırlanması ve oluşturulacak bilgi sistemi ile gerektiğinde yapılacak müdahaleleri hızlandırmaya yönelik veri tabanı oluşturmak. Bu proje sayesinde il genelinde karayolları, köy yolları ve orman yollarının birbirine entegrasyonu sağlanacak, yeni yol yapımı için güzergah belirleme kolaylığı olacak, herhangi bir nedenle problem olan yol güzergahına gerekli müdahale zamanında yapılabilecektir.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Fakültesi, Karayolları 105. Şube Müdürlüğü,
Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Bölge
Müdürlüğü, DSİ Bölge Müdürlüğü
Proje süresi : 3 yıl
Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

5.6.2.3 Yol kalitesinin Artırılması Projesi

Devlet ve il yollarındaki sorunlu noktaların ortadan kaldırılması ile genel olarak yolların ve özellikle de köy ve orman yollarındaki düşük kalitenin yükseltilmesi. Köy ve orman yollarının uygun üst yapıya kavuşturulması, köy yolları için asfalt yol oranının, orman yolları için üst yapı oranının artırılması. Devlet ve il yolları için gerekli işaret levhalarının yerleştirilmesi, gerekli yerlerde korkuluk yapılması ve şevlerin stabilizasyonu proje kapsamında yapılması gereken faaliyetlerdir.

Sorumlu birimler : Karayolları 105. Şube Müdürlüğü, Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü, DSİ Bölge Müdürlüğü

Proje süresi : 3 yıl

Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

5.6.2.4 Fonksiyonel Yol Planlama Projesi

Proje ile orman yollarının fonksiyonel olarak planlanması, köy yollarının barajlardan sonra planlanması ve orman yollarıyla ilişkilendirilmesi ve bütün yolların karayolu yol ağıyla uygun şekilde entegrasyonunun sağlanması amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Fakültesi, Karayolları 105. Şube Müdürlüğü, Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü, DSİ Bölge Müdürlüğü

Proje süresi : 3 yıl

Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

5.6.3 Enerji Sektörü

5.6.3.1 Doğalgaz Kullanımı Projesi

Artvin ili doğalgaz kullanımı yaygınlaştırma projesi kapsamında yer almaktadır. Artvin iline doğal gaz getirilmesi “Doğu Karadeniz Bölgesi Doğal Gaz İletim Hattı Projesi” çerçevesinde “Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı” üzerinde Erzincan’dan bir branşman alınarak, hattın Gümüşhane, Bayburt, Hopa, Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu ve Samsun’a uzatılması ile doğal gaz bu güzergahta kullanıma sunulması planlarında ele alınmıştır. Bu projenin hayata geçirilmesi ve kısa zamanda Artvin’de doğalgaz kullanımına geçilmesi konusunda girişimler başlatılmalıdır.

Sorumlu birimler : Artvin Belediyesi, BOTAŞ.

Proje süresi : 3 yıl

Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

5.6.3.2 Güneş Enerjisi Kullanımının Yaygınlaştırılması Projesi

Proje ile özellikle güneşlenme süresi güneş enerjisinden yararlanma sistemlerinin kurulmasına ekonomik olarak imkan veren Ardanuç ve Yusufeli ilçelerinde sonsuz ve temiz bir enerji olan güneş enerjisi kullanımına yönelik kolektörlerin yaygınlaştırılması için kullanıcıların özendirilmesine yönelik belediyeler tarafından çeşitli etkinliklerle (toplantılar, tanıtım kampanyaları, afiş, duyuru v.b.) bilgilendirme çalışmaları yapılması amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : Artvin İl ve İlçe Belediyeleri,

Proje süresi : 3 yıl

Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

5.6.3.3 Elektrik Şebekelerinde İyileştirme Sağlanması Projesi

Elektrik enerjisinin daha verimli kullanılması için şebekelerde gereken teknolojik iyileştirmenin yapılması, ihtiyaç duyulan nitelikli teknik personelin kısa vadede hizmet sahasına kazandırılması bu proje ile gerçekleştirilmek istenen hedeflerdir. Bunun yanında

barajlar sonrası değişmek durumunda kalacak elektrik şebekelerinin yollardan sonra planlanması ve yapımı da (takvim:kısa, orta ve uzun) proje kapsamındadır.

Sorumlu birimler : Artvin TEDAŞ İl Müdürlüğü

Proje süresi : 3 yıl

Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

5.6.4 Su ve Kanalizasyon Sektörü

5.6.4.1 Su ve Kanalizasyon Sisteminin İyileştirilmesi projesi

Bu proje ile içme suyu şebekelerinde sağlıklı malzeme kullanılarak, yüksek standartta bir hizmet sunumu için orta vadede gerekli kontrol sistemleri kurulması, orta ve uzun vadede ise şebekelerin geliştirilmesi ve kademeli olarak boruların yenilenmesinin sağlanması (takvim:orta ve uzun vade) amaçlanmaktadır.

Sorumlu birimler : Artvin İl ve İlçe Belediyeleri

Proje süresi : 3 yıl

Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

5.7 Ormancılığı Geliştirme ve Sürdürülebilir Ormancılığa Geçiş Programı

5.7.1 Orman Kadastrosunun Tamamlanması Projesi

Artvin İli'ndeki orman alanlarının sadece %3.5'inin orman kadastrosu yapılmıştır. İlde ormanlarla tarım alanları ve yerleşim alanları iç içe girmiş durumdadır. Bu nedenle ormancılıkta sorunlar yaşanmakta, yapılması gereken ormancılık faaliyetleri yapılamamaktadır. Artvin ormanlarının sürekliliğinin sağlanması için orman kadastro haritalarının yapılması işi en öncelikli konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için Artvin Orman Bölge Müdürlüğü bünyesinde en az bir kadastro komisyonu kurulması gerekmektedir. Bu komisyon sorumluluğunda özel sektörden de yararlanarak İldeki ormanların orman kadastro çalışmaları çok kısa bir zaman sürecinde bitirilebilir.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Bölge Müdürlüğü

Proje Süresi : 5 yıl

Proje Alanı : Artvin İli

5.7.2 Orman Amenajman Planlarının Çok Amaçlı-Fonksiyonel Planlar Olarak Yapılması Projesi

Türkiye ormanları ve Artvin İli ormanları 20 yıl süreli odun üretimi eksenli amenajman planları ile idare edilmektedir. Amenajman planlarına ağırlıklı olarak odun üretimini ana amaç olarak belirlemekte ve bu amacı gerçekleştirmeye yönelik hazırlanmaktadır. Oysa ki, ormanların odun üretimi fonksiyonunun yanında, toprak koruma, su koruma, çığ önleme, gürültü önleme, rekreasyon vb. çok sayıda fonksiyonu söz konusudur. 21. Yüzyıl ormancılığında ormanın, odun üretiminden ziyade diğer fonksiyonlarının daha da önemli olduğu vurgulanmaktadır. Artvin İli ormanlarında, ormanların tüm fonksiyonlarını kapsayan ve kapsadığı bu fonksiyonların sürekliliği için eylem planı geliştiren uzun dönemli, çok amaçlı orman amenajman planlarının yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Orman Genel Müdürlüğü çok amaçlı amenajman planlarının hazırlanması için karar

almalı ve Artvin Orman Bölge Müdürlüğü'nün amenajman planları çok amaçlı olarak yeniden hazırlanmalıdır.

Sorumlu birimler : Orman Genel Müdürlüğü, Artvin Orman Bölge Müdürlüğü

Proje Süresi : 5 yıl

Proje Alanı : Artvin İli orman alanları

5.7.3 Yaşlı Ormanların Gençleştirilmesi, Ormanların Sürdürülebilirliğinin Sağlanması Projesi

Artvin ormanlarının büyük bölümü yaşlanmıştır. Yaşlanma ile birlikte ağaçlar zayıf düşmekte, tüm doğu ladini ormanlarında görüldüğü üzere toplu ölümler, toplu kurumalar görülmektedir. Ormanların sürekliliğinin sağlanması için, bu ormanların bir şekilde yenilenmesi yani gençleştirilmesi gerekmektedir. Ancak Artvin yöresi ormanlarına ve bu ormanları oluşturan ağaç türlerine uygulanması tavsiye edilen silvikültürel yöntemler maalesef ilde uygulanamamış, uygulama alanlarında da başarılı sonuçlar alınamamıştır. Bu amaçla dünya üzerinde, Artvin ili gibi yetişme ortamı koşullarına sahip ormanlık alanlarda uygulanan modern silvikültür tekniklerinin araştırılması ve yöreye uygun silvikültürel metotların geliştirilmesi ve bilimsel metotlarla yaşlanmış ormanların gençleştirilmesi gerekmektedir. Artvin Orman Bölge Müdürlüğü ile Artvin Orman Fakültesi bu konuda işbirliği yapmalı bu konuda uzun süreli deneme alanları kurulmalıdır.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Fakültesi, Artvin Orman Bölge Müdürlüğü

Proje Alanı : Artvin ili orman alanları

Proje Süresi : 10 yıl

5.7.4 Ladin Ormanlarında Zarar Yapan Böceklerin Yırtıcılarının Üretilmesi (Biyolojik Mücadele) Projesi

2003 yılında ladin ormanlarından alınan olağanüstü hâsılat etasının % 70'ni, aynı yıl Artvin OBM genelinde alınan etanın ise % 58'ini böcek zararına uğramış ağaçlar oluşturmaktadır (Artvin OBM, 2003). Bu sonuç, Artvin ormanlarında böcek nedeniyle meydana gelen kurumaların, Ülke genelinde orman yangınlarına karşı verilen mücadele gibi önemli ve hassas bir duruma geldiğini göstermektedir. Proje kapsamında özellikle Ladin ormanlarına zarar veren *Ips typographus* ve *Ips sexdentatus* türleri ile mücadelede biyolojik mücadele yöntemleri araştırılacak ve bu böceklerin yırtıcılarının üretilmesi üzerine çalışmalar yapılacaktır.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, Artvin Orman Fakültesi,

Proje Süresi : 5 yıl

Proje Alanı : Artvin İli ladin orman alanları

5.7.5 Korunan Alanlarda Uygulanması Gereken Silvikültürel Müdahalelerin Geliştirilmesi Projesi

Artvin İl'inde 3 adet milli park, 3 adet tabiatı koruma alanı 1 adet Tabiat Parkı ve 3 adet yaban hayatı koruma sahası bulunmaktadır (Artvin İl Çevre Orman Müdürlüğü, 2004). Hatta bu korunan alanların yanında Artvin ili sınırları içerisinde henüz tescil edilmemiş birçok korunan alanı bulunmaktadır. Milli park yasası nedeniyle korunan alanlarda bakım ve gençleştirme müdahaleleri yapılamamaktadır. Bu nedenle doğa koruma alanlarında silvikültürel müdahaleler yapılamadığı için birçok alanda zaman zaman büyük zararlar

olmaktadır. Hatila Vadisi Milli Parkı'nda yaşanan böcek zararı bunun en bariz örneğini oluşturmaktadır. Bu nedenle, korunan alanlarda yapılacak silvikültürel müdahalelerle ilgili yöntem ve yaklaşımlar araştırılmalı ve uygulanmalıdır. Korunan alanlarda, silvikültürel müdahalelerin yapılabileceği deneme alanları kurulmalı ve sürdürülebilir silvikültürel yöntemler geliştirilmelidir.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Fakültesi, Artvin Orman Bölge Müdürlüğü
Proje Süresi : 10 yıl
Proje Alanı : Artvin ili korunan orman alanları

5.7.6 Artvin'de Yayılış Gösteren Odun Dışı Bitkisel Ürünlerin Envanterinin Yapılması

İl ormanlarında geniş alanlarda yayıldığı görülen Trabzon çayı (*Vaccinium arctostaphylos*), böğürtlen ve ahududu (*Rubus* sp), alıç (*Cotoneaster* sp), şimşir (*Buxus sempervirens*), sumak (*Rhus coriaria*), Kapari (*Capparis* sp) gibi ekonomik değer içeren odun dışı türlerin ildeki yayılış alanları ve miktarının tespit edilmedi gerekmektedir. Bu amaçla Artvin Orman Fakültesi ve Artvin Orman Bölge Müdürlüğü işbirliğiyle bir araştırma projesi yapılmalıdır. Bunun için TUBİTAK gibi kuruluşlardan destek alınabilir.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Fakültesi, TUBİTAK, Artvin Orman Bölge Müdürlüğü
Proje Süresi : 5 yıl
Proje Alanı : Artvin ili orman alanları

5.7.7 Ekonomik Değer İçeren Odun Dışı Bitkisel Ürünlerin Doğada Bulunan Türlerle Birlikte Kültüre Alınması, Üretilmesi, İşlenmesi ve Pazarlanması Projesi

İl ormanlarında odun dışı bitkisel ürünlerin tespiti yapıldıktan sonra, ekonomik önem arz eden türlerden hemen toplanıp, paketlenip pazara sürülebilecek olanlar ve kültüre alındıktan sonra üretimi yapılacak olan türlerin ayırımı yapılmalıdır. Ekonomik önem arz eden ve kültüre alınması uygun olan odun dışı bitkisel ürünlerin bahçe veya seralarda kültüre alınması, üretilmesi ve pazarlanması ile ilin sosyo-ekonomisine katkıda bulunulacaktır. Odun dışı bitkisel ürünlerden "Artvin Likarparası", "Artvin Alıcı" gibi "Artvin Markaları" oluşturulabilir.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, Özel Sektör
Proje Süresi : 10 yıl
Proje Alanı : Artvin ili

5.7.8 Tıbbi Bitkilerin Varlığının Tespiti ve Değerlendirilmesi Projesi

Artvin İli'nde tıbbi değeri yüksek olan ve ilaç sanayinde kullanılabilir türlerin potansiyeli oldukça fazladır. Ancak bu potansiyelin ne kadar olduğu henüz bilinmemektedir. Tıbbi bitkilerin İl'deki potansiyelinin tespiti için bir proje kapsamında botanikçi ve farmakologlardan oluşan araştırma ekipleri kurulmalıdır. Tıbbi bitkilerin potansiyeli belirlendikten sonra özel sektör desteğiyle bu ürünler ekonomiye kazandırılmalıdır.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, Özel Sektör, Artvin Orman Fakültesi

Proje Süresi : 5 yıl

Proje Alanı : Artvin ili Orman Alanları

5.7.9 İldeki Av Potansiyelinin Tespiti, Avlakların Belirlenmesi ve Av Turizminin Geliştirilmesi Projesi

Artvin ili yaban hayvanları bakımından oldukça zengin bir konuma sahiptir. Artvin’de bulunan av hayvanları; karaca, yaban keçisi, çengel boynuzlu dağ keçisi, boz ayı, tavşan, kınalı keklik, kurt, çakal, ur keklığı, dağ horozu olarak sıralanmaktadır.

Aktüel durumu tespit etmek için envanter çalışmalarına Milli parklar Av ve Yaban Hayatı Başmühendisliği tarafından başlanmıştır. İlimizde belli yer ve alanda Yaban Keçisi, Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi, Boz Ayı envanterleri yapılmıştır. Ancak yapılan envanterlerin sayısı ve alanı bu türlerin Yaban Hayatı Yönetim Planı yapmak için yeterli değildir. Hem alan bazında, hem envanter sayısı, hem de tür bazında daha çok çalışma yapılması gerekmektedir.

Avlakların yerleri henüz tam olarak tespit edilmemiştir. Avlak sahalarında üretim çiftlikleri kurulmalıdır. Av turizminin önemi ve orman köylülerine sağlayacağı faydalar bir program dahilinde köylülere anlatılmalı ve yörelerine kaçak avcılarının girmelerine engel olmaları için bilinçlendirilmelidirler. Belirlenen av sahaları, av turizmine açılarak İl’e ekonomik girdi sağlanacaktır.

Sorumlu birimler : Artvin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Avcılar ve Atıcılar Derneği, İl Özel İdaresi, Köy Muhtarlıkları,

Proje Süresi : 10 yıl

Proje Alanı : Artvin ili

5.7.10 Ekoturizmin Geliştirilmesi İçin Korunan Alanlar, Milli Parklar ve Doğal Yaşlı Ormanların Bulunduğu Alanlarda Yapılması Gerekli Altyapı, Planlama ve Diğer Benzeri Faaliyetlerin Belirlenerek Yapılması Projesi

Artvin İl’i orman alanlarında tescil edilmiş 3 adet milli park, 3 adet tabiatı koruma alanı 1 adet Tabiat Parkı ve 3 adet yaban hayatı koruma sahası bulunmaktadır. İlde bu alanların dışında henüz tescil edilmemiş bir çok sayıda ekolojik değer içeren dağlar ve vadiler de bulunmaktadır. Tescil edilmiş olan bu alanların ve henüz tescili yapılmamış olan diğer koruma alanlarının mastır planları hazırlanmalıdır. Mastır planları dahilinde alt yapılar oluşturulmalı, yürüyüş parkurları, ekolojik değer içeren önemli noktalar vb yapılması gerekenler belirlenmelidir. Bu işlemler bittikten sonra reklam kampanyaları ile birlikte turizm firmaları ile irtibata geçilerek Artvin İli’ndeki ekoturizm alanları turizme kazandırılmalıdır..

Sorumlu birimler : Artvin İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İl Özel İdaresi,

Proje Süresi : 10 yıl

Proje Alanı : Artvin ili

5.7.11 Ağaçlandırma ve Rehabilitasyon Projeleri

Artvin ili ormanlarının %65'i verimsiz orman alanları durumundadır. Bu alanlar rehabilitasyon ve ağaçlandırma çalışmalarının konusunu oluşturmaktadır. Bu alanlarda önceliklerin belirlenmesi gerekmektedir. Boniteti (verimliliği) iyi olan alanlardan başlanarak ağaçlandırma ve rehabilitasyon çalışmalarına bir an önce başlanmalıdır. Proje sonunda Artvin ilinin orman varlığında ve verimliliğinde artma olacağı, ormanların ekonomik ve ekolojik değerlerinin artacağı tespit edilmiştir.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, İl Çevre Orman Müdürlüğü
Proje Süresi : 20 yıl
Proje Alanı : Artvin ili

5.7.12 Orman Ürünlerini Nihai Ürün Haline Getirebilecek Tesislerin Kurulması

Artvin ilinde üretin odun hammaddesi genelde mamul haline getirilmeden tomruk olarak satılmaktadır. İl sınırları dışındaki alıcılar tarafından satın alınan ürünler götürdüğü yerlerde nihai ürün haline getirilmektedirler. İlde nihai ürünler elde edebilecek mobilyacılar sitesi gibi tesislerin kurulması gerekmektedir.

Sorumlu birimler : Artvin Ticaret ve Sanayi Odası, Özel Sektör
Proje Süresi : 3 yıl
Proje Alanı : Artvin ili

5.7.13 Üretim İşlerinde Mekanizasyonun Geliştirilmesi Projesi

Artvin ili orman alanları dağlık, engebeli ve eğimi yüksek alanlarda kurulu durumdadır. Üretim faaliyetleri (kesme, sürütme, yükleme, boşaltma, istifleme) çoğu alanlarda insan gücü ile yapılmaktadır. Günümüzdeki gelişmiş ülkelerin ormanlarında hava hatları, çekiler, kırıcılar, istifleyiciler, yükleyiciler gibi çok sayıda modern araçlar kullanılmaktadır. Artvin'deki ormancılık işlemlerinde de modern araç ve gereçlerin kullanılması gerekmektedir. Özellikle eğimli arazilerde yol yapımının yerine tahribatları önlemek amacıyla uzun mesafeli vinçli hava hatlarının kullanılması yararlı olacaktır. Modern araç ve gereçlerin kullanılmasıyla birlikte üretim faaliyetlerinde kalite ve verimlilik daha da artacaktır.

Sorumlu birimler : Artvin Orman Bölge Müdürlüğü
Proje Süresi : 5 yıl
Proje Alanı : Artvin ili

5.7.14 Alternatif Yakacak ve Isınma Ürünlerinin Geliştirilmesi ve Orman Köylülerinin Yararına Sunulması Projesi (Güneş Enerjisi, Kömür vb)

Artvin İli köylerinin tamamı ya orman içi ya da orman bitişiği köy konumundadır. Bu köylerin büyük bir bölümünde ağır kış şartları görülmektedir. Yakacak odun ve yapacak odun ihtiyaçları için orman ürünlerinden başkaca kaynaklar kullanmamaktadırlar. Bu da köylülerin ormanlara olan baskısını sürekli olarak artırmaktadır. Orman köylülerimizin ısınma ihtiyaçlarını karşılayacak alternatif enerji kaynaklarından yararlanılması gerekmektedir.

Özellikle Yusufeli Ardanoç ve Şavşat İlçelerinin köylerinde ORKÖY desteği güneş enerjisinden yararlanılmalıdır. Yine ORKÖY katkıları ile köylülerimize ucuz kömür dağıtımı yapılmalıdır. Bunlar yapıldığı takdirde köylülerin ormanlara olan baskısı bir nebze azalacaktır.

Sorumlu birimler : Artvin İl Çevre Orman Müdürlüğü, ORKÖY Başmühendisliği
Proje Süresi : 10 yıl
Proje Alanı : Artvin İli Orman Köyleri

5.7.15 Yakıt Briketi Üretim Tesisi Projesi

Ormancılıkta üretim işlerinde tomruğun haricindeki kesim artıkları (dal, kabuk, kök vb.) ormanda bırakılmaktadır. Bu kesim artıkları, çoğu zaman ormanlarımızda hastalıklara ve böcek zararlarının oluşmasına neden olmaktadır. İlde bu ürünlerin işlenebileceği bir yakıt briketi üretim tesisine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu tesis yapıldığı takdirde hem ormanlarımızda temiz bir işletmecilik yapılmış olacak hem de alternatif bir enerji kaynağı oluşturulmuş olacaktır. Üretilen olan yakıt briketi özellikle orman köylülerinin kullanımına sunulduğu takdirde ormana olan sosyal baskılar da azalacaktır.

Sorumlu birimler : Artvin İl Çevre Orman Müdürlüğü, ORKÖY Başmühendisliği
Proje Süresi : 10 yıl
Proje Alanı : Artvin İli Orman Köyleri

5.7.16 Ağaç Tarımının Geliştirilmesi ve Desteklenmesi Projesi

Sanayileşme ile birlikte çoğu orman köylerimizde insanlar şehirlere göç etmiştir. Ancak yaz aylarında tatil amacıyla köyelerine gelmektedirler. Sürekli olarak köyelerinde kalmadıkları için de tarım arazilerinde hiçbir tarımsal faaliyet yapamamaktadırlar. Köylerdeki tarıma uygun olan araziler alanlar boş bırakılmış durumdadırlar. Bu alanlarda “ağaç tarımı” yapılmasına yaz aylarında kısa süreli de olsa köyelerinde bulunan insanlarımız yönlendirilmelidir. Aşılı ceviz, aşılı kestane, ıhlamur, kavak, akasya, pawlonya vb. gibi hızlı gelişen türler işlenmeyen bu alanlarda yetiştirilmelidir.

Sorumlu birimler : Artvin İl Çevre Orman Müdürlüğü, Artvin Orman Bölge Müdürlüğü
Proje Süresi : 10 yıl
Proje Alanı : Artvin İli Orman Köyleri

5.7.17 Güncel Uydu Verileri ile Orman Varlığının Haritalanması Projesi

Artvin'in güncel orman varlığının yüksek çözünürlüklü, geometrik doğruluk dereceleri yüksek, renkli uydu verileri kullanılarak ve coğrafi bilgi sistemi tekniklerinden yararlanılarak, sağlıklı şekilde haritalanması önemlidir. Bu yolla güncel orman sınırları sadece harita olarak değil, aynı zamanda kağıt baskı ve bilgisayar ortamında nitelikli, renkli uydu fotoğrafları olarak da arşivlenmiş ve orman sınırlarına yapılabilecek yasa dışı müdahalelerle ilgili davalar için yargı katında güçlü bir kanıt sağlanmış olacaktır. Bunun tahmini maliyeti; İkonos uydusu fotoğraflarının alınması için 25 000 YTL, gerekli teçhizatın temini için 15 000 YTL ve haritaların hazırlanması için 10 000 YTL olmak üzere toplam 50 Milyar TL tutarında bir bütçe gerekmektedir.

*Sorumlu birimler : Artvin Orman Bölge Müdürlüğü, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
ve Artvin Orman Fakültesi*

Proje süresi : 3 yıl

Proje kapsamı : İl ve İlçe Merkezleri

6. İL GELİŞME UYGULAMA PLANI

Uygulama Planı, Planın tamamlanmasını takip eden süreçte yapılması gereken işlemlerden oluşmaktadır. Bu işlemler aşağıda sıralanmaktadır:

1. Artvin İl Gelişme Planının onaylanması ve tanıtılması.
2. Planın uygulanmasına ve uygulamaların izlenmesine yönelik düzenlemelerin yapılandırılması.
3. Planının, tüm ilgi gruplarının katılacağı geniş katılımlı bir toplantı ile ilde ve ulusal düzeyde tanıtılması.
4. Planda öngörülen hedef ve stratejilere ulaşabilmek için belirlenen program ve projelerin ayrıntılı son şeklinin verilerek uygulamaya konulması
5. Planın her beş yılda bir revize edilmesi.
6. Revize plan kapsamında yeni program ve projelerin geliştirilmesi, kaynak sıkıntısı nedeniyle henüz başlanmamış ve aynı zamanda önemini yitiren projelerin iptal edilmesi veya güncelleştirilmesi.

Planda önerilen program ve projelerin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için birtakım yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasına gereksinim vardır. Gelişmenin yönetilmesi konusunda yerel yönetime daha fazla görev ve sorumluluk verilmesi, bu görev ve sorumlulukları yerine getirebilmesi için yerel yönetimin yetkilerinin ve mali kaynaklarının artırılması son derece önemlidir. Ancak artırılan bu mali kaynaklar kamu hizmetleri dışında, özel sektörü teşvik amacıyla kullanılmalıdır. Bu bağlamda Meclise sevk edilen “Mahalli İdareler Reformu” yasa tasarısının kabul edilerek yasalaşması son derece önemlidir.

İl gelişme planlarını tamamlamış illerin, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü bünyesinde, planda belirlenen hedeflere ulaşabilmeleri için, önerilen yatırım projelerinin uygulanması ve izlenmesinden sorumlu olacak il gelişme ajanslarını (İGA) kurmaları gerekmektedir. Artvin’de kurulacak olan İl Gelişme Ajansı; kamu kurumları, özel sektör kuruluşları, meslek odaları, Üniversite, kooperatifler, siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin kurumsallaştırılmasını sağlayacaktır. Plan’ın başarısı için bunun önemi büyüktür. İl Gelişme Ajansı’nın ikinci önemli görevi ise projelerin fizibilite etütlerini yapmak, finansman için iç ve dış kaynaklı fonlar araştırmak, proje uygulamalarını izlemek ve bir veri tabanında bu ve benzeri bilgileri güncelleyerek tutmaktır.

Plan’ın tamamlanmasını takiben merkezi hükümetin, bu planın İl’in gelişmesinde bir çerçeve oluşturacağını beyan etmesi gerekmektedir. Planın onaylanmasını resmileştirmek için Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü tarafından uygun bulunması ve Artvin Valiliği’nin 2005 yılı ve takip eden yıllarda plan ilke, hedef ve stratejileri doğrultusunda önerilen projeleri kamu yatırım programına alması gerekmektedir.

Plan'ın benimsenmesini ve geniş bir kamu desteği alarak başarıyla uygulanmasını sağlamak için bir dizi tanıtım faaliyetinin, panellerin, tartışma programlarının, toplantıların gerçekleştirilmesi son derece önem taşımaktadır. Bu bağlamda;

- İlin mevcut durum ve potansiyellerini(özellikle yatırım alanları) ve Plan detaylarını tanıtıcı bir tanıtım CD'si ve video bandı hazırlanmalıdır.
- Bu tanıtım filmlerinin gösterildiği ve çeşitli kamu ve özel sektör yöneticileri ile araştırmacıların Plan'ı yorumladıkları yerel televizyon programları yapılmalıdır.
- Plan'da önerilen strateji, program ve projelerin detaylı olarak tartışılacağı seminer, panel vb. etkinlikler düzenlenmelidir. Bu etkinliklere uluslar arası yardım ve yatırım kurumlarının temsilcileri de davet edilmelidir. İl, bir yatırım alanı olarak tanıtılmalıdır.
- Yerel yöneticilerin, merkezi hükümet, siyasi parti, özel sektör, zirai, ticari ve sınai meslek odaları ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin ve halkın katılımıyla gerçekleştirilecek tanıtım ve tartışma toplantıları düzenlenmelidir.
- Yerel ve ulusal basılı ve görsel medya kanalları bu tanıtım faaliyetlerinde yoğun bir şekilde kullanılmalıdır.

Bu faaliyetlerin düzenlenmesinde, Artvin İl Gelişme Ajansı koordinasyonunda, DPT, İl yöneticileri, Plan çalışmalarında görev almış olan ihtisas komisyonu üyeleri, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve Üniversite'den akademisyenler işbirliği yapılmalıdır.

Planın onayından sonra her sektör kendi stratejik amaç ve hedeflerinin gerçekleşme derecesini takip ederek, İl Gelişme Ajansına raporlar halinde sunacaktır. İzleme ve değerlendirme süreci, stratejik planlama tekniğinde kullanılan kriterler ve ilkelere göre şekillenecektir.

Planda yer alan program ve projelerin önemli bir kısmının özel sektör tarafından başlatılıp uygulanması önerilmektedir. İlin potansiyeli, proje ve programların iyi tanıtımı ile doğru yönlendirilir ve etkin bir danışmanlık hizmeti verilerek desteklenirse, özel sektörün Plan uygulamalarına aktif katılımı sağlanacaktır.

Planda yer alan projelerin uygulanması için en önemli konu ilgili kurumlar arasındaki koordinasyon ve işbirliğidir. Kurulması önerilen İGA, bu görevi üstlenecek bir kurumsal yapılanma olacaktır. Uygulama programlarının hazırlanması, uygulamadan sorumlu kuruluşların belirlenmesi, merkezi hükümet kurumlarıyla ilişkiler kurulması, bütçe tahsisinin sağlanması, uluslararası yardım ve yatırım fonlarının tespiti ile bu fonlar için başvuruların yapılması gibi konular yürütülecek önemli faaliyetler olacaktır. Bazı yatırım programlarının uygulanmasında merkezi ve yerel yönetimlerin sorumluluk alması gerekmektedir. Plan uygulamalarının her aşamasında DPT'nin aktif olarak rol alması gereklidir.

7. KAYNAKLAR

Anonim, 2003, Artvin İli Sonuç Raporu, 22.08.2003, 53 Sayfa+ 9 Sayfa Ek, Artvin.

Anonim, 2004. Artvin Valiliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Kayıtları, Artvin.

Aras, M.S., Çoruh ve Aras Havzası Alabalıkları Üzerine Biyo-Ekolojik Araştırmalar. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Zootekni Böl. (Doktora tezi).Erzurum, 1974.

- Artvin Milli Eğitim Müdürlüğü Brifing Dosyası, 2004.
- Artvin OBM, 2004. Artvin OBM Faaliyet Raporu, Artvin.
- Ateş, A., Ayyıldız, R., 2002. Artvin Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanları Araştırması, TC Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, ISBN 975-6918-76-4, Ankara.
- Aydeniz, A., 1985., Toprak Amenajmanı, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 298, Ankara.
- BİGP, 2004. Bolu İl Gelişme Planı Anaplan, 173, DPT, TC Bolu Valiliği, Bolu Belediyesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Ticaret ve Sanayi Odası.
- Bocutoğlu, E., 2003. Artvin Ekonomisinde sanayi ve Ticaret sektörlerinin Yeri ve Geleceği Üzerine Bazı Düşünceler, Artvin İlinin Ekonomik Kalkınması Semineri, 25-26 Ekim 2003, Vizyon Sineması Salonu, Artvin, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayın No: 2003/166, İstanbul.
- Bocutoğlu, E., Öçer, A., Hacıbrahimoglu, A., Erarı, F., Korkmaz, S., Gavcar, E., Türker, M.F., Kara, M., Ulusoy, A., Berber, M., Çelik, K., Doğu Karadeniz-Trabzon Alt Bölgesi Kalkınma Projesi Sektör Analizleri, KTÜ Araştırma Fonu 93.115.001.3 Nolu Proje, 453 s., Trabzon, 1996.
- Cengiz, T., 1996. Artvin Kafkasör Peyzaj Planlama Kararlarının Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı A.B.D. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- DİE, 1987. GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985, (ARTVİN), DİE Yayın No: 1237, Ankara.
- DİE, 1998. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler Artvin, DEİ Yayın No: 2129, Ankara.
- DİE, 1999, 1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş, DİE Yayın No: 2281, Ankara.
- DİE, 2001, 2000 GENEL NÜFUS SAYIMI Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (08 - ARTVİN), DİE Yayın no: 2498, Ankara.
- DİE, 2002. İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 2000, DİE Yayın No: 2582, ISSN 1302-1745, ISBN 975-19- 3042-1, Ankara.
- DİE, 2003. Türkiye İstatistik Yıllığı 2002, Yayın Numarası 2779, Ankara
- DİE, 2005. İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Değerleri (1987-2001 Periyodu), CD ortamında alınan bilgi.
- DPT, 2000a. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT: 2502, ÖİK: 523, 270 s., Ankara (<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/oik523.pdf>)
- DPT, 2000b. Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), 243 s., Ankara.
- DPT, 2000c. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı, Nihai Rapor, Cilt VI, Mekansal Gelişme ve Altyapı.
- DPT, 2000d. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı, Nihai Rapor, Çevre Raporu.
- DPT, 2001. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın no: DPT 2556, ÖİK 572, Ankara.

- DPT, 2002. İller ve bölgelere göre çeşitli göstergeler = Various indicators related to provinces and regions . Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ağustos 2002.
(<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2002/>)
- DPT, 2003a. Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu, 45 s., Ankara.
- DPT, 2003b. İstatistiki bölge birimlerine göre çeşitli göstergeler . Various Indicators Related to the Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Nisan 2003.
VII 95s. tab. (<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2003/>)
- DPT, 2004. Doğu Karadeniz Bölgesinde Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Kalkınma Çalışması, Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı-Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı , Ankara.
- Eroğlu, M., Bilgili, E., Başkaya, Ş. 2002. Karagöz-Sahra Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı-Fauna, Rapor, Trabzon.
- Eser, U. 2004. Bolu İl Gelişme Planı Sanayii Sektörü Raporu, 104 s., DPT, TC Bolu Valiliği, Bolu Belediyesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Ticaret ve Sanayi Odası.
- Gürer, 2004, Yetkili Acenteler, (Bu çalışma, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği tarafından hazırlanan;
<http://www.tsrbs.org.tr/private/trk/sayi93/incear91.htm> sayfadan 05.07.2004 tarihinde elde edilmiştir).
- İlçin, E., 1997. Gap Bölgesinde Sağlık Sorunları ve Çözüm Önerileri. Gap,ın Ekolojiye ve Tarıma Etkileri Kitabında yayınlanmış, s. 115-133. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.
- Kacar, B. (1984), Çayın Gübrenmesi, Çay-Kur Yayınları, Yayın No: 4, Ankara.
- Kalay, H. Z., *Tüfekçioğlu, A.* ve Yılmaz, M. Göktaş (Murgul) Bakır İşletmelerinin çevreye özellikle toprak özelliklerine etkisi. *I. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Bildiriler Kitabı*, cilt III, s. 37-50. Trabzon, (1995).
- Karluk, R., 1995. Türkiye Ekonomisi (Tarihsel Gelişim-Yapısal değişim), 3. Baskı, İstanbul.
- Koçak, S., Başmanav, S., 1997. İmalat Sanayinde İşletmeler Profili, TC sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB-Küçük ve Orta ölçekli Sanayi işletmelerinin Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Yayını, ISBN 975-7608-63-7, AB OFSET, Ankara.
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı), 2000; 2001; 2002;2003; 2004. Millî Eğitim Sayısal Veriler 2001, AÇEM ve 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası, Ankara.
- MTA, 1998. Artvin İlinin Çevre Jeolojisi ve Doğal Kaynakları, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Jeoloji Etütleri Dairesi, (Raporu Yazanlar: Behçet Sabri YILMAZ, İbrahim Gülibrahimoğlu, Erdem Nejat Yazıcı, Selçuk Yaprak, Ahmet Saraloğlu, Orhan Konak, Zeki Köse, Fikret Çuvalcı, Cemil Tılmaz Tosun), Ankara
- OSYM, 2004. Ortaöğretim Kurumlarına Göre Öğrenci Seçme Sınavı Sonuçları, Anakara.

- Öztürk, A., Olgun, Y., 2005. Artvin İl Gelişim Planı Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı Sektör Raporu, Artvin.
- Öztürk, A., Türker, M.F. 2005. Sürdürülebilir Ormancılık Sürecinde Farklı İlgili Gruplarının Orman Kaynakları ve Yönetimine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi: *Maçka Devlet Orman İşletmesi Örneği*, I. Çevre ve Ormancılık Şurası, 21-24 Mart 2005, Antalya.
- SKMİA, 2004. TC Artvin Valiliği Sarp Sınır Kapısı Mülki İdare Amirliği 2004 Yılı Brifingi, Hazırlayan: Şahin Arslan-Kaymakam (Sarp Mülki İdare Amiri), Artvin.
- Solak, K., Çoruh ve Aras Nehirlerinde Yaşayan Caner-Murzu Balıklarının (Barbus Türleri) Dağılımında Populasyon Dinamiği Üzerinde Araştırmalar. Atatürk Üni. Temel Bilimler ve Yabancı Diller Yüksek Okulu, Zooloji, Erzurum Bölümü (Doktora Tezi), Erzurum, 1977.
- Şimşek, M., 2004. Uygun Yatırım Alanları Araştırması-ARTVİN, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü, Nisan 2004, Ankara.
- TBB, 2003a. Bankalarımız 2003 (Kitap), (Bu çalışma, Türkiye Bankalar Birliği'nin <http://www.tbb.org.tr/asp/2003.asp>, adresinden 05.07..2004 tarihinde elde edilmiştir).
- TBB, 2003b. Türk Bankacılık Sisteminde Mevduat ve Kredi çeşitlerinin İllere ve Bölgelere Dağılımı 2002, YT 02, Ağustos 2003 (Bu çalışma, Türkiye Bankalar Birliği web sayfasından (<http://www.tbb.org.tr>) istatistiki raporlar menüsünden 04.07.2004 tarihinde elde edilmiştir).
- TBB, 2004. 1996-2003 Döneminde İllere ve Bölgelere Göre Mevduat ve Kredi Dağılımı, YT 04, Haziran 2004. (Bu çalışma, Türkiye Bankalar Birliği web sayfasından (<http://www.tbb.org.tr>) istatistiki raporlar menüsünden 04.07.2004 tarihinde elde edilmiştir).
- TEDAŞ, 2002. Türkiye Elektrik Dağıtım ve Tüketim İstatistikleri (2002 Yıl Sonu), Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş Genel Müdürlüğü Ar-Ge Planlama ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Enerji Talepleri Değerlendirme ve İstatistik Müdürlüğü,
- Tüfekçioğlu, A., Tilki, F. ve Küçük M. 2004. Artvin ili barajlar ve madencilik faaliyetlerinin çevre üzerine etkilerinin ekolojik açıdan değerlendirilmesi. V. Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi, 5-8 Ekim, 2004, Bildiriler Kitabı, s.165-175, Bolu.
- Türker, M. F., Pak, M., Öztürk, A., 2005. Chapter 13. Turkey. In: Merlo, M., Croitoru, L. (eds.) Valuing Mediterranean forests: Towards Total Economic Value, CABI Publishing, 448 p.
- Türker, M.F. ve Öztürk, A. 2001, Artvin İli Ekonomisinde Ormancılık Sektörünün Yeri ve Önemi, Kafkas Üniversitesi, Artvin Orman Fakültesi Dergisi, Yıl 2: Sayı 1 Cilt 1, s.1-14, Artvin
- Ulusoy, A., Trabzon alt Bölgesinin Kamu Ekonomisi Açısından İncelenmesi, Bölgesel Kalkınma sempozyumu'94, Artvin, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu İllerinin-Sosyo-Ekonomik Yapısı: Sorunlar-Politikalar, 13-15 ekim 1994, Bildiriler Kitabı, s. 110-138, Trabzon.
- Ulusoy, M., 2004. Bolu İl Gelişme Planı, Nüfus ve Sosyal Yapı, 71 s., DPT, TC Bolu Valiliği, Bolu Belediyesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Ticaret ve Sanayi Odası.

Yosmaoğlu, N., Engin, F., 2004. Bolu İl Gelişme Planı Hizmetler Sektörü Raporu, 83 s., DPT, TC Bolu Valiliği, Bolu Belediyesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Ticaret ve Sanayi Odası.

http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus_Kesin1.htm et: 17.02.2004

<http://www.die.gov.tr/istTablolar.htm>

<http://www.die.gov.tr/esgSiniflandirma.htm>, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması, et: 13.01.2004.

www.die.gov.tr , et: 27.02.2004

<http://www.die.gov.tr/tkba>, Türkiye Kadın Bilgi Ağı, et: 22.06.2004.

http://www.ceterisparibus.net/veritabani/1923_1990/nufus.htm#3, ceterisparibus veri tabanı, et: 22.06.2004.

<http://www.sivas.gov.tr> (İl gelişme planı taslağı)

<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/ISGUCU> et:05.03.2004

http://www.die.gov.tr/esg_III_Bolge.htm, et: 29.07.2004

<http://www.muhasibat.gov.tr/mbulten> et: 05.07.2004, TC Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü

<http://www.tbb.org.tr/asp/sube2.asp>, et: 03.07.2004, Türkiye Bankalar Birliği, Şubeler.

<http://www.dpt.gov.tr/kamuyat>, et: 05.07.2004, DPT, Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı.